Supracoperta şi coperta de *Petre Vulcănescu*

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI

9

PROZE

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

OCHII MAICII DOMNULUI

POEM

Povestirea vieții lui Vintilă e copilărească. Ea începe cam de pe la patru ani, cînd frumosul băiat nu era mai mare decît atît... Nasul i se lovea de marginea mesei și ca să și-l puie deasupra să vadă, neastîmpăratul trebuia să se ridice pe vîrful picioarelor durde, muncind și zmucindu-se din călcîie. Și se întîmpla că, alunecînd, el se prindea cu mîinile de velînță, și tot aluneca. Venind pe spate cu fața de masă cu tot, ghiveciul cu flori venea peste el. Nesimțindu-se însă vinovat sau nu atît de mult pe cît îi erau de mari suferințele și grămădit dedesubtul lucrurilor răsturnate grele, Vintilă da un țipăt de șobolan încolțit și aștepta să fie scos, nu totdeauna prea teafăr, din asemenea împrejurare.

Maică-sa, Sabina, sărea de la mașina de cusut în ajutorul « bărbățelului » ei, cum îl dezmierdase, căutîndu-i toate părțile dureroase ale trupului dolofan și suflînd în ele răcoare. Negreșit că locul cel mai încercat era acela, de care Tile se ținea cu amîndouă palmele, după ce se ridica de jos. Tile cădea greu ca un burduf, nici pe o latură nici pe alta, ci drept în locul care trebuia să i se turtească și să-l doară. Usturimea era destul de adîncă și de îndesată, dacă te gîndești că ori cădea el pe scînduri, ori că i-ar fi sărit scîndurile în spate și l-ar fi bătut ele, nu era deosebire.

Cînd era mai mic, Tile nu se lăsa așa de repede biruit. Dacă îl ridica în brațe mama și-l săruta pe toate vînătăile, punea și el mîna pe cîte ceva lung și croia în pardoseală. A învățat a se feri să mai dea asemenea pedepse. Bățul, de pildă, pe care-l ridica furios, ca să se răzbune, greșindu-și drumul, îi cădea lui în cap. Începuse să se uite la podină cu mirare și respect și cu teamă, ca într-un lac în care ar fi căzut. Noroc că nu era apă; Tile s-ar fi putut înneca înnainte de a-și fi trăit pînă la capăt viața, dată copiilor, și frumoși și urîți, ca mînzului sprinten, dator să ajungă cal și gloabă bătrînă. Așa e făcută viața, că te îmbătrînește. Și, mai întîi, te dă cu bărbia de scînduri, ori că te cățări ori că nu te agăți.

Mama trebuia să-și lase lucrul și să-și dezbrace băiețelul, care avea cîte o « bubă » peste tot, la spinare, la genunchi, la coate, la toate îndoiturile lui bucălate, și care nu îndrăznea să se ridice singur de jos și să umble, că rămînea șchiop ori i se rupea ceva. Frica lui de sînge era și mai mare decît de vînătaie. I se părea totdeauna că trebuie să se fi umplut de el și știa că pe la sînge ies și mațele. Nu-i venea nici să se lase ușor dezbrăcat, ca să nu și le piardă pe toate și să rămîie gol ca o damigeană, adică fără nimic, să nu mai poată vorbi, să stea mut și să nu se mai poată juca. Firește că de vorbit vorbea așa cum se pricepea el; nu era nici cine știe ce orator, nici cine știe ce grămătic, dar scîlciind cuvintele și regulile sintaxei, și chiar ale propoziției simple, limbajul lui, care-i plăcea Sabinei ca o limbă nouă, cu predicate fanteziste și cu acorduri inedite, descoperită odată cu chinurile vieții și cu gingașele tragedii ale maternității singuratece, avea un gust neasemuit. Tile vorbea mai cu seamă liric. El își rezervase, dintr-un dicționar inexistent al senzației, onomatopeea mădularelor strivite, răcnetul, zbierătul și toate

urletele, în care punea, ca să le dea un sens neîntîrziat, accentele înnalte de dincolo de solfegiu și o voce de primadonă avîntată-n tril peste gamă. Cunoscînd efectele geamătului și ale stridenței, el se silea să le dea o amploare nemărginită, căci cu cît chihotul era mai original, cu atît sperietura mamei era mai precipitată. Ea întrerupea tighelul brusc, arunca lucrul din mînă și da fuga. Fără să se supere, fără să mustre, Sabina se înfricoșa de complicațiile monstruoase, din care nu puteau să lipsească sfărîmarea oaselor, ficatul, coastele sau bolile infecțioase. Copilul ei era tot ce avea tinerețea Sabinei pe lume: ale lui erau nopțile ei albe, muncite pînă la pieirea văzului, ale lui inima, gîndul, toată carnea și tot sufletul ei.

La dezbrăcarea pe pat și la examinarea cu de-a măruntul a tuturor mădularelor lui fermecătoare, ciocnite din cădere, hoțul, ca să fie încă o dată răsfățat și pipăit la încheieturi, tras de degetele picioarelor, sucit și răsucit, se plîngea de loviturile mai vechi, care mai fuseseră mîngîiate și sărutate și din care mai rămîneau semnele, ca un abur gălbui. Transparența petalelor și fildeșului îmbujorat, din care ființa lui fusese frămîntată, era suflată cu brumă, ca un idol de porțelan învelit cu zmalț. Măicuța îl vindeca numaidecît. Medicina sărutării încă nu dăduse greș. Semnul tămăduirii era rîsul făpturii lui, cutremurată de o bucurie care-l făcea să se strîngă și să se cocoloșească. Mîna maicii îi mai depărta un zuluf de pe ochi și-i da drumul băiatului prin casă. Și iar pornea mașina de cusut, purtată de gleznele fine ale Sabinei.

Tile nu înțelegea anume, pentru ce lucrurile sînt rele și pornite împotriva lui, care să-l zgîrie, care să-l turtească. Dacă închidea o cutie, îl prin-

dea capacul de un deşti. Se da în leagăn, agăţat de clanţele uşii, şi călărea pe dunga ei: uşa îl apuca de piele. Tăia cu foarfeca o poză dintr-un jurnal: foarfeca îl muşca. Şi nici creionul nu ţinea în mîna lui, de rău ce era, cînd voia să umple cu el o literă şi o figură. I se rupea vîrful albastru şi roşu numaidecît. Dar nici el nu se lăsa şi-l da Sabinei, la maşina de cusut, să i-l ascută, ori de cîte ori se frîngea ciocul, pînă la coadă. Cu toate că un creion de vopsit era scump, Sabina îi cumpăra mereu, împuţinînd paralele puse deoparte pentru nevoi mai mari; dar putea să fie o nevoie mai mare decît un creion, care anima fizionomiile şi împrumuta cucoanelor din jurnalele de modă ale mamei feţe verzi, violete şi cărămizìi ca ardeiul? Operaţia cerea un singur minut de boiangerie: obrajii, părul şi mantalele doamnelor, puse în pagini ca nişte păpuşi, se făceau de o singură ştofă sinilie sau ca duminicile din calendar. Dar găsea putinţă să fie rău şi jurnalul, înţepîndu-l cu înseilătura de sîrmă de la cotor. Şi se ţineau de el toate din casă, ca să-i jerpelească picioarele, să-i rupă un crîmpei din spate, să-l ciupe de undeva, ca scăunelul. Cleştele de la sobă a sărit de cîteva ori pe el, colţurile dulapului l-au ciugulit, şi însăş furculiţa găsea pricìnă să se răzvrătească. Tile îşi pierduse încrederea în toată gospodăria. Cîteodată el sta multă vreme dinaintea unei unelte, la pîndă, ca să o prindă mişcîndu-se din loc şi venind către el să-l împungă, să-l taie şi să-l zdrelească, dar afurisitele de lucruri nici nu voiau a se clinti atîta timp cît se vedeau spionate. Lucrurile au ochi dedesubt, băgaţi înnăuntru, umblă ca rîmele şi sar fără picioare. Fac cioc, boc, în dreapta şi-n stînga, necăjite de cine ştie ce, şi farfuriile.

După observaţie şi chibzuială, Tile s-a hotărît să stea de vorbă cu ele, că lucrurile au şi urechi

ascunse, cu care te aud. Pare că începuse să meargă ceva mai bine. Geamantanul lui, în care Tile își transporta menajeria de bumbac și de mucava, dintr-o odaie într-alta, și în care culca fiarele la rînd în cearșafuri de foiță, parcă se mai cumințise de cînd cu băgare de seamă l-a mîngîiat pe burtă, cum făcea măicuța cu el, și i-a spus cîteva vorbe la ureche. Geamantanul ăsta, grosul și rotundul ca un bursuc, numai că începea să fugă sau să o ia în sus, cînd îl pregătea de culcare, și nu se potolea pînă ce nu punea și măicuța mîna ei îmblînzitoare. Și pe cît erau animalele de blajine, pe atît era geamantanul de arțăgos. A! într-o zi, pe care Tile nu putea să o mai uite, tocmai după ce își culcase tigrii, mieii și gîștele la un loc, și le urase un somn ușor cu vise plăcute, și tocmai cînd le închidea dormitorul, ultimă muncă a unei zile întregi, — închipuiește-ți, prostul de geamantan i-a înghițit două degete, care l-au durut atît de tare, că Tile a leșinat. Geamantanul voia să-l mănînce de tot. Și cînd s-a deșteptat de îngrijirile măicuței, Tile nici nu s-a mai uitat la mîna lui un ceas, plîngînd că-i lipsesc două degete boante întregi și neștiind ce-o să se facă fără ele. Nu încăpea nici o îndoială: el a priceput foarte bine că mama le-a scos din geamantan și că i le-a lipit la loc. El a simțit chiar locul unde se făcuse lipitura, pentru că îl mai durea rădăcina.

Dar, în sfîrșit, ciocanul, cleștele, cuiele, lemnele, care trebuiesc profesiunii de băiat, s-au mai deprins cu el și s-au supus cu încetul graiurilor lui lingușitoare. De unde se întovărășiseră ca să-l dea afară din casă și să-l puie pe drumuri, mic și neputincios cum era, lucrurile au început să-l înțeleagă și să-l asculte, și Tile se simți intrînd în stăpînirea foarfecului, crocodilul casei, domesticind acul vioi ca o viespe, îndulcind gingiile

rînjite ale cleştelor, hotărînd cuiele să stea mai puţin strîmbe, şi ciocanul să nu nimerească numai în unghiile lui, — şi trecînd biruitor prin basmul uneltelor fioroase la domiciliu, el se pregătea să intre într-alte basme mai mari, să le străbată şi pe ele, toată viaţa lui nefiind altceva decît un basm, întocmit din sute de basme, care dau unul într-altul şi se desfac şi se deosibesc, asemănătoare într-o privinţă cu sculele, şi mai ales cu maşinile cu dinţi. Lucrurile rămîn aceleaşi, numai că mai crescute şi cu nume schimbate şi lovindu-te mai cu neîndurare.

Sabina îşi petrecea trei ore pe zi numai cu băiatul ei, fără să socotim că toată ziua, toată, era tot a lui, de la începutul pînă la sfîrşitul săptămînii. Un ceas întreg dimineaţa, Tile dormea cu o mînă îngropată în sînul ei şi se deştepta. Un ceas întreg la prînz, măicuţa îi da să mănînce cu linguriţa, şi un ceas întreg seara, măicuţa îl dezbrăca şi-l aşeza în pat, culcîndu-se lîngă el şi aducîndu-i somnul catifelat şi sculîndu-se pe jumătate adormită ca să lucreze peste noapte tot pentru el.

Baia de seară, la culcare, repeta zilnic spectacolul copilului Madonei. După o perdea se ascundea unul din colţurile curate ale camerei de dormit, alăturată de camera gospodăriei active, unde Madam Berta, manechinul, juca într-un picior cu şurub, în faţa maşinii de cusut, pe Venera fără pînă la subsuori.

Baia era poezia cotidiană a micii căsnicii a unei mame tinere, legată pe viaţă şi pe moarte de unica dragoste şi de unicul scop. Bălăceala în apă caldă a copilului, sprinten ca veveriţa şi cuminte ca un cîine cu ochi negri mari, ţinea cu zbegul ei o bună jumătate de ceas. Scufundat în apă şi clăbuc,

el cerea Sabinei să joace pe Baba, pe Moşul, pe Cîrtiţa şi se ruga de ea, hotărîtă să cedeze de la cel dintîi îndemn peltìc, dar făcînd să dureze aşteptarea pînă să se lase înduplecată. Ea îşi umfla atunci o spinare de Babă cu surcelele în cocoaşe şi se apropia sprijinită de bătrîneţe pe o găteajă: o mătură sau o umbrelă. Baba îl întreba ce caută în gîrla ei, că-i opreşte moara de măcinat cafea, şi venea spre el să-l pape. Cînd zicea: « Stai, că te mănînc », Tile ştia ce-l aşteaptă: o mîncătură adevărată. El cădea răsturnat, gîdîlat înnainte de a fi fost atins şi apărîndu-se cu picioarele, cu săpunul şi cu aruncăturile de apă. Moşul purcedea, dimpotrivă, pîntecos şi lăsat pe spate ca un unchiaş gras, făcîndu-şi barba, ce trebuia să-i ajungă la cingătoare, cu degetele încîrligate şi rîzînd cu hohotul burţii. Moşul era satisfăcut că a găsit într-o scorbură de iepuri pe pajul Pielicică, fugit într-o după-amiază gol după fluturi şi rătăcit prin Împărăţia lui Tata Noe. Uite, sacul e gata: intră în el, Drace împieliţat!

Măicuţa îl lua atunci într-un cearşaf, îl tăvălea prin pat ca o cocă de cozonaci, îl făcea învîrtit şi dezvîrtit, îl îngrămădea într-o perină, îl întindea, îl dădea tava şi îl făcea scăpat, cînd fătul, nemaiputîndu-se ţine de rîs, se da bătut, zicînd: « Lasă-mă, mamă, că-mi vine pişuca».

Apoi, începea gimnastica suedeză, prin răstignirea lui, cît era de scurt şi de gros, în cele patru colţuri ale patului. Măicuţa îi lua un picior, de vîrful degetului mare, i-l ducea la speteaza umărului şi i-l aducea la loc. Lua o mînă şi o încrucişa cu un picior, la locul oului genunchiului, cu oul cotului. Lua două picioare şi i le întorcea peste cap. Lua două mîini, le încrucişa şi le trăgea peste piept în lături. Şi la fiecare figură spunea cîte ceva: « Băiatul mare! gata. » « Cuţu cîrnu!

uite-l.» «Puiul mamei, una» «Flăcăiașul, două!» *Și versuri improvizate:*

> «A venit sticletele
> Și-a pupat borfetele.
> Vine cumetrița
> Și îi ia gurița.
> Uite *vine* cîrtița
> Și îi papă tîrtița.»

Și cînd sta din cîntec, Tile zicea «mai!», fiindcă îi plăceau vorbele desfătătoare tot atît cît și jocurile și «giminastica», zicea el. Apoi, măicuța îl arunca, prins, ca la luptă, de șale, cu fața în jos, și-i spunea să stea țeapăn, și el se înțepenea pînă ce se înmuia. Și așa țeapăn îi apuca «mușichii» repede și le da drumul, ciupind cu mîna întreagă cîte o jumătate de om și cîte o pulpă întreagă. Și la urmă, îmbrăcat în cămașe proaspătă și încheiat cu nasturi de sidef, pieptănat în părul lui negru și des și cu o șuviță plină, culcată din creștetul frunții mari și albe, măicuța zicea cu el Tatăl Nostru și îl închina cu mîna ei deasupra ochilor, în numele «Tatului», la mijlocul pîntecului, și al «Fiiului», pe umărul drept, și al Sfîntului «Duc», și la umărul stîng, unde zicea Amin.

Tile nu înțelegea din rugăciunea lui mai ales cîteva cuvinte, pe care Sabina, rostindu-le, rămînea îngîndurată. Ea zicea și el repeta cît putea după ea:

— «Dă-mi, Do-amne, mie sănătate și norocul pe care nu l-a avut măicuța. Dă-i măicuții răbdare și putere pentru mine. Dă-i și ta-tii, acolo unde ar putea, po-ate, să fie, liniștea mare a sufletelor care uită»...

Nedeslușit, în mintea lui această rugăciune părea să spuie mai mult decît celelalte, și căznindu-se să se gîndească, el adormea cu ursul în brațe. Avea un urs alb care pierduse, în patru ani de munci, un ochi, o ureche, tot părul lui de fiară

fioroasă și își pierduse și echilibrul, că nu mai putea să stea decît culcat. Tile nu s-a putut despărți nici o noapte, niciodată, de ursul lui, și la vîrsta de bărbat ursul îl va însoți încă în drumurile lui, cînd nopțile nu-i vor mai fi așa de dulci, nici patul atît de fraged și de curat, nici perina odihnitoare capului, lovit de lucruri mai ușoare, însă mai grele decît în copilărie.

Într-adevăr, patul lui Tile era mai înflorit decît al tuturor copiilor de seama lui și lumina așternutului îl înconjura cu norul ei alb îngerește. Între maica lui și el nu se strecura mîna streină care strică fecioreasca mireasmă, nici uitarea: Copilul părea născut din spuma horbotei și a inului care-i păstrau puritatea candidă, și Sabina, maica lui, făcea parte din aceste pînzeturi clătite cu apă rece și zvîntate pe frînghie. În zarea lămpii aprinse din odaia de lucru, teritoriul alburiu al patului de odihnă se deschidea ca începutul unei împărății, continuată în cerurile depărtate, albite și ele de rufăriile argintii ale lunei. Era ca un cuib al stelelor lăsat pe pămînt, în odaia de lîngă manechinul fără brațe și cap, idol al unor credințe ale trunchiului, retezat de ceea ce visează și de ceea ce minte, statuie a virginității și a unui ideal orb.

După adormirea copilului, pe scripete și păinjenișuri de raze și pe mărgele de cleștar, patul aluneca lin în văzduh, dus prin zodiac. Cînd măicuța își purta pruncul lipit de sîn, se petrecea un act de puritate fără altă păreche decît cea povestită întristării omenești de nașterea lui Dumnezeu cel mic dintr-o Fecioară nenuntită.

În serile de ploaie, cu alicele delicate, de sticlă, ale vîntului aruncate în geamuri, culcușul și somnul aveau pentru Vintilă îmbierile pantelor dulci pentru pîraie. El se vîra subt pătura cafenie, căptușită cu un cearșaf cu nasturi, ca într-o

lume de bucurii mai mari decît în celelalte zile și seri. Și mîna măicuței, care își uita uneori degetarul pe o falangă înghețată de neîncetatul contact al metalului, strînsă de palmele lui mici pe inimă, sfințea bucuria de a se ascunde, pe cînd vîntul, ziua cenușiu și noaptea negru, da tîrcoale casei, din grădini.

Tile știa că între patru perini și pe o saltea de puf începe visul numaidecît, cu o lume cum o gîndea capul lui cu zulufi și care n-ar fi dorit să se mai întrerupă: basmul viu și trăit. O pătură de ceață legănată îl apuca pe dedesubt și-l ducea unde vroia el, prin văzduh, cu o iuțeală comandată de nerăbdarea să vadă repede și mult. El sta de vorbă cu toate pasările și animalele, îmblînzite și supuse lui. Din sîn îi zburau porumbiei și stoluri de fluturi, ca niște bilete desfăcute în aer și ca niște timbre. Veneau să se lupte cu el de-a joacă iepurii cu urechile lăsate pe spate ca niște frunze de catifea, mișcîndu-și nasurile ca și cum le-ar fi mirosit urît, numai ca să-l facă să rîdă pe Vintilă, alesul tuturor vietăților, de la cămile pînă la cărăbuși. Girafele însă, cu căpățîna dusă la cer, păreau de lemn și mergeau rigide pe rotile. Peștii scoteau capul și făceau la el cu ochiul. Vintilă se lua după ei prin apă, înnota ca o plătică și nici n-avea nevoie să înnoate, că-l duceau apele singure, așa, pînă la fund și pînă la suprafață, la stînga și la dreapta, învîrtit ca în călușei de nori și stele, lăsîndu-l cîteodată pe nămol să dea din mîini și să vrea să prindă morunii cît cotoii și crapii cu mustățile molatece, de gelatină. Și tocmai de colo, de departe, se iveau și melcii de gumilastic cu ace cu gămălie în creștetul capului și care încremeneau vertical, gata să se facă nevăzuți în cuiburile tîrîte cu ei.

Ce minunată descoperire! să mergi cu casă cu tot și cu tot calabalîcul din odăile ei. Stai cît vrei

la uşe şi te strîngi. Ai închis uşa şi te-ai încuiat în odăile mobilate pentru somn, de jos. Atîta doar că, închipuindu-şi că fuge, melcul stă şi străbate o viaţă un metru pătrat. Vintilă ar fi dorit şi pentru el un tub, o teacă, o tabacheră şi o facultate fizică retractilă. Să iasă şi să intre şi, înnainte de a ieşi, să scoată, pentru încercare, nevăzut, un deget subţire pe gaura uşii, cu un ochi în vîrf. Dar dacă s-ar face melc ar trebui să rămîie singur, ca melcii, şi să cotrobăiască la întîmplare prin frunze şi bulgări de pămînt. Şi se deştepta şi-i părea bine că măicuţa era lîngă el, chiar dacă urechea lui nedumerită îi auzea suspinul, pe care Sabina, cînd izbucnea neaşteptat din tăcerea lucrurilor, se silea să şi-l amorţească.

Cîte un vis se întîmpla să supere pe Tile. El tremura şi buzele spuneau, adormite, cuvinte care dormeau şi ele, fără glas. I se frămînta toată figura pe dedesubt, îi tresărea o pleoapă, un obraz. Veneau hòţii după el, într-o pădure mare, în care se rătăcise, şi, fugind prin iarbă din răsputeri, Tile cădea, ca în viaţa de toate zilele, cu nasul de pămînt. Trezit pe jumătate, el se întorcea pe partea cealaltă, unde visul oferea bomboane şi îngheţată. Mingile şi sforile îl obsedau în vis cu atîta stranie neînţeleasă semnificare, încît îi ajunseseră antipatice şi ziua. Mingile i se iveau singure subt picioare şi creşteau împrejurul lui cît nişte pepeni, cît nişte dovleci şi cît nişte baloane, pînă în fundul lumii, şi nu mai era nimic decît mingi şi gheme de sfoară, peste tot locul, ca şi cum pămîntul ar fi fost ocupat de broaşte-ţestoase lipite unele lîngă altele, şi peste care trebuia să umble dormind Tile, ca un explorator pierdut.

Odată, el s-a deşteptat, urmărit de pitici, de o mie, de zece mii, de o sută de mii de pitici care voiau să-l prindă şi strigau: « Pune mîna pe el! » Parcă din toate mingile şi ghemele ieşise

cîte un pitic, ascuns ca să-l sperie sau ca să-l apuce mai iute. Întorcînd capul să vadă unde au mai rămas moșnegii de o șchioapă care-l urmăreau, el îi vedea cîștigînd distanța și își îndoia puterile de fugă, fără să izbutească să fugă destul. Dar cînd au ajuns în dreptul unui șanț adînc, piticii nu au putut să-l sară și au rămas pe malul din partea lor, cu bărbiile în coate, și Tile a fugit și a tot fugit pînă acasă și pînă a căzut în pat și s-a deșteptat, bătîndu-i inima ca un clopot. Și Sabina suferea și de aceste mari evenimente, petrecute în somn și pe care băiatul ei nu putea să i le explice, din pricină că avea cuvinte puține și nici pe acelea întregi și deslușite. Dar fiind bărbat, lui îi plăceau și evenimentele primejdioase, făcîndu-și proiecte de luptă pentru alte evenimente viitoare, care nu se repetau însă niciodată în acelaș fel și îi aflau strategiile și hotărîrile încurcate. Căci între realități și vis îndoielile Sabinei se deprinseseră, alimentate de amărăciuni și decepții și rafinate de o inteligență balansată între mistere, să lege punți și să deschidă poteci, teritoriile celor două aspecte ale vieții găsindu-se în contiguitate și căutau limbajul concret care să poată da pe înțelesul zilei trăite versiunea nopților pierdute între simbole și enigme. Deșteptat într-un miez de noapte cu strigăte, Tile fusese cotropit de furnici. Îi venise să zgîndărească în somn un mușuroi și nu știa cum să se mai scape de el. Toate furnicile din toate mușuroaiele lumii îl asaltau ca un șuvoi imens de păcură și funingini, și dacă măicuța nu intervenea, el ar fi fost desfăcut în bucățele și dus pe sus în sute de mii de direcții. Dar Sabina, care ajunsese să accepte și deochiul, a interpretat visul lui Tile ca prevestirea unei epidemii, și abandonîndu-și atelierul și-a ținut copilul în pat două zile și a veghiat la căpătîiul lui pînă ce foamea și pofta de joc l-au silit să calce prescripțiile

și să iasă din plapumă în mijlocul odăii, cu picioarele goale.

Din acele timpuri i-a rămas lui Vintilă, pe toată viața, această bucurie, pe care o învie toamna, la umbrirea ferestrelor și a orașului și la bătaia ploii. Cu brațul subt perină și subt cap, cu plapuma trasă pe ochi și peste toată lumea, și cu ursul, dar fără maica lui, el va retrăi cîte o secundă dintr-o copilărie care a fost pe lume o singură dată.

La prînz se făcea « Una data » și « Hopa. . . ». Așezată lîngă Tile, Sabina îi ținea lingura și i-o deșerta în gură, mînjită cu supă pînă la nas. Da și el o mînă de ajutor, aplecîndu-se în farfurie, cu șervetul legat subt bărbia grasă și înnodat la ceafă cu două urechi, dar scăpîndu-i degetele, prinse stîngaci pe tacîm, în fiertură. Îmbucînd din pîine și zeamă cu o poftă de purcică, el sufla între dumicați, sforăia de bucurie, sorbea tot atît de harnic cu ochii, ca și cu buzele. Pe șervetul schimbat de dimineață culorile cafelei cu lapte, ale gălbenușului de ou ras cu lingurița din toată găoacea lui ca de hîrtie, cu o conștiinciozitate industrială de obiect finit, se împestrițau cu picăturile roșii de vin, din care pliscul lui suav sugea un pahar cît coaja oului golit. Ca să nu piardă nimic, după tăițeii cu lapte se ștergea pe obraji cu limba, dînd un oftat de istovire și care arăta că deocamdată s-a săturat. « Hopa » și « Una data » se petreceau pe masa netedă și lunecoasă.

« Hopa! » însemna suirea pe masă, și « Una data! » încă o dată. « Mai una data » însemna pentru ultima oară, și chiar de cîte încă două, trei și cinci ori, după ce « Hopa » și « Una data » fuseseră repetate în serie aproape neisprăvită și cînd măicuța, uitîndu-se la ceas, vedea că lucrul ei întîrzie peste program. Tile, zicînd « hopa! », se întindea pe masă pînă la buric și se silea să

escaladeze. Ca să apuce să se urce, îi trebuia genunchiului un sprijin, spetele fiind grele și burta plină. Măicuța îi pironea mîinile odată, și el putea să se tîrască deasupra mesei întreg. Simțindu-se sus, aluneca pe lustru și își da drumul drept pe partea opusă, căzînd adeseori, dar ridicîndu-se degrabă pentru a ocoli pătratul mesei și a repeta «Hopa una data». De patruzeci, de cincizeci de ori, Tile se suia și se scobora în gol, plăcîndu-i primejdia ocrotită și riscul asigurat.

De cînd rămase singură cu copilul ei, Sabina și-a închinat viața exclusiv lui, de la douăzeci și trei de ani, cu cîțiva ani mai vîrstnică decît el. Tinerețea ei fragedă era și ea o copilărie, și în slăbiciunea de mamă se păstra sentimentul pentru păpuși. Bucuria că se putea juca în sfîrșit cu o păpușe vie, care nu se va mai învechi și nu se va mai rupe, care cugetă și gîngăvește, se scoală și merge singură și pe care nu mai putea nimeni să i-o fure, o făcea să uite cu o inconștiență fericită suferințele plătite acestui drept de proprietate, și zicîndu-i băiatului «bărbățelul meu» ea nu era departe de realitate, căci, alături de copil, nici mama nu era mai mult decît o păpușe nițeluș mai mare. Părul ei roșcovan și zulufii lui negri, ochii ei albaștri și imensa lui privire adîncă, mîinile palide ale mamei și degetele groase ale copilului, o frumusețe stranie ca de cocor și o frumusețe ilustrativă de figură văzută în reclamele colorate pentru săpunuri și bombonerie, întocmeau un tablou de contraste aliate delicat, multiplicat în tot atîtea tablouri, gravuri și schițe cîte mișcări împărechiau și despărechiau grupul unei tinereți suave și al unei copilării integral exprimată.

Toate acțiunile mărunte ale acestor doi soți în interiorul modest dar suficient înzestrat cu

mijloacele care civilizează apucăturile și manifestările naturii, cercetînd ceea ce cuprinde regretabil și brut, deveneau ca niște opere de artă în mediul curat de faianță, de oglinzi și lemn ripolinat al căsniciei. Din averea ei de fată bogată, dintr-o provincie, de unde plecase ca să-și ascundă cu mîndrie o greșeală, de care nu a ținut-o nimeni de rău, i-a rămas un mobilier sumar, dar de o eleganță sobră, patru geamantane de piele strînse în harnașamente luxoase ca niște cai de curse, pături de păr de cămilă, un pled cu două fețe scoțian, un șal greu de moliciunea mătăsii, cîteva covoare de catifea, încăpute într-o jumătate de cufăr, bibelourile ei de domnișoară și cîteva cărți. Avea rufărie și albituri pe cîțiva ani, ciorăpărie, flacoane de cristal, tacîmuri, și, într-un cufăr-dulap, o garderobă, croită cu simplicitatea care deosibește cucoana de parvenită. Cîteva bijuterìi, pe care nu le-a purtat niciodată, erau închise în crestăturile de pluș ale cutìilor ascunse, și un singur inel, la degetul ei, purta lacrimile mamei și ale părintelui ei, Marta și Constantin Voinea.

Sabina își trecuse bacalaureatul și, motivînd continuarea studiilor în străinătate, plecase, de ani de zile, într-o zi brumoasă de noiembrie. Educația pe care o primise făcuse din Sabina o jumătate de băiat, și personalitatea ei stăpînă pe sine îi dădea prestigiu și inspira o încredere neobișnuită. Petrecîndu-și vacanțele departe de casă, conducîndu-și mașina pe mii de kilometri, singuratecă și deprinsă cu viața aspră a călătorului întovărășit de o voință, Sabina își construise un moral, și aparițiile și disparițiile ei subite, dacă mîhneau pe mamă și turburau principiile tatălui, nu erau riguros dezaprobate. In definitiv, viața nu e nici atît de lungă nici atît de sigură pentru

a fi constrînsă să reproducă în toate generațiile un model și nu este zis că cine se emancipează de tradiția care din fete face neveste și din băieți bărbați trebuie să dea greș neapărat.

« Lumea nu mai e niciodată aceeaș, se gîndea Constantin Voinea, căsătorit cu o femeie cu mult mai tînără decît el. În douăzeci de ani s-au petrecut în existența tineretului mai multe fenomene îngrămădite decît de la Iisus Hristos încoace, și anul actual e mai încăpător decît veacul de odinioară. Bine face fata mea că lasă pianul amorțit și casa fără sindrofie. Decît treizeci de boierași grupați în jurul ei, ca să o distreze în vederea unei căsătorii de căpătuire, mai bine o mașină pe drumurile mari ale pămîntului. »

« Lucrul cel mai rău ce i se poate întîmpla, Doamne ferește, răspundea ființa lirică a gîndului din depărtare, ar fi să intre cu motorul într-o stîncă sau să alunece în prăpăstiile de piatră, înghițită în gîtlejele munților. Ele cer din cînd în cînd sînge de om. Între o moarte de șoim, Constantin Voinea, și una de diabet, nu este de ales. »

Apoi, doamna Marta, maică-sa, cu mult mai tînără decît Voinea, ce fel de viață a petrecut lîngă soțul ei, om foarte cumsecade, dar fantastic și gelos? Creșterea ei îngrijită i-a rezervat, în mijlocul unei mari averi de proprietăți, rolul intendenței, supraveghierea veniturilor, trecerea cîștiurilor la Bancă, semnarea contractelor de arenzi și închirieri și un pat lîngă patul soțului ei, mai mult respectat decît iubit. O reprezintație la Operă și una la teatru, cîteodată, nu puteau să facă să varieze monotonia unui trai lipsit de neprevăzut și în care marțea trecea ca miercurea, și duminica reproducea vinerea întocmai, cu ierni asigurate, cu veri îndestulate, în belșugul dulce și plat al anului întreg. Buni părinți

amîndoi, din punctul de vedere al fiecăruia, ei aveau să-și ascundă un zbucium și o suferință de ochii prea apropiați ai celuilalt, și între niște părinți întîlniți ca niște drumuri orientate deosebit, s-a putut strecura fata lor ca un al treilea drum, despicat din încrucișarea lor și ducînd și el într-altă parte.

Trei luni de vară și vacanțele de Paști și Crăciun, Sabina își împărțise timpul între costumul de șofeur, ca un ciorap cu buzunare, și sacul de alpinist. Demontînd și remontînd cauciucurile, pompînd cu brațele, salahorește, aer, strîngînd piulițele pe dedesubtul mașinii, ajustînd tijele, evacuînd carburatorul, curățînd bujiile, Sabina era pricepută ca un mecanic în manipularea celor cîteva mii și sute de piese și articulații din care este construit un automobil. Într-o dumbravă la cîteva sute de kilometri de casă, oprită pentru răcirea radiatorului și întinsă în iarbă, Sabina răsfoia cărțile tehnice pentru care avea o atracție magnetică. Ea nu a citit o carte de literatură. Poezia scrisă o supăra, și pentru roman avea repulsia mîncării cu rîntaș. Citea însă Biblia, cartea ei de repaos, moștenită de la mama protestantă. Armonia interioară a valorilor și limbajul cifrelor derivate unele dintr-altele răspundeau cerințelor ei estetice, și viața privită printr-o plasă de unghiuri îi da satisfacții de geometrie. Și mai mult decît artele o interesau sculele, a căror putere precisă permite mîinilor gingașe să se folosească de ele pentru stăpînirea oțelului și a caloriei. Degetele subțiri, cu o carnație de floare, orientau forțele năvălitoare ale mașinii prin contactul delicat al mînușii, iar vîrful pantofului trezea, atingînd accelerația, ca o pedală de clavecin, un vîrtej de 100 de cai, și toată mecanica se supunea pipăitului ei pentru un efect înmiit. Nici o altă activitate și acțiune nu aveau răspunsul instantaneu, egal și invariabil

al mașinii de străbătut lumea într-un ceas, — iar inginerii și constructorii care au născocit-o și o fabrică în rînduri, ca pe nasturi, la îndemîna orișicui, au realizat, păstrînd pentru elite subtilitatea și delicatețea gîndirii, ceea ce nu pot să ambiționeze toate artele și filosofiile laolaltă, înmulțind concesiile, democratizînd ideile și căzînd în popular. Mașina concepută de geniu o poate utiliza și bruta, fără să-i scadă noblețea și să o trivializeze, abstracția aparținînd creatorului, și funcțiunile executantului, și amîndoi putînd să scoată dintr-însa un maximum de iluzii.

Realizînd motorul, civilizația nouă a lăsat în obscuritate toate frumusețile antice, păstrate ca niște modèle de oseminte. Motorul activ, în serviciul omului permanent, echivalează cu descoperirea monoteismului indiferent: el poartă acelaș leat mental. Revoluția exploziei organizată pentru echilibru. Geamătul motorului, strigătul electricității, vaietul văzduhului comprimat în pneumatic. O arătare cu ochii de văpaie albă străpunge întunericul. Un zgomot scurt, de coasă, cînd motorul a trecut.

Sabina visase o viață independentă de asupririle sexului, și, atîta timp cît a vorbit singură mintea, ea străbătu noviciatul voinței, îndreptîndu-se către idealul unui tip de carne neutru și de simțire voluntară. Nu i-a rezistat nici înnălțimea, nici distanța, și trăind în afară și de timpul normal cronometrat, ea părea asigurată să înfrunte viața cu o suliță înnaltă și să treacă printr-însa ca Fecioara din Orléans, cu sînii împietriți dedesubtul unui pieptar de metal. Instinctul sigur al inventatorilor, solidari în linia unică de exploatat pentru mișcare și transformare, izolînd curba din univers, a introdus-o în durata limitată a orei și a secundei, perfecționată pînă la existența aceluiaș ritm de coincidență a universului cu învîrtitura

axului unui dinam, combustibilul slujind ca o gradație a uneia și aceleiaș puteri propulsive, și cursa lungimii fiind paralelă cu evoluția roții terestre...

Trusa cu chei și clești a fost cutia de podoabe feminine a Sabinei, și apartamentul ei de fată atelierul, care era și școală și salon de primire și bibliotecă. Și sala de consultații a bolnavilor din împrejurimi. Un medic, angajat la moșie, da duminica, asistat de fată, sfaturi și leacuri. Mîinile ei au purtat pe tablă tibișirul, au răsfoit cărțile de studiu, au ajustat, au strîns menghina și au spălat rănile plugarilor, fără scîrbă, emoționate de varietatea suferinței și de numărul imens de feluri cum putrezește viața. A cunoscut durerile cărnii tinere, îmbătrînite și abia născute, purtată pe picioare, în genunchi și pe brînci, semeață și încovoiată, dîrză și smerită, scrîșnită și obedientă; lancea sufletului și papura lui. Material provizoriu și totuș continuu și multiplicat pentru chin, pentru purice, pentru bubă, pentru mușiță și demență, carnea — ștofă miraculoasă și inutilă, iscată pentru jocul de aparențe și pentru teatrul devorării în forme desinate, elastic, — a trecut pe dinaintea ei, interpretată și niciodată identică, într-o nuanță biblică, dantescă și de patologie. A văzut gangrena liniei, mucegaiul plămînului, rugina osului, împietrirea șoldului, puroiul încheieturii, tărîțarea călcîiului, orbirea neagră, muțenia gurii și nesimțirea urechii, cocoașa, talpa turtită, mersul dansat de un diavol interior, pasul tîrșit caricatural, ochiul curmeziș, rînjetul strîmb, frica, furia. A văzut perfidia privirii, lichelismul atitudinii, lacrima falsă, lașitatea brațului. A ascultat ipocrizia glasului, tînguirea minciunii. A văzut taurul prins în plasa agoniei, învîrtit de coarne în jurul pămîntului, sucit din grumaz și prăbușit. A văzut turbarea cîinilor, căpierea oilor,

tifosul porcului, viermele, omida şi căpuşa. Au murit pe prispă, dinaintea inimii şi a mîinilor ei neputincioase, copiii. De pretutindeni, drumurile le aduceau duminica, la conac, bolnavii în căruţă, uitaţi de Dumnezeu, într-un aşternut, schilodiţi prin întuneric şi săgetaţi dintr-o stea necunoscută. În şoapta conspirativă a bolnavilor, colportată de telegrafia zvonului, Sabina avea puterea tămăduitoare a Sfinţilor-fără-de-arginţi; era de ajuns ca paraliticul să se obosească pînă la atelierul ei, ca să se însănătoşească. Vindecarea venea numai din căutătura ei înflăcărată şi milostivă.

Aspectul universalei convulsiuni pentru moarte nu a contribuit cu puţin la refugiul Sabinei în mediul lucrurilor cu descompunerea mai puţin evidentă şi legată numai de un sentiment cerebral. Un ax frînt nu evoca o durere, şi misterul suferinţei moleculare, la oţel şi aramă, era de apreciat după noţiuni matematice. O cifră se absorbea într-alta fără să moară, şi o putere mecanică se transforma şi nu pierea şi, în sensul sporit, decesul unei cantităţi însemna o renaştere şi o împrospătare. Cadavrul unui cilindru de fontă era numai o schimbare de formă, substanţa rămînînd nevătămată. De la ştergerea unei lacrimi alunecată pe un obraz putrefact pînă la lustruirea cristalului de la parbriz era o deosebire ca de la o planetă de sînge la o planetă de cvarţ. De o parte stîrvuri şi de o parte metale; materie coruptă şi materie virgină. Şi certitudinea stăpînită precis a creaturilor zămislite de constructori.

Forja înfierbîntă fierul şi-l înmoaie strămutat în mîzgă de jar. Singură forja are o frumuseţe de crepuscùl înviat în cărbune şi temperatura ei echivalează cu soarele şi cuptoarele vulcanice. Zmulsă din rug şi fasonată pe nicovală, zmîntîna de foc ia încovoierea, muchiile şi suprafeţele voite, şi le păstrează. O potcoavă dă un cuţit, o frigare

o spadă, și măduva vergelei, toarsă violent prin filieră, dă fuiorul de sîrmă: el scapără scînteia reminiscenței minerale. Piulița strînge și ferecă bulonul. Burghiul rumegă punctul hotărît algebric, nitul eternizează încheietura, cleștele bont prelungește degetele și le dă dexterități. O lamă fină, dințată, retează oțelul, și pilele, tăbărîte pe pîrghii ca niște omizi, le rod pînă la măsură și eleganță. Baioneta rotativă străpunge munții din șes în șes cu o albie subterană pentru trecerea locomotivelor din mitologia industrială. De mii de ani ciocanul bătătorește poteca de suit la cer și caută emanciparea provizoriului către durabil și etern.

Întîmplarea, cu inițiativele-i spontane și revoluționare, i-a răsturnat și natura și existența, amintindu-i douăzeci de ani de știință și biruință. Era la Saconnex, lîngă Geneva, în sanatoriul de convalescență al doctorului Marc Gauthier, tatăl Marcelinei, cu care legase prietenie la Muzeul Rath, dinaintea unui tablou ciudat. Pictura înfățișa fabula populară a unchiașului cu bonetă, călărind cu palmele deschise, prinse de un deget în subsuorile jiletcei, un măgar dus de căpăstru de copilul lui ostenit. Niște spălătorese dădeau cu tifla din marginea drumului, la trecerea unchiașului, așezat comod și ironic. Mișcarea și coloritul tabloului și accentul figurilor scoteau foarte departe această pictură din convenția atitudinilor clasice placide, în care, concepuți ca semizeii, oamenii ocupă situații anatomice de eternitate monumentală, ca ilustrațiile unei capacități de artă pentru cimitire.

Reținute de aceeaș impresie care dovedea similitudinile aceleiaș sensibilități, fetele s-au pomenit vorbind în comentarii, și, după un timp de judecăți și aprecieri schimbate, s-au împrietenit, cum se împrietenesc doi vecini de stal la un concert, — și de la această dată, de cîte ori tristețile o copleșeau, Sabina își aducea aminte de prietena ei din Saconnex și pornea din porumburile îngălbenite ale șesului dac către lacurile

lui Wilhelm Tell, oglinzi liniştite ale Alpilor stîncoşi.

Parcul spitalului purta cîteva sute de ani pe trunchiurile lui înnalte, îmbrăcate în iederă şi coaje plumburie. Gustul şi moda cîtorva generații figurau neatinse în compoziția pajiştilor de iarbă, a drumurilor şi a potecilor ascunse subt plocate de frunze şi ramuri. Brazii ridicau vîrfurile în dreptul săgeților fostului castel al unei seniorii defuncte, şi de-a lungul veacurilor, desinate în aer cu catarge de molifți, suiau, printre brațele lăsate ca nişte pînze negre, veverițele vioaie, pînă la spicul din creştet. Sau întrerupîndu-şi suişul brusc, ca să sară dintr-un pin într-un stejar şi să se întoarcă de pe o ramură legănată într-un desiş apropiat de o bancă de piatră, pe care trecuseră crinolina, peruca, tunica de mătase, pelerina, marchiza şi muşchetarul, flacăra cărămizie cu coada vîlvoi şi cu ochii scăpărători venea pînă la umăr, cu o intenție de zbeg, şi fugea înnapoi. De sute de ani sprinteneala ei de clovn minuscul se furişa în umbră şi izbucnea într-o lumină, ca o arătare fermecătoare adevărată şi neadevărată, şi Sabina tînjea de dorința să ție o veveriță la sîn, să o mîngîie pe spinarea încovoiată, să-i dea drumul şi să o cheme, ațîțată şi tristă, în acelaş timp, că şopîrla îmblănită nu se va lăsa niciodată dezmierdată de mînă de om. Tocmai sus, într-un fag, se ivea un cîrd de asemenea jivine, veverițele cu puii lor, ca nişte broaşte flocoase, ieşite la gimnastică pe crengile cele mai depărtate de pămînt, iepuri şi poponeți ai ramurilor pădurii. Omul poate să trăiască zeci de mii de ani jignit lîngă un şoarice care îl refuză şi-l nesocoteşte, nesimțitor, în sălbateca lui frumusețe, nici la blîndeţe, nici la dragoste, nici la slugărnicie.

Un orologiu în turnul cel mai înnalt deştepta singurătățile parcului adormit în singurătăți mai

vechi, și acestea înnecate în singurătăți mai adînci. Timpul se învîrtea rostogolit în iazurile lui cu mai multe funduri și apărea o secundă la chemarea ceasornicului din vîrste, ca un cadavru de fantomă, încremenit, cu ochii cenușii și învelit într›o cămașă de undă albă. Apoi se scu›funda din nou departe, pînă la ceasul cinei.

Sabinei îi plăcea acest putregai subtil din parcul de la Saconnex, în care personalitatea ei aparentă, aparentă și pentru sineș, se desfăcea pînă la sche›letul adevărat, și ore întregi către seară se lăsa pîngărită și invadată de molia venită tiptil și înmul›țită, din întuneric. Ea nici nu se mai putea recunoaște. La douăzeci de ani Sabinei i se părea viața în parte deodată goală. În vălmășagul cărților din care se trezea, ea se compara cu o carte. Din cartea ei, pieriseră literile toate, mistuite ca de lumina căutată sau urmărite și ucise de întunericul de unde s›au ivit: se mai simțea, în scoarța fără titlu, cuprinsul material, foi și pagini, textul și semnificarea pierind. Un duh de clor trecuse prin ele și le gonise de pe fețe în interiorul hîrtiei sau dincolo de foi, ca pe niște roiuri de furnici topite. Într›o carte goală Sabina nu putea citi nimic, și cartea ei nu›i era de nici un folos, ca să o mai rabde, purtată cu ea. Stîrvul unei litere e minu›scul, și gîndurile rămase fără suflet, plutesc sticlind în bătaia soarelui și coboară ca niște confeti microscopice ale unui bal de molecule. Din această carte imaterială ea va să facă totuș o carte ca toate cărțile în care fusese îngropată.

În ceasul cînd avea nevoie de un pas îndrăzneț, de o încredere în sine generatoare și de prezența orgoliului de atac în actele ei, ea ducea o viață interioară decolorantă, în care se alternau formele, liniile și tonalitatea. Frunzele și florile îi creșteau lîngă o apă de vitriol și se desfoiau în oglinda ei acidă, unde, putrezind numaidecît, se topeau ca

un abur în lumina vînătă a unei oglinzi. Pustietatea vastă mirosea a miasme, evitată și de berze, ale cărora picioare portocalii arseseră în undele galbene crepusculare. Nici norii nu mai treceau prin ea cu fulgii lor îngerești. Douăzeci de rîuri pe o singură albie își strecuraseră apele în nisipul dezolat. Erau anii trăiți și isprăviți, parcă izvorîți din netimp și pierduți în el. Se isprăvise odată cu anii și matca, iar lacul se micșora cu otrăvurile umbrei din unde. Un nămol îi catifela ceea ce s-ar fi putut spune că era sufletul ei, o pulbere de rămășițe, o drojdie de ceață, măcinarea corpului realităților consumate. Trecea parcă o fiară de pe un mal pe celălalt: putea să fie cîinele sau luna. și mai departe părea să fi trecut un șarpe. Dar fiara n-a putut ajunge la mal, carbonizată înnot și dizolvată...

Ea încerca o luptă dintre delicat și brutal și își analiza starea sufletească și imaginile corespunzătoare. Total general: neant. I se părea că umblă prin regiuni cojite, prin lucruri dărîmate, prin tencuielile risipite ale unui măidan imens, prin cenușă, prin funingini, prin rumeguș, la o periferie de oraș, unde încep cimitirele tuturor osemintelor și cîmpul cioburilor aruncate, cutiile strivite, cristalele și porcelanele amestecate cu un gunoi universal; ceea ce s-a spart, s-a stricat și s-a răscopt. Fără să știe, Sabina ajungea la marginea ei însăș, ieșise din lăuntrul ei dincolo, în afară de sine, în zona asemănărilor din specia nul. Materialele inutile se mai tîrăsc moarte, ca și cetățile, o bucată de timp la suprafața pămîntului sterp, după ce au fost uzate. Praf și țărînă, și spicul vegetal ieșit ca dintr-o sămînță minerală. S-a surprins în orizontul de firimituri tîrînd după ea, de o sfoară încîlcită, o copaie, ca un copil desculț o jucărie săracă, și a putut să-și dea seama că toată activitatea ei slujise la prefacerea vieții în scrumuri

și la strămutarea scrumului, drept orice rezultat, mai departe.

Totul se descompunea incurabil, de un morb ascuns, de o carie care mănîncă și fluierile și măduva. Se deslînau pietrele, se scămoșau și se făceau pulbere în tendințele unei modalități de a deveni viața cîlți, tărîțe și risipire. Ca în lama unui briceag se jerpeleau penele frumoase și se jupuiau ramurile verzi. Într-o noapte, o cățea a fost împușcată de oamenii răi și îngropată într-un mal de pămînt roșiatic. O auzea întorcîndu-se pînă la gardul de sîrmă ghimpată și lătrînd cu botul întins către turle, necutezînd să mai intre și neputînd, din pricină că nu mai făcea parte din lumea asta, lume cu două funduri și cu două capace. Cu cămașa de țărînă se îmbrăcaseră pomii, plopii, care clătinau din vîrfuri, ca niște cai de dric, și stelele se scufundau în cîte-o pungă cernită, ca să lucească mai puțin. Plumburiul intra în toate luminile, și părea murdar pînă și albul. Între gol și umbră meditația căuta ceva inexplicabil, cu un fel de dorință de-a nu găsi nimic, lucrurile viitoare sau închipuite părîndu-i-se cunoscute și pe trei sferturi trăite.

Atîta vreme cît i s-a impus un efort, Sabina l-a dus la sfîrșit cu o disciplină motrice inconștientă. Înhămată poverii, ea a tras la ele cu o neutralitate de cal, care, în raport cu oamenii nu, cugetă și nu vorbește, retranșat în insul lui de pămînt și răbdînd greutățile orbește. Ea a putut să transporte de la un capăt la celălalt al anului toate carele la care a fost pironită, fără să i se pară lespezile mai grele decît paiele. Se socotea în serviciu și se împiedica să sufere sau să dorească. Pentru ea nu exista un sentiment al diferenței și al preferinței. Putea să muncească mult și să muncească puțin, fără să se simtă mai obosită sau mai mulțumită. Carne de rob, această stăpînă nu bănuia că i se cuvenea ceva .sau că tre-

buia să se aştepte la o împrejurare bună, — şi nici nu se gîndea la asta. Lăsată cu sine, ei nu-i trebuia nimic şi ar fi putut trăi o viaţă întreagă închisă într-o odaie, tot atît de aptă să lucreze biruitor şi să zacă biruită, fără nici o idee vie în mintea ei. Ea putea să stea zile întregi cu ochii într-un părete, la un acoperiş de casă văzut în geam, sau cu ei închişi.

Oamenii pretind că trăiesc şi utilizează cuvîntul viaţă cu un sens de plenitudini. Simt ei într-adevăr că trăiesc, ori sînt victimele unei clasice sugestii moştenite? Cum simte omul că trăieşte? Cum simte el acest lucru, pe care tu te sileşti să-l încerci şi nu izbuteşti? Cînd te doare fizicul parcă ai simţi ceva, dar cînd nu te doare eşti ca un mineral fără sensibilitate, egal cu silexul şi cu calcàrul, participînd la compoziţia inertă.

O stea răsărea sticloasă în perdeaua plopilor, ca un păianjen de lumină. Vîntul cînta în muchiile conacului. Ploaia presăra, pe auzul ei amplificat, alice. Asta era viaţa? A trăi este poate a fi un martor al meteorologiei şi al cîmpului şi a lăsa mărturie că le-ai văzut. Este a trăi: a te ospăta şi a cădea greoaie între perini? a strînge avere, a te folosi sau a nu te folosi de ea? este a trăi: a gîndi? Sau a trăi înseamnă a suporta asaltul semenilor tăi? Şi ce este şi a gîndi, dacă a gîndi este a trăi? A gîndi în orice fel, pe răspunderea ta, a gîndi organizat sau anarhic, a gîndi după alţii sau singură? A gîndi nu este o stare, e un accident; a gîndi are cîteva sensuri. Nu este gîndirea ca o curgere către vale a rîurilor şi ca o ridicare a bradului în pisc: ea lucrează pe un motiv existent, ca oglinda sau ca măsurătoarea: e un reflex. Pui în cîntar o greutate şi o marfă şi le cumpăneşti: cîntarul gîndeşte ca şi tine, fără să simtă nici că gîndeşte nici că trăieşte. Viaţa trăită, marfă cîntărită; de ce a trăi vrea să însemne mai

mult decît a gîndi, dacă nu-ți dai seama nici că trăiești nici că gîndești?

Oamenii se socotesc fericiți și nefericiți, după cum și gîndesc, legați de o izbîndă sau de o înfrîngere materială. Ai vrea gîndirea să fie o stare în afară de lucruri, și fericirea de asemeni. Dar îți vine un gînd, strecurat în tine nu înțelegi de unde, nu ți-l recunoști: se joacă cineva cu tine și-ți spune la ureche lucruri care vin din gura lui în urechea ta.

Ești prost de multe ori, și cîteodată inteligent. Nu înțelegi *nimic* sau, dimpotrivă, înțelegi limpede și poți exprima ușor tot ce înțelegi. Te culci inteligent și te deștepți confuz. Ce s-a petrecut în mine, fără să știu, de unde s-a petrecut, unde am umblat în somn, de m-am întors năucă și nehotărîtă? Aș vrea să fiu ca mașina mea, pe care o găsesc după odihnă în punctul în care i-am lăsat organele seara. M-am muncit să fiu o mașină și să-mi comand o neîntreruptă mișcare circulară. Nu mă pot izola într-o singură funcțiune, care ar fi într-adevăr un fel de fericire, excluzînd din mine orice altă funcțiune cu tendința de a ieși din circomferința unei roți mari angrenate. Atunci mă descopăr că gîndesc, făcînd critica mișcării circulare și a evoluției mele, impusă mașinii. Rădăcinile pe care le credeam fixate, se răscolesc, o fibră tresare, o gîndire nevăzută roade ascuns. Gîndurile, dacă sînt gînduri, sînt mușițele, coropijnițele și viermii hotărîrilor mele. În fiece zi m-am biruit fără spor și m-am lăsat în voia soarelui și a întunericului, cum or vroi să mă poarte. Sînt martoră și pui mărturie despre cele ce am văzut.

Dar ce am văzut din toate la cîte m-am uitat? Mă uit și nu văd, și văd fără să mă uit. Viața, dacă este, se petrece fără mine, și nu mă simt viețuind, ca să pot vorbi de lucrurile trăite. Nu le-am trăit cînd am trecut prin ele și nu mai mi le amin-

tesc, goale, ca nişte sticle din care nu a curs nimic.

De jurîmprejurul sufletului broboada grădinii învechea şi acolo o singurătate tăcută, o veche grădină pe o margine de zmîrc, închisă, de cîţiva ani şi sălbătecită. Fluturii licăreau din crîmpeie de mătase de bucuriile florilor pestriţe. Aşternuturile de bălării şi ierburi, neumblate parcă, de evuri, decît de fluturi, de albine şi ţînţari, erau năpădite. În zilele de arşiţă se aude ca o coardă de sfoară vocea şuierată a lăcustelor şi clopotele, scufundate în unda de cositor, ale broaştelor de baltă. Sunetul, rar şi adînc înnecat în heleşteu, are evocări înnăbuşite, inexplicabile din necunoştinţă, şi, în tihna de eternitate a peizajului, Sabina era strămutată ca într-un vis.

—*Mademoiselle Sabine! Mademoiselle Sabine!...*

Sunase clopotul. O chemau la masă.

Parcă din limbajul sufletesc al Sabinei lipsea un verb, care să facă vorbele active şi să le poarte cu cîrdul. Ea făcea înconjurul lucrurilor şchiopătînd. După un rînd lung de paşi se intercala o pauză. Urmărea compoziţia nedesluşitului, ca într-o zugrăveală de biserică, figurile măcinate de tencuială. Îi lipsea un cuvînt, de vreme ce cuvintele ei celelalte cădeau cu sensul mărginit în silabe, fără să trezească o viaţă care să le ridice. O vorbă trebuise spusă, şi ea nu fusese spusă. Subt lumina lămpii aprinsă într-un conac din imensitatea cîmpiei Argeşului, vorba i-a fost ascunsă, cînd vacile rumegau şi oile se îmbulzeau păzite de cîini. Această vorbă nu a fost spusă vara, cînd tatăl Sabinei se întorcea călare din cîmpul lui de două mii de hectare. Nu a fost spusă la seceriş, la treier şi nici în noaptea sătenilor, răzimaţi cu bărbia în ramurile furcilor, ca nişte oameni cu

coarne din Walhala și care veneau să ureze boierului sănătate, să ospăteze și să bea, la sfîrșitul bucatelor, trei zile și trei nopți. Vorba nu a fost spusă în nici un an. Zilele de ploaie au trecut vinete, iernile s-au așternut cenușii, vînturile au colindat cu șuier, jeluind în streașini și pătule. Parcă uneori a sugerat-o vorba crivățul, gîngàv în lătratul ogrăzii. O știau vorba oamenii din curte, o știa cîntecul, însă pe dinafară. Au știut-o sătenii, proprietarii, preoții și învățătorii, dar nici unul nu a spus-o, din sfiială, crezînd-o neașteptată și supărătoare. N-au spus-o Paștile, de Înviere, și a tăcut-o Crăciunul, la nașterea Pruncului. Destinul e pecetluit jurîmprejur cu tăcerea tuturor oamenilor care nu pot să grăiască.

În schimb, Pierre, unul din grădinarii parcului sanatoriului, un gîngàv inspirat, nu putea să înțeleagă că vorbește papagalul. Sanatoriul avea un papagal, pe Cocò, un uriaș de puf alburiu, cu irizări printre pene, roze, încălțat cu dantelă și purtînd coiful de culoarea scrumului, al cameliei și al daliei de fildeș. Ciocul lui cu o unghie încovoiată, ca un al șaptelea deget, ajuta pasului să se isprăvească și lui Cocò să se mute de jurîmprejurul cuștii și pe zăbrelele bolții, ca o mînă care măsoară cu palma și calcă notele òrgii. Capul lui de mîță, cu o gheară încovoiată la nas, se deschidea ca un clește curb, pivotînd pe ochiul înconjurat de o șaibă galbenă ca un nit, și, din profil, ștofa în care era mascat fusese țesută cu un meșteșug uimitor și cu materiale extrase din agată textilă și din vată de aur, răsucite dintr-un caier, la lumina lunii, pe un fus de cristal. Pleoapele erau încondeiate cu pensule fine, înmuiate într-un verde și albastru cît poate să tîrască boaba de rouă de pe frunze, cu o virgulă gălbuie a lacrămii heliantei, și cîteva urme, rărite pînă la gușă, indicau punctele unde fuseseră pensulele pestrițe șterse la isprăvit.

Cuşma capului semăna ea cu un coif răzvrătit, dar penele care întocmeau acest moţ, ca o ţăcălie de creştet, erau zmulse din crizanteme, schiţele de la început şi rămase neterminate ale unui proiect de papagal cu un singur picior de barză.

Dimineaţa Cocò îşi ţinea discursul din fereastra balconului de la intrare, împiedicat să se prăbuşească de un lanţ de argint. Sedentar şi evoluat în afară de individualitate, el uitase să zboare, fără să înveţe să umble, şi singura mişcare, la care fusese redusă în libertate dinamica lui, era căderea de sus. Privind grădina de-a curmezişul, Cocò striga sentinţa lui de filosofie care-i rezuma doctrina, ca un preot: « Amen! », învăţată de la Marc Gauthier, un mare medic şi-un latinist. El cînta *Metamorfozele* în original, pe-o bancă din parc, însoţindu-se din ghitară, savant niţeluş detracat prin contactul cu bolnavii lui atinşi de confuzie şi halucinare.

Ultima oară, Sabina a stat şase luni la doctorul Gauthier, neputîndu-se dezlipi de atmosfera castelului şi de viaţa cu reguli organizate a sanatoriului, unde fiecare pensionar, inofensiv şi blajin, era atins de o particulară originalitate. Doctorul primea să trateze numai formele surde şi placide ale neurasteniei, subt nivelul dublei personalităţi şi a iluziei orgolioase, mucegaiurile şi frelatările sufleteşti, ţicnirile relative, întorsătura de spirit, melancoliile, sentimentul lucrului ştiut şi văzut subiectiv, surmenajul molcom, presupusul, imposibilul, speranţa nedeterminată şi frica nemotivată, frica de sine mai ales; adică oamenii de fapt sănătoşi, însă din acei sănătoşi fără vanitate, care îşi dau seama că s-a strecurat în ei un abur străin, că ceva s-a ştirbit, că ceva ca o suprafaţă de cristal s-a zbîrcit în ei sau a pleznit, invizibil. Aceştia îşi văd îndeobşte de treburile lor, imprimînd actelor şi vieţii o tonalitate, un zigzag, o

șerpuire, și chinuind lumina zilei în sitele cu care o cern.

Toți oamenii de subt autoritatea acestor bol-navi suferă de o umbră care li se lipește de suflet, și de care nu se pot curăța. Cînd, obser-vîndu-se și identificîndu-se într-un tic, începeau să vadă limpede, ei se duceau la doctorul Gauthier și erau supuși unui examen eliminatoriu, într-o cameră de confesional, o convorbire lungă a me-dicului cu clientul. Clientul trebuia să răspundă, să susție, să argumenteze și să-și facă toate mărtu-risirile provocate de medic.

— Domnișoară, îi zise într-o zi grădinarul, apropiindu-se de banca Sabinei, cu șapca în mînă, vreau să vă întreb ceva. Ați văzut? avem un papagal. Ce este, domnișoară, un papagal?... O să-mi spuneți: o pasăre. Nu. Papagalul nu e o pasăre. E altceva. Aș vrea să știu ce e și nu pot afla. Domnul doctor, dacă-l întreb, mă trimite la infirmerie. « Mai treci cîteodată pe la domni-șoara Gruss, zice doctorul, și mai cere-i o lingură din acel sirop albastru din dulapul din stînga, pe care ți l-am mai recomandat, și vezi-ți de treabă, nu te mai uita la papagal. »

Dar sînt obsedat, domnișoară. Caricatura asta misterioasă, zise grădinarul, rostind în șoaptă și cu mîna la gură calificativul, nu e ceva obișnuit. Credeți dumneavoastră că vine de la Dumnezeu? Eu nu pot să cred, dar măcar dacă aș putea să o clasific. Îl vedeți? zise grădinarul, arătînd pe subt frunze un balcon. E de peste patru sute de ani în localitate, și stă aci dinainte de tratatul din Westphalia, așa neclintit, nici bătrîn nici tînăr, singuratec. Auziți, domnișoară, singuratec, de peste patru sute de ani! Ați mai văzut dumnea-voastră pasăre, dacă ziceți că ar fi pasăre, fără părechea ei, fără cocoș dacă e găină și fără găină dacă este cocoș? Întîi am fost preocupat de proble-

ma asta, dacă este papagal sau papagaliță, și am ajuns la concluzia că jivina nu este niciodată nici bărbat nici femeie, ființă ambiguă și fără gen. Dacă a decorticat o pungă de semințe, e mulțumit, altceva nici nu-i trebuiește. Și nici nu bea apă niciodată! Noi îi punem apă fiindcă așa credem, că cine mănîncă trebuie să și bea. Asta nu are înghițitoare de apă și nici nu știe ce e aia apă, parcă ar fi vitriol. Și vedeți, al dracului, cît e de curat? Cum vă explicați asta? De peste patru sute de ani poartă în spinare penele astea și parcă au fost spălate și călcate azi-dimineață. Știți ce mă exasperă, domnișoară? Că nu o să moară niciodată și că nici nu s-a născut... A venit așa, și e de la început. De la început, domnișoară! E fenomenal!

Știți la ce concluzie am ajuns, domnișoară? Că este Buda. Îmi pui mîna în foc că e Buda. Sînt sigur că și dumneavoastră o să vă convingeți că e Buda, dacă reflectați mai bine la această chestiune. Să vedeți că el e așa făcut că nu trebuie să se miște, că trebuie să stea încremenit. Credeți că, așa greoi cum e, cu o mitră în cap, cu picioarele noduroase, el e făcut să ia parte la viață? De unde! El trebuie să asiste și atîta tot. Și de ce-i este ciocul întors în jos? E pecetluit ca Sfinxul, ascultați ce vă spui. Că atunci cînd o spune ceva, să fie o sentință definitivă, de fatalitate. El nu zice « amen » degeaba: ne îngroapă pe toți, cum a îngropat pe toată lumea de la Carol Temerarul încoace. E mai bătrîn decît vă spui, trebuie să aibă cel puțin șase sute de ani, de nu-o avea cumva o mie, două mii, poate că trei mii, mai știu și eu! Cînd a murit Wilhelm Tell, el descojea semințe și, ca și acum, nu vroia să bea apă. Dacă vreți să mergeți odată în pivniță, o să vă arăt toate coliviile lui stricate, de pe timpuri: sînt vreo douăzeci.

— Te turbură atît de mult papagalul, Pierre? întrebă Sabina. Nici n-ar trebui să te gîndești. Am văzut că știi să faci flori frumoase, și domnul doctor mi-a spus că de zece ani cauți trandafirul negru și că ești aproape să-l reușești.

— Cine o găsi mijlocul să facă trandafirii negri, domnișoară, e știut de toți grădinarii că nu mai moare... Dar nu mă lasă Cocò, domnișoară. Mă gîndesc la el și mă zăpăcesc. Nu e lucru curat papagalul. Să știți că nu e lucru curat. Papagalul însă sînt sigur că nu e o pasăre. Nu se poate să fie o pasăre. Este exclus.

Metoda doctorului Marc Gauthier, de vindecare, era întotdeauna mentală și, vindecătoare a sătenilor ei, Sabina a urmărit-o cu interes. O parte din bolnavii ei se simțeau mai bine numai dacă porneau spre conac și, mai puțin suferinzi pe drum, la « curte » le trecea uneori boala de tot.

Terapeutica lui Gauthier era cuprinsă între două axiome. Întîia axiomă: « omul e o ciupercă » și, a doua axiomă: « omul este un animal nebun ». « Ciupercă » arată fragilitatea cărnii și importanța fiziologică derizorie a omului, egală cu această bășică a pămîntului, născută subit și lăsînd, scufundată dintr-odată, un cadavru mai consistent decît corpul viu, dar și faptul că maladiile se pot prinde numaidecît de pasta lui fragedă și puhavă. Maladiile ciupercii sînt incurabile și se rezolvă prin putregai rapid sau instantaneu. « Animalul nebun » vroia să însemneze că în el germinează, ca un ferment imponderabil și ca o funingine translucidă, și bolile morale, acestea vindecabile.

Gauthier se dezinteresa de « ciuperci », rezervîndu-și « animalul nebun », și din seria animalelor nebune pe cele blajine, străpunse de un stilet liniștit sau înnecate sufletește cu un ac. În cîteva cărți, pe care Sabina le citise la apariție, doctorul studiase, pentru public, mijloacele de vindecare prin concentrarea voinței, prin închi-

puirea binefăcătoare și prin puterea magnetică a indivizilor înzestrați cu o așa-numită influență personală. Toată problema fiind crearea unei stări sufletești înnainte de toate, pe care știința preciziunilor materiale o dezamăgește și o împiedică să se nască tocmai atunci cînd e nevoie de ea, metoda îi era doctorului indiferentă, pe calea căreia se capătă starea sufletească, — rugăciune singuratecă, rugă colectivă sau în cor, ridicarea intelectului peste sine și abstracția, sau pipăitul unui profet, care atrage bolnavul, și bolnavul e mîntuit. Omul vine cu iluzia lui, de cele mai multe ori falsă sau falsă în raport cu individualitatea lui: nimic mai favorabil decît substituirea iluziei lui cu iluzia dumitale, operație de simplă mecanică, înlocuind într-un gîtlej cu ghevint un bec de 25 de wați cu unul de 150, acelaș suflet fiind în stare de mai multe însuflețiri și de tensiuni treptate. Toate metodele sînt valabile, omul e de obicei invalabil.

Gauthier își alegea bolnavii după gradul de impresionabilitate și-l instala pe fiecare din ei într-o odaie a castelului, cu geamurile deschise peste spectacolul azurului mat. Camera albă, mobilierul alb, rufăria albă, fără un punct de altă culoare, și ambianța de minuțioasă și ireproșabilă curățenie dădeau întîia impresie. Omul e un animal urban. Bolnavul trebuie să stea culcat și să se uite, — și i se da îndeletnicirea unei băi personale îndelungate și luxoase și un confort de padișah, cu sclave care îl ungeau cu mirodenii alese în flacon, în conformitate cu miròsul bolnavului, de obicei atras de lavandă, de busuioc, de cimbru și, în majoritate, de leuștean, a căruia sorbire cu sufletul aduce o primă stare de sănătate.

— Am scos, prin urmare, bolnavul din mediul lui și l-am transportat într-o lume de sensații, nouă. De două ori pe zi muzică depărtată, zvo-

nuri de ghitară, într-un salon, corespund mirosurilor de leuştean şi lavandă.

Bolnavul mănîncă bine şi trage un somn: animal urban în cearşafuri de olandă. Dacă ţi-aş afirma că l-am însănătoşit numai cu spectacolul curăţeniei, poate că nu m-ai crede. Şi totuş e adevărat. Nici nu-ţi închipui cît îi place animalului leneş murdăria intimă, şi totuş cum renaşte cînd l-ai spălat radical şi l-ai făcut să-şi miroasă singur făptura. Pe oamenii cu barbă îi rad, şi se simt atît de fericiţi încît îi găsesc întinzîndu-se în pat şi rîzînd ca nişte copii. Cîrpa puturoasă a mustăţii şi otrepul bărbii, cu zăcăminte necontrolabile, învăluiesc pe animal într-o aureolă de hazna pe care o bea cu nasul perpetuu. Şi rasul e general, toate subsuorile şi podoabele lînoase fiind radical şi imediat stîrpite.

Mulţi bolnavi părăsesc sanatoriul după trei zile de baie şi de somn, întrebîndu-se de ce au mai venit dacă se simţeau atît de bucuroşi. E nedelicat să le răspunzi că i-ai învăţat să se spele şi să se culce într-un aşternut cu miros de soare şi aer. Înţelegi că întîia condiţie e să dai din spital afară mirosul de spital şi din latrină mirosul de latrină. Mirosurile locale n-au voie să existe în higienă şi terapeutică.

Bolnavii nevindecaţi de cadru, rămîn bine dispuşi pentru conversaţiile ce vor veni. Doctorul Gauthier făcea o vizită ceremonioasă fiecăruia şi sta o jumătate de oră de vorbă cu el. Albul şi azuriul din odaie şi din ferestre se continua în cuvintele lui, şi, pe cînd încă vorbea, ghitarele sau orga aduceau şi ele un derivativ din depărtarea camerei de concert. El recita cîte o poemă, din antologia lui, compulsată printre poeziile line şi pure, sau le făcea o poveste, sau le vorbea de un animal din natură, de o floare, de o călătorie, în păduri, în munţi, pe gheţuri. Cerul vizi-

bil intra adeseori în conferințele lui întrerupte de dialog.

— Am vindecat bolnavi, zicea Gauthier, cu o lecție de gramatică sau de calcul și cu cîte patru-cinci lecții de cosmografie, de limbă latină sau de limbi moderne. Starea sufletească pe care mă silesc să le-o provoc este pe de o parte mistică, și pe de alta copilărească. Am făcut, fără să se gîndească ei, o mulțime de latiniști dintre oamenii mental dezorganizați. De nouăzeci de ori la sută, cele mai remarcabile rezultate le dă studiul unei anumite chestiuni, pe care oamenii rău construiți într-un program, n-au avut vreme să o satisfacă și au găsit vremea la mine. În orice caz, diminuez valoarea noțiunilor curente, care ațîță și încaieră oamenii, și sînt un adversar, pentru fiecare bolnav de-al meu, al setei de înnavuțire, și pe cei bogați îi ajut să micșoreze prestigiul aurului și idolatria bogăției. Vreți să vă arăt cîțiva bolnavi? a întrebat doctorul. Îmbrăcați-vă cu halat alb și puneți o garoafă roșie la butonieră.

— Bucuros, răspunse Sabina. Caut această plăcere de mult.

— Să mergem întîi la madam Alin'? Caz interesant. Doamna e o fostă profesoară: are vreo cincizeci de ani și o să observați fizionomia ei proaspătă, cochetăria ei sobră și o ușurință de a se rușina, de fetiță căreia au început să-i încolțească sînii. A rămas în ființa ei ceva din vîrsta copilelor de doisprezece ani, pe care le-a învățat să croșeteze și să gîndească gramatical. Doamna Alin' a avut o dragoste nenorocită. A iubit un ofițer de cavalerie, care a murit în epoca logodnei, și cum iubirea personalităților e una și singură pe toată viața, bolnava s-a îmbrăcat în negru și a rămas credincioasă demnității sentimentului ei. Doamna Alin' e o personalitate. O să vedeți, o păpușă de cincizeci de ani. Citește mult. Are

o proprietate cu albine și struguri la Bellegarde, locul ei de reședință.

O cunoșteam, pe cînd era profesoară. Venea din cînd în cînd la noi la masă. Odată și-a adus logodnicul să ni-l prezinte, un sublocotenent inteligent, instruit și foarte distins, dintr-o familie străină, stabilită în cantonul nostru acum vreo patruzeci de ani. Tatăl înființase o Bancă.

Nu o mai văzusem cîteva luni. Într-o noapte se refugiază la noi înspăimîntată. O bătaie violentă de pumni în porțile de afară și un țipăt: « Ajutor! ». Doamna Alin', într-o ținută dezordonată, și murdară de noroi pe fuste, pînă la genunchi, venea de la Bellegarde pe jos. Pălăria îi atîrna pe o ureche și părul încîlcit ieșea de subt pălărie ca paiele unei sperietori de ciori. « Ascundeți-mă, ne ruga doamna Alin', și dacă vine poliția spuneți că nu sînt aici. » Bătrîna logodnică era subt apăsarea teroarei, o teroare de imaginație. Licăririle subite ale privirii incendiate afirmau tot adevărul. Am făcut semn să i se pregătească o cameră și un grog.

Asta s-a întîmplat luna trecută, în noiembrie: ploua cu frig.

« Stați liniștită, doamnă Alin, i-am spus. Aici poliția nu vine. Dar aveți ceva subt pelerină... Puneți pachetul jos, scoateți pelerina și duceți-vă în cabinetul de toaletă, să vă aranjați puțin la oglindă. » Ea purta subt pelerină ceva voluminos, ca spălătoresele. Atunci, apăru un coș de braț, cu capac. Din coș miorlăi o pisică. « Scoateți mîța din coș, doamnă. » Un pisoi de toată frumusețea și de un volum impresionant ieși la iveală, intimidat, de o culoare uniformă, vișinie-violetă. « E salvatorul meu, zise prietena noastră. Îi sînt datoare viața și libertatea mea. » Dar odată cu pisoiul sufocat, venea din coș o duhoare neînchipuită. Doamna Alin' luase de acasă și un

cadavru de cocoş pe jumătate descompus. Am trimis coşul cu cocoşul la gunoi, în ţipetele dez⸗nădăjduite ale vizitatoarei. Ea voia să doarmă cu cocoşul.

Tulburarea părea foarte gravă la o persoană atît de îngrijită de sine. Am de⸗a face cu o nebunie pură şi definitivă, mi⸗am zis. Nebunia începe atunci cînd ţi⸗ai parcurs tot personajul şi ai intrat într⸗un personaj de fantezie, care mai totdeauna e contrariul personajului tău. În fantoma de care, în stare normală, te⸗ai ferit din răsputeri, te îmbraci întreg, ca într⸗un costum de bal mascat. Nebuniile propriu⸗zise nu sînt tratate la noi, dar. . . era Madam Alin', nu puteam să⸗i refuz ospitalitatea. A trebuit să o bruschez, după ce i⸗am aruncat cocoşul. Patru oameni au luat⸗o pe sus şi, pentru că ţipa şi strica liniştea castelului la o oră tîrzie, a trebuit să i se puie mîna la gură.

Acum e aproape vindecată, aş putea să spui că e aproape vindecată, dacă n⸗ar rămîne enigma cocoşului. Celelalte lucruri le⸗am explicat: se îndîrjeşte cînd vine vorba de cocoş, cade în melan⸗colie taciturnă, face ochi de taur şi nu mai răs⸗punde la nici o întrebare. E punctul de care mă tem. Asta e nebunia, un grăunte, un fulg, un atom. Ţi se pare adeseori, într⸗un ospiciu, că stai de vorbă cu un om sănătos, un domn în toată puterea cuvîntului, ba ţi se pare că ai greşit şi că domnul nu e un client, ci unul din medicii ospiciului. Totul merge mulţumitor pînă ai zis « muscă » sau « harmonică », sau « Ludovic ». . . Imediat bolnavul se schimbă, ca şi cum ai întors o tavă cu fundul în sus. El e numaidecît altul, i se schimbă pînă şi asemănarea, şi parcă deodată i⸗a crescut o barbă, i s⸗a modificat nasul şi vocea. În cuvîntul « muscă » stă diezul lui.

Doctorul bătu în uşă.

— *Entrez!* răspunse din odaie Madam Alin', recunoscînd în bătaie nodul degetului mijlociu al doctorului Gauthier.

— Îmi permiteți să vă prezint pe noua mea asistentă, zise doctorul, intrînd și împiedicat de pisoiul care i se înfășura de picioare.

— Miau! răspunse pisoiul, înnaintea doamnei bolnave.

— Am rămas credincioasă lucrurilor mele vechi, zise doamna, ascunzînd cu stîngăcie ultimul număr al revistei *La Revue des deux Mondes*, subt perină. Sînt abonată de treizeci de ani... Doctorul mă ironizează, pretinzînd că sînt actualmente alte publicații mult mai interesante, cu fotografii. Nu m-a convins.

Domnul Gauthier strînse pe Sabina de mînă semnificativ. Logodnicul fusese unul din abonații revistei, și Madam Alin' își ascundea exemplarul dintr-un scrupul delicat. La numele ei de Aline Ducroc adăogase, ca un omagiu și ca o speranță defunctă, numele sublocotenentului Dalcroz, și revista îi sosea pe numele de Aline Ducroc-Dalcroz. Numele ei trăia alături de numele lui, și tiparul adresei îi da o consacrare oficială, stabilind o stare civilă de publicitate, din care ea scotea, negativ, satisfacția că este văduva soțului pe care nu l-a avut. Și dispăruse din dreptul numelui ei de domnișoară și titlul *Mademoiselle* înlocuit cu *Madame*. Ea putea să-și producă un gol artificial în memorie și să se bucure, în mîhnirea ei, că și-a împărțit viața și tinerețea cu bărbatul pe care l-a iubit și care e decedat, după normele oamenilor căsătoriți, în căsnicia lor.

— Sper că domnișoara doctor va fi mai puțin indiscretă decît domnul Marc Gauthier, zise surîzînd bolnava. Vă previn că acest domn, atît de politicos și de bun, are o tenacitate de analist înfiorătoare. Te judecă, te purecă și te extrage,

te suge ca un paianjen... Nu luați loc? Dumneata fă-mi plăcerea și șezi aici, pe pat, lîngă mine.

— Acesta e pisoiul doamnei Alin', zise profesorul Gauthier.

— A început să se vorbească de tine și cînd nu ești de față, Mathieu, zise bolnava către pisoi, simțind din tonul doctorului că Sabina fusese informată.

Domnul Gauthier aruncă Sabinei o căutătură. Mathieu era numele logodnicului.

— Pisoiul despre care v-am vorbit, domnișoară, preciză doctorul, introducînd pe doamna Alin' între bolnavii recunoscuți și discutați în cancelarie.

Doamna Alin' își mușcă ușor buzele și se roși, într-adevăr ca o fetiță. O candoare pură i se ivi pe obraji, făcuți și mai naivi de ochii bizar albaștri în părul alb, răsucit, în creștetul capului, către frunte, de o pieptănătură înnaltă.

— Mathieu ar fi salvat viața stăpînei lui, într-o situație complicată, zise domnul Gauthier. Cel puțin așa pretindea doamna Alin' cînd a venit la noi, într-o noapte. Vă amintiți, Madam' Alin'? A trecut de atunci oarecare timp, în cursul căruia v-ați schimbat, cum era și logic, punctul de vedere. Nu este așa?

— S-a luptat cu mine, de pe scaunul pe care îl vedeți că stă, cîte două și trei ori pe zi, ca să-mi demonstreze că nu poate să fie adevărat și că a fost o iluzie. M-am lăsat învinsă, ca să-i dau satisfacția că nu greșește, dar mi-am rezervat părerile mele. Știți, domnișoară, că un savant se simte vexat cînd nu i se oferă verificarea gratuită a metodelor lui. Eu sînt de felul meu generoasă.

— E un răspuns polemic, domnișoară. Doamna Alin' v-am spus nu numai că are un pisoi extraordinar, dar că este o persoană foarte inteligentă.

— Sînt nevoită, domnișoară, să-i mulțumesc. N-o prea fac fără martori. Să spuie doctorul,

dacă poate, tot ce a auzit de la mine între patru ochi.

— Vai! foarte adevărat, domnișoară, zise doctorul. Doamna Alin' a mers pînă la insultă. Mi se pare, dacă nu mă înșel, că mi-a dat și cu o perină în cap, adaose el rîzînd.

— Nu-mi mai aduceți aminte acest incident penibil, pe care l-am regretat și de care mi-am cerut scuze pe loc. De ce insistați? Nu-i de cel mai autentic Gauthier ceea ce faceți acum.

— Nu o să mă credeți, domnișoară, zise doctorul, care se găsea în plină desfășurare a metodei sale persuasive. Doamna Alin' avea convingerea că este o anarhistă periculoasă.

— Vai! ce mincinos, domnișoară. Să mă ierți că zic, doctore.

— Ca să vă fac dovada afirmației, vă pot spune că doamna era urmărită pas cu pas de poliție. Era spionată în tot ce făcea, și poliția plătise pe toată lumea din jurul domniei-sale ca să stea cu ochii ațintiți.

— Am putea schimba subiectul, doctore, zise doamna Alin' contrariată.

Dar doctorul se afla în plină aplicare a tratamentului, nu se mai putea face nimic.

Un geamăt moale, pe al zecilea plan al murmurului, se întoarse în gîtlejul bolnavei, ca în somnul unui om adormit și care se visează chinuit. Ea se supuse descripției, pierzîndu-și voința.

— Nu-i adevărat? Adică, nu era adevărat? Acum nu mai e adevărat, dar a fost adevărat.

— Nu pot spune că n-a fost niciodată adevărat, răspunse doamna Alin', speriată ca de sineș.

— Băiatul fermierului vecin cu proprietatea doamnei, umbla prin pomii livezii lui în bluză albastră. Bătea vîntul, și bluza albastră se umfla. El se făcea că cercetează calitatea roadelor, însă în realitate spiona pe doamna Alin'. Stînd în

pomi, el scotea un carnet şi lua note cu creionul. Nu era creionul chimic şi nu-l înmuia Edmond în gură? şi nu l-aţi văzut şi limba, care căpătase o culoare de cerneală violetă?

— A fost, a fost, oftă doamna Alin', dar nu mai e nimic din toate aceste lucruri. Parcă n-aş fi fost eu...

— Şi ticălosul de Edmond umbla prin pomi, de preferinţă seara, cînd doamna se dezbrăca de culcare... Persienele dinspre grădină prezintau în partea de sus a ferestrei intervale, prin care nu s-ar fi putut zări decît din pom. Odată vecinul a văzut-o goală de tot în faţa oglinzii...

— Te destăinuieşti medicilor... zise cu o voce ca dintr-o broască de uşă, apăsată pe clanţă, bolnava.

Stînd în pat, cu mîinile prinse pe pătura albă, doamna Alin' părea că se roagă într-o rugăciune a conştiinţei, pe care buzele o silabiseau fără glas, şi parcă degetele depănau nişte metanii de lînă...

— Asta s-a întîmplat de mai multe ori, zise doctorul. Edmond se ducea cu notele la poliţie şi raporta cu de-amănuntul tot ce văzuse. N-a putut totuş ascunde că doamna Alin', surprinsă în intimitate, era o femeie frumoasă şi avea, la vîrsta domniei-sale, un corp zvelt şi desinat, ca de douăzeci de ani...

Doamna Alin' zîmbi.

— Nu-i adevărat? crestă doctorul întrebarea.

— Nu ştiu ce trebuie să fie adevărat, întrebă doamna Alin', închizîndu-i-se ochii pe jumătate, că eram frumoasă, sau că Edmond a raportat la poliţie?...

— Amîndouă lucrurile sînt adevărate?

— Mi se pare că au fost amîndouă, consimţi doamna Alin'.

— Asta însemnează, analiză doctorul, domnişoară, doamna Alin' fiind infinit de nuanţată şi de

subtilă, că unul din aceste două lucruri mai este și acum adevărat. . .

— Dacă nu ar fi însurat și n-ar avea șase copii și dacă nu am fi prieteni dintr-un timp cînd putea să-mi facă puțină curte și nu mi-a făcut, domnișoară, răspunse doamna Alin' cu un surîs de beatitudine, aș zice că domnul Gauthier a întinerit. . .

— Dar poliția nu s-a mărginit la recrutarea vecinilor doamnei Alin'. Poliția și-a păstrat și inițiativele personale. . . zise doctorul cu grosolănie.

Doamna Alin' se posomorî subit.

— Agenții s-au strecurat pînă în parterul domiciliului domniei-sale.

— Dragă doctore, e de ajuns! zise doamna Alin'. Îți interzic.

— Pardon! sînt în toate drepturile mele, răspunse doctorul. De altfel, nu ne aude nimeni. . . Agenții au dat, cu burghie mici, găuri în tavanul parterului, drept în odaia de dormit a doamnei, unde doamna își făcea de obicei și toaleta. . . De jos, ei o urmăreau trecînd, cu ochiul de la o gaură la alta, de-a lungul și de-a latul dormitorului, care-i o încăpere vastă. Nemulțumiți să fie văzută nudă de sus în jos, ei aveau impertinența să o privească și în *raccourci*. . . Și toți detectivii erau numai bărbați. Poliția nu a însărcinat cu această misiune, deosebit de gingașe, măcar niște agenți feminini.

— Tot nu s-a terminat, doctore? zise vioaie dar descurajată bolnava.

— Vom termina numaidecît, doamnă Alin'. În acest moment intră în scenă pisoiul, domnișoară. Vom vedea că Providența l-a însărcinat să joace un rol, pe care nici un cotoi, niciodată, nu l-a mai jucat.

Pisoiul își înghesuia capul ca un pumn, îmbolдind picioarele domnului Gauthier. Se încovoia

căutîndu-și poziția cea mai satisfăcătoare, se lăsa să alunece pe coapsă și pe spinare, de-a lungul, pînă la terminarea cozii, și își acorda singur mîngîierile, înnainte și îndărăt, cu o stăruință demnă de un scop mai puțin meschin.

— Fiindcă își adora stăpîna, Mathieu înțelegea să o apere după puterile lui. El astupa una după alta toate găurile sfredelite prin tavanul de jos în parchet. Cum credeți că proceda Mathieu ca să le astupe? Puind în fiecare gaură ceva din ființa lui. Așa s-a făcut că, exasperată, poliția se pregătea să recurgă la mijloace violente, să prindă pe doamna Alin', să o lege, să o aresteze, să o dea în judecată. Și nu numai pe doamna, ci și pe pisoiul Mathieu, complice. Este adevărat?

— Da, este adevărat, răspunse bolnava înnăbușit. Dar nu mai era nevoie.

— Și mai e ceva adevărat, domnișoară. Știți care-i pricina acestor fantezii ale doamnei Alin'? Doamna a făcut vin mult în toamna trecută și l-a băut singură pe tot...

— Asta nu-i adevărat, domnișoară! Domnul Gauthier mă calomniază. Am respins de la început această învinuire tendențioasă...

— Două butoaie întregi de vin nou, nu e glumă, domnișoară! Am făcut o anchetă la fața locului. Doamna și-a luat o vacanță lungă, s-a claustrat în vila domniei-sale și, zi și noapte, a băut butoaiele, pînă la doagă. Știți ce se întîmplă. Vinul alb are efect asupra unui anumit temperament...

— Resping și această acuzație « a unui temperament ». Nu sînt « un anumit temperament ». Sînt domnișoara Alin' Ducroc, normaliană și profesoară!

Madame Alin' sărise din pat mîniată, într-o atitudine de jandarm descălecat, cu mîna prinsă de căpăstrul calului călărit. Sabina se aștepta la o irupție de palme și la cîteva picioare de congediu

forţat. Dar doamna Alin', care făcuse un efort peste puterile ei, căzu pe canapea, cu fruntea obosită şi plîngînd.

— Sînt mai ales o femeie nenorocită, domnişoară, nenorocită, nenorocită...

Făcîndu-i semn să-l urmeze, Sabina ieşi în vîrful picioarelor, închizînd uşa cu luarea-aminte cu care închizi un cavou şi lăsînd pe Madame Alin' sfîrşită de accentul ei teatral. Metoda de vindecare a savantului nu i se păru încă definitiv pusă la punct, şi Sabina manifestă oarecare temeri indirect.

— Poate că nu era foarte nimerit să-i mai aduceţi aminte nişte lucruri fără importanţă din punctul de vedere al rezultatelor.

— Face parte din metodă, zise doctorul.

— A vexat-o mult episodul cu vinul...

— Este esenţial. Bolnava nu va fi complect vindecată pînă ce nu va căpăta tonul conştiinţei necesar ca să se recunoască, se pronunţă doctorul.

— Nu există nici o îndoială în această privinţă? mai întrebă Sabina.

— Absolut nici una şi de nici un fel! Domeniul certitudinii a crescut simţitor în ultimii ani.

— Cînd credeţi că poate părăsi bolnava sanatoriul?

— Cînd se va produce acel ton al conştiinţei... Aţi văzut terapeutica mea. Nici medicamente, nici băi: numai conversaţie... Apăsat de medic, bolnavul începe să iasă din ceaţa lui şi să se recunoască, şi, cînd s-a recunoscut complect, e vindecat: s-a « surmontat », şi-a recăpătat fiinţa anterioară, amintirile accidentului rămînîndu-i ca nişte amintiri de lectură...

— Vreau să vă arăt acum pe doamna Elizabeth Marden, o englezoaică bogată. Cazul ei e cu totul deosebit. La anumite ore din zi, se crede împresurată de porumbiei...

— Lăsați, altă dată, domnule Gauthier, zise Sabina. Continuați-vă vizitele singur. De cîteva zile mă țin cu gîndul să mă duc la broaștele-țestoase...

— E o colecție care într-adevăr merită să fie văzută. Are și ea cîteva sute de ani, ca papagalul. La revedere...

Rămasă singură în umbra parcului, ca statuia Sarei, Sabina își simți ochii fierbinți ca de lacrimi, cu un sentiment de solitudine universală, pe care nu-l mai simțise pîn-atunci cu aceeaș intensitate. Domnul Gauthier îi pricinuise o decepție de descurajare. Părea un om de inimă, și nu era nici el decît tot un profesional, al profesiei care dizolvă și falsifică omenescul. Mai înstreinată decît era, umbra de seară a parcului o făcea să se simtă într-un continent situat la o distanță de o eternitate de porumbiștea tristă dar sinceră de acasă. Își va face geamantanele și se va întoarce, cu toate că acasă o vor aștepta iarăș bolnavii, cărțile, neliniștea, și antagonismul, nemărturisit ei, glacial, dintre părinți. Ridicînd topografia vieții întregi, rămînea harta unui gol întins, un gol care mergea cu inginerul lui, ca o mare cu corabia ei, fără hotare, fără margini.

Broaștele-țestoase ale castelului trăiau într-o grotă temperată de un calorifer și prevăzută cu confortul mediului naturii, imitat pe o suprafață variată de lagune mici, paradisuri și plante.

În sanatoriul de convalescență trăia de douăzeci de ani un adept al biologiei. Fiind foarte avut și venind să se odihnească o lună, el a rămas pe loc, fermecat de proprietate, și devenise de fapt unul din proprietarii domeniului. De cîte ori doctorul Gauthier se găsea în « jenă financiară », pensionarul îi împrumuta cîte o sumă de bani,

în schimbul căreia drepturile i se sporeau. El ajunsese să-și rezerve o parte din parc pentru experimentarea doctrinelor lui personale, deduse din Jean-Jacques Rousseau și Horace de Saussure. Soția lui avea un cult pentru filosoful care urmărea perfecțiunea omului pe cale de animale. De altfel, vechii proprietari ai turnului cu orologiu, văzut din toate satele de la două poște și auzit din toate locuințele regiunii, căpătaseră încă din timpuri gustul naturii, și într-o grădină vastă cultivau animalele indiferent de specie și de selecție, și pasiunea actuală a domnului Sandoz se altoia pe o ambianță existentă. Cînd le-a venit în parc un arici, le-au plăcut aricii, și cînd s-a ivit o broască-țestoasă au căutat să-i facă o păreche. Vrăbiile primeau o subvenție generoasă; parcul avea mierle negre cu ciocul portocaliu, bufnițele erau onorate ca niște păstrătoare de atitudini în blazon, și cuiburile artificiale, reprezintînd corburi, întocmite de un tîmplar și mascate cu coajă de copac, atîrnau pretutindeni în pomi. În apartamentele improvizate în ramuri, pensionarii parcului găseau provizii orînduite pentru intemperii. Aristocratul care locuise castelul organizase pe proprietatea lui un rai animal, visînd măcar pentru dobitoace stima reciprocă și înfrățirea universală, și pentru pasări o flanelă sau un cojoc.

Marchizul nu putuse să primească ideea că omul și animalul nu s-au născut buni și miloși de la începutul lumii. El lua pildă puii și copiii, a cărora naivitate pură documentează mai bine decît orice argument tendențios aluatul sentimental din care a fost frămîntată natura. Numai un accident, cu care Sfînta Scriptură împovărează persoana lui Adam, izgonit pentru fărădelegile lui din grădinile feciorelnice ale Edenului, a putut să învîrtoșeze inimile, începînd cu omul și sfîrșind cu gîngania. Marchizul fusese autorul și

al unei tîlcuiri a schimbării raporturilor din natură, aflată în manuscris și pe care domnul Sandoz și-a însușit-o, negăsindu-i nici o lacună și amplificînd-o cu observațiile și concluziile sale personale.

Cînd a fost gonit Adam, odată cu el au trebuit să părăsească și animalele grădina, și, trecerea de la o viață dulce la o existență amară, le-a făcut să nu mai uite pe adevăratul vinovat, cu care, drept judecînd, argumenta marchizul, nu putea să aibă, dinaintea unei acuzări obiective și perfect imparțiale, decît o complicitate cel mult de conviețuire paralelă sau de contemporaneitate. Fiarele l-au urmărit de atunci pe Adam ca să-l sfîșie, și nici pînă în ziua de azi răzbunarea nu a fost uitată. În Paradis, ele nu erau silite să caute să se ospăteze și, desigur, jivinele de care ne-am obișnuit să ne temem dormeau inocente și neturburate, tolănite la soare. Girafa mînca bananele fără să se scoale de jos, și ea slujea, cu gîtul ei lung, fără îndoială, de distribuitoare la distanță a fructelor coapte, desprinzîndu-le din ramuri pentru toate celelalte făpturi culcate împrejurul ei. În orînduirea inițială a biologiei probabil că era o girafă la cîte o sută de animale, o trăsură de unire vie între materia primă și masticație și un fel de telefon cu gîtlej. Nici șarpele nu a putut să fie rău și veninos de la început de tot, și el a fost creat, în marea grije a Făcătorului-a-toate pentru făpturile lui, ca să fie o sfoară la transportarea merindelor în snopi, de la origină în cuprinsul întreg al teritoriului, și tocmai mai tîrziu, foarte tîrziu, cînd a început să se înrăutățească lumea, a fost el folosit ca un bici. Armonia începînd să se strice, era nevoie de un gîrbaci.

Dacă vom pune animalele în aceleași condiții de mulțumire, nu se poate să nu le îmblînzim și să nu reînființăm zilele bune, cînd iepurele dor-

mea la sînul lupoaicei, și porumbieii se jucau cu ereții. Foamea adamică a introdus în lumea ani-malelor sperietura și spaima, și exemplul șoricelu-lui și al pisicii se reproduce pe toată scara imensă a zoologiei.

Neavînd însă fiare propriu-zis la îndemînă, filo-soful din vechiul Saconnex s-a mărginit să aducă pe domeniul lui jigăniile inofensive și să expe-rimenteze ființele blajine, luînd parte la bucu-roasa lor înmulțire și încredințat că leul și tigrul, în atmosferă, în loc să-l mănînce, se gudură și ling mîna binefăcătorului, ca în povestirea în care vînătorul, zmulgînd din laba leului un ghimpe, a dezinfectat și a pus pansament.

El nu pricepea de ce dobitoacele, în loc să se respecte ceremonios în pădurile lumii, se îmbucă unele pe altele. Ar fi voit un Lafontaine realizat prietenește, lupul să renunțe la gîlceava cu mielul, și, trecînd în sensul apei, să-l salute în versuri și proză. Tigrul ar fi trebuit să rămîie o pisică mare, bucuroasă de-a fi gîdîlată cu degetul subt bărbie, și, într-o natură bine ordonată, toată animalitatea ar fi trebuit pusă la regim pacific și ierbivor. Înțeleptul ar fi mers și mai departe și le-ar fi disci-plinat prin cultură. Doctorul Gauthier păstra în arhiva castelului manuscrisele, pline de un suav interes, ale studiilor întreprinse de castelan asupra « limbajului zoologic », cum îl numise. El notase la cîini un vocabular care mergea pînă la treizeci de cuvinte, figurînd cu ajutorul unei notări speciale și rostirea corectă și dînd și regulile de sintaxă canină. Înainte de ceea ce crease Pasteur pen-tru discernămîntul bacteriilor invizibile cu ochiul liber, nobilul gînditor căuta compunerea unui aparat pentru perceperea cuvintelor microscopice la făpturile aparent lipsite de voce, dar care pe scara lor auditivă echivalau cu mugetul boului și cu basul profund uman, ca scoicile și peștii, al

cărora vocabular de nuanțe rămînea neînțeles, ca și la oameni, la limita speciei.

În cîte feluri se exprimă un scatiu, nici nu își poate închipui cineva care nu a studiat aprofundat chestiunea. Vulgul crede că de cîte ori pune cocoșul trîmbița la gură, apelul lui are aceeaș semnificație. Sînt tot felul de nuanțe de voce și de sens. Domnul Sandoz, cum se numea înțeleptul, făcea demonstrația vocală a fiecărei afirmațiuni, lansînd la masă, între felurile de bucate, ilustrativul « cucurigu » al cocoșului, documentul « bl-bl-bl » al curcanului, « cotcodacul » găinii, « vaietul » de pustietate al păunului, « ilaritatea » rățoiului, și își fabricase o seamă de fluiere, tăiate în oasele de la picioare ale găinii, cu care își dovedea asertiunile în conferințele ținute din cînd în cînd în castel. Ca în limbile cu rădăcini slave, se observa o mare abundență de consune succesive, neîndulcite și nefixate de nici un interval vocalic. Idealul domnului Sandoz era, pe de o parte, să fixeze elementele lexice ale făpturilor animale, iar pe de alta să găsească o metodă ușoară de învățat limbile respective, pentru ca să se poată produce penetrațiunea omului în lumea lor misterioasă. Viața culturală cîștiga un teren nou, omul putea să afle ce gîndește bibilica, sentimentele cucului, dorințele tăinuite ale calului și reflecțiile insectelor. Cultura ar cîștiga enorm să se știe precis și opinia animalelor despre om. Este el în ochii lor personajul onorabil care se socotește de cîte ori ia ton și face profesie de credință? Acest mare animal s-ar putea modifica și corecta, dar, cel puțin în viața practică, încolțit de muște sau de cîini, el s-ar explica și ar cădea la învoială cu adversarii lui într-o împrejurare dificilă. Cît privește literatura, impresiile și judecățile zoologice i-ar da o colaborare neașteptată și s-ar putea promova valoarea psihologiei analitice a romanului pisicii.

Dar omul se va putea folosi şi de organizarea albinelor şi a furnicilor, destăinuită în detaliile secrete, tip de republică naturală încă neconcepută de mintea uniformă şi stagnantă a omului politic şi social.

La castel, domnul Sandoz îşi instalase un laborator complicat, unde strigătele şi vorbirea animalelor erau înregistrate şi reproduse. Organistul bisericii zwingliste din localitate lucra o parte din zi la confecţionarea după ureche, în laboratorul lui, a instrumentelor, ajustînd fluiere de trestie pe vocile din aparat, ca nişte flaute miniaturale cu una şi mai multe supape. Deocamdată, lumea vrăbiilor îi era asigurată. Cu un ţignal foarte subţire şi cu un pumn de mei şi firimituri, stolurile mobìle ale acestor vieţuitoare cenuşìi veneau pînă în laboratorul savantului, întemeietorul unei ştiinţe noi, ca nişte îngeri omagiali.

— Domnişoară, religia acordă numai omului suflet, ca să nu se încurce în socotelile ei despre cele două vieţi şi mai ales despre cea viitoare, unde nu mai era loc pentru un al doilea Infern şi un al doilea Paradis.

Povestindu-i Sabinei ideile lui despre lume, domnul Sandoz, fermecat de prezenţa unei vizitatoare frumoase între animalele lui, vorbea ca un deputat profetic al regnului animal necuvîntător, şi nu era nici o intenţie de irespect faţă de schisma din care făcea parte credinţa lui religioasă. Un suflet al pasărilor şi al dobitoacelor ar fi făcut caduc argumentul revelaţiunii, şi trebuia găsită o formulă complicată pentru introducerea vietăţilor cu coadă sau cu cioc în viaţa morală, rezervată cu gelozie semenilor noştri, singuri în stare să contribuie voluntar la mîntuirea lor.

— Omul îşi iubeşte cîinele, însă refuză să intre cu el în viaţa viitoare, unde, în dorinţa lui de membru plictisit al unei familii, ca să rămîie sin-

gur, renunță totalmente la forma de viață care l-a decepționat pe pămînt și pronunță un divorț general. Dacă soția lui, cu care a trăit o existență, sau un copil al lui ar veni să-l vadă în lumea cea-laltă, el ar răspunde că nu e acasă și ar indica o inscripție care se află pe toate tăbliile cerului, că vizitele și durata lor sînt interzise. După ce s-a emancipat de materie, sufletul omului uită tot, și legea morală, — și fiecare pămîntean, indi-ferent la profesiunea și la talentele lui personale, devine preot și cîntăreț, ocupat exclusiv să cînte gloria Creatorului și să nu-l supere cu nici un hiatus vocal. Le-ar fi fost greu organizatorilor credinței, sinceri și entuziaști în gîndirea lor religioasă, să compuie coruri de dihănii în slava Celui-de-Sus, — și vederile lor s-ar fi verificat artificiale.

Aproape că nici femeia nu are dreptul la mîn-tuire și la fericirea viitoare, demonstra domnul Sandoz, la preoția cerească fiind autorizați, ca și la cea de aci, numai bărbații, singurii autori ai congreselor de organizare ale bisericilor de orice rit și nuanță. Numai doamna Boot, soția fonda-torului « Salut-Army »-ei, a putut să-și facă loc printre bărbații care trec în grupuri dintr-o lume în ceealaltă, pentru că, soțul ei fiind profet și creator de doctrină nouă, și-a permis această familiaritate cu prefecturile cerești; și chiar dacă doamna Boot ar fi silită să aștepte la o poartă a lumii viitoare, congedierea de la guvernarea instanțelor, a riturilor catolic sau ortodox, numi-rea « Armatei Mîntuirii » sau a unui alt rit protestant în locul lor, ea este sigură că va coincide cu pătrunderea femeii în cîmpiile fericite.

Dacă luăm de bun aspectul viitorului vieții propus de religii, animalele pe care le vedeți, broasca-țestoasă, veverița, cocoșul, pitulicea, cucul, calul, și celelalte simpatice lighioane, stau de mii de ani și se înmulțesc, cu toate sosirile zilnice la

periferia fericirilor interioare, în mizerie și întuneric.

Nu pricep ce jignire îi poate aduce episcopului de Canterbury prezența în jurul sufletului lui personal, cu tîrcoale, a sufletului pisoiului care i-a dormit și a tors pe odăjdii. Nu mai valorează viața viitoare nimic, dacă, odată cu plugarul obosit, intră cu el, în regiunile Bibliei, calul beteag și cinstit, care i-a arat petecul de pămînt, asudînd amîndoi pînă la spic și știuleți?

Nu, grațioasă domnișoară, animalele astea toate ori au un suflet ca și noi, ori el ne lipsește și nouă. Și, vedeți, acest lucru nu pot să-l cred. Ce-o fi, ce n-o fi sufletul, el este ceva.

— Pis, pis, pis, pis! zise domnul Sandoz.

Un mare număr de mîțe s-au precipitat la chemarea lui, măgulite că sînt chemate și ocolindu-l cu catifeaua lor și clipind din bijuteriile ochilor ridicați spre el.

— Vedeți? M-au auzit și m-au ascultat și sînt mulțumite că le dau satisfacția dezinteresată pentru ele a delicateței. Nu sînt acestea bucurii sufletești?

Domnul Sandoz chemă fluierînd cîinii. Cîinii se îmbulziră.

— Ați văzut că la pis-pis vin pisicile, și la fluier cîinii. Cu ce se înțelege această deosebire? Nu cu coada! Nu, domnișoară, bietele jigănii au suflet în ele, și ce suflet! Uite cîtă bucurie scînteiază în ochii lor ridicați în ochii mei. Sînt amestecați cîinii de rasă cu cîini țigănești: să nu vă închipuiți că acești cîini fără acte și absenți din repertoriul canin sînt mai puțin valoroși decît ceilalți și mai puțin simțitori. Un suflet aristocratic a sălășluit în acest cîine urît, pe care îl vedeți. Mă înțeleg cu el mai bine decît cu un rector și nu mă slăbește un pas. Seara mă duce pînă la ușa apartamentului meu, și, cînd o închid și îl las pe

treptele de afară, el suspină. Are suflet, domnișoară. Nu știu ce se face cu sufletul lui, cum nu știu nimic — se risipește? se adună? — dar e cert, are suflet. Spuneți-mi drept, domnișoară, v-ați gîndit vreodată la acest lucru, la sufletul nostru? E o vorbă de duh a proștilor, care zeflemisesc preocuparea esențială a omului, de sufletul lui. Sînteți preocupată de el? Da, desigur. Aici e toată chestiunea, și interogatoriul nostru interior începe cu el în fiecare zi.

Te-ai gîndit dumneata ce este gîndirea? Nu e ceva foarte ciudat, foarte grav, foarte dramatic, foarte extraordinar? Se aseamănă cu ceva acest fel cu care ne pomenim înzestrați, de-a fi gînditori? Vezi că gîndul nu are nici o asemănare cu parfumul și culoarea, cu sunetul și nici chiar cu lumina, cu care parcă se găsește în analogie. Ați văzut cîinii și pisicile mele? Se uită la cap: știu oare ceva, că aici e gîndirea și că din gîndire vine prieteșugul meu, din suflet? Pasările nu știu acest lucru și sînt lipsite și de facultatea de a se uita fix și adînc, afară de vultùri, care țintesc în zare. Pasările se ridică fizic, cu arìpele. Numai animalele lipite de pămînt zboară cu intuițiile: speranța de dezlănțuire. Pămîntul e frumos, domnișoară, dar te tîrăște: sufletele, sus. Religiile au în această privință dreptate: totul e sus, în pomul cu stele.

Mă turbură adînc, domnișoară, cîteva lucruri — mi se pare că am vorbit, în prezența dumitale, odată, în sala de spectacole a sanatoriului. Lasă-mă să mă dezvăluiesc de tot, chiar dacă aș risca să mă repet.

Domnișoară, întrebă domnul Sandoz, scoborînd vocea la nivelul unui murmur șoptit. Domnișoară! Omul stă în picioare... E un mister. Innălțimea lui ar trebui să fie o lungime, omul ar trebui să se tîrască pe coate. Sau să sară pe

șezut. Se și tîrăște o dată în viața lui, cum poate că s-a tîrît odată toată viața, cînd era și mai lipit de țărînă. Ai văzut cum se ridică într-o zi de pe brînci copilul, cum biruie echilibrul și fugind fericit de această întîia lui înnălțare? Două tălpi îl țin ridicat pe palme. Dar nu-l țin numai tălpile, domnișoară! Omul e suspendat de sus. Capul lui planetar face parte din acea ciudată îmbrățișare universală, care indică în sîmburele nostru o forță de plutire. Domnișoară, cînd moare, omul se prăbușește: de ce nu mai stă în picioare, ca un lemn? Aici este ceva care trebuie reținut. Articulat în zgîrciuri: una, două, trei, patru, cinci, șase înnădituri verticale, încheiate pentru frîngere, pentru cădere și încovoiere; omul stă drept, din șase bucăți puse unele peste altele și cap în cap. Asta nu e fiziologie, e altceva, nu știu ce-i, dar e sigur ceva. Și ca să rămîie pur, în acest « nu știu » nu trebuie să punem nimic. Nu sînt eu omul care să hotărăsc că-i stă mai bine locului împlinit cu închipuirile mele infailibile, decît gol. Ca să scap din teroarea neantului, mie îmi e de ajuns să constat realitatea locului, existența lui goală, și sînt mulțumit. E credința mea fără corp, mai adevărată decît un corp al unei credințe de vînt. În amfora mea mi-e totuna, e beznă sau e lumină, vorba e să fie amforă. Mi se pare că este... Nu vreau să afirm brutal, mi se pare... Umple-se de mirodeniile pe care nu le cunosc! Amfora mea e cît o ceașcă de ceai, cît o coaje de ou, cît o jumătate coaje de alună: fie cît o celulă de ceară, de stup.

Dar ce părere aveți dumneavoastră despre creier, domnișoară? Cunoașteți dumneavoastră un material mai straniu? O materie care produce imaterialitate? O să-mi pomeniți cu drept cuvînt zgomotul, dar zgomotul e pasiv ca umbra, și, ca și ea, identic totdeauna cu sine, invariabil. Funcți-

unile creierului nu sînt nici materiale, nici mecanice, nici uniforme. Creierul e mic și nemăsurat. El face și desface și comandă, afirmă și tăgăduiește, constată și scrutează și se poate tăgădui și pe sine, înzestrat cu o putere de elasticitate stupefiantă. De el se teme sfîntul, cînd se ferește de diavol. El știe prin presimțire și construiește din nimic, ca Dumnezeul Scripturii. Vede dinainte și cu aceeaș înlesnire cu care clădește și dărîmă. Puterile lui sînt inexplicabile, domnișoară, fără să admiți în el o prezență în afară de cunoscut. Laboratoarele au individualizat cîteva centre și regiuni în cutele lui întortochiate, și la disecție se verifică exact tot ce s-a spus pe seama constituției lui fizice. E altceva el decît o măduvă? Nu. Cum poate împărechia și despărechia, deosebì și asemăna, despica și împleti: cum poate gîndi o materie pur și simplu? El calculează, întocmește, leagă lucrurile și le subliniază. Tot ce s-a făcut, el a făcut. Lasă că e un instrument practic precis pentru vehicularea și organizarea necesității, ceea ce constituie o admirabilă telefonie, corespondență și cumpănire, dar funcțiunea lui e în aceeaș măsură abstractă și dezinteresată și preocupată, peste viața vizibilă, de sensul dedus. El gîndește peste timp și peste interese și este în stare să ia atitudinile aparent nenaturale, contrarii instinctului de conservare, și o idee scăpărată în el supune inconsistențelor lui corpul și viața. Cînd omul se trîndăvește, cînd societățile zac, cînd timpurile se decolorează, intervine el, cu constanta voință a resurecției, și salvează lumea din puroiul personalității. El strìgă din temniță și din mormînt, amenință și pedepsește. El trezește datoria, mîhnirea, părerea de rău și rușinea, îngerul alb, veșnic prezent. Niciodată o epocă nu poate să cadă atît de greu încît să nu dea la lumină blestèmul și strigătul profetului. Ce e asta, domni-

șoară? electricitate? Nu știu, dar este ceva pe care nu-l știu. Vedeți că în privința unui rost al omului și al animalelor în lume nu trebuie să deznădăjduim: el nu se controlează pe schemele religioase, — dar avem cuvînt să fim optimiști. Facem parte dintr-o chibzuială voită sau întîmplătoare, nu știu, nu pot să știu, cine pretinde că știe, minte, măscărici sau inconștient; facem parte dintr-o solidaritate, în care și întîmplarea este organizată. Nu se naște nimic fără noimă, și fiecare ființă nouă vine încărcată cu lanțurile universului ei complect.

M-am silit să fiu ateu, și nu am izbutit. M-am silit să mă alătur de o credință definitivă și consacrată, și nu am izbutit. Sînt incapabil și să tăgăduiesc, ca un om de știință superficială și dezorganizator al inefabilului, și să mă satisfac cu o credință care organizează inefabilul, strămutînd în el lupta de brută a omului social cu oamenii sociali. Negația scepticismului și fanatismul credinței își corespund. Realitatea e în altă parte, nu știu unde și nu m-aș folosi să știu.

Iată de ce mi-a venit gîndul unui al treilea Testament, pentru deslușirea celorlalte două, sau, mai ales, al unei credințe care să anexeze Scripturile ca material de meditații. Este adevărat că mirarea, uimirea, imposibilul real al vieții se vor trecute într-o stare sufletească permanentă de asociație smerită cu necunoscutul. Nu aș putea lega această stare extatică fără scop, de alt interes decît sufletesc. Corespondența dintre noi și creație se dovedește aglomerată de haruri. Aș admite rugăciunea care nu cere nimic, sau care, deși cere, trece de conținutul verbelor și al complementului direct. Și, ca să fim în linie, nu aș vorbi, m-aș gîndi. Trebuie să mărturisesc: religia pe care aș voi să o sugerez este religia mea reală. Niciodată nu mă simt mai bine ca atunci

cînd mă gîndesc la inefabil, la delicat. Mă raportez cu gîndul la criteriul meu și am impresia că și criteriul meu se gîndește la mine... Căci, vedeți, nevoia de refugiu e omenească: nu putem fi atît de siguri de noi, încît să viețuim izolați și neînlănțuiți. Noi, șaptezeci de ani, figurăm un animal de sine stătător și anarhic, dar restul timpului, vecia, îl viețuim în criterii, difuzați în conținutul sensului. Trebuie să ne rugăm, trebuie să cugetăm, trebuie să ne găsim alături și de acord cu secretul care regentează fenomenul admirabil și trist al existenței, trist fiindcă individul sfîrșește, — și cu această certitudine că participi la tot și la animarea universală aș face religia mea pentru toți oamenii care nu cer nimic decît o stare sufletească și aș mărgini-o la un cult simplu, de imnuri și lecturi, într-o slujbă de poeme și de idei. Aș da afară din credința mea sancțiunea, pedeapsa și recompensa. M-aș referi, în moralitatea vieții, la satisfacțiile sufletului meu particular. Am o carte de rugăciuni, domnișoară, pentru acest cult al meu.

Doctorul Ax din Harpigni, apartamentul IV, urmărea de douăzeci de ani problema întineririi pe o cale nouă. Concepția că viața individuală este destinată fatal decrepitudinii și morții i se părea contrazisă de imensa capacitate de viață a naturii, care creează neîncetat forțele istovite paralel. Ce i-ar putea păsa ei că face o sută de generații de șaizeci de ani, sau numai o singură generație de șase sute de ani? Este exclus ca în proiectele ei să intre ideea puerilă a finalității individuale și, foarte probabil, natura crede că și astăzi trăiesc și că vor viețui de-a pururi ființele zămislite acum cîteva mii de ani și în continuă zămislire. Dacă s-ar cunoaște o posibilitate de a informa natura asupra jalnicelor rezultate ale magnificelor

intențiuni, este sigur că ea s-ar opri din lucrul pe care îl împlineşte neîntrerupt și ar remedia odată descompunerea organismelor și încetarea lor. Un mijloc de informație foarte indirect nu ne lipsește, și nici naturii facultatea de a-l înțelege, dovadă toleranțele ei și sprijinul pe care îl dă chirurgului, cînd intervențiile acestuia modifică faptele de distracție ale naturii. Ea ne va ajuta întotdeauna, dacă știința, care-i o verificare logică a vieții, va cere de la ea o soluție conformă cu natura.

— Numai că omul trebuie să îndrăznească, zise doctorul Ax, neîncremenit în superstiția neputinței, așa cum a îndrăznit și ea, desfăcînd, din materia stagnantă, materii independente și vietăți, care nu au cu pămîntul, cu silexul și cu argila lui decît înrudiri de sinteză. Un organ nu trebuie să îmbătrînească, lîngă izvorul de tinerețe, nestingherit. Să nu vă închipuiți că ne-au fost acordate sublimele funcțiuni ale inteligenței în scopul suspinului cu brațele încrucișate. Atît mai ridicul pentru noi dacă nu știm să-i dăm întrebuințare. Natura procedează cu noi întocmai ca un cultivator de cartofi: face groapa, afînează pămîntul, pune tubèrcule, astupă și pleacă. Tubèrcula noastră este pusă ca să rodească. Nu e ploaie? Horticultorul o aduce cu stropitoarea. Creierul nostru nu primește nici o îngrijire, și, dacă nu sîntem vrednici de el, ne părăsește.

Să nu ne halucinăm: viața noastră stă concentrată în creier. El e soarele nostru particular, lumina și puterea noastră particulară. El e și leacul și otrava, — nu vă duceți mai departe. Omida devastatoare și viermele putregaiului sînt în rădăcini și suie către vîrfuri: urmărește morbul cu gîndul și ajunge-l și incendiază-l cu gîndul: nimic nu vine din afară fără să se supuie legilor dinăuntru.

Doctorul Ax era, în ce privește prelungirea infinită a vieții individului, optimist.

— Odată și odată omul are să pună degetul pe punctul esențial, împrejurul căruia se învîrte pînă la amețeală și moarte. Să nu vă închipuiți că știința, care a dat o dată greș din pricina entuziasmului pripit al cîtorva savanți, orbiți de adîncimea tezaurului descoperit, va primi situația falimentară decretată de alți entuziaști pripiți, ai fatalităților determinate. Oamenii credinței în sine și ai zeilor desfăcuți de lume socotesc profană știința, streină și opusă unui cer închipuit inuman și dezinteresat. Nu se poate eroare mai groasă și amăgire mai funestă. Dacă vrem să ne exprimăm bisericește, știința e religia personală a lui Dumnezeu. Înțelegînd natura, poți lucra fără teamă cu el, asociatul apropiat și colaboratorul. Biserica e un colț în laboratorul chimistului și al fiziologului, și cîntecul clopotelor înviorează, duminica, inima savantului cu ochiul în microscop.

Timp de zece ani doctorul Ax fusese obiectul de dezgust al vecinilor lui. Asistent al Institutului de medicină legală, el își continua lucrul la domiciliu, refăcînd inventariul anatomiei și revizuind dexteritățile clasificate ale fiecărui detaliu organic. O dată la trei luni, furgonul institutului îi aducea acasă un cadavru nou preparat, transportîndu-l pe cel « isprăvit » înnapoi, pentru înmormîntare. În consternarea locatarilor obișnuiți cu morții care pleacă, cadavrele doctorului veneau. Ele luau locuință în apartament, ca niște oameni vii, scoborîți în cufere lungi din vehicule negre și urcați pe patru umeri de uniforme cu nasturi de metal. Furgonul lua cadavrul precedent, fragmentat cu bisturiul în sute de bucăți. Doctorul, — un blond cenușiu cu barbișonul de cînepă și purtînd în frunte un val de păr creț ca o creastă de cacatoes, — aștepta pe trotuar, neliniștit că întîr-

zială și frecîndu-și mîinile cînd zărea trăsura neagră înnaintînd cu patru șepci turtite la rînd pe capra vizitiului. Însoțind convoiul îngreuiat în spirala scărilor înguste, doctorul Ax dirija grupul cu povețe:

— Băgați de seamă, băieți, la stînga. Țineți-o pe lîngă părete. Cei din față ați ridicat prea sus. . .

Într-adevăr, cadavrul ar fi putut să apară, de subt capac, locatarilor înșirați cu bărbiile de-a lungul rampelor de la etaje, și un bocanc greșit pe marginea unei trepte ar fi putut să-l răstoarne și să scandalizeze moralitatea morții și respectul opiniei publice.

Odată cu cadavrul se prezinta buletinul lui de stare civilă: « abandonat », « sinucis » sau « accidentat », — și recipisa de primire. Pentru că situația materială a medicului, care disprețuia comerțul profesional în clientelă, nu-i permitea să plătească mai mult decît o cameră, modestul om de știință inventase o mobilă compusă cu două funduri mobile pe arcuri și scripet. În timpul zilei, cadavrul era ridicat la lumină, și noaptea el se scufunda dedesubtul saltelei cercetătorului, culcat ca pe un mormînt. În majoritate studenți, locatarii camerelor din coridor știau cînd se culcă și se scoală medicul după țipătul fierăriei. El dormea foarte puțin, ochii îi intraseră în fundul obrajilor, și capul lui era foarte antipatic, atît din pricina cadavrului, cît mai ales dintr-a îndeletnicirii asupra cadavrului prizonier. Un miros de sală de disecții, de formol și de tutun, îngreuia întunericul coridorului, înghesuit între uși numerotate: Doctorul Ax pretindea că, fără o țigare permanent aprinsă la cheotoarea gurii, studiul ar fi cu neputință.

Legenda povestea isprăvile de fachir, de strigoi și de profanator ale medicului, închipuite de imaginația locatarilor, dar toate denunțurile și destăinuirile se loveau de indiferența Parchetului, unde

doctorul Ax era notat ca un mare savant. Era o regulă ca să nu-l salute nimeni şi să murmùre de cîte ori se încrucişa, pe scară şi în vestibul, cu el. Locatarii cu temperament l-ar fi aruncat cu dragă inimă de la etaj, şi copiii lor i-ar fi pus bucuros o piedică între picioare, dar acest om viu, care trăia în odaie cu un mort şi cu patru morţi pe an, intimida prin prestigiul misterios şi înfricoşător al felului de viaţă. Apoi el avea un zîmbet şi o bunăvoinţă în ochii lui atît de iertătoare, încît nimeni n-a cutezat, în zece ani, să ia iniţiativa actelor proiectate în apartamente, unde se punea la cale izgonirea lui din imòbil. Ceva mai mult, el scăpase de moarte cîţiva copii din casă şi lecuise pe mai mulţi chiriaşi de bolile prea evidente de care se ciocnea doctorul pe scară. Antipatia de care se bucura din partea tuturor nu împingea pe nimeni să-şi aducă aminte, în ceasurile de boală subită, că un medic locuieşte la al treilea. El bătea, de la sine, într-o uşă, unde simţea că se petrece o dramă de sănătate, vecinii îl lăsau să intre cu frică, îl urmăreau cu groază, şi « Doctorul » îi înspăimînta şi mai mult după ce bolnavul se tămăduia. În mijlocul nopţii, el alerga la farmacia institutului şi aducea leacurile trebuincioase gratuite. Duhoarea cadavrului îl însoţea pretutindeni şi, ascultîndu-l cu urechea lipită de spinarea lui sau cu bătaia degetelor deasupra coastelor, bolnavilor li se usca gura de panică şi scîrbă, un hohot de disperare şi vomitare le zguduia conştiinţa. Şi, ca o dovadă diabolică împotriva medicului gratuit al bolnavilor incurabili, se ivise zvonul calomnios că el învie şi morţii. Ultima legendă pretindea că fiecare cadavru îi slujea numai la experimentarea acestei facultăţi vrăjite şi că morţii erau aduşi de la Facultate în odaia lui, ca să-i scoale pe picioare, să le dea suflet, şi, noaptea, pe nevăzute, să plece cu ei de braţ la petreceri.

Unii spuneau că l-au și văzut însoțind asemenea personagii înviate, care probabil plăteau atît de mult acestui sinistru avar, încît el își putea permite, pentru îmblînzirea spiritelor, servicii gratuite. Raționamentul era dintre cele mai simple:

« Te rade un bărbier și trebuie să îl plătești, dar un medic care te caută și îți mai aduce și medicamente gratis? E suspect. »

Doctorul Ax cercetase între timp problema reeditării dentare și capilare. Înlocuirea dinților și a măselelor cu proteze de cauciuc și metal i se părea un mijloc de chirurgie rizibilă și o cîrpeală nepermisă unei științe adevărate, un petec de mușama la o pelerină de atlaz. Trebuie excitat procedeul naturii, care dacă dă două rînduri de dinți, nimic nu se împotrivește, decît ignoranța noastră, să dea trei și mai multe. Și dacă părul continuă să se reproducă și să crească pe restul corpului, ca și unghiile, de ce n-ar putea crește din nou pe craniu? Pentru cap, alți dentiști au găsit peruca.

Dacă nu moștenea o neașteptată avere considerabilă, doctorul Ax rămînea la cercetările dintr-o cameră de student, și probabil că revenirea dinților și a părului era, pînă la data cînd povestim, descoperită, și o importantă ramură a chirurgiei definitiv ruinată împreună cu industriile aferente. Scopurile lui științifice au sporit. Decît o renovare foarte parțială și de simplă toaletă a omului, mai bine o reîntinerire generală. Toată problema trebuia refăcută și construită pe baza mare. Cercetările fură reluate de la început, și doctorul Ax se găsea într-al douăzecilea an de experiențe, o chelie vastă îl luase în stăpînire, și, pe furiș, dinții lui cunoscură proteza cauciucului, a fildeșului artificial și a platinei plastice. Expunîndu-i Sabinei vederile lui asupra materiei și a morții, caninul lui de aur licărea în colțul gurii ca o țigare de aramă.

— Am observat, povestea doctorul Ax, că trupul omului, din creștetul capului pînă subt șira spinării și abdomen, prezintă o cusătură care ar permite teoretic deschiderea lui în două jumătăți, ca ouăle de ciocolată cu marginea circulară mascată de o panglică strînsă de jurîmprejur. Dacă ați examinat vreodată un schelet, ați băgat de seamă că osul cutiei craniene se înfățișează secționat în sectoare dințate, intercalate ca niște pieptini. Este acolo o aplicare a mecanismului utilizat în industrie la încheierea hermetică și descheierea prin tragerea unei clapete, a șoșonilor noștri. O nervură invizibilă comandă sudarea și desfacerea părților componente ale cutiei creierului. Nu v-ați întrebat pentru ce această precauțiune din partea unei naturi deprinsă cu construcția dintr-o singură bucată masivă acolo unde nu e nevoie de articulații? O să vă răspund imediat. Natura s-a gîndit că din cînd în cînd creierul să fie desfăcut și dezinfectat dimpreună cu corpul... Ați mai observat că în interiorul nostru este întuneric, cel mai mare întuneric? Cîteodată această beznă trebuie spălată cu lumină și aerisită. Și nu numai cu lumină, dar și cu peria moale, cu puțin clăbuc de săpun, și clătită cu un torent de apă caldă. Știți dumneavoastră cîte putregaiuri se adună și dospesc în pîntecul unui animal uman? E de neînchipuit. Treceți prin laboratorul meu și vă veți îngrozi cîte asfalturi și noroaie aglomerează flaconul nostru miraculos și opac. Într-o stație de sănătate streină se obișnuiește ca primul tratament la care este supus orice bolnav al nutriției să consiste într-o curățire interioară de cincisprezece-douăzeci de zile de post. Cantitățile de cerneală pe care le leapădă corpul sînt imense. Într-a douăzecea zi abia devine negrul cenușiu și, ca să fie bine spălat, un bolnav ar avea nevoie de treizeci de zile întregi,

dar dacă tratamentul ar fi aplicat riguros, pacien-tul n-ar mai avea vreme să se facă sănătos și ar sucomba prin inaniție. Metoda e bună, dar necom-plectă, — și durează prea mult, fără să atingă perfecțiunea. Eu, preciza doctorul Ax, tai omul în două, pe masă, și-i scufund măruntaiele în cîteva bazinuri; pui totul la loc și cos. În cîteva zile, sudura e refăcută și omul întinerit. Mașinăria întreagă capătă putere nouă și totul mai durează douăzeci de ani. În trei veacuri cel puțin, cît poate să mai trăiască omul, făcut pentru viața de veci, ajung cincisprezece spălături... Evident că în drumul acestei mari sterilizări se repară toate micile neajunsuri organice ivite în cîmpul chirur-giei și se pot înlocui și organe întregi cu altele noi, conservate în borcanul cu lichid adecvat și depo-zitate în magazia operatorului. Știți că proveniența viscerelor nu are nici o importanță, din punctul de vedere al existenței; e o diferență numai de cali-tate, ca la șeviot sau la hîrtia de tipar: se întîmplă ca un intestin de găină să fie mai puțin rezistent ca unul de porc, și poate că ar trebui să fie înlocuit mai înnainte de cei douăzeci de ani hotărîți pentru periodicitatea sterilizării substanței. Via-ța trece orișicum, ca trupele: pe un pod, pe o punte, pe o scîndură sau înnot: e de ajuns de stabi-lit continuitatea. Ca la curentul electric, printr-o sîrmă, preferată de aramă dar posibilă și de fier. O să vie un timp, domnișoară, cînd ne vom schim-ba trupul ca încălțămintea și ca geamantanul. Toată chestiunea este ca schimbarea să se facă încet, pentru păstrarea individualității, adaptată treptat la noile materiale. N-ai putea să strămuți, de pildă, un suflet într-un corp cu care nu este învățat. Sufletul nici nu poate fi prins, el se pă-strează pe loc, refugiat în mădularele intacte și așteptînd acolo prilejul să circule, în voie, într-o regiune întreruptă.

E o metodă care se pipăie și se cuprinde, preciză doctorul Ax, pe cînd metodele abstracte ale lui Sandoz să-mi dați voie să vă afirm că vin din demență... Immaterie fără materie nu poate să existe...

Plimbîndu-se prin depărtările parcului, Sabina se întîlni cu un grup de bărbați înnalți, care păreau că dansează de la mijloc în sus. Ei purtau cu toții barbișonul mușchetar și mustața lungă a păpușilor de porumb. Mergînd alături, ei se uitau unii la alții cu un sentiment de dezgust, marcat cu exagerare pe fizionomiile compuse, și își întorceau capul cu groază, ca de la niște oameni care s-ar hrăni, scoțîndu-le din buzunar și ducîndu-le deasupra gurii, ca niște macaroane, cu viermi. Umerii le jucau în ritm aderent cu brațele, care se apropiau de șolduri și se depărtau, coatele se frîngeau în cadență, mîinile cu degetele deschise păreau că prind ceva și că-i dau drumul. Se opreau odată și se lăsau cu bărbia lîngă pămînt, înțepeniți din coapse. Apoi se lăsau pe stînga, se lăsau pe dreapta, mișcați uniform, ca de o gimnastică socotită. Unul ținea în mînă o carte de joc cu birlicul roșu.

Sabina se temu de această ceată de lungăreți, apăruți din ceața unei împăduriri cu salcîmi, dar ei trecură fără să o bage-n seamă, scufundați în ritmica lor mută și în sila unuia de toți ceilalți, cînd apăru și doctorul Gauthier, care o căuta. El puse diagnosticul acestor convalescenți, admiși în sanatoriu după ce stătuseră șapte ani internați într-un ospiciu.

— Știam că în sanatoriul dumneavoastră...

— Nu se primesc nebuni, vreți să spuneți... Nebuni ar fi inexact: accept epitetul « cretin ». Cîteșpatru sînt frați gemeni, născuți cîte doi.

Au venit pe lume cu aceeaş idee: că sînt păianjeni, că se mişcă în cuprinsul unei pînze de aţe şi că trebuie să prindă muşte. Metoda li se aplică dificil. Ei refuză să răspundă, afirmînd cu tăcerea lor că păianjenii nu pot să vorbească, dar sînt puşi într-o situaţie delicată cînd îi inviţi să facă mătase şi să o construiască. Asemănarea lor, cum aţi observat, este ridicul de absolută: dimensiuni identice, şi chipuri identice, pînă şi aceleaşi ticuri. În repaos şi mişcare, din faţă şi din spate, sînt la fel. Ceea ce-i cu totul neobişnuit. Şi vocea le e identică. Ca să-i deosebim, poate aţi remarcat, le-am pus la braţ cîte un manşon de altă culoare. Ar fi fost idiot să şi audă la fel aceşti patru fraţi şi să vie toţi cînd strigăm galbenul sau albastrul. În primele timpuri s-au ivit confuzii. Ele au dispărut după ce ne-am hotărît să le coasem manşoanele: bănuiserăm că, fiind cu copci, ei şi le-au schimbat de cîteva ori. Pe urmă, şi-au schimbat şi hainele, dacă sînt exact de aceeaş înnălţime şi de aceeaş îngustime. Să nu vă mire: cîntăresc şi acelaş număr de kilograme. Şi, aţi observat, sînt toţi blonzi, de aceeaş nuanţă de blond. I-am culcat cu mare greutate în patru camere deosebite, — tot ca să-i deosebim. Însă am constatat că ei se confundă şi între dînşii, în sensul că fiecare poate să creadă că e unul din ceilalţi trei. S-a întîmplat şi acest fenomen: s-au culcat într-alte odăi, fără să-şi dea seama nici unul exact de odaia lui.

Înţelegeţi că tratamentul, totuş deosebit, devenise cu neputinţă. Începusem să-i individualizăm cu termometrul, fiecare prezintînd o temperatură cu cîteva zecimi în minus ori în plus, pînă ce şi temperatura ne-a trădat. La urma urmelor, calitatea maladiei lor fiind aceeaş, cu variante, le-am administrat un tratament uniform. Şi s-ar părea că de la unul la ceilalţi trei există aderenţe strînse,

o urzeală aeriană, căci cînd se zgîrie unul, suferă toți, exact în acelaș punct. Cînd și-a scrîntit Verdele un picior, au suferit toți pînă la vindecarea antorsei. Sînt convins, zise doctorul Gauthier, că din toți unul singur e adevărat bolnav, și că ceilalți sînt bolnavi prin simpatie. Care să fie și ca să-l numesc pe culoare? Vindecîndu-se acela, se vor vindeca toți patru. Viața noastră, fie științifică, fie animală, e legată la fiece pas de o problemă insolubilă, — nu înțeleg cine a putut să născocească noțiunile de ordine și de claritate. Bănuiesc că acest spirit mare a fost un spirit plat. Căci, să mai vedeți ce se petrece; acest lucru este într-adevăr extraordinar. L-a descoperit asistentul meu, Furmann. Ei se numesc fiecare Filip... Ceva mai mult, prezintați la noi ca două părechi distincte de frați gemeni, mai tîrziu, la examinarea actelor acestor bolnavi, ne-a izbit lipsa de dată a nașterilor, buletinele lor purtînd, în dreptul cuvintelor tipărite, o rosătură. Ne-am gîndit, — într-o casă de sănătate toate gîndurile vin de la sine și fără obstacol, — ne-am gîndit că poate să avem de-a face cu un singur Filip în patru trupuri aparente, adică toți patru făcînd unul singur... Unicul argument fizic împotriva acestei concepții, și la îndemîna oricui, este că primim, la începutul lunilor, o taxă egală cu patru taxe, din partea familiei, pe care, este drept, nu putem afirma că o cunoaștem prea bine. Ei plătesc pensiunea cea mai scumpă, și, în fiecare lună, casierul instituției, care este un om foarte normal, ieșit cu o clasificare eminentă dintr-o școală superioară de comerț, încasează o sumă importantă; în această privință nu este posibil dubiu: banul se numără și se pipăie, și pipăitul degetelor nu dă loc la controversă, nu poți vorbi despre pipăit ca despre o însușire a sufletului, știrbită de imponderabil: buricul degetelor nu

e înzestrat cu inteligență și supus, prin urmare, fanteziei: el se comportă ca un băț automat.

S-ar părea că toată povestea celor patru frați e ciudată. Ei ne-au fost aduși într-o seară, într-un automobil închis. A cerut să ne vorbească un preot, un oarecare Olivier, călugăr cordilier. Era tot atît mister în această împrejurare ca în cazul unui copil morganatic al unui prinț, care l-ar trimite, noaptea, în pensiune la o văduvă într-o pădure. Familia internaților noștri locuia, după indicațiile destul de vagi ale însoțitorului, un mare castel în regiunea Gex, scoborînd dintr-o veche aristocrație. Nu știu, drept să spui, nici pînă azi ce-i adevărat în basmul lui. Am căutat să ne punem în legătură cu familia, ca să lămurim, în interesul bolnavilor, cîteva date încurcate, — și, slavă Domnului, sînt destule, — și n-am putut. Ne-am transportat în districtul semnalat, fără succes. « Știți ceva? le-am spus colaboratorilor mei. S-o lăsăm baltă. De vreme ce pensiunea se plătește cu atîta regularitate, restul nu interesează, — și nu putem spune că plata e mică, dimpotrivă. » Nu a fost greu să cădem de acord. Sanatoriile care pun mîna pe un bolnav serios nu sînt dispuse să-i dea drumul pentru motivul curiozității nesatisfăcute, — și noi sîntem o instituție care facem, — lucrul ăsta se știe, — tot binele în toată gratuitatea, cînd sîntem solicitați.

O să vi se pară inexplicabilă din partea unui om de știință opinia mea, dar eu cred, domnișoară, totul cu putință în lumea asta, care nu-i o lume normală, cum o socotesc niște oameni vulgari. Nimic nu e normal, adică mijlociu și timorat, nici de dreapta nici de stînga, dar nici negru nici alb: nimic nu e nici cenușiu și mediocru în viața care nu iese din mintea obtuză a unei clase de oameni înnămoliți în tabietele confortabile ale inteligenței.

E de ajuns prezența tragediei în viață ca să înțelegi că sînt miliarde de tragisme și miliarde de stiluri de a fi și a trăi. Am văzut oameni normali, adică semitîmpiți, dar nu am văzut viață normală, fără interes. Omul devine spirit normal într-o profesiune în care și-a aranjat un venit egal și crede că poate ocupa catedră și croi reguli pentru alții. Mi-e oroare de oamenii normali și de așa-zișii oameni cinstiți, — nu poți imagina tîlhari mai adevărați. Eu aș admite că cei patru Păianjeni Filip nu s-au născut din nici o familie și că nici nu s-au născut... Dați un exemplu de lucru absurd și imposibil: eu îl admit, m-am învățat să nu elimin din viață nici o extravaganță, nici un caricaturism, și nici o *îngerie*, ați auzit? Eu cred mitologia cu putință, și nimic nu-mi excită negația. Un bolnav de al meu îmi povestea în fiecare dimineață, la vizită, că a fost vizitat într-o noapte de Diavol: să nu credeți că am rîs de el. Nu. Am ascultat toate povestirile lui. Îmi spunea că Diavolul îi da tîrcoale pe la picioare, sau bîzîind ca o muscă, sau venind ca un vînt închis într-un rotogol. Într-o noapte, Diavolul s-a așezat pe patul lui, ca un bivol greu. Era păros ca un urs, și bolnavul l-a apucat de blană și i-au rămas și cîteva fire din lîna lui între degete: mi le-a arătat. Cînd aud o istorie de asemenea calibru, îmi spun, cu simplicitate, că nu e cu neputință. Un alt bolnav îmi spunea că are gîngănii în cap, și l-am crezut: de ce să nu admiți? Ați cunoscut pe inginerul Jean Robert. Ei bine, în fiece zi venea la clinică și scotea din buzunarul jiletcii un mineral de forma mucurilor arse de luminări. Recunoșteam poate, în materialul demonstrativ al unei boli imposibile, o zgură albastră din turnătoria pe care o dirija. Mi-a spus că o găsește în oala de noapte și l-am crezut. Totul e posibil, mi-am zis. Ați văzut acum

cîțiva ani pe acel nenorocit care, intrînd în localuri, mînca, dinaintea spectatorilor, pahare, farfurii, sfărîmîndu-le în dinți, cu voluptate. Înghițea cioburi, furculițe și linguri, și cui nu credea în realitatea isprăvilor lui îi da voie să-l bată cu mîna pe pîntec și să audă zgomotul de sticlărie. Eu l-am crezut. Anul trecut, cînd a murit de pe urma unui sifon de un kilogram, pe care l-a mîncat pe tot, dimpreună cu mecanismul de plumb, am scos din stomacul lui o ladă de mărunțișuri.

Unul din vechii mei pensionari se chema Omul Natur și umbla iarna și vara într-un capot de astrolog. Într-o seară, extrem de aspră, din ianuarie, pe un ger cumplit, l-a cuprins pasiunea de propagandă și mi-a cerut voie să se ducă în centrul orașului în costumul lui și încălțat în niște sandale romane, fără ciorapi. El voia să ție, la răspîntii, o conferință, încredințat că, la auzul predicii lui pentru metoda « Omul Natur », cîteva sute de oameni își vor lepăda paltoanele și blănurile și îl vor urma în cămăși. Mi l-au adus a doua zi împietrit, ridicat cu targa din zăpadă, și nu știu nici pînă în ziua de azi cine a fost, cum s-a chemat și dacă în seara predicii apucase să înceapă a vorbi sau a murit înnainte.

Un om, după opinia normaliștilor foarte normal, era directorul general al unei mari Bănci din localitate, care, la rîndul ei, era una din cele o sută de filiale ale unei Bănci imense. Hermetic, riguros și distant, acest puternic financiar nu era cunoscut funcționarilor lui decît din fotografia publicată uneori de ziare. Era un venerabil personaj cu barbă albă, elegant ca un cîntăreț de operetă. Într-o dimineață, plecînd de la domiciliu către Bancă, se opri întîi la un pălărier, de unde își cumpără o beretă și o puse-n cap, lăsîndu-și pălăria la casă, și apoi trecu pe la o librărie, își cumpără o placă de piatră, un condei de piatră,

un burete și un abecedar, cerînd librarului să-i atîrne de placă buretele cu sfoară. Voind să-i puie marfa în hîrtie, el răspunse: « Nu e nevoie, că mă duc de-a dreptul la școală ». Și ieșì din librărie sărind într-un picior. Consternat, publicul, care îl cunoștea, se da deoparte dinaintea lui. Directorul nu mai răspundea la salut, fiindcă se petrecea în el sentimentul copilăriei odată cu al uitării, și intrarea în Bancă și-a făcut-o sărind cîte trei trepte odată, și rîzînd cu placa și cu abecedarul subsuoară. În stupefacția valeților și a serviciilor, el străbătu, ca niciodată, toate biurourile și se destăinui fiecărui funcționar: « Sînt un școlar foarte cuminte. Mama mi-a făgăduit un cal de lemn. » Unuia dintre directorii lui subalterni i-a luat condeiul din mînă și i l-a tras, cu dosul peniței înmuiat în cerneală, pe buza rasă, pe subt nas. Casierului, care număra aur, i-a dat peste mînă, risipindu-i moneta. A scos limba la toate ghișeurile și le-a dat cu tifla, și omul acesta al limbajului ceremonios, corect și academic, nu mai știa decît să repete injuriile și cuvintele murdare, ostentativ.

Mi-a fost adus cu pantalonii scurți și în bluză de marinar, cum ceruse să fie îmbrăcat. Numeroasa lui familie, — băieți însurați, fete măritate, magistrați, profesori, — îl însoțea cu un alai înspăimîntat. Mi-a spus și mie că e un copil foarte cuminte și că o să-i cumpere mama lui jucării. Dar cînd a mai pomenit cuvîntul mamă, directorul general izbucni în lacrimi. « Nu cred că o să-mi mai cumpere calul, zise directorul plîngînd. Mi se pare că mama a murit aznoapte. »

Familia mă ruga: « Scapă-ni-l, doctore », adăogînd, ca niște oameni normali, moștenitori ai unui om care a fost și el normal: « Plătim oricît, nu ne uităm la ce costă ».

Niciodată bancherul nu fusese atît de fericit. El redevenise copil, şi familia voia să-l facă la loc: om bătrîn şi cu prestigiu. E cu putinţă să devie cineva copil? Totul e perfect cu putinţă, să nu vă îndoiţi. Tot ce-ţi poţi închipui este cu putinţă... Eu mă aştept la toate extravaganţele şi surprizele, şi de aceea sînt foarte atent şi respectuos cu viaţa. Fiinţele şi lucrurile sînt nişte zugrăveli, dedesubtul cărora se ascunde cîte ceva. Pămîntul cîntă şi pietrele vorbesc şi cocoşul doamnei Alin' nu era numai un simplu cadavru de cocoş.

Sabina simţea că nu mai poate să rămîie în atmosfera de aproximaţii şi de fracţii din Sanatoriul Saconnex, fără primejdii pentru justa funcţiune a înţelesurilor ei, şi vechimea delicată a castelului şi a parcului, pe care le dorise atît de mult în ţară, începea să o turbure. Căzuse într-o lume atinsă de morbul complicaţiei şi parcă i se justifica în spirit şi morbiditatea ascunsă. O crimă tocmai se petrecuse, de un gen înspăimîntător: tăierea în bucăţi a unui cadavru de femeie şi îngrămădirea lui într-un cufăr lăsat într-o gară. Identitatea femeii, o foarte tînără femeie cochetă, care purta la jartieră un diamant, fusese desfigurată cu acid sulfuric repetat. În castel şi parc timpul mocnea în ceaţă, şi oamenii trăiau descentraţi, dincolo de sensuri, tîrîţi de cîte o cometă sufletească dezorganizată, prin spaţiul neclintit al legilor simple. Noţiunile curate ale Sabinei erau caricaturizate de cinismul profesiei şi al experienţei. Se vedea căzută într-un lagăr de sensibilităţi evocatoare de spectre, de incubi şi sucubi, într-o fumărie medievală. În orele de seară, privind iederile care îmbrobodeau donjonul şi descompunerea norilor pe dinaintea unei luni învineţite, i se părea că poate exista o căptuşeală

de mucigai a sănătății naturii, că există și Dracul, și că rolul lui ar fi fost să strecoare otravă în oameni și în viață, să zgîndăre tihna, să zădărnicească elanul. Vicleimul religios începea să-i pară o realitate și i se zugrăveau, în obscuritatea sensațiilor, panourile imense ale luptelor de îngeri. Dacă ar fi avut douăzeci de ani mai mult, Sabina ar fi căzut poate în superstiție pînă la înnec și ar fi început să viziteze bisericile și preoții, să sărute icoanele și odăjdiile, să i se pară lucrurile, în opoziție cu viața, sfinte și să evolueze între păcatele mici și păcatele mari.

Fiica doctorului Gauthier o asculta, între surorile ei, cu privirea ei zăcută și placidă, macerată, cu carnea obrazului puhavă în umbra castelului și solidară cu toate lucrurile de acolo, — cu bazinul încărcat de întuneric, cu zidurile din fundurile grădinii întunecate de buruieni agățătoare, cu halatele bolnavilor.

Un cîine bătrîn o însoțise pe Sabina în plimbările ei, legănîndu-se pe picioare și ridicîndu-și ochii istoviți ca să o asculte, povestindu-i de cîinii ei de țară, de acasă. Și numai cîinele a știut cînd a plecat Sabina din castel, cu un geamantan în mînă mic. Ar fi voit poate să o urmeze și el, obsedat și el de strigoii parcului, însă cumințit de vîrstă și simțind că trebuie să moară acolo, între uluci. S-a oprit în mijlocul porții și s-a uitat după Sabina, pînă ce sprintena siluetă s-a pierdut. Și cînd trebuia să dispară la o încovoiere a perspectivei, ea s-a mai întors o dată ca să salute cîinele cu o mînușă albă. Și cîinele, care uitase de vreo doi ani să latre, și-a regăsit o voce groasă tărăgănată, din vechile lui zdrențe de glasuri, strigînd înnăbușit și rar: hau! hau!...

Povestea Sabinei începe ca orice viață de om, de mai multe ori. În vagon, dincolo de Ouchy. Din compartimentul elegant al trenului electric, privea pe fereastră un ofițer răzimat în cot. La intrarea Sabinei, el s-a sculat, din locul în care sta răsturnat, în picioare. Pentru întîia oară ea se simți confuză dinaintea unui bărbat respectuos și, nepricepînd atitudinea călătorului, s-a sfiit că întîrziase să dea bună ziua, și trecu un timp înainte de-a se așeza.

— Ați crezut, probabil, compartimentul neocupat. Poate că doriți să rămîneți singură, zise streinul, într-o limbă aproximativ corectă, începînd să-și adune lucrurile răzlețite de pe canapeaua lui. Sînt foarte puțini călători în tren, și locuri libere destule.

Sabinei, de obicei neintimidată de prezența unui bărbat, i se păru că dacă i-ar răspunde numaidecît, glasul ei ar fi trădat o emoție, care trebuia ascunsă. Într-adevăr, își pierduse nițel cumpătul în momentul de-a fi pășit în compartiment, și un sentiment străin de experiența ei i-a dezechilibrat brusc pendulul moral. Enervată pe cît și interesată de acest fenomen, ea continua să-și mute și să-și întoarcă geamantanul, în plasa de deasupra canapelei, în toate felurile, ca să-și acopere o procedare nepoliticoasă cu pretextul unei preocupări. Îi trebuia o soluție instantanee, pe care nădăj-

duia să o găsească înnainte de a se întoarce cu fața la ofițer și de a-i da un răspuns. Ar fi putut să se zmulgă din nehotărîre, să-și ia geamantanul și să treacă într-alt compartiment, — și nu putea. O presimțire inexplicabilă o instruia nelămurit că trebuie să rămîie, și se simțea parcă prinsă într-o temperatură care o învăluia cu un fior delicat însă ineluctabil. Așa ùmblă pribeag leopardul bolnàv prin jungla pustie și, dinaintea unei plante înnalte de o palmă, îngenunchie și-i roade floarea cafenie. I se părea că s-a petrecut fenomenul pe care nu-l înțelesese niciodată, al suavei întîlniri, mai presus de voință, de prudență și de interese, un fenomen irizat ca lumina dintr-un oval de opal în Buna-Vestire a Mariei, rămas obscur pentru grosul lumei creștine.

« S-a isprăvit! își zise Sabina. Am înțeles. „Bucură-te, Marie. . . ". »

Cu o nouă stăpînire de sine, Sabina se întoarse francamente către strein și s-a uitat adînc în privirea lui verde. Figura lui era gravă, ochii-i erau naivi. Nu fusese un banal prilej de intrat în vorbă. Omul spusese ce gîndea. O carte despicată cu degetul îi sta în mîna stîngă. După coperta neagră și după aurul cotorului din care atîrna o panglìcă de zăloagă, Sabina recunoscu o ediție flexibilă a *Bibliei*. Constrastul dintre cititorul înnalt și spătos și bijuteria de hîrtie din mîna lui licărită de un bob mare de briliant, era ìndicativ. Oamenii citesc Sfintele Scripturi numai în temniță și în Marea Singurătate.

— Vă rog, ședeți, zise Sabina, familiarizată prin sensibilitate.

— Mulțumesc. . . zise ofițerul. Îmi dați voie să mă prezint: Căpitanul William Horst din marina britanică.

— Domnișoara Sabina Voinea.

El îi sărută mîna fără să i-o prindă, cum ar fi sărutat o mînă de statuie.

Pe fața ofițerului nu se ivise nici una din acele indicații de transfigurare vulgară, care caricaturizează fizionomia unui bărbat. O zbîrcitură verticală a frunții între sprîncene i-o împuternicea cu un accent.

— Aveți un timp de călătorie frumos, domnișoară. Mă uit la piscurile acestea albe de gheață. Anul trecut le-am văzut de sus.

— Din avion?...

— Da. Nu sînt prea înnalte... Numai vîrful Mont Blanc are vreo patru mii de metri.

— Îmi dați voie, domnule căpitan, pentru o întrebare. Unde vă simțiți mai bine, pe apă, sau în văzduh?

Vioaie ca un copil:

— Nu vă e frică? Golul acela, care începe imediat după pămînt...

— Nu e mai mult gol în sus decît în jos, domnișoară. Ba mi se pare că mai puțin. E un gol mental, al închipuirii, nu e un gol propriu-zis. E ca o problemă de algebră, de care te-ai temut înnainte de calcul. Toate lucrurile au golul lor aparent. Nu sînt goale, domnișoară. Lucrurile sînt masive.

— Golul fizic nu există dedesubt? Cînd cade aparatul...

— Nu-i adevărat, domnișoară. Aparatul cade atunci cînd se întoarce cu tăișurile în jos, — și nu cade; se înfige. Aerul e tare ca untul pe care cuțitul stă cu lama culcată. Greșeala e a noastră: n-ar trebui să cădem. Un bun aviator trebuie să zboare, și cu barca, pe două lopeți... Între apă și aer e diferența dintre pămînt și apă.

— Nu vă temeți, cînd zburați, că poate să muriți?

— Murim de fiecare dată. Nici un marinar și

nici un aviator nu crede că se mai întoarce viu. Dar se întoarce și mai cîștigă o viață.

— Speranța implică întristare.

— E punct de vedere și punct de vedere, și se schimbă. Doctrina mării și a văzduhului este cerească. Ne-am deprins cu dispariția și cu necesitatea ei și nu mai simțim. E un lucru dobîndit. Murim «în afară» și «peste»...

— Și cîteodată carbonizați...

— E singurul lucru într-adevăr dezagreabil. Ars, mori și pe pămînt, la bucătărie. Numai că se isprăvește iute, și toate suferințele fizice se concentrează în cîteva minute. Cele morale sînt de totdeauna.

— Am văzut spectacolul unui aviator rîcîit cu lopețile din locul în care căzuse. O mocirlă de sînge...

— Sîngele ar fi fost o mare descoperire a naturii, dar cred că e o descoperire greșită. Ar fi trebuit să fie înlocuit cu praf de talc sau netransformat din țiței, materia lui primă.

— Satira senină e în firea poporului dumneavoastră. Dar nu cumva sîngele e materia primă a țițeiului, ca să urmez gîndirea dumneavoastră?

— Sîngele face murdărie și infectează planeta. Prea mult sînge! Fiecare om, animal sau pasăre poartă, ca un bidon de sine transportabil, o cantitate din acest ulei roșu misterios. Sîngele e un mare mister, nu este așa, domnișoară? M-am gîndit numai la el zece ani și n-am avut nici o literatură pe bord. Oamenii de știință nu-l cunosc și oamenii de idei și de acțiune îl varsă cu nesocoteală. Apreciez cantitatea sîngelui viu al planetei la cincizeci de milioane de tone, și nu cred să fie volumul oceanului cu mult mai mare. Cinci milioane de cisterne... Și apa e tot un sînge și un mister...

— E ceva nemisterios în lume, domnule căpitan?

— Nici eu nu cred să fie. Dar și punctul de întrebare e misterios. Ați văzut cum mișună punctele de întrebare pretutindeni, ca niște furnici, și cum sar de pretutindeni ca niște gre-ieri și ca niște lăcuste? Bacteria bacteriilor... Și omul a făcut o mare descoperire, a îndoielii și a întrebării. Știți, indiferent de răspuns. Parcă răspunsul va fi o descoperire mai insignifiantă.

— Ați cunoscut pe lordul Kitchner? zise, pentru similitudine, Sabina.

— Aveam optsprezece ani cînd a murit, torpilat în război. Îmi făceam gradele pe un Dreadnought.

— A fost un om atît de pur și de trist, cît mi s-a spus?

— La cincizeci de ani a murit virgin...

— Prin urmare este adevărat!

— Perfect adevărat, domnișoară. Și să nu cre-deți că a fost un om bolnav. Grumazul puternic, capul puternic, statuia corpului puternică nu apar-țineau unui invalid. Dar ochii lui erau prea alba-ștri și vedeau prea din depărtare. În cincizeci de ani nu a venit nimeni din depărtări pînă la el...

— Lordul era un om de curte și un aristocrat, și femeile dumneavoastră din turnuri sînt cele mai frumoase din lume... Nu l-a ispitit nici una? Cum vă explicați?

— Într-o noapte, regele Ludovic al II-lea de Bavaria era să fie sărutat cu de-a sila de o actriță, cu care se plimba într-o luntre. V-ați explicat de ce s-a zmuls de lîngă dînsa și de ce i-a dat un brînci în lac, de s-a înnecat?

— Era frumoasă?

— Una din cele mai frumoase femei ale timpu-lui. Îl iubea pe prinț cu excluzia tuturor bărbați-lor și a voit să fie al ei. Nefericita femeie judecase numai cu carnea...

— O femeie trebuie să judece cu mintea? puse Sabina întrebarea ei.

— Nu. În dragoste nu judecă nimeni și nimic. Dragostea este alt mister. Ea se împlinește cum se face aurul și sarea în pămînt, în neștiință și cu colaborarea harurilor convergente.

— E adevărat, zise Sabina cu un dulce oftat. Dragostea e rugăciune.

— Numai rugăciune și har... Mărturisește un marinar, care n-a găsit harul decît în talaze și vînt.

— Și o confirmă o țărancă, zise Sabina, care, ascultînd viorile frunzelor de păpușoi, a străbătut lumea fără să o găsească...

Ei tăceau, dintr-un timp, amîndoi, ca într-o biserică, ascultînd fiecare în inima lui un pas șovăitor și un sunet moale, ca al unei cădelnițí...

— Unde ați ajuns? întrebă palidă Sabina, arătînd Biblia și unghia cititorului îngropată în foile ei.

El deschise cartea, unde zălogea briliantul din inelul lui, și, cerîndu-și voie cu ochii și primind din ochii ei îngăduință, veni pe canapeaua din fața lui, lîngă ea.

— Vedeți unde ajunsesem... Numai mistere, pretutindeni mistere...

Pe foaia desfăcută apăru tresărind ca un titlu de film *Cîntarea Cîntărilor*. Ei citiră amîndoi în gînd.

Săruta-m-ar gura lui, mai gustoasă decît vinul. Mireasma lui îmbată, numele lui se desface ca un parfum. Nu-l iubesc fetele în deșert. Ia-mă cu tine și du-mă.

— E o versiune interpretativă a unui poet, zise Horst. Nu vrei să-mi zici pe nume, Will? În Scriptură « domnule căpitan » sună urît.

— Nici cuvîntul « domnișoară » nu e nicăieri. Nici « dumneavoastră », nici « dumneata », și

Dumnezeu se numește «tu», zise Sabina. Spune-mi Sabina, Will...

...O vioară dureros de fermecătoare era întîlnită în inima ei, curmeziș pe coarde, cu pipăitul unui arcuș de borangic. Se deștepta un cîntec, care, în stare de larvă, nu mai fusese cîntat. Gama lui nu știe să dea greș, notele lui nu pot să poarte tonul fals. Dintr-odată, preciziunile lui sînt pline...

Sînt neagră însă frumoasă. Și corturile din Kedar și steagurile lui Solomon sînt negre. Nu te uita la pielea mea arsă de soare. Frații mei vitregi m-au urît și m-au trimis la viile lor, să le păzesc.

«...Nu e numai cîntec. Sufletul cîntă, și peștera lui răsună, catedrala lui pornită să murmùre la țipetul modelat al viorii. Mintea nu mai întreabă: „Aici" sau „unde"? Era nevoie de un drum atît de lung și învîrtit, ca să ajungi la înnălțarea simplă și senină a mătcii din știubeie?...»

— Spune-mi, iubit al inimei mele, pe unde îți paști oile, tu, și unde ți le odihnești? De ce aș mai rătăci după turmele tovarășilor tăi?

— Dacă încă nu ai aflat tu, cea mai frumoasă femeie, ia-te cu caprele după urmele oilor noastre și paște-ți-le pe lîngă staul.

«Dacă nu te-ai jertfi și ai îmbătrîni nejertfită, la ce ai fi folosit? Floarea desfăcută cu încredere din grăuntele mic își deschide o rădăcină prin pămînt și o rădăcină în cer, și trăiește fără să știe că petalele ei au tremurat și au căzut și că secera de sticlă a lunii a trecut prin tulpinișul ei...»

Te-am asemuit cu mînza înhămată la carul împărătesc. Dedesubtul bărbiei grumazul ți-e înjuruit de rîuri de mărgăritare. O să-ți fac șireaguri de aur cu încolțiiri de argint.

« Mîna lui oglindește cinstea și lumina frunții. »

Iubitul meu e un mănunchi de flori și un ciorchin culcat între sînii mei.

« Ochii lui au răsărit și au rămas în frunzele mele, ca niște stele. »

— *Cît ești frumoasă, iubito! Ochii tăi sînt ca niște porumbiei.*

— *Cît ești, iubitule, de frumos! Așternutul nostru e verdeața ierbii. Stîlpii pridvoarelor noastre sînt cedrii, și păreții noștri sînt căptușiți cu cipri.*

« O pasăre cu ciocul de chihlimbar străbate țara noastră, și vîntul mătură nisipul cu marginile màntiei de fir. Cîmpiile de zmalț primesc soarele alb, așternut cu pòjghii de sidef. Ce așteaptă cerul și pămîntul? »

Iubita mea e între fetele de-o vîrstă cu ea ca un crin între spini, și ca un pom cu mere într-o pădure de tufe este iubitul meu. Am tînjit după umbra lui și roadele lui mi-au fost în gură dulci.

« Cum s-a iscat iubitul meu? Din trestie, din papură, din spice, din cremene, din pulberea ridicată de turme? Cînd s-au încrucișat firele de iarbă ale vremii, ca să prindă făptura rostogolită în rouă, a bobului de mărgăritar? Luna seamănă lacrimi. . . »

Dați-mi struguri și mere, să mănînc și să mă întăresc; bolnàvă sînt de dragostea lui. Puie-și mîna stîngă subt capul meu și strîngă-mă și adune-mă strînsă dreapta lui lîngă el.

« După cîntarea Împăratului, cine asemuit-a dragostea cu păcatul, ca să o mîhnească? »

Rogu-mă vouă, fetelor, frîntă, în numele ciutelor și căprioarelor, nu ațîțați dragostea mea la netimp.

« Lăsați-o să tremure cu izvoarele și cu frunza, șovăitoare. Dragostea mea umblă goală și încrezătoare, cu talpa picioarelor încălțată în argint, ca să nu i se strivească mugurii degetelor și piersica din călcîie. »

Ai auzit glasul iubitului meu? Vine. Vine sărind peste prăpăstii, aruncîndu-se din munți. A venit ca un ied de căprioară. Uite-l aci, în spatele zidului meu. S-a uitat pe fereastră. S-a uitat prin gratii. Auzi ce ți-a spus el? Scoală-te, iubito, scoală-te, frumoaso. Iarna s-a isprăvit. Ploile au stat. Au răsărit florile. Sosește timpul să cîntăm, și gunguritul turturelei s-a auzit. Smochinii sînt îmbălsămați, și floarea podgòriei e bine mirositoare. Scoală-te, iubito, și vino cu mine.

« Munții lui sînt nădejdile mele. Rîpele sînt chinurile. Iedul de căprioară e inima mea. Ferestrele îi sînt ochii lui, și gratiile genele de fier. Voi merge cu tine unde voiești, și dacă s-or isprăvi și florile și miresmele și pămîntul, voi merge înainte, dincolo de isprăvìturi. »

Porumbiță ascunsă în stînci, arată-mi ochii tăi și spune-mi glasul tău.

« Ochii ți i-am mărturisit, glasul ți l-am șoptit. »

Iubitul este al meu și eu sînt a lui. Turma lui paște în crini. Pînă nu se va crăpa de ziuă și pînă ce umbra nu piere, întoarce-te la mine, ca o căprioară și ca un ied al ciutei, peste munții ridicați între noi.

« Toate turmele lui au venit încoace, la mine. Mioara îmi aduce miròsul pajiștilor prin care au trecut picioarele ei gingàșe și de care i s-a frecat lîna. Căprioara intră între turme, și iedul s-a dus să sugă laptele mieilor înțărcați. »

Mi-am căutat în așternut iubitul, l-am căutat și nu l-am aflat. Mă voi scula și voi da orașului ocol, pe uliți și pe la răspîntii. Îmi voi căuta iubitul. L-am căutat și nu l-am aflat.

Am întrebat paznicii: N-ați văzut voi pe acela pe care inima mea îl iubește? Și numaidecît l-am și aflat. L-am apucat de mîini și nu i-am dat drumul pînă la casa mumei mele și pînă la odaia în care m-a născut.

«În țara mea, unde te voi duce cu mine, nu sînt nici căprioare de Hebron, nici rodii, nici smochini și cedri. Acolo săcara dă bob cenușiu alături de mărgelele de cucuruz. Ovăzul sună din clopoței de catifea, și răchitele gheboase, îngenunchiate, descîntă apele să îmbătrînească. În pridvorul casei vrăbiile și rîndunicile și-au făcut cuiburi, și berzele, moi din àripi tărcate, și-au ales din acoperișuri creasta neadăpostită. Vino să vezi fumurile înnălțate din bordeiele noastre seara.»

Ce vine din pustietate ca niște stîlpi de fum, între aburi de smirnă? E tronul Regelui, purtat de oameni, și de jurîmprejurul lui, cu săbii la șolduri, pășesc șaizeci de viteji pricepuți la luptă.

«Tronul nostru va fi un car cu fîn, înnalt pînă în luceafăr, tras lin de boi înceți. Deasupra trifoiului și mohorului mirositor e loc pentru împărăția lumii, depănată de sus, o noapte întreagă. Boii mei sînt înjugați la coviltirul ceresc și duc zodiile cu ei, în spinare. O să auzi glasul dulce al cîinilor din zare și graiurile noastre vor fi întrerupte de strigătul bufniței din codru.»

Părul tău se despletește ca o turmă de capre pe muntele Galaad. Dinții tăi sînt ca o turmă de oi tunse, care se întorc de la adăpătoare. Toate duc în pîntec gemeni și nu e stearpă nici una.

Mîna Sabinei acoperi scînteia ochilor lui Will, și el, desfăcîndu-și-o de pe pleoape, o duse la buze și o sărută încet.

— Mai citim? a întrebat Will ca într-un vis.

— Să o citim pînă la sfîrșit, Will, a răspuns ca-n somn Sabina.

Buzele tale-ți sînt ca un fir de păr de mătase cărămizie, și gura ți-este vrăjită. Obrajii ți-s ca niște jumătăți de rodie dedesubtul unui văl.

— Poate că era mai bine să întrerupem, zise Will, stăpînit. Tu te îndrepți către răsărit, și eu mă duceam spre apus. Să nu avem vreo părere de rău... Încă de cînd m-am mutat lîngă tine sînt rînd pe rînd exaltat de o bucurie și posomorît de o suferință. Ce caut eu aci, cu talazele mele? Imensitatea m-a îmbolnăvit, și sufletul meu e un răspuns al vînturilor care pustiesc coastele de subt ecuator. Toate vinele mele sînt scufundate cu capătul în ocean, și inima bate cu marea. Ți-ar sta bine un om de pe pămînt, într-o grădină și într-o casă cu zăvoarele închise.

Îmi furi inima, logodnica mea, mi-o furi cu o căutătură, mi-o furi cu zimții mărgelelor de la gît. Cîte farmece în dragostea ta, surioara mea, logodnica mea! Vinul nu e ca dragostea ta. Aromatele nu sînt ca mirodenia ta. Buzele tale fac miere, logodnica mea.

— Mai este timp, Sabina. Într-o gară va trebui să ne scoborîm amîndoi și să intrăm în oraș amîndoi și să rămînem amîndoi. Mi-e frică, Sabina! Mi-e frică pentru tine. Eu am văzut insule scufundate, corăbii înnecate, morți, mulți morți. Sînt îngrozit. Și de cîte ori s-a răsculat pămîntul meu din mine, ca o țărînă în care taurul scobește vijelios o groapă cu copitele îndîrjite de o nălucă, i-am poruncit să cadă și să zacă: m-am îmbarcat

și m-am scoborît spre sud, căutînd pustietatea apelor și negura lor. Un noroc diavolesc m-a scăpat, cu o tenacitate dușmănoasă, de catastrofele la care am participat. De astă dată fericirea mea e atît de aproape, încît mă tem ca de un incendiu. Lasă-mă să mă dau jos, Sabina, la prima stație și să plec spre sud.

Sabina îi luă mîna de pe genunchi și i-o sărută femeiește.

— E prea tîrziu, Will. Profețiile s-au împlinit. Simt că orice act de voință e de prisos. Crezi că nu m-am gîndit? Am și eu oarecare filosofie și sînt și eu un om de mecanică și de spațiu. Cînd tu străbăteai apele, eu alergam uscatul. S-a isprăvit. Așa cum roșul este roșu și nu se mai poate schimba.

Dormeam, dar inima mi se deșteptase. Glasul iubitului, iubitul meu bate la ușă. Deschide, surioară, deschide, porumbiță. Roua nopții m-a udat, părul mi-e umed.

Eu îmi scosesem veștmintele: cînd să le mai îmbrac? Îmi spălasem picioarele: cum să le mai murdăresc? Iubitul meu și-a strecurat mîna pe fereastră, și măruntaiele mele au tresărit.

M-am sculat să-i deschid. Din mîinile mele a curs parfum pe zăvoarele ușii. I-am deschis iubitului meu. Dar iubitul meu nu mai era. Cînd îmi vorbea, îmi pierdusem firea. L-am căutat: nu l-am mai găsit. L-am chemat: n-a mai răspuns.

— Poți tu urma un om de mare? Poți tu împărtăși cu el din viața lui numai o zecime?

— Voi fi cu tine, răspunse Sabina.

— Toată viața. . .

— Toată viața. . .

Rogu-vă, fetelor, în genunchi. Cînd îl veți mai vedea, ce-o să-i spuneți iubitului meu? Că de dragoste m-am îmbolnăvit.

— Ai văzut? zise Sabina. Nu se mai poate. Stai, te rog, și nu-ți mai ajusta geamantanul. N-ai auzit că a sunat ceasul?

— Tocmai că l-am auzit, și bătaia lui mă răscolește. L-am auzit prea bine. Nu e un ceas ca toate ceasurile. Cadranul lui e tocmai în lună. M-am ferit de el la toate latitudinile și în toate climatele, și el a bătut tocmai acum. Cît sînt de fericit și de nenorocit, Sabina...

M-am scoborît în grădină, subt nuci, ca să văd valea mea verde, via cît a crescut, pomii dacă au înflorit.

— Întoarce-te, Sulamita. Întoarce-te la noi, să ne uităm la tine.

— Dacă ai pleca, zise Sabina, îmi rămîne o singură mîngîiere.

Aproape distrată, Sabina, deschizîndu-și geamantanul, scoase un revolver de buzunar.

— Pînă azi l-am păstrat pentru alții...

Will se sculă în picioare, emoționat și brav.

— Atunci, pe viață și pe moarte?

— Pe viață și pe moarte, hotărîtă.

— Orice s-ar întîmpla?

— Orice s-ar întîmpla.

— Sabina! strigă Will.

— Will! răspunse Sabina.

— Atunci ne socotim logodiți, zise Will cu solemnitate.

— Logodiți și căsătoriți, zise Sabina.

În picioare, subt lampa compartimentului, își strînseră mîinile în fața nopții, închinîndu-se ca dinaintea unui altar, și se îmbrățișară.

Trei funcționari ai căilor ferate, în uniformă, așteptară, nevăzuți, să se împlinească toată ceremonia. Cînd Will dete cu ochii de ei în cristalul portierei, puse mîna puternic pe clanță, o zmunci și îi pofti să intre.

— Cuget cinstit, sau cuget ticălos? întrebă Will apăsat. Am pentru ambele împrejurări remediu.

Dinaintea atleticului ofițer, ei nu știură ce se poate răspunde, și poate că nici nu înțelegeau.

— Să vă lămuresc, domnilor, zise Will. Întîi, mă numesc căpitanul William, din marina majestății-sale britanice... Al doilea, m-am căsătorit acum cu domnișoara Sabina... actuala mea soție, doamna Sabina... Ați fost martorii noștri. Vă mulțumim.

Funcționarii salutară.

— Sînteți niște bărbați cinstiți ca și noi. Vă felicit. Will dete mîna cu fiecare, — și întinse biletele de tren.

— Acum, trebuie să primiți de la noi cîte un dar de nuntă... Vă rog, nu se refuză, zise Will. Dumneata ține ceasornicul meu... Dumitale îți dăruiesc tabachera mea... Băgați de seamă că amîndouă poartă insignele suveranului.

Funcționarii salutară cu mîna la cozoroc.

— Iar pentru dumneata, mi se pare că-ți vine, te rog încearcă-l, inelul meu cu safir. Îți vine. Era făcut pentru dumneata.

Will zise Sabinei:

— M-ai întrebat dacă am cunoscut pe lordul Kitchner... Inelul era de la el.

Oprindu-se trenul pentru scoborîrea tuturor călătorilor, Sabina și Will, urmați de hamali, străbătură strînși de braț peronul, aducîndu-și aminte stihurile *Cîntării.*

Cine vine din pustietate, sprijinită pe brațul iubitului ei?

Pune-mă pe inima ta ca o pecete, pe brațul tău ca o pecete. Căci dragostea e tare ca moartea. Flăcările ei sînt nemistuite. Nici potopul nu le poate nici stinge, nici înneca.

Rămași singuri, după căsătoria din tren, și legați prin taina sărutării, ei au străbătut peronul gării strînși de braț, însă împleticiți. Cu fiecare pas, făcut ca în hipnoză, se apropiau de un început și de un deznodămînt... O viață nouă li se deschidea ca prin lentilele unei lunete, dinaintea ochilor, cu niveluri inegale, și ei nu știau cum să calce într-însa, copilăriți deodată amîndoi, deopotrivă de tulburați și de naivi. Li se părea că au pus mîna pe clanța de fier a unei uși închise și se sfiiau să apese, pipăind metalul rece prin mînușa șovăielii. Cuibul în care trebuiau să intre, consacrat de datini, li se înfățișa ca un edificiu exagerat, cu turnuri acoperite de ceață și care își înmuiau vîrfurile, prin întuneric, în Calea-Lactee... Cîte scări vor trebui să urce sau să scoboare prin întunericul dinlăuntru, clădit în sus ori săpat în adînc, și unde va duce treapta de care se fereau? Dacă n-ar fi fost împreună, ei s-ar fi simțit mai puțin singuri în singurătatea personală. Asaltul întunericului începea.

Urmîndu-și fiecare sfiiala lui personală, și complicați în temeri și nehotărîri, umbletul lor se făcea din ce în ce mai încet, și hamalii care însoțeau din spate această păreche ciudată de tineri neobișnuit de tăcuți într-o localitate de refugii sportive și sentimentale, sonore de zgomotul optimismului internațional, își lăsau, obosind în drum, geamantanele pe asfalt. Dintr-un punct de vedere totul putea să fie permis, aspectul și calitatea bagajelor mărturisind originile și tarifînd bacșișurile pe măsura serviciului tărăgănat. Voioși, oamenii cu șapcă și cu bluză albastră își dezmorțeau degetele duse la gură. Se putea înțelege că se petrece un lucru excepțional, și excepția se plătește.

Cuvintele pieriseră cu desăvîrșire. Singură strîngerea brațului mai improviza un limbaj

mecanic vag. Aripa braţului spunea: « Ce bine e! ». Neputînd nici să vorbească nici să imagineze, emoţia lor trecuse de linia culminantă şi se transforma în amintiri, activitatea secretă a sufletului trebuind să fie alimentată orişicum, măcar din resturi şi diferenţe. Ei n-au observat că ieşiseră din gară şi din cuprinsul ei, n-au putut auzi invitaţiile şofeurilor, n-au văzut strălucind limuzinele din dreptul lor şi valeţii ceremonios echilibraţi în picioare lîngă portiere. Nu cunoşteau oraşul, dar n-au simţit nevoia nici unei informaţii; nu ştiau măcar numele locului înnecat în aureola electricităţii multicolore, în care se scufundau. De cînd piciorul lor s-a pus pe piatra îngheţată a gării, amîndoi uitaseră tot. Mergeau înnainte, sprijiniţi unul pe altul, ca într-un basorelief prelungit cu o caricatură, cu şase hamali după ei. Mergeau dormind, obosiţi de o istovire interioară.

Singura lor conştiinţă era că nu mai ştiau să vorbească şi, în sine, atît Sabina cît şi Horst, se siliseră să găsească un motiv şi o frază. Dar toate frazele cu care trebuia tăiată tăcerea erau departe de o idee şi sunau, în lupta lor cu încîlcirea, gol. Le trebuia o limbă scrisă şi ca săpată-n piatră, animată de ritmuri gîndite, demnă de opera monumentală pe care o trăiau numai în inspiraţie.

Într-o piaţă cu cinci bulevarde convergente, Sabina îşi găsi un glas.

— Unde sîntem, Will?... Parcă nu sîntem nicăiri şi parcă am mai fi totuş undeva. Parcă aş fi murit. Mai trăieşti tu, Will? Nu ştiu ce se întîmplă cu mine. Poate că visez.

— Nu ştiu, răspunse Will. Mă gîndesc şi eu la ceva foarte imprecis. Şi, extraordinar, pentru întîia oară în viaţa mea mi-e frică...

Dar fiindcă în dragoste cuvintele au alte semnificaţii, ca salcîmii altă umbră, dacă îi lumi-

nează luna dintr-altă parte, și niște semnificații consimțite, Sabina le-a înțeles.

— Cineva mi-a pus în mînă o vioară, și nu știu să-i fac strunele să grăiască. Mi-e parcă teamă.

— Vorbește încet, zise Sabina. Se țin după noi niște oameni. I-am simțit de la gară.

Desfăcîndu-se de brațul Sabinei, Will se întoarse atletic. Și surîse...

Hamalii scoaseră șepcile la piept. Grupul umbla tîrîș de un ceas și se găsea într-un cartier de vile și grădini desfrunzite. Will căuta să se precizeze, stîngaci și confuz.

— Sînt oamenii cu bagajele noastre, zise Will. Ai înghețat...

— Care bagaje? zise Sabina.

— Cu care am călătorit.

Sabina nu-și aducea deocamdată de nimic aminte, și grimasa ei întrebătoare îl făcu și pe Will să se îndoiască dacă într-adevăr aducerea lui aminte era exactă.

— Ești Sabina... zise Will.

— Nu cred să fiu Sabina, răspunse Sabina. Sau dacă am fost, nu mai sînt. Par altcineva.

— Ești Sabina Horst, logodnica mea, soția mea.

— Asta poate să fie adevărat! răspunse Sabina, Will.

Și, atunci, ea întrebă, ca toate femeile îndrăgostite și ca toți bărbații îndrăgostiți, — întrebare ilogică și ridiculă, în care se ascunde o spaimă atavică neanalizată:

— Mă iubești, Will?

— Dar tu, mă iubești, Sabina?

Ca și cum vorbeau acuma întîia oară și ca și cum s-ar fi întrebat unul pe altul cum îi cheamă și de unde vin. Întrebări fără obiect și fără răspuns.

— Totuș, nu putem rămîne pe stradă toată noaptea. Oamenii, cînd călătoresc, au nevoie de hotel...

— E adevărat, Will, mi se pare.

Cuvîntul hotel o făcu să tresară. Într-altă parte nu se puteau duce, nu erau acasă, și nici nu se puteau despărți.

— Trebuie să fii și foarte obosită. Și trebuie să-ți fie și foame...

— Nu mă simt obosită. Nu mi-e foame. Aș merge așa, înnainte, răzimată de brațul tău, fără să mă mai opresc nicăieri...

— Cu trei hamali după noi, toată viața, murdari de tren și cu funingini la colțurile gurii. E iarnă, Sabina, și ai să răcești.

— Oprește două automobile și duceți-ne la hotelul cel mai bun din oraș, porunci hamalilor căpitanul. Este în orașul vostru un hotel Baur?

— Este, răspunseră hamalii. Dar nu știm dacă primește.

Rezervate prinților și guvernanților în călătorìi anonime, hotelurile Baur aveau un statut interior medieval și nu făceau publicitate, adevărate castele, construite pe un tipar stilizat, primind oaspeții cu telegrame.

— Nu vreau deocamdată să ne ducem... Să intrăm într-un local, zise Sabina.

Horst dete o carte de vizită cu toate titlurile lui și trimise bagajele la Baur.

— Să ni se pregătească două apartamente, zise Horst, pe cînd suiau hamalii bagajele într-una din mașini... Restaurantul cel mai bun, zise șofeurului celeilalte mașini, urcîndu-se în ea cu Sabina. Să ne duci acolo.

Sala Picadilly se înfățișa ca un teatru vast, cu patru ganguri, automobilele străbătînd un spațiu electric și debarcînd în restaurant pe o galerie de trotuare de marmură și cristal interioară, dinaintea unei intrări somptuoase, cu trepte de Parlament.

— Să mă scuzați, zise șofeurul, virînd în curtea de cristal. Acest restaurant e numai pentru invitați. . .

— Sîntem invitați, zise Horst. Oprește la intra-rea principală.

Lacheii în mare ținută, care făceau de gardă, se precipitară și, înnainte de a scobori, Horst scoase legitimația, un carton pătrat, și o trecu prin fereastra automobilului primului servitor, costumat Louis XVI.

— Picadilly e rezervat invitaților străini. Citește invitația noastră.

Sabina zări inscripția: Lord William Horst. . .

— Sînteți invitatul nostru perpetuu, zise lacheul, coborîndu-și capul pînă în dreptul dantelei de la piept.

— Știam! zise Horst. Luîndu-și nevasta de sub-suoară, trecură amîndoi prin două rînduri de marchizi de vestibul.

Unul din ei dispăru pe o ușă laterală, urcînd treptele de-a fuga, și, cînd ajunse în prag, părechea fu întîmpinată de un costum și mai ceremonios, indicînd în ierarhia localului un rang.

— Venim de la drum, zise Horst, ceea ce se cunoaște după ținuta noastră. Am vrea să nu fim văzuți de nimeni și să petrecem cîteva ore cu o prezență aș putea să zic absentă. Și ca să nu dau loc la comentarii, trebuie să te lămuresc. Sînt cu soția mea. Nu cred că se întîmplă acelaș lucru cu fiecare din nobilii dumneavoastră « invitați » de astă-seară. . . După cît înțeleg, ne aflăm în unul din acele localuri închise, pentru uzul discret al milionarilor și aristocraților cu temperament.

— Exact! răspunse personajul îmbrăcat în mă-tase, cu un accent de matematician. Puteți rămîne la noi cîteva ore, cîteva zile și cîțiva ani. Avem tot necesarul.

— Detailează! zise Horst. Te pomenești că o să ne pară rău că ne-am trimis bagajele la hotel.

— Desigur, alteță, răspunse tehnic directorul valeților... Sălile noastre de divertisment sînt pe categorii. În toate se cîntă și se dansează, mai mult sau mai puțin provizoriu, pînă la miezul nopții, pînă la ziuă sau toată săptămîna. V-am fi putut recomanda sala de alabastru, cu apartamente, și v-am fi putut rezerva un mic apartament. Un coridor duce în loja afectată apartamentului, și alt coridor într-o cameră de fumat cu ferestrele în Piața Alpilor. Patru camere, sală de baie, bibliotecă, și ascensor individual...

— Chiar îmi pare rău, Joseph, zise Horst. Nu-i așa că te cheamă Joseph?

— E indiferent, zise Joseph, deși mă numesc Jean-Pierre... Pot să știu la care hotel v-ați trimis bagajele?

— La Baur...

Jean-Pierre surîse semnificativ.

— Voi da ordin să vi se transporte bagajele aci... dacă vă place apartamentul. E acelaș patron... adică aceeaș Societate.

Horst dete un hohot de rîs:

— Nu m-aș fi așteptat.

— Necesitățile comerciale și criza au impus mari transformări instituțiilor de ospitalitate. — Jean-Pierre vorbea ca un rector care ar dicta o telegramă. — Distinsa clientelă a hotelului, întinerită, a găsit și ea stilul vechilor noastre hoteluri cam monoton, și acționarii au întîmpinat ofensiva concurenței creînd aceste localuri Picadilly, unde confortul și curățenia sînt exemplare.

Slujindu-se de covoare automate urcătoare, oaspeții ajunseră la sala de alabastru, dintr-al treilea etaj, dinlăuntrul căreia, ca dintr-un stup vast, de gărgăuni și viespi, izbucneau muzica și dansul unei populații selecte în delir. Miorlăitul omenesc al saxofonului îndurerat și grotesc, schiță, ca un

oftat, un alfabet de melancolii în ritmul compus al gălăgiei.

— E curios, zise Sabina, că pe dinafară localul părea pustiu, și adevărul e că pînă acum nu ne-am întîlnit nici pe coridor cu nimeni.

— Intrarea propriu-zisă a rămas mult în urmă, zise Jean-Pierre, alegîndu-și termenii. Coridoarele nu corespund cu intrările și cu sălile decît printr-alte coridoare, indirecte, unde dansatorii propriu-zis n-au ce căuta.

Îngrijorată la început că a nimerit într-o magnifică speluncă internațională, cu bandiți cinematografici, cu escroci de geniu, cu cocote și asasinate, Sabina se reculese în atmosfera dulce a coridoarelor impecabil organizate. Pasul ei, îngreuiat de oboseală și amorțit de frig, călca în preșurile adînci, lenevitoare, cu voluptate, și trebuia făcut rar, piciorul adîncindu-se treptat în moliciunea lor, ca într-un drum de perini și saltele de puf. Pereții de catifea mată purtau din cînd în cînd medalioane și tablouri oblungi, și un chenar de forma unei jumătăți de canapea acoperea unghiul drept al covoarelor cu un soclu de tapiserie, pentru modificarea rigidității geometrice. Un miros curat, de dulap casnic, împăcă sensibilitatea Sabinei.

— Nu știu de ce mă simt atît de bine aci, Will! Parcă n-aș mai putea să plec.

Apartamentul propus călătorilor le plăcu numaidecît. Eleganța lui minuțioasă și bogăția cu care erau montate cele patru camere mari, împreunate cu vestibule scurte, nu ar fi putut să fie întrecute de luxul unui domiciliu privat. Mobilierul scump se continua cu covoarele scumpe. Draperiile, perdelele, velințele, țesăturile, pielea fină și mătasea, întocmeau, cu cristalul oglinzilor, cu lemnăria, cu lustrul, cu marmura, cu bibelourile, o atmosferă leneșe, de liniște și de plăcere, aproape de bucurie.

— O întrebare, zise Sabina. Cîte zile se poate sta aici, în regulă generală?

— Cît veți binevoi dumneavoastră. Dacă vă place, într-adevăr, cum îmi permit să observ, răspunse directorul, puteți sta și zece ani... Cînd vreți să întîlniți pe cineva, îl întîlniți. Cînd nu, nici nu simțiți că locuiți într-un teatru... Intrările sînt așa întocmite, încît pe unele săli se circulă mult, iar pe altele deloc, și între ele nu există trecere decît cu cheie. Serviciul are coridoare deosebite și uși deosebite. Iar păreții, foarte groși, capitonați și izolați, sînt complectamente insonori. Mai auziți jazz-ul? Nu. El e în păretele din dreapta.

— Am uitat, Will, să-mi scot un mic pulverizator ce-l aveam în geamantan. Eram atît de emoționată!

— Dacă-mi este permis să aud, zise directorul, cu stilul unui adevărat servitor, ați fi avut nevoie de unul din geamantanele dumneavoastră. Bagajele sînt alături, în camera-garderobă.

Will și Sabina rîseră odată amîndoi.

— Geamantanele sînt aci de zece minute.

— E cu neputință, răspunse Will consternat. Nu era timpul material...

— Vă înșelați, excelență. Sînteți la noi de o jumătate de oră.

— Cum ai făcut? N-am băgat de seamă nimic. Și nici nu știai dacă ne convine apartamentul.

— E secretul serviciului nostru. Prezența dumneavoastră ne-a fost semnalată încă din stațiile precedente, și automobilul care v-a dus bagajele e proprietatea noastră. Și mai știam precis că apartamentul va fi pe gustul excelențelor-voastre.

Directorul darnic de titluri, trase o perdea de velură verde și deschise o ușă.

— Pulverizatorul de care aveți nevoie este în camera aceasta.

Într-adevăr, orînduite pe două mese, geamantanele erau de față.

— Înnainte de a mă retrage, excelență, îmi veți da voie să vă arăt și camera de mîncare, pentru două persoane. Se servește în vasele antice de la Baur. Aveți două bufete. La orice oră telefonul e în legătură cu restaurantul, și serviciul se face pe ușa din stînga. Regula noastră este ca la patru minute, cel mai tîrziu, după ce telefonați, toate articolele cerute să fie în sufragerie, dimpreună cu valetul respectiv. E calculat timpul de pus telefonul pe furca lui, de sculare din jeț și de trecere, prin patru încăperi, în sufragerie, preciză directorul cu o satisfacție de inginer de aliaje.

— Mi-e, drept să-ți spun, o foame de lup, zise Horst.

— Mi s-a făcut și mie foame, răspunse Sabina, dragul meu, cu o recrudescență de sentiment și cu o încredere vioaie în soțul ei.

— Dă-ne o reprezintație de celeritate, domnule Jean-Pierre... zise Will.

— Bucuros, răspunse directorul.

— Eu aș lua deocamdată un *pâté de foie gras*, o duzină de stridii, o prepeliță, caviar și o sticlă de vin alb... Dar dumneata, Sabino?

— Eu aș mînca din porțiile tale...

— Comandă din tot ce ți-am spus o porție dublă.

Jean-Pierre dete ordinul telefonic și puse telefonul la loc, în vreme ce Sabina, trecînd în camera de baie, își spăla mîinile și obrazul.

— Acum, fiindcă ne găsim, pe neașteptate, la noi acasă, zise Sabina, vin la masă fără pălărie. Îmi lipsește numai un buchet de micșunele.

Bucuroasă, ea își așeza un scîrlionț pe frunte.

— Micșunelele sînt în dormitor, zise Jean-Pierre, înnainte de a se retrage. Dar ați întîrziat, excelență, și să nu vă fie prea tare foame. Masa e servită de cinci minute...

— « Ești dracul gol », zise Sabina pe românește. Credeam că e numai un fel de a vorbi la figurat.

— Vă rog verificați, zise Jean-Pierre.

— Spuseși adineaori ceva și nu am înțeles.

— « Ești dracul gol »?

— Așa ceva.

— E o intraductibilă vorbă de admirație.

Soții se îndreptară spre sufragerie, de braț, urmați de director.

O lumină mare înneca odaia de mîncare, căzînd peste masa pregătită, și, înmînușat, un fecior ireproșabil, depărtă scaunele de masă.

— Ești extraordinar, Jean-Pierre!... zise Will. Acum, urați-ne amîndoi poftă bună și vedeți-vă de treabă.

Rămași singuri, Sabina și Will se aflau pentru întîia oară cu totul singuri și definitiv.

— Aș vrea să încep, zise Will, și nu știu cu ce să încep și de unde. Sînt scufundat în varietatea atîtor lucruri plăcute — și iar mă simt dinaintea ta nătîng. E de ajuns să rămîn cu tine ca să-mi dispară individualitatea... Căpitane Horst, nu ești un brav, după cum te credeam!... Ba da! Voi începe prin a încuia toate ușile, să nu vie nimeni și să știu că nu mai poate nimeni intra...

În prezența bărbatului pe care-l iubea, Sabina se descoperi subit gospodină, cu instinctul sigur al femeii lui Adam. Ea trecu șervetul prin farfuriile de porțelan, prin pahare și peste tacîmuri, mutîndu-le din poziția lor, alături, pe aceeaș latură a mesei, și puse paharele unul lîngă altul, cu circonferințele de cristal tangente.

— Le-am încuiat absolut pe toate, și pe cele dinăuntru. Horst era un om foarte brav și îndrăzneț, zise Will, și acum e un fricos... Îi e frică de pămînt și de ziduri, și toate lucrurile sînt le-

gate de pămînt și de ziduri, pînă și noi... Numai groaza de ele m-a împins în talaze. Nu ajungea ghiuleaua lui atîrnată de àripi: mai trebuia clădită și temnița...

— O temniță de catifea, cu masa pusă subt o lumină calmă, la o căldură dulce... o temniță pentru doi.

Bolnav de singurătățile vaste ale mării, ca un sfinx cariat de vînturi și nisipuri, Will se simțea înfricoșat de singurătatea nouă, cu martor, și pe cît îl dogorea dragostea tovarășei, pe care și-o alesese din fuga pămîntului prin fața geamului unui compartiment, pe atît îl întîrzia să se uite pe sine o sensație de regret. I se părea soldatului mării că lipsește de la o datorie și că e pe cale să săvîrșească o trădare. Dar analizîndu-și sensația, care totuș dura, și găsindu-și-o nemotivată, se silea să se dezbare de ea, sculîndu-se violent din fotoliu și trîntindu-se înnapoi, ca un om care vrea să rupă o plasă lipită de trupul lui cu zalele fine de oțel și să scape. El trecea, rînd pe rînd, printr-un cerc de lumină, urmat de un cerc de întuneric.

— Nu știu dacă se poate înțelege ceva din starea mea de acum. Parc-aș fi nebun, prins pe uscat în tangajul mării și-n ceață. Orizonturile mele instabile se dezvelesc și se acoperă, se micșorează și cresc. Steaua cînd e lîngă mine, cînd nu mai e. Uite, așa joacă lumea...

Se turbura toată zarea, ca de invazia insinuantă a unui element mohorît.

Sabina avu ca un gust de fatalitate. Un păianjen mare, pe care nu-l văzuse pînă atunci, scobora pe un fir deasupra ei, cu o sensație pînă în carne, că laba lui de umbră păroasă i se îndreptează spre ceafă, și un șarpe de lînă i se încolăcește, leneș, pe corp. Se zmuci în lături, uitîndu-se în tavan. Suspenda de o rozace un candelabru de nichel

cu o constelație orizontală de lumini. Ziua dragostei începe cu ziua biblicului chin.

— Will, vreau să fiu fericită... Vreau acest lucru de mult, de cînd mi-am dat seama că nu sînt. Ca să mai pot să trăiesc, trebuie să fiu fericită. Astăzi este cea din urmă scadență.

— Crezi că eu am părăsit uscatul fără motiv paralel? Mă uit la tine ca la un vis împlinit și nu am curajul să-l cred împlinit. Mi se pare că nu se poate și că îmi este interzis.

— Eu am putut să cred că la mine lipsa de încredere în speranță și frica de împlinire ar fi putut să vie din obîrșii. Strămoșii mei au fost bătuți cu bicele și înjugați, și mi-am zis că în mine au întîrziat suferințele nelecuite. Dar tu ieși din cîteva generații stăpînitoare și ai deasupra capului tău, cînd te uiți îndărăt, împărăția lumii. Linia încovoiată a veacurilor fuge peste viața poporului din care vii. Tu de ce nu poți fi fericit?

— Ba mi se pare că sînt, însă mi se pare că nu-mi este permis.

— Poate că nu-i este permisă nimănuia fericirea, Will, poate că e vorba de un cuvînt superficial și scămos pe care ni-l însușim pentru alții, ca să se mîngîie cu el. S-a lăudat vreodată cineva că este fericit?

— Sînt suflete, ca unele blănuri, care nu fac molii.

— Povestește o legendă de la noi că unui arhitect, însărcinat cu zidirea unei biserici domnești, i se dărîma peste noapte tot ce clădea în timpul zilei...

— Există la voi această legendă?

— Pentru că trebuia îngropată de vie, în temelii, o femeie.

— Simțeam de mult acest adevăr inexprimat. Așa se capătă, mi se pare, și fericirea, amestecînd sîngele cuiva cu cimentul. O asemenea legendă,

dacă e a voastră, mă pune pe gînduri. Noi n-am avut răspicarea tragică a existenței constructorului. Pe noi ne interesează dacă se scumpește livra de slănină cu un farthing.

— Și biserica nu s-a putut, într-adevăr, ridica pînă ce însăș mireasa arhitectului n-a fost zidită de vie în temelii...

— Ah! Nu se poate ceva mai adevărat. E marea muncă a zămislirii...

— Dar a fost zidit în temelii și copilul arhitectului... Femeia era însărcinată.

— Admirabil! zise Will. *Cîntarea Cîntărilor* e numai o palidă introducere. Ea făgăduiește fericirea muncitorului care are de lucru opt ore pe zi și care își încasează, sîmbăta, săptămîna, la prînz.

— Meșterul arhitect nu s-a mai scoborît de pe schele, și, după ce i-a fost biserica gata, s-a aruncat din turla cea mai înnaltă.

— După ce i-a fost biserica gata!... Adevăr subtil. Trebuie să mergem în țara ta. Vreau să cunosc oamenii care s-au ridicat cu gîndul atît de sus. Vaporul meu n-a dat în drumurile lui niciodată de ei.

— Dar tu mă mai iubești, Will, nu este așa? Nu au trecut încă o zi și o noapte de cînd ne-am cunoscut și ne-am căsătorit...

— Te iubesc atît de mult, încît aș voi să mor ca să nu te pot iubi mai mult... Mergem...

Agresiv și sălbatec față de sine, Will sări de la masă în picioare.

— Mergem în sala de dans. Trebuie să jucăm și să bem! Și să nu mai vorbim nimic.

Din balconul în care apartamentul răspundea printr-o ramură de vestibul, putea să fie văzută toată sala, bîlci versicolor. Privirilor uimite ale

soților întristați de dragoste și stîngaci unul de altul și paradoxal, li se înfățișa un carusel de părechi imens, învîrtit de animările profunde și exaltate ale unui jazz, care mecaniza dansatorii ca un motor cu zece ritmuri în dezordine. Instrumentele, adunate din toate epocile, întețeau sarabanda într-o cacofonie de sunete și de contraste de vijelii, aliate cu înseninarea. Tonul comic se intercala în intervalul grav, și rîsul de turturea, ciocnit de lacrima muzicală, schița un arabesc dramatic. Harmonica populară, împletită cu harpa, căpăta, în grindina mandolinei și transfigurată de viori cu ghitare, o semnificare sufletească intensă. Numărate cu ochiul, pianul, clopotele, tobele și tuburile se despersonalizau, pentru ureche, într-un tumult de melodii de agonie și extaz. În mijlocul acestui miracol innenarabil și viu, sufletul, inima nu mai îndestulau. Participau la geamăt și entuziasm corpurile, ca niște figuri de ceară cu plastica mobìlă ale unor intuiții interioare. Torentele se revărsau dezlănțuite în cataracte, și subt picioarele cataleptice ale dansatorilor zvîcnea pămîntul. Părechile păreau torturate de o bucurie peste puterile lor, și ochii închiși pe umărul partenerilor afirmau o suferință egală cu o fericire, duse ca de un înnec, cu capetele purtate de o apă clătinată.

Emoția era atît de sinceră și de abstractă în abandonarea trupului la cifra și fracția ritmului, încît se părea că gloatele frămîntate în circul somptuos al sălii rotunde, de oglinzi, săvîrșeau o liturghie, participînd la transformarea reală a vinului în sînge și a pîinii în carne și în conture. Femeile erau cum nu fuseseră niciodată de frumoase, zugrăvite pe figuri cu o iradiere amoroasă, sfîntă, și bărbații de lîngă pieptul și coapsele lor, scrise, prin mătasea fluidă, cu o caligrafie de majuscule de pergament, brutali în vigoarea lor halucinată. Ei păreau că mor și că învie necontenit, și o trepi-

dare uriașă, ca la chemarea Sfîntului Spirit, bătea tactul orchestrei, care nu se mai auzea ca o melodie, ci ca o chemare, ca o izbîndă cu prăbușire.

Fiecare grup, scufundat în masa agitată molcom, trăia deosebit, și dacă ar fi căzut, ca o ploaie de luceferi, bijuteriile din urechile și de pe grumazele aplecate, mărgăritarele, briliantele, inelele și agrafele care înstelau aprinse cu furnicare de scîntei aglomerația supusă cîntecului și pulsațiilor lui; dacă ar fi căzut unele după altele ștofele, mătăsurile, dantelele, albiturile, șireturile și elasticele, și dacă ar fi rămas goale și palide corpurile, nimeni n-ar fi șovăit să danseze înnainte și nici nu s-ar fi băgat de seamă că între piepturi și sîni și între pîntecele strînse și strivite s-a petrecut apropierea galopului păcatului sacru. Dansatorii păreau că împlinesc un rit și că s-au împărechiat numai ca să treacă, intrînd printr-o boltă și ieșind printr-altă boltă din fața ei, și străbătînd între două bezne mari un spațiu de muzică și lumină.

O amețeală ațîța părechea care venea să se dizolve în ambianță, și Sabina cu Will au intrat în vîrtejul sălii ca două pantere sculate în picioare și îmbrățișate, față în față, ca într-un blazon. Făptura lor înnaltă se împleti cu spasmul lent, marcat la pupitru, și în curînd ei nu mai erau ce fuseseră pînă atunci. De la călcîiul zvelt la genunchi, și de la genunchiul strîns pînă la întăritura rotundă a șoldului dinapoi, așezată foarte sus, ca un sîn de fecioară, linia feminină, ales echilibrată a Sabinei, se încovoia sprintenă și amoroasă în brațele marinarului, care purtau, simțită în elasticitatea palmei și aderentă, făptura dură a unui nud cu perfecțiuni supranaturale. Fața lui arămie și puternică se aplecă pe umerii ei frînți. Fulgerul ochilor lui Will scăpără în fulgerile negre

ale Sabinei. Pasional, a viață și moarte, gurile lor s-au prins și nu s-au mai despărțit, duse de valsul orchestrei, dansînd, pînă în camera nupțială a două virginități.

Sabina putu să fie fericită, și visul ei și-a putut găsi înțelesul. . .

— Povestește-mi ceva, Maică Pulcheria, se rugă Sabina, culcată. Spune-mi ceva frumos. Cînd te chema Păuna, știai tot felul de lucruri, pe care nimeni nu le mai știa.

— Nu mai știu nimic, domnișoară, de cînd m-am călugărit. Dumneata să spui lucruri frumoase, că vii de departe.

— Vreo rugăciune... Spune o rugăciune... și fă lampa mică de tot.

— Dumneata vrei niște rugăciuni de care nu sînt.

— Ce bine-i în chilia ta, Maică Pulcheria! Tare-mi plac pereții tăi albi, dușumelele astea de brad, țoalele așternute pe jos.

— Ca la o călugăriță săracă, domnișoară.

— Dar nu mi-ai spus: ce ți-a venit să te călugărești, Păuno? Nu era bine « la noi... »?

— O să spui altă dată, maică, mai pe larg. Cum să nu fie bine la dumneavoastră? Dar după ce ai plecat matale și vedeam că nu te mai întorci, mi s-a urît... S-a schimbat, nu știu ce să zic, și boierul... Înnainte îi mai era rușine de dumneata... Se ducea călare pe moșii, cîte trei-patru poști, și se întorcea mîniat... A venit de două ori cu capul spart de ciomege, și-a zăcut... Să mă ierți, domnișoară, dar părea că se țicnise... Umbla după fete mari, și, cînd nu putea să plece călare, le căuta prin bătătură...

Sabina avu un oftat.

— Nu puteai să găsești un loc într-altă parte?...

— Nu se mai putea, domnișoară... Am îmbătrînit în casa dumneavoastră.

— Asta se cheamă bătrînețe, Păuno? Nu te-ai uitat în oglindă?

— Păi, dacă ne gîndim bine, eu te-am ținut pe genunchii mei. Sînt de vreo două ori mai mare ca dumneata... Parcă te văd micuță și gingașe... Știi că întîia oară, cînd ai început să mergi, ai plecat din poala mea?... Zău, domnișoară... Zbîrlită, zulufată și neastîmpărată... Tare mai erai neastîmpărată. Eu stam ici, cu dumneata în brațe, și cum e colea sta o păpușe. Ai voit-o și te-ai dus singură să ți-o iei, cu picioarușele matale. Ai dat un chiot de bucurie și ai bătut din palme și te-ai întors la Păuna tot pe picioare... Nu-ți mai aduci aminte. Cum să-ți mai aduci aminte?

— Mai spune-mi ceva din copilăria mea...

— Spusei și eu ce mi-am adus aminte.

— Și de-atunci stai numai la mînăstire?

— Păi, unde altundeva? Eu n-am pe nimeni. Nu știu de mamă, nu știu de tată. Știu că au murit unul după altul, știu că am rămas mică și mai știu că avea tata oi și capre, pe care le-a luat nașul, și că mama avea țesături multe, pe care le-a luat nașa... Și-am plecat din sat cu fota în legătură și cu picioarele goale... Am crescut și am îmbătrînit în casa dumneavoastră...

— Ești tînără și frumoasă și acum... De ce nu te-ai măritat?

— Cu cine?... Cu cine aș fi vrut eu nu era de nasul meu...

— Va să zică, tot simțisem eu bine.

Maica Pulcheria nu mai putea de rușine. I se roși toată fața, ca un borcan cu apă în care a căzut o pensulă cu vopsea.

— Nu era o mare obrăznicie din partea mea? zise Maica, biruindu-şi emoţia. Dar inima e tîmpită, domnişoară, nu ţine socoteală. Tocmai la domnul Alexandru trebuia eu să mă gîndesc?

— Unchiul Alexandru a simţit ceva?

— Ba m-a şi înfruntat odată, aşa de urît, după plecarea domnişoarei, că aş fi intrat în pămînt... De ce să mai vorbesc?

— De mine n-ai ascuns niciodată nimic, Păuno. S-a întîmplat ceva?

— Îmi vine să plîng, cînd mă gîndesc.

Maica se uită repede la fereastră, dacă n-o aude întunericul. Mînăstirea era cotropită de vînt. Şi scoborî vocea.

— După ce ai plecat, a mai venit din cînd în cînd domnul Alexandru la noi, ca de obicei, cîte vreo două-trei zile, şi, ducîndu-i odată cafeaua cu lapte, mi-am mai căutat de lucru prin odaie. M-a întrebat: « Ce cauţi, Păuno? ». Am răspuns: « Nici eu nu ştiu ce caut... Parcă m-am zăpăcit » şi m-am uitat poate că mai adînc în ochii domnului Alexandru.

— Ştii ce s-a întîmplat? adaose plîngînd Maica Pulcheria. M-a dat afară... şi mi-a tras şi două palme. Şi mi-a zis: « Curvă », domnişoară, zise Maica. Mai puteam să stau eu acolo şi mai puteam să stau în lume?...

— Vino să te sărut, Păuno, zise Sabina. Ce neruşinat!

— Inima slugii n-are dreptul, de la boieri, să iubească, domnişoară...

— Biată fată! zise Sabina... cuminte, cinstită şi inteligentă! Unchiul Alexandru a fost întotdeauna un dobitoc trufaş. Te-înţeleg şi-mi pare rău. Dar nici la călugărie n-aveai ce căuta.

— Altfel, trebuia să mă otrăvesc...

— Tot otravă e şi aici, Păuno, numai că te otrăveşti cu aghiasmă şi te otrăveşti încet.

— Şi dacă m-aş fi măritat şi aş fi dat de un ticălos?

— E adevărat şi-aşa, zise Sabina. În tot felul e fals şi în tot felul e adevărat... Nici nu ştii ce mai trebuie să crezi, Păuno... Cînd am primit scrisoarea ta, la Saconnex, din mînăstire, am fost foarte turburată. Mi-am închipuit că s-a întîmplat ceva şi că s-a rupt ceva la noi acasă, ca să pleci. Din pricina asta am întîrziat mereu întoarcerea mea. Mocnea o furtună veche... Cînd mă gîndeam acasă, începeam să nu mai văd bine casa şi mi se părea, în gînd, că se înnegrise.

— Şi nici n-ai mai scris... Au tot aşteptat boierii o lună, două, un an. Boierul s-a schimbat aşa de tare pînă într-un an, că nu mai semăna deloc cu omul care fusese. Bătea slugile cu furca, trăgea cu puşca prin curte, pleca noaptea călare, cum ţi-am spus. Se scula de la masă şi trîntea farfuriile... Iar de la moartea cucoanei...

— Păuno! dete un ţipăt Sabina, a murit mama?

— Credeam că ştii, domnişoară... Cum? n-ai mai fost pe-acasă?

— De ce nu mi-ai spus de cînd am venit? Cînd a murit?

— De mult, domnişoară... foarte de mult... nu mai ştiu... nu-mi mai aduc aminte... Că n-a murit aici, a murit la Bucureşti... Boierul s-a întors, cînd s-a întors, fără cucoana... Cred că lipseşti de vreo patru ani, dacă n-or fi cumva cinci...

— Mamă! strigă Sabina, ca şi cum cucoana era de faţă, nu te-am iubit niciodată îndeajuns...

Lacrimele Sabinei alunecau lin pe obrajii şi pe mîinile mamei sale, pe care o vedea cu ochii închişi.

— Ceea ce mi s-a părut totdeauna ciudat în casa dumneavoastră, era că vă iubeaţi unii pe alţii fără să vă spuneţi. Parcă ar fi fost un păcat. Boierul zicea să nu îţi dea nas; cucoana, că părinţii nu trebuie să se arate copiilor cum sînt. Cînd n-ai mai

fost, a rămas moşia pustie... şi boierii s-au luat la ceartă că dacă te-ai făcut mare te-ai răcit de ei din pricina lor. Pînă să înceapă s-o apuce piezis, boierul a cicălit-o pe cucoana zi și noapte. Ea tăcea și slăbea de la un timp, și a tot slăbit. Își da seama că greșiseră amîndoi și că părerea de rău era prea tîrzie.

— Mama nici nu prea iubea pe tata, zise Sabina, reflectînd cu batista la buze. Şi nici tata n-o iubea prea mult. S-au chinuit unul pe altul fără nici un înțeles.

— Şi ceea ce iarăş m-a turburat mult, a fost că boierul nici n-a purtat doliu după cucoana. Ba o înjura și moartă... Boierul țipa: « Tu îți făceai unghiile, și de ea vedea englezoaica ». Şi cucoana răspundea: « Tu îți petreceai nopțile la club. Pacostea mi-a adus-o în casă. » Amîndoi tăbărau pe Miss Thwer.

— Biata fată, dacă n-ar fi fost nici ea...

— Ar fi fost Păuna, domnișoară, care tot a fost ceva... Mi-era și mie necaz pe cocostîrcul ăla de profesoară.

— De ce, Păuno? Era o fată bună...

— Fiindcă vorbeați numai amîndouă cînd te-ai făcut mai mare, și ce vorbeați nu pricepea nimeni. Și nici nu semăna a fată, scoaba aia de Miss. Da toată ziua cu ciocanul, umbla cu cleștele și fuma cu luleaua, ca un meșter-lăcătuș. Dacă nu era ea, nu mai ajungeai o pribeagă...

Dinaintea calificării făcută de o femeie simplă, Sabina tresări. Era exact. În definitiv, ea învățase multe lucruri, dar nu se folosise de nici o învățătură. « Pribeagă » însemna, pentru sensurile ei cultivate, « ratată ». Păuna fusese numai o femeie de casă, se gîndea Sabina, dar a voit ceva și-a realizat o voință... Jalnică sau nu, situația ei era o situație, clară ca o cifră... Ea putuse sfida și poruncile naturii și se călugărise... Păuna a voit

să se jertfească și s-a jertfit, a putut să-și încovoaie viața după un tipar hotărît. Se gîndea Sabina că nouă sute nouă zeci și nouă de oameni la mie făcuseră ca Păuna, că la ora în care ea aude și înțelege, într-o mînăstire, că e o aventurieră, ei și-au luat o răspundere și o păzesc... Imaginile muncii și ale sărăciei consimțite se urmăreau dinaintea ei ca între foile întoarse ale unui almanah. Minoritatea compusă din acel cîte unul la mie, care rămîne pe dinafară, pribegește, străină și cu axul pierdut... Sabina își dete seama că e mai ușor să fii o eroină literară și să inaugurezi, într-un suflet gol, un scepticism de panică, decît să te supui îndemnului obscur al suferinței și datoriei...

În mînăstirea unde alergase sîngerîndă, după ce fiara din întuneric năvălise peste dînsa și o mușcase de grumaz, subt bărbie, ea trebui să afle ceea ce nu s-a găsit în cărți, în viața de călătorie și hotel, grăbită să acopere distanțele rapid și să-și hrănească starea de vag sufletesc exclusiv cu distanțe și spații. Într-un viscol al personalității se clătină trecutul ei ca o catapeteasmă fără icoane. Ultimul vifor îi trecuse prin suflet ca o cireadă de sfincși. Jazz-ul amintirii și dansul din seara nupțiilor îi colindau sufletul cu murmùrul lor funebru. După moartea lui Will, pierdut în Mediterană, accidental și enigmatic, Sabina nu și-a mai adus aminte, din tot trecutul ei răscolit de nămoluri și alge, decît de Păuna, din poalele căreia a coborît pe pămînt.

— Am venit de-a dreptul la tine, Păuno, ca să mă mîngîi și să mă odihnești. Am mare nevoie de dragostea ta blajină, de chilioara ta... Să mă strîng lîngă tine, ca atunci cînd ploua la conac și mă înveleai, să-mi fie cald, cu marginile păturii subt saltea. Atunci nu mă temeam de nimic, de nimic, dar acum mi-e frică, Maică Pulcherie...

— Nu trebuie să te temi de nimica, fata maichii, zise Păuna. Ce s-a petrecut cu dumneata? Domnișoara mea cea vitează, care nu și-a plecat ochii și capul niciodată, flăcăul nostru teafăr de la moșie, domnița bună și dreaptă, nu se poate! De ce ar putea să-ți fie frică dumitale?

— Mi-e frică de mine, Maică, de sufletul meu, de întunericul din el. Ca într-un zmîrc negru, bălăcesc adînc în el niște făpturi urîte, de mocirlă, alunecă unele peste altele și vor să iasă de acolo, și cad și iar se ridică. Dă-mi o mînă de ajutor...

— Biata noastră domnișoară, fetița mea, puica mea, mititica mea...

— Zi-mi așa, că-mi face bine, mîngîie-mă cu mărgele, spune-mi vorbe mici ca dudele și fă-mă mică, dă-mă înnapoi, încet, încet, ține-mă pe genunchi și în poală și învață-mă încă o dată să merg, ca să mă duc să-mi iau păpușa. Vreau să mă scol din nou, vreau să merg iarăș, Păuno, dar pe alte picioare...

Maica îi luă capul frumos pe genunchi, scărmănîndu-i dulce, prin grosimea părului creț, cu buricele degetelor, pielea capului catifelată. L-l legănă încet, cîntîndu-i ca odinioară:

Nani, nani, puiul mamii,
Puiul mamii, nani, nani,
Moțăie în fulgi și pene
Și-i e și foame și lene.
O să-i dau, cînd și-o deschide
Ciocul, zahăr și stafide,
Și, ca să prindă putere,
Turte mici unse cu miere,
Și smîntînă cu migdale
Și zeamă de portocale.
Nani, nani, nani pui,
Mi se pare c-o să-ți pui
La sculare pofta-n cui...

Un surîs deschise încet pleoapele Sabinei:

— Tu ești fericită, Păuno, eu n-am putut să fiu.

— De ce? fiindcă mă canonesc?

— Fiindcă vrei să te canonești și poți să te canonești. Și fiindcă tu crezi în ceva! Eu nu mai am nici o credință... Nu fiindcă nu vreau, fiindcă nu pot.

— Se poate să-i spui așa Păunei, care te-a închinat în fiecare seară de trei ori la culcare, peste pat, și care te-a învățat Tatăl Nostru? Nu-l mai zici?...

— Ba îl zic, așa cum l-am învățat de la tine, și cu greșelile cu care l-am învățat. Îmi place mai mult așa, greșit... Cînd ziceam Tatăl Nostru, în genunchi pe pat, și greșeam, ochii mei se uitau la păpușile înșirate de-a lungul păretelui. Dacă zic greșit, le văd tot acolo, și dacă nu aș greși, nu aș mai vedea nimic. Îmi place să păstrez «*fie* împărăția ta» și «nu ne duce pe noi *într-o* ispită». Tatăl Nostru, incorect...

Sabina apucîndu-i și mîngîindu-i o mînă, Maica se zmuci cu spaimă.

— Lasă-mă să ți-o sărut... Miroase a sacîz... și-mi face bine... Te sperii că stăpîna ta vrea să ți-o sărute... Nu mai sînt stăpîna ta.

— Orice aș face, tot servitoarea domnișoarei rămîi.

— Ești, cum ți-am spus, fericită, Păuno. Tu ai putut să ai un stăpîn, ai putut să-l găsești. Eu am umblat mult și mi-ar fi trebuit unul. N-am dat de el. Oricine are nevoie să fie servitorul cuiva, dar al cuiva mai tare decît el. Sînt mai slabă decît tine, am nevoie de tăria ta.

— Nu te mai închini deloc, domnișoară? întrebă Maica Pulcheria.

— Ba da, cîteodată, și atunci fiindcă m-apucă dragostea de mine din copilărie. Dar vorbele pe care le zic în rugăciune înseamnă altceva decît

zic. Îmi plac fără să le știu. Le spui ca un descîntec, și nu mă gîndesc la vorbe.

Maica Pulcheria nu înțelegea nici ea vorbele Sabinei, și avu ca o părere că ele, vorbind tot un grai, vorbesc două graiuri deosebite, care nu pot fi tîlmăcite unul într-altul.

— Vrei să-mi răspunzi, Păuno?... zise Sabina. Ce simți tu, cînd te rogi?

— Mă simt bine, domnișoară, și împăcată.

— Și vezi ceva, cînd te rogi?...

— Nu m-am gîndit pînă acum. Poate că văd ceva, dar parcă n-am văzut.

— Atunci la cine te rogi tu?...

— Mă rog lui Dumnezeu...

— Cum e Dumnezeu, Păuno?

— Nu știu, domnișoară. Mi se pare că-l văd în rugăciune și că pe urmă îl uit...

— Și cum te rogi tu? Îi ceri lui Dumnezeu să-ți dea noroc?

— Nu mai am trebuință, domnișoară. Nu cer nimic. Mă rog așa...

— Știi tu ceva, Păuno?... întrebă surîzînd cu sfială Sabina. Sînt însărcinată...

Mărturisirea sună în urechile Maicii Pulcheria ca un lemn cu care ar fi fost lovită în cap.

— Nu se poate, domnișoară... asta nu se poate...

Maicii i se umplură scînteile ochilor de umezeală.

— Sînt în patru luni, Păuno... Nu se cunoaște. Am iubit un străin, care s-a înnecat, și am rămas singură cu copilul meu... S-a spus că s-ar fi înnecat prin accident... Eu cred că s-a omorît de părere de rău că m-a iubit...

— Acum înțeleg de ce ai lipsit atît de mult de acasă.

— Te-nșeli. Am lipsit pentru că nu-mi mai venea să mă întorc, și nu m-aș mai fi întors niciodată dacă nu rămîneam văduvă.

— Cum văduvă? zise Pulcheria. Văduvia vine după o căsătorie...

— Am fost căsătoriți...

— Da? răspunse cu satisfacție Pulcheria. Dar te-ai căsătorit fără să întrebi părinții?

— Fără. Nici n-aș fi avut vreme. Ne-am căsătorit în tren.

— Nu înțeleg. Cum, în tren?

— Uite-așa: ne-am cunoscut în tren și ne-am căsătorit în tren...

— Asta numești dumneata căsătorie?

— Da. Căsătoria e un legămînt între soți. Doi oameni își dau mîna și rămîn uniți. Tu crezi că trebuia un preot și un notar. N-am simțit așa trebuință. Aveam însă la noi pe Dumnezeu în forma lui cea mai curată: Biblia. Citind Biblia, ne-am sculat de pe canapeaua trenului, ne-am strîns mîinile și ne-am căsătorit cu Biblia în mînă. Dacă doi oameni care se iau se iubesc, Dumnezeu dă binecuvîntarea lui. Orice judecată e de prisos. Am venit la tine pentru că am nevoie de prietenia ta... și trebuie să mă ajuți să nasc.

— Boierul nu știe nimic?

— Nu știe și nici nu va ști nimic. Mi-am pus de gînd să-mi schimb cu totul viața. Viața nu mai e a mea, ci a copilului care va veni. Pe tata n-am să-l mai văd niciodată. El aștepta să se întoarcă acasă o fată biruitoare și nu vreau să-i aduc o fată biruită. Nici nu i-aș putea explica. Întîiul lucru ce ar trebui să fac ar fi să-i explic împrejurarea, și împrejurarea mea trage după ea iertarea. N-aș putea să rabd această umilință și nici nu aș avea dreptul să mă bucur de foloasele ei. Lovitura pe care ar încerca-o tata ar fi mai mare decît presupunerea că aș fi pierit într-o aventură sportivă.

— Sărmanul domnul! El trebuie să fie acum prin Elveția, în căutarea dumitale.

— Şi tata, după ce se va obişnui cu situaţia, nu va primi în ruptul capului să păstrez un copil « din flori ». Îl cunosc: voi l-aţi cunoscut numai la suprafaţă. E alt om decît îl ştie lumea, aspru şi necruţător. Îi fac cinstea să cred a şti că el rabdă mai bine pieirea decît sarcina mea. O să cheme un doctor şi o să mă silească să avortez. Dacă aş fi acceptat ideea acestei fărădelegi, mi-ar fi fost uşor să mă întorc din străinătate fără *el*. . . Nu, Maică Pulcheria, îl iubesc. . . ca pe lumina ochilor. El e scuza mea că mai trăiesc după dispariţia soţului meu, şi el va fi mîntuitorul meu personal. Dacă aş rămîne cu pîntecul gol şi nu l-aş avea pe el în braţe n-aş mai putea trăi o secundă. De altfel, pentru că nu mi-am făcut o suferinţă pînă azi, o suferinţă de răscumpărare a unui trai nesocotit şi stupid, suferinţa mea trebuie începută acum. Am înţeles toată şubrezenia vieţii de-a gata şi sînt hotărîtă să intru în lumea celor care suferă chinul rău răsplătit al muncii, ca să-mi pot întemeia o conştiinţă şi o însufleţire. Vrei să-ţi spun drept? Averea tatii mă jigneşte. Din ziua în care am simţit aşa, nu i-am mai cerut nici un ban, ruşinată că mai trăiesc şi azi din resturile risipei de odinioară. . . Tata nu munceşte, au muncit pentru el robii de pe moşie, — şi m-am deprins să nu mai am nici un respect pentru averile adunate nu se ştie niciodată bine cum. Vreau să îmbrăţişez, ca şi tine, cinstita sărăcie, numai că nu în călugărie. Averea mea m-a neliniştit şi umilit întotdeauna, întîlnindu-mă cu ochii lumii sărace. Am trecut cu săracii, Păuno! Şi nu vreau să ies din rîndul lor, pînă ce vor mai fi săraci.

— Dacă te sfieşti să dai ochii de-a dreptul cu boierul, mă duc să-l caut, şi vorbesc eu cu el. De cînd m-am călugărit mă primeşte altfel decît înnainte, şi parcă se teme de mine. Vorbesc eu cu el, domnişoară. . .

— Nu mă înțelegi deloc, biata mea Păună. Eu nu caut mișelia unei tocmeli. Dacă ăsta mi-ar fi gîndul, crezi că mi-ar fi greu să mă duc la tata, care știi cît mă iubește, și să-l cîștig? Nu. Nu mai pot fi tovarăș cu el: asta pentru nimic în lume.

— Bine, domnișoară, dar ești moștenitoarea lui! Cine să se folosească de atîta avere, dacă nu dumneata? Chiar pentru copilul de care vorbești... cu toate că mie nu-mi prea vine să cred.

— Uite, chiar acum a mișcat!... zise Sabina, cu lumina emoției pe față. Am crezut că nu voi fi fericită niciodată... Mi-am găsit fericirea mea, Păuno, de ce mă îndemni să o calc în picioare?... Cînd îl simt că mișcă, zise Sabina șoptind, mă cuprinde o beție a speranței, neînchipuită. E aci în mine, Păuno, subt țîța mea... auzi tu? De cînd l-am simțit întîia oară, nu mai sînt a mea, sînt a lui. Am pentru cine să trăiesc, și a trăi adevărat pentru el, este a munci, Păuno: dragostea fără jertfă nu e dragoste, e ticăloșie. Pune mîna și tu, ca să vezi... L-ai simțit? Nu-i așa?

— Bată-te să te bată, domnișoară! zise Maica Pulcheria.

— Și știi cum o să-l cheme? Vintilă! Știi că morarul nostru șchiop avea un copil pe care i l-am botezat așa... Trebuie să fie mare...

Pulcheriei nu-i veni să spuie că a murit.

— Trebuie să fie mare, spuse ea. Nu l-am mai văzut. Ea zise « nu l-am mai văzut » din scrupulul de a nu minți, căci într-adevăr, fiind mort, ea nu-l mai văzuse.

— Cînd se mișcă, se întoarce... Îi ostenesc picioarele așezate într-un fel, și le așează altfel. Dar o să fie un băiat și jumătate, îl simt de pe acum.

— Dar de unde ești atît de sigură că are să iasă băiat?... Poate să fie vreo fată... zise Păuna cu amărăciune.

— De asta nici nu mă îndoiesc: este băiat! Nu vreau fată. Fetele pat ca noi, Păuno, se călugăresc sau rămîn însărcinate... Tile maică, se rugă Sabina, uitîndu-se în jos, nu te mai zvîrcoli, că o doare pe măicuța. O să ai timp să te joci cu ea... După toate socotelile, zise Sabina, se naște în april... între 20 și 25...

— Trebuie să fie bine să ai un copil, zise Pulcheria... suflet din sufletul tău...

— Tot ce-ți pot spune, dragă Păuno, este că de cînd m-am simțit plină de harul lui, nu mai sînt aceeaș femeie... S-a luminat ceva și cred că am un rost pe lume. Mă simțeam ca o actriță chinuită de gîndul unui rol pe care ar vrea să-l joace, fără să știe în ce fel de piesă va juca, într-o comedie caraghioasă, într-o dramă sau într-o poemă... zise Sabina ca pentru ea. Am adus cu mine într-un cufăr tot felul de pînzeturi... Ajută-mă să le croim. Stai să ți le arăt.

Din vestibulul chiliei, amîndouă femeile transportară pe masa de subt lampă cîteva teancuri de ștofe, cartele de nasturi de sidef, mosoare, jurubițe de ață și de mătase.

— Hăinuțele i le fac albastre, și scutecele albe...

— Mi se pare că nu trebuiesc hăinuțe...

— De ce? Pieptărașele nu sînt hăinuțe?... Am ștofă pentru douăsprezece. Căițele le-am cumpărat gata, de la Paris. Deschide cutia. I-am luat și mantaua gata, ciorapii și pantofii.

Dintr-o cutie mare și turtită ieșiră toate acestea.

— E din cel mai fin molton. Ia pipăie-l... Avem și glugă, ce crezi dumneata, Păuno? zise Sabina, ca din partea lui Vintilă, stropșind cuvintele și diminutivîndu-le pe toate. Cînd te gîndești că aici încape un căpșor! adaose Sabina, îmbrăcîndu-și pumnul cu o scufie de dantelă.

Ridicîndu-și-l către lampă și asemuind un copil, Sabina își îmbrăcă brațul cu mantaua de molton și-l jucă.

— Atîta va fi de mare omul meu cel mic. Aici e gușa pe care i-o pupă mama, aici e nasul pe care i-l suflă mama, aici e burta pe care s-o gîdîle mama... Uite și niște tăcioare mici de tot, pentru tîrligi...

De pe o margine de fereastră Sabina luă un vas cu flori uscate, de la Sfîntul Munte. Scoase mănunchiul de flori din el. Culcă urciorul pe mijlocul unui pătrat de pînză și-l înfășură cu trei colțuri peste pîntec, lăsînd colțul al patrulea slobod, pe subt o ceafă închipuită.

La vîrsta de douăzeci și doi de ani, în singurătatea unei camere dintr-un ultim etaj, Vintilă se uita la ursul din copilărie, așezat pe masa lui de lucru, prietenul și amintirea concretă. Dinaintea umărului deșuchiat și a ochiului de sticlă rămas intact, el își rînduia și amesteca, încă o dată, viața, ca un joc de cincizeci și două de cărți, *pasența* lui obișnuită, neputînd înțelege cum unele lucruri durează și altele se isprăvesc într-o armonie de șchiopătare și dezamăgire constantă. Îi părea rău că nu se lăsase în voia vocației creionului și a pensulei de școlar, înzestrate, între degetele lui sîrguitoare, cu darul liniilor vii și al culorilor mișcate. Căci minții lui de matematician încă nu i se înfățișau, nici după ultima lui diplomă, schemele existenței în cifre și formule, cu toate că dîndu-și seama de realitatea lor sintetică și extractivă. Văzul domina intelectul, ca ochiul inuzabil și auriu al ursului de lînă camera întreagă; din toate împrejurările îi rămînea o imagine, și toate sentimentele și ideile erau ca legendele epigramatice ale unei gravuri.

Înnainte de a încăpea în viața detaliului impalpabil și de a și le face proprii minutele, orele și zilele celorlalți, în urzeala cărora firul lui deosebit era amenințat să se țeasă, să se răsucească, să se încurce, să se rupă și să se înnoade treptat; înnainte de a-și suprapune geometria personală pe figurile

clasice şi curente în plan, cu suprafeţele cunoscute şi calculate, Vintilă simţea nevoia vîrstei lui, de un contract personal cu lumea sau de o pravilă nouă, nehotărît între o filosofie de împăcare şi o concepţie de răzvrătire, şi sedus deopotrivă de amîndouă, dar ţinut încă la o distanţă de fiecare din ele, de un delicat scrupul de vulgaritate. Personalitatea lui morală şovăia între tăgadă şi abdicare, amîndouă cerînd neapărat un capital de bravură şi o atitudine conformă pînă la capăt.

Perspectiva de care se temea inteligenţa lui critică era drumul mijlociu, unanim recomandat în manuale şi de către oamenii concesiei, favorabil succesului şi parvenirii, dar iritant. Oamenii vin în viaţă cu urnele pline pe umerii drepţi. Atitudinea are ţinuta eroică statuară, comună piscurilor înnalte şi molifţilor din dreptul lui Dumnezeu. Pasul lor calcă puternic şi biruitor, şi tinereţea le e bine primită de pămîntul care cunoaşte piatra şi fierul şi preţul lor şi, dezgustat de stîrvuri, se clăteşte noaptea în rouă şi dimineaţa cu aşternuturile de albituri ale zărilor copilăreşti, candide. Dar urna cu mirodenii pure se pleacă la fiece poartă, plecîndu-se umărul să intre. Pe fiece prag depăşit, încheietura gambei, sprintenă şi dură, trebuie să se scoboare mai jos decît a însemnat-o frămîntătorul de inimi, de vîrfuri şi de mîndrìi, ca să poată trece statuia, şi la fiecare prag s-a vărsat o lingură de sînge parfumat din urna de onix. Şi dacă ai trecut de poarta întîia, se iveşte poarta următoare, o nouă scară şi o nouă poartă. Cine apucă drumul uşilor nu se mai poate întoarce şi nu mai poate ieşi din cuprinsul templului idolului din criptă. Şi părînd că suie pînă la o zare, porţile scoboară. Toţi cîţi au străbătut curţile luxoase şi înşelătoare au lăsat scris că idolul e o iluzie şi că treptele şi porţile duc în gol. Poţi avea bărbăţia să fugi neademenit de

strălucirea pragului în care ți se încovoaie lancea și genunchiul?

Un dascăl de cifre al lui Vintilă îi spusese într-o seară, într-un oftat:

— Am venit, băiatule, întraripat, încărcat de àripi imense și grele, întinse pe orizont. Ți le doresc, fără a ți le povățui. Atît mai bine dacă năpîrlești de la sine, ca să te prezinți fără fulgi... Un vùltur chel e primit ca o găină, și, ciugulind mei și porumb, i se modifică și ciocul. Eu a trebuit, ca să intru, să mă retez cîte nițel. Am ciopîrțit vîrfurile, am zmuls penele tari, și pe urmă a trebuit să-mi intru cu foarfeca în carne. Azi sînt ușor și pot să încap și pe gaura ușii, — dar nu mai fac două parale, învățat și ilustru cum sînt. Numai eu știu cît mă costă înnălțimea batjocoritoare la care mă găsesc suspendat în vînt cu o sfoară. Ai să dai de visurile mele pe papura de șters picioarele, pe care o scutură servitorul în uniformă, dimineața, și de sîngele meu în scuipătoare. Ai văzut cum dispar azurul și carminul din tuburile de pictură? Prin strîngere de mijloc.

Vintilă s-a plimbat pe dinaintea porții înnalte de bronz și mînerul unui clopot muzical atîrna pe marginea ei din dreapta, deasupra inscripției « Sunați ». El știa că poarta se va da în lături numaidecît, alunecoasă și dulce. Întinsese de cîteva ori mîna pînă la coada de aur și zmalț a vergelei verticale, și tot de atîtea ori a renunțat, strîngîndu-și pumnul și vîrîndu-și-l strîns în buzunar, ca un bolovan cu care ar fi voit să arunce.

O diplomă nefolosită luase loc în spatele ursului de lînă, și Vintilă zăbovea să o utilizeze, amînînd de la o zi la alta vizita oficială, care trebuia să-l așeze la locul meritelor lui, certificate negru pe alb. Porțiile i se făceau tot mai mici, și banul lui

degenerase într-o monetă redusă la puncte. Îi treceau pe dinaintea mesei de lucru, ca într-un abur, rînduri de figuri ale foştilor lui colegi, rămaşi la jumătatea unui drum, întîrziaţi de un viciu sau prăbuşiţi de un alunecuş, cîteodată numai de un scuipat. Funcţionari prost plătiţi şi acceptînd o viaţă de mucegai, lentă şi garantată, într-o umezeală construită, sau împlinind un rol anonim în gazetărie, dormind pe mesele murdare de cerneală răsturnată şi lîngă pensulele de cocă mîncată de şoareci ale personalului de expediţie, vagabonzi ai incertului şi ai fumului, măguliţi cu amărăciuni impertinente. Idealul tuturora se distribuia între aperitivul de prînz şi aperitivul de seară, între serii de ţuici şi de mezeluri. Camarazii inteligenţi de la matematici, litere şi fizico-chimice s-au pierdut în această inexpresivă boemă, tîrîtă între cafenea, birt şi hotel, în romantismul ei de expediente şi perversităţi, cu tocmeli şi diminuări, refuzate disciplinei dar acordate chelnerilor, slugilor de la bucătărie, portarilor şi femeii de la privăţi, ciupită din cînd în cînd de un pol împrumut.

Profesorii lui şi de la alte facultăţi vroiseră să anine însuşirile lui de temeinicie la opera lor începută sau absentă, şi spiritul lui s-a amuzat cu o înhămare energică la munci din specialităţi necunoscute, egal de teafăr şi de clar pentru dificultăţile contradictorii. A cunoscut savanţi cu o reputaţie făcută cu o conferinţă scrisă de un student muritor de foame, şi repetată cu prestigiul intonaţiei severe timp de cincisprezece ani; a descoperit secretul studiilor laborioase în cîte cinci volume, necitite, însă riguros necesare bibliotecilor dintr-un paragraf de buget, şi a cunoscut, pe la lipitură, jucăriile lustruite, de tinichea, individualitatea adevărată a unui cîrd de aristocraţi ai marelui învăţămînt. Un profesòr, care

l-a ales să-i fie secretar, l-a trimis în piață după un kilogram de pește, lăsîndu-i tramvaiul în sarcina lui.

Repudiind boema prin educația dreaptă și curată a Sabinei, care s-a întovărășit cu muncile, cu sensibilitățile și cu gingășiile lui timp de douăzeci de ani, Vintilă întîrzia să se plaseze, din pricina aceleiaș educații, învecinată cu activitatea profesională pe latura demnității.

« Trebuie să intru? trebuie să trec înnainte și să rămîn pe dinafară? » se întreba Vintilă. Poarta din dreptul treptelor îl invita: « Sunați », și literile inscripției păreau că la fiecare nouă trecere pe dinaintea intrării cresc nemăsurat, pînă la căpătarea unei voci imperative și seducătoare.

Povèstea cu arìpile și cu sîngele a profesorului, pe care îl iubise mai mult, se potrivea și cu șoimii, dar și cu vrăbiile și porumbieii. Nici o arìpă, fie cît de scurtă, nu putea să zboare pe deasupra porții, căci pasările cerului, venite de sus, nu găseau nici streașina slobodă pentru cuib. Un servitor cu o prăjină dobora de două ori pe an improvizațiile de paie și fulgi cu ouăle rîndunicii. Zburătoarele trebuiau să intre ca tîrîtoarele, pe jos.

« În societate s-a întemeiat o elită a mijlocului, creată pe linia contrastului dintre negru și alb, se gîndea Vintilă, ca un tînăr care nu poate păși înnainte fără o stabilizare de princìpii. Dacă asta e criza tinereții, nevoia de a hotărî extrema sau mijlocia în care să te edifici, sînt în plină criză și temperatură. Cei care nu mai caută pe Dumnezeu în pubertate, ca să-l afirme fervent sau să-l hulească, sînt în căutarea unui chip sufletesc foarte apropiat de el. Îmi trebuie o credință, și, ca orice credință, ea nu se face cu ouă, ca un cozonac, și-mi trebuie o jertfă. »

Vintilă se găsea de acord cu toată generația lui, născută dintr-odată, prin fenomenul inexpli-

cabil al strămutării, cu o pasiune pentru gîndul crud și pentru adevărul urmărit cu prinzătoarea și cu săgeata. Ea nu mai cerea nimic, respingînd autoritatea dreptului de a împărți gradat și limitat și socotindu-se așezată deasupra cîntarului în funcțiune pentru drămăluirea miligramului de licărire interioară. Vroia să înlocuiască lumea găsită la cîntare, grătare și site, cu lumea ei, pricepută să discearnă și să cumpănească. Asta nu era o credință, siguranța în preciziune? Ba da! În orice caz, un drum de umblat pentru descoperirea unei credințe. Generații eroice, fără frica zilei de mîine și a ceasului de azi, voinici negri sau albi, care nu vor cere vieții să-i facă șchiopi, cocoșați, obezi și lași, nici albi, nici cenușii, incolori și neutri, cu surîsul lat, cu mîna moale, rahitici sufletești și ologi fericiți.

« E un noroi adînc, de mațe și bojoci, se gîndea Vintilă. Nu se poate umbla pe deasupra lui: primejdie de înnămolire. În mocirla cimitirului dezvelit nu mai avem ce căuta. . . Și problema se pune acum, la douăzeci și doi de ani, nu mai tîrziu. Peste cinci ani plecăm la băi, ca să ne căutăm de rinichi, peste cinci ani năravul s-a făcut și vom ajunge să apărăm scuipătoarea și latrina. »

Portretul Sabinei se uita la el din rama de lemn de pe masă, cu ochii aceia ciudați cu care te urmăresc portretele de jurîmprejurul lor, — ceea ce însemnează că în portret intră totdeauna ceva din model și se păstrează nealterat. El îi spunea că Vintilă gîndește drept și că jertfa ei se găsește în jertfa lui, pe care este dator s-o ducă la capăt. Și de vreme ce trăise o viață întreagă sculat împotriva destinului, a se strecura pe o potecă a drumului drept, ocolind viforul și arșița, însemna să-și piardă semnul și accentul și să suporte o mulțumire de sine torturată, o stare sufletească slută.

— Mamă! șopti Vintilă cu lacrimile pe obraji, sigur însă și dezamăgit că, dacă-l vede, ea nu-l mai poate auzi. Martor și el, ursul, căruia i se întorsese capul din sforile grumazului ostenite, își arăta partea oarbă a feței, din care căzuse ochiul de sticlă încă din timpul copilăriei lui Vintilă.

Lîngă portretul Sabinei sta pe masă, cu gura în jos, singura bijuterie ce-i mai rămăsese mamei lui: un degetar de fier, inelul ei de alianță nezdruncinată cu copilul. Vintilă își puse degetul mic în sfînta lui încăpere. Aproape douăzeci de ani un deget al mamei lui trăise acolo, muncindu-se să întovărășească acul la fiece împunsătură. În ciutura minusculă a degetarului, Sabina și-a scos, picătură cu picătură, sîngele, pe care l-a turnat ca un mir în viața lui Vintilă.

— Nu mai e viu nimic pe lîngă mine!

Și era în seara Nopții Sfinte de Crăciun. O pîlpîială ca de mătase, care se cùlcă și se ridìcă, își pierdea flacăra și și-o regăsea în vatra sobei. Colinde de mari de vînturi, vînturi strînse la depănatul zăpezii, alunecînd în bumbace groase prin războaiele viscolului de la fereastră, cîntau un psalm al morților și al demenței zguduind pereții. Vintilă asculta chiotele lungi și mugetele de buhai ale dezordinei, simfonie cu tropote și valsuri, îndulcite cîteodată pe o singură strună de lied, repede ruptă de un horcăit de arcuș uriaș. Arătările vechi ale lumii se uneau cu corurile slăbănogilor, ale nebunilor și ale strigoilor, ca să cînte sau să plîngă, să rîdă în hohote sau să se vaiete. Diavolii spîni, viermii văzduhului, Lucrul-cel-ce-umblă-prin-întuneric, dihania, ispita, jivina, țapul negru, jigăniile vrăjite, dimpreună cu toți cîți se canonesc de două mii de ani în Iadul răcit, în fierbințelile lui nesuferite, de un îngheț, aveau învoire să li se dezlege lanțurile, să fie aruncați din ruguri

și din fierturi afară, în uragan, ca să petreacă o noapte de ațîțați și de orbi.

Geamurile ferestrei înfloriră deodată și, făcîndu-se întuneric, acantele și finicii sticlei înviau trandafirìi în căderea și ridicarea flacării din foc, în agonie.

« Astă-seară, venea Moș Crăciun », își aminti Vintilă, simțind în sufletul lui un leșin de prunc, căruia Unchiașul nu-i aduce în traistă nimic.

Din tumulturile gîndului, îl trezi o zgîrîitură-n ușe, care se repeta, și un scîncet. Deschise ușa în golul scărilor ce scoborau spiral în frig și întuneric. . . Un cățel intră sfiios în odaia lui, pășind cu băgare de seamă, cu ochii ieșiți din cap ridicați spre ochii lui.

— Cine te-a trimis, Cuț-cuț? întrebă Vintilă cu vocea blajină, care merse la inima cîinelui. Mama, sau Moș Crăciun?

Gonit pe străzile orașului de bicele troznite și de pocnetul vîntului, cîinele își căutase un adăpost în turlele scării, și, mirosind întunericul de subt uși, ajunse la lumina pragului lui Vintilă. Zăpada înghețase pe blana lui derizorie, măruntă, și coada îi atîrna ca un băț de gheață, greu de ridicat cu o singură articulație slabă. Se scutură de toată zloata lui topită, care curgea vînătă de-a lungul picioarelor. Era un cățel alb, de mahala, fără naștere și fără figură. Un cîine bătut de toți cîinii, alungat de la toate brutăriile și măcelăriile, lovit cu picioarele, croit cu stinghiile, și care, dacă poate trăi o iarnă întreagă, îl duce foamea și patima firii lui de a găsi stăpîn, din curte în curte, din gunoi în gunoi, în gunoaiele sărace ale sărăcimii, unde proprietatea murdăriilor aparține cîinilor tot atît de flămînzi însă mari și înzestrați cu o falcă mai lungă, cu măsele mai tari și cu labele mai grele. Desfăcută de povara ei de noroi înghețat, o coadă ca de tingire se legănă a bucurie.

Încă o sforțare, și ea își regăsi elasticitatea, urcîn-du-se în aer încovoiată.

— Urît mai ești, măi băiete! îi zise Vintilă. Și te uiți șașiu... Și tare ai suferit pînă să ajungi la mine. O să te botez Mocățun. Îți place? Tot ai tu ceva de Moș Crăciun. Și ți-o fi și foame?

Vintilă îi dete merindele rezervate pentru o cină frugală, pe colțul mesei, între urs și degetar. Și-i puse apă într-o farfurie de scrum. Și-i zise:

— Te-am adoptat.

Mocățun se puse să latre ostentativ.

— Să nu fii gelos, zise Vintilă. Nu e cîine, e urs... E ursul meu, pe care te rog să-l respecți, ursul meu din copilărie. E artificial. Ca să mă crezi, na: miroase-l. Ai văzut? E de bumbac și lînă. Și n-are sex. În casa asta nimeni nu are, afară de tine, după cum te văd. Și mai ține și haina asta și pune-te să dormi. De cînd n-ei fi dormit, sărăcane!

« Cred că mi-aș exprima mult mai bine și mai plin gîndurile și simțirile, își zise Vintilă, cu pensulă și vopsele... Hîrtia e petecată, pana prea măruntică, cifrele sînt mecanice, și cuvintele trebuiesc aprinse pe dedesubt, ca să poți vedea înlăuntru cu un ochi închis. Aș începe cu viața, pe un panou mare, în care obiectul poate să fie văzut din față, dintr-odată... Oameni în trecere pe o cîmpie lungă, singuratecă, unul pe lîngă altul, ca într-o noapte de Paști, cînd se întorc de la Înviere... Cel care vine își aprinde crîmpeiul lui de ceară de la cel care se duce, și înmulțește lumina... Cîmpia e plină de luminile ce umblă și călătoresc, și oamenii nu se mai văd din întuneric... Buretele negurei i-a băut ca pe niște ființe vaporoase...

Ca să nu-l trezească pe cîine, care dormea, cutremurat de visul de fericire și teroare al cîinilor, Vintilă, închizînd lumina, ieși pe vîrful picioarelor și întoarse cheia în ușe, cu băgare de seamă.

— Domnule Voinea, zise brusc doamna Şileriu, sculîndu-se pe un cot între perini. Persoana dumitale poate ai văzut că mă interesează... De ce dai atît de rar pe la noi?

Vintilă puse pe masă cărţile pe care i le aducea, de citit, luînd loc lîngă bolnavă.

— N-aş putea să răspund, sărut mîna. Poate că teama să nu vă « deranjez ».

— Un verb care nu se găseşte în vocabularul meu. Aş fi voit să te mai văd.

Nici lui nu-i plăceau cuvintele obligatorii. Vintilă deschise foile unei reviste ilustrate şi, întorcîndu-le pe cotor, întinse revista cu pagina de la mijloc dată peste cap.

— Vreau să vă arăt o expoziţie de păpuşi de Crăciun. Nu ştiu ce să zic, dar parcă meşteşugul cîrpei a lăsat în urmă arta bronzului şi a pietrei... Uitaţi-vă puţin la figura din dreapta, de sus. Un maimuţoi necăjeşte un iepure roşu. Încă n-am văzut ceva atît de caracteristic...

Vintilă surprinse încă o dată, pusă pe el, căutătura neliniştită a doamnei Şileriu. Se simţea stîngaci. Bătrîna îşi ajustă ochelarii cu acea mişcare de rafinament a mîinilor, care adaogă la spectacolele rapide ale gestului o variantă expresivă.

Maimuţoiul şi iepurele puteau într-adevăr să inspire o teorie şi să dea naştere unei controverse de atelier, dar doamna Şileriu, care aştepta pe

Vintilă nerăbdătoare, de vreo trei săptămîni, nu avea timp să atace concepțiile clasice ale sculpturii.

— Ia uită-te în ochii mei, domnule Voinea! zise doamna Şileriu.

Susceptibil şi pus ca în fața unei bănuieli, lui Vintilă i se aprinse obrazul.

— Vrei să te scoli puțin de pe scaun?... Fă cîțiva pași spre uşe... Rămîi nițel așa... Şezi, te rog... Vrei să ridici puțin bărbia?

Vintilă era contrariat, ca de un ochi de fotograf, de croitor şi de antropologist...

— Dacă mai dați un ordin, zise Vintilă, dați-mi-l să plec...

Lui Vintilă îi trecu prin minte, într-o secundă, o sumedenie de posibilități, acordate cu fantezia ilogică și obscură a omului cu care s-a întîmplat să stai de vorbă într-o zi. Se gîndi și se simți prostit să nu-i fi rămas bretelele atîrnate, să nu-i fi căzut un ciorap, să nu i se fi umflat o ureche, să nu-i fi ieșit pe undeva o gîlcă. Dar un surîs lupta pe figura bătrînei ca o văpaie instabilă de candelă în întuneric, cu o vîlvătaie neagră. Își cercetă într-ascuns și cu stîngăcie ordinea costumului. Își aducea aminte, cu tenacitatea și insistența imaginilor amare și obscene, din copilărie, că un doctor, chemat în grabă la patul lui cu zăbrele, venise descheiat, și că pe cînd își făcea grav lecția de sănătate, emițînd princìpii de circumstanță, prestigiul științific era ridiculizat de un cocoloș alb de cămașă ieșită din pantaloni.

— Extraordinar! zise bătrîna.

— Ce poate fi atît de extraordinar, doamnă Şileriu?

Doamna Şileriu nu mai răspundea, obsedată, ca în descifrarea unui text de demult.

— Întoarce-te nițel de profil... Prea mult... Așa! Stai așa...

— Doamnă Şileriu, am impresia că joc într-un film şi că mă cîrmuieşte un regizor satiric... Am făcut ceva?

Bătrîna căzu cu ochii în palme, ca o ghicitoreasă, şi făcu o mişcare, scoţîndu-şi faţa din mîini, de spălare cu apă rece.

— Nu. Nu. Cred că e o eroare.

— Hotărît că e o eroare, doamnă. Nu mă ştiu vinovat de nimic.

— E cu neputinţă!

— Desigur că nu e cu putinţă, doamnă!... Cum s-ar putea să fie cu putinţă!... Aproape că nici nu m-am mişcat din casă în ultimele săptămîni.

— Iartă-mă, domnule Voinea, sînt torturată de halucinări. Ar fi de necrezut. Nu, domnule Voinea, nu se poate... Nu este aşa? Căci dacă ar fi aşa... O, dar nici nu mă pot gîndi...

— Vedeţi, mă ţineţi de rău că viu prea rar pe la dumneavoastră, şi mi se pare că vin prea des, stimată doamnă.

Doamna Şileriu părea că n-aude nimic, pietrificată într-o atitudine fixă.

— Mama dumitale a murit, — nu este aşa? — abia de doi ani, zise bolnava.

Vintilă înlemni. Nu se aştepta. Îi veni să plîngă, să rîdă, să strănute şi să se lovească-n cap cu pumnii, — toate odată, într-un fior de alienaţie mintală conştientă. Abia putu răspunde:

— Da, de doi ani, doamnă... Şi se mai căzni să dea şi acest răspuns de revoltă: Dar nu văd, să mă iertaţi, nici un raport.

— Nici nu s-ar putea să fie vre unul... E cu totul exclus... Natural, domnule Voinea, na-tu-ral, dom-nu-le Voi-nea, răspunse cu goluri între silabe doamna Şileriu, cu căutătura înţepenită pe mîinile cu degete lungi, subţiate, ale lui Vintilă.

Ridicată din spate între perini, mai mult de o însufleţire decît de puterile fizice istovite, bătrîna se clătină palidă, şi Voinea sări din scaun să o ţie.

Dar simţindu-i mîinile pe umeri, doamna Şileriu zîmbi cu ochii închişi. Îi reţinu o mînă în mîinile ei uscate, mîngîindu-i-o pe deasupra.

— Rămîi puţin aşa... zise bolnava. Îmi face bine...

Şi cînd se întîlniră de aproape ochii ei cu scăpărarea umedă a ochilor lui Vintilă, ea şi-i strînse, dete un ţipăt şi căzu în nesimţire. Vintilă îi duse la buze paharul cu apă de pe masa de noapte. Deşteptîndu-se bătrîna, din ceea ce păruse că a fost un înnec, mîna ei slabă netezea lin părul lui Vintilă. Două rîuri de lacrimi alunecau, pe subt ochelari, pe maxilare, pînă în dantela gulerului cămăşii de noapte.

Vintilă făcuse cunoştinţă cu doamna Şileriu prin fiul ei, un magistrat, într-o librărie, unde cititorii, cunoscuţi şi necunoscuţi, răsfoind cărţile, zîmbesc unii la alţii, ca între florile unei grădini copiii, jucîndu-se cu cercul şi mingea. Prieteniile sau nu se fac niciodată sau se impun subit, prin intuiţii ca de metempsihoză, care compun doi oameni numaidecît şi-i leagă, după ce-şi aprind ţigările unul de la altul, să plece la braţ şi să-şi vorbească în regimul singular. Rezervat şi distant de obicei, Vintilă se simţi atras de judecătorul Ştefan Şileriu, un tînăr de vîrsta lui, cu aceeaş simpatie instantanee care îl împinsese pe judecător către el. Ei se loviseră cu àripile, ca doi bondari într-o floare de heliantă, opriţi odată dinaintea unui exemplar al *Gîndirilor* lui Pascal. Cu scuzele politeţei se prezintaseră unul altuia. Coincideau în preferinţe şi gusturi, şi ieşiră din librărie împreună, străbătînd cîteva străzi înnainte şi înnapoi, prinşi într-o

convorbire care îi împrieteni cu fiecare pas mai mult și făcea despărțirea dificilă.

— Aș vrea să te cunoască și mama, propusese Ștefan Șileriu. O femeie extrem de inteligentă și care o să te farmece. Vino și prînzește la noi. Ea nu o să poată participa la masă. Biata femeie, paralizată din mijloc, stă în pat de la moartea tatălui meu, pe care l-a iubit neobișnuit de mult. Ai s-o găsești înconjurată de cărți. Citește zi și noapte și are o luciditate intelectuală excepțională. Pascal e pentru ea. Vream de mult să i-l dau într-o ediție ca asta.

Magistratul văzuse bine. Bătrîna doamnă Șileriu i s-a revelat lui Vintilă ca un mister admirabil. Distincția ei de mare cucoană și simfonia ei sufletească l-au cucerit atît de puternic, încît Vintilă nu se mai putu despărți ușor de orele petrecute cu bătrîna și care deveniseră o supremă nevoie. Infinit informată, numeros documentată, doamna Șileriu era și miraculos de just tîlcuitoare. Primei vizite i-a succedat a doua, sentimentele și nuanțele au corespuns, bătrîna prețuia pe Vintilă. Dar doamna Șileriu și-a pus în convorbirile cu Vintilă ochelarii pentru întîia oară în ziua de după Crăciun, cînd fiul Sabinei, ducîndu-i urările lui de Anul Nou, i-a izbit încă o dată și decisiv atenția cu o intonație de voce revelatoare. El ieși precizat din ceața în care îl zărise pînă atunci abia, privirea focoasă și totuș stinsă a bătrînei.

A doua zi de Crăciun era liniștită ca o bibliotecă, și după-prînza — întinsă ca o pustietate, în care doi prieteni fac drum împreună prin buruienile înflorite. Masa sfîrșise și Ștefan Șileriu plecă de acasă, lăsîndu-și mama cu prietenul de vorbă.

— Sînt nevoit să fac o vizită și vă las, zise tînărul Ștefan, roșindu-se, pe cît era de mare și de spătos, ca o fată mică, prinsă cu o cireașă în gură.

— S-a logodit de Sfîntul Niculaie, explică bătrîna, pe cînd frumosul ei băiat, o figură clară și o privire onestă, închidea ușa... E un băiat bun și curat și-mi place și fata: teafără, binecrescută și frumoasă... Aș fi vrut să nu se însoare de pe acum, dar m-am gîndit mai serios: tinerețile trebuiesc împletite la timp, și simpatiile împiedicate să se izoleze... Și, pe urmă, dacă dispar eu, n-aș vrea să las după mine dîre de lacrimi... Dragostea de mamă se strămută în dragostea de soție, și pierderea ei lasă golul mai mic... Dacă așa e viața?! zise doamna Șileriu, simțind suspinul stăpînit al lui Vintilă.

Vintilă se simțea moralmente transfigurat în fotoliul doamnei Șileriu și dinaintea peizajului ei sufletesc, și ar fi stat toată viața să-i asculte bătaia inteligenței, ca mașinăria unui ceasornic de turn. Scufundat ca într-o baie caldă, tonificat în toată făptura lui și macerat ca o rădăcină sălbatecă în fundul unui vas de cristal, într-un alcool parfumat, el trăia o descompunere leneșe și dulce, de nori albi, dintr-un cer albastru, ca în ambianța unei vieți viitoare, emancipată de contact.

Dialogul l-a intrigat peste măsură, neputînd ști la ce anume trebuia să-l refere.

— Să nu vă mai emoționați așa, doamnă Șileriu. În situația dumneavoastră este singurul lucru care trebuie sistematic evitat... Vă simțiți mai bine? Mai luați o sorbitură de apă... Și să vorbim de Pascal, cu toate că mi-ați rămas datoare o explicație... Credeți, de pildă, că se poate ca un copil să descopere la doisprezece ani geometria euclidiană, așa, fără studiu și fără ajutor? zise el, ca să schimbe orientarea.

Doamna Șileriu își urma necontenit ideea, întreruptă de leșin.

— Mi-a fost rău: te rog să mă ierți. Nu-mi place să dau reprezintații, dar m-apucă uneori în mijlo-

cul vorbei. Aş mai fi vrut să te întreb tocmai ce fel de Voinea eşti dumneata...

Doamna Şileriu nădăjduia că bănuielile-i secrete nu vor primi confirmare.

— N-aş putea să precizez prea mult, răspunse Vintilă. Chestiunile în legătură cu originile noastre turburau atît de vizibil pe mama, încît am înţeles că trebuiau evitate. Am iubit-o afară din cale de mult şi i-am respectat susceptibilităţile cu de-a măruntul. Totuş, m-am întrebat. Am căutat o urmă... Pot să vă vorbesc deschis: e una din suferinţele mele gingaşe. Nu ştiu nici pînă azi exact cine a fost mama. Ea m-a pus de foarte multe ori pe gînduri, şi n-aş voi s-o jignesc nici în suvenire dacă aş afirma impresia ce mi-a rămas. Parcă mi-a ascuns totdeauna ceva...

— Dar tatăl dumitale?... dacă-mi este permis... întrebă doamna Şileriu, tot nedumerită, şi căutîndu-şi un echilibru în nedumerirea ei, încă încîlcită.

— Zicînd « originile », le-am adunat pe toate la un loc... Despre mine personal aş putea răspunde, cu legitimaţiile Noului Testament, că sînt fiul lui Dumnezeu... Nu mă prea mîndresc cu această mistică genealogie. Ba aş mai mărturisi că dacă-l iubesc în taina sufletului meu pe Iisus, atît cît îl iubesc, este pentru că-l asemăn cu mine. E singurul meu punct de sprijin, fratele şi sfîntul tuturor copiilor fără tată...

— Crezi în Iisus? zise doamna Şileriu, căutînd la rîndul ei un derivativ.

— Cum să nu cred? Viaţa noastră e un tumult de reflexe de asemenea oglinzi. Cu cît este mai de necrezut, cu atît crezi mai mult. Vezi şi nu ştii.

Doamna Şileriu i-ar fi pus capul pe genunchii ei şi l-ar fi păstrat lîngă ea, ţinîndu-i mîinile înfăşurate pe frunte.

— Dă-mi nițeluș mîna, maică...

Era să-i zică « mîna ta ».

Doamna Șileriu privi adînc în palma lui, o întoarse și privi unghiile, deschizătura degetului mare răsturnat, și, dedesubtul călcîiului stîng de la mînă, din prelungirea degetului mic, dedesubt de tot, la încheietura palmei, descoperi, tresărind, o aluniță...

— Avea și mama... dumitale o aluniță aci?

Bătrîna se aștepta să nu-și mai aducă aminte, pentru ca echivocul să dureze.

— Da, o avea și mama, cît un bob de linte. Ei îi sta frumos...

Bătrîna închise încă o dată ochii și încă o dată șovăi.

— Nu, nu e nimic... Un mic înnec fără însemnătate, maică, zise bătrîna.

Vintilă sărise din nou de pe scaun, scoțîndu-și mîna din mîinile doamnei Șileriu.

Amețeala îi aduse iarăș rîurile de lacrămi pe față. Îi tremura buza de jos.

— Cred că e momentul să mă duc, doamnă, zise, sculîndu-se, Vintilă.

— Vrei să te duci... Bătrîna se uită la el resemnată, dezolată, ca o amantă.

— O să-mi permiteți, doamnă, să-mi iau un pachet, pe care l-am pus deoparte în sufragerie... Mă așteaptă acasă un cățel flămînd.

— Un cățel!...

Doamna Șileriu avu un involuntar zîmbet de bunătate.

— S-a prezintat în noaptea de Crăciun, pe viscol, și mi-a bătut în ușe. Și l-am primit. Corbul lui Allan Poe vorbea. Cățelul meu tremura de foame și plîngea de frig... Trebuie să-i duc ceva să mănînce.

— Dar ai să te întorci, nu este așa?... se învioră doamna Șileriu.

— Cînd veţi binevoi să mă mai primiţi, voi veni bucuros. . .

— Astăzi!. . . zise bătrîna, deodată hotărîtă.

— Astăzi, însemnează să mă duc şi să mă întorc. . . Se face seară şi mă tem. Vă obosesc prea mult. Odihniţi-vă pînă mîine.

— Numaidecît! răspunse doamna Şileriu. Te rog. . . Nu mai pot să stau singură de-aci nainte. De-aci nainte! De ce de-aci nainte? Vintilă simţi ca o scînteie de întuneric străbătînd, mută, din odaie prin el.

— Du-te, dă-i căţelului să mănînce şi întoarce-te. . . Ştii ceva? Adu şi căţelul cu dumneata şi lasă-l la noi. Să stea lîngă mine şi să-mi ţie de urît. . . Eşti bun să suni de trei ori?

Apăru slujitoarea, o femeie măruntă, slabă, negricioasă, legată la cap, ca dintr-alte timpuri. De cum deschise uşa şi dete cu ochii de lumină, ea făcu o jumătate de pas înnapoi, fascinată. Se fîstîci, se învîrti o dată de-a-ndaratele, ca şi cum vroia să plece înnainte de-a intra. Se mai întoarse o dată cu spatele şi faţa, bîjbîind şi càpie, în crăpătura uşii. Clipi de cîteva ori exagerat şi caricatural, cu toată pielea obrazului şi cu toată fruntea, odată cu pleoapele, ca o mască. I se lipeau ochii şi se silea să şi-i dezlipească, zmuncindu-şi fizionomia şi ciulind. Şi rămase cu gura atîrnată de buze, uitîndu-se la Vintilă.

— Am auzit că s-a întors maşina, porunci doamna Şileriu. Spune-i, Catinco, şofeurului să ducă pe domnul în oraş. O să se întoarcă tot cu domnul. . . Adu şi un pacheţel din sufragerie.

— Vă sărut mîinile, doamnă, dar nu trebuia, zise Vintilă.

— De aci înnainte o să m-asculţi, cînd îţi voi spune ceva, şi pe mine. Du-te acasă şi vino cu căţelul.

— Maşina e gata, zise Catinca. Poftiţi.

După plecarea lui Vintilă, Catinca se întoarse în camera doamnei Şileriu.

— Cuconiţă! strigă, ca de o descoperire, Catinca. Cuconiţă! Cum seamănă conaşul cu domnişoara Sabina!

— Hai, Mocățun, mulțumește frumos doamnei Șileriu... « Am mîncat, doamnă, cît șapte și am făcut, să mă iertați, o burtă!... Nu vă uitați prea de aproape: sînt urît și caraghios. Îmi atîrnă capul, că e prea mare și greu, dar am o inimă de înger... Tocmai cînd muream de oboseală și foame, am nimerit la domnul Vintilă Voinea, doctor în științele matematice, str. Fîntînii, nr. 7, etajul VI, *tout à l'égout,* electricitate și parchet, — și se pare că n-am nimerit-o așa de prost... Atîta prieten mi-am făcut și eu în lumea asta: un om, care nici el nu e om de tot. »

Cățelul înnainta pieziș, împiedicat de mădulare contradictorii de coropijniță, și ochii lui cu pleoapele roșii, parcă bolnàve de o fostă oftalmie, se uitau în lumina mare a odăii, strînși ca de o miopie intelectualizată.

— « Mocățun e un derivat canin al lui Moș Crăciun... Sînt un fel de pui de unchiaș și am venit la domnul ăsta de Crăciun. Ah! Ce rușine mi-e de coada asta cît o prăjină... Dar ce pot să fac? Starea civilă mi-e foarte încurcată. Tata o fi fost de un soi și mama de altul și m-oi fi născut pe cine știe ce măidan. »

Prin coatele doamnei Șileriu trecu un fior, care-i strînse coltucele de corp.

— Am pregătit pentru dumneata perina asta, la piciorul patului... Vino-ncoace, Cuț-cuț...

N-ai să te mai muţi de aci pînă nu m-oi muta şi eu... zise bătrîna. Domnul Vintilă o să vie în toate zilele să te vază, n-o să-ţi fie prea mult dor de el.

Mocăţun rămase nehotărît în mijlocul odăii şi intimidat ca un şcolar dinaintea unei comisiuni.

— Fără autorizaţia mea expresă cred că se simte dator să ezite, zise Vintilă. Cîinii aceştia lipsiţi de rasă au o concepţie morală complicată... Ia-ţi în posesie culcuşul, tinere, nu mai sta la gînduri.

Vintilă bătu încet perina de creton cu palma, dîndu-i să înţeleagă ce avea de făcut, şi cîinele se culcă. În mai puţin de un minut nu se mai auzi decît sforăitul lui infantil. Căţelul îşi luase rolul în primire.

Partenerii, unul din pat şi celălalt din fotoliu, se contemplau ca la un joc de şah invizibil, aşteptînd care din doi mută întîi. Se petrecea o tăcere de panică şi de concentrare. Gîndul personal absent părea să aparţie obiectelor şi umbrei dintre ele, emanat ca o miasmă din încetarea vieţii.

— Te rog aprinde lampa mea de citit şi stinge-le pe cele de sus, zise doamna Şileriu.

Becurile plafonului eliminate, conul de lumină al lămpii, de pe masa cu flacoane a bolnavei, mărginit în pîlnia unui abajur opac, dădea interiorului o atmosferă difuză, cu funinginişuri de stampă.

— N-ai vorbit niciodată de trecutul dumitale... şopti, cu un accent venit din turburările sufletului, doamna Şileriu, şi ca şi cum l-ar fi cunoscut de patruzeci de ani şi i-ar fi imputat o datorie.

Era o voce de mamă, asemuitoare cu o voce de rănit şi cu vocea unei amante. Vintilă scrută patul, ca un mormînt. Simţea în jurul lui ceva enigmatic. I se părea că auzul îi mai fusese atins de sunetul acestor şoapte ca de flaut.

— Viaţa mea, doamnă Şileriu, nu poate fi numită un trecut. Dacă ar avea vre un înţeles, îl are numai pentru mine...

— Ți-aș răspunde că e cazul tuturor vieților noastre. Vreau să o cunosc cu de-amănuntul pe a dumitale.

— Am încercat să mi-o retrăiesc în scris. N-am izbutit. Lucrurile pe care le-am trăit autentic au rămas, în cuget, intacte, dar se pulverizează îndată ce apropii, ca niște lingurițe, cuvintele de ele, sau se multiplică spumegate și dau pe dinafară. Nu cred că e vorba numai de o inaptitudine personală, trebuie să fie și altceva. Este foarte probabil că nimeni nu utilizează în scris, nici chiar Jean-Jacques, materialele personale nealterate cu imaginația, care le conferă valoare publică și le trece dincolo de sine. În loc de viață iese biografie... Poate cineva să vadă în sufletul și în viața lui pentru alții?

— Să mă căznesc să te ajut și eu...

— Nu v-ar interesa, de pildă, anul nașterii, data uscată, cifra anonimă.

— Ba dimpotrivă.

— Una mie nouă sute.

— Fiul domnului?... strecură în limbaj de grefă, dar foarte atentă, doamna Șileriu. — Avea nevoie de date.

— Țineți să insistați?... Parcă v-am spus...

Doamna Șileriu voia o confirmare cu litere scoase dintr-un act oficial, a certitudinii, încă de-viată de o speranță.

— Și al doamnei?... rosti precis doamna Șileriu, cu un ton zgîriat, ca de diamant pe sticlă.

O pudoare care făcea din sentimentele lui niște religii, opri răspunsul lui Vintilă. Numele mamei îl păstrau sufletul și pămîntul și era o a opta taină a lui personală.

— E singurul meu bun adevărat... Mi se pare că, scoțîndu-l din întunericul și prestigiul lui, l-aș micșora și l-aș pierde. Sufletul ce iubește ascunde.

Doamna Şileriu ar fi preferat stării de con⸗fuzie în care o scufunda din nou tăcerea lui Vintilă, descoperirea unei realităţi dramatice.

— Dacă te⸗aş întreba cum era mama dumitale, aceeaş căinţă te⸗ar împiedica să răspunzi?

Vintilă rămase gînditor. Acest «cum» i se părea vast şi înmiit şi nu ştia cu ce diviziune a lui putea să înceapă.

— Aş răspunde, ca pictorii, cu mîna, într⸗o linie prin aer: Frumoasă!

— Vorbeşti de mama dumitale? zise doamna Şileriu.

— De cine aş putea să vorbesc?

— Era aşa de frumoasă?

Doamna Şileriu închise ochii un moment.

— Uzat de toate corvezile, cuvîntul nu îndestu⸗lează forma cu care îl însărcinezi să se îmbrace. Gura, ochii, mîinile, corpul, sufletul, predesti⸗nează femeile unei singure ostilităţi şi biruinţe... Mama nu a semănat cu nici o femeie din cîte au fost şi sînt şi nici viaţa ei nu putea să semene cu viaţa nici uneia din ele: viaţă ferită de bucuriile şi suferinţele comune, substanţă din tot ce se găseşte risipit şi fragmentat în realitatea variată a existenţei cunoscute şi visate.

— A fost doar mama dumitale! zise cu femini⸗tatea ei doamna Şileriu.

— Aţi putea crede că e multă literatură în cele ce vă povestesc... E o strictă şi zdrobitoare reali⸗tate. Sînt covîrşit şi anulat, — şi e toată mulţu⸗mirea mea că respir exclusiv în golul pe care mi l⸗a lăsat Ea. Nu e numai mama mea, e toată iubirea mea, tot gîndul meu, idolul meu total... Vă rog să mă credeţi cît nu se poate mai sănătos organizat pentru viaţa animală. Nu o trăiesc însă, nu o pot trăi... De cînd a murit, vieţuiesc, ca şi pînă în secunda în care nu i⸗am mai văzut ochii lucind, cu mama; nu cu mormîntul ei, cu

viața ei. N-a suferit niciodată, nu s-a plîns niciodată, nu s-a desfătat niciodată, n-am văzut-o măcar dormind... O singură dată... atunci cînd a murit. Dar eu cred că nici nu a murit. Poate muri cineva . căruia aparență de aspect e compusă din tot ce-i mai pur și mai nefinit? Dar mama nici nu a îmbătrînit, doamnă Șileriu. Bănuiesc că am înmormîntat numai hainele Ei și că Ea se află și azi undeva, evadată dintre oameni. O caut... Trăiesc cu visul că o s-o găsesc și că o să-mi ceară iertare. O să se întoarcă acasă, să ducem viața înnainte amîndoi...

—Unde ați trăit voi?... întrebă doamna Șileriu, retractînd imediat familiaritatea.

— Puteți foarte bine zice «voi», doamnă Șileriu... E și mai frumos. Am trăit aci, în oraș.

— V-aș fi văzut...

— Cum să ne vedeți și cum ne-ați fi deosebit? O cucoană cu un copil de mînă, și mai tîrziu o cucoană cu un tînăr de braț... Asta se vede des. Fiind student, camarazii mă credeau însurat. Ea venea și mă lua de la universitate, asista la unele cursuri. Profesorii au crezut că eram fratele Ei. La optsprezece ani ai mei, ea părea de șaisprezece.

— Dar ce bine s-a conservat! zise ca pentru sine bătrîna, cu cochetărie.

— Eu cred că era mai tînără cînd a murit decît atunci cînd m-am născut eu... Ceea ce îmi lipsește cumplit e sărutarea ei din pragul ușii, de la plecare, îmbrățișarea ei de la școală, după cursuri. De patru ori pe zi îmi lipsește și nu mă pot deprinde... La despărțire, nu ne puteam despărți... Ne țineam de mîini... Ne spuneam o grămadă de nimicuri, pe care uitaserăm să ni le spunem cînd îmi încheia pardesiul și-mi așeza cruciș fularul la piept. Ah, doamnă Șileriu, nimic nu e mai suav ca nimicul acela, proaspăt și inedit.

Parcă uitam mereu ceva, ca să mai rămîi o secundă, sigur că uitasem ceva. «Am uitat amîndoi o picătură pe batistă, răspundea Ea, şi da fuga în casă.» Mama avea din călătoriile ei cîteva flacoane cu parfum, care au lăcrimat toate în batistele mele...

— E-adevărat, călătorea mult, oftă doamna Şileriu.

— Vorbea la perfecţie cîteva limbi... văzuse toată Europa... Şi era o persoană foarte cultivată, zise animat Vintilă.

Doamnei Şileriu îi venea rău din cînd în cînd.

— Nu e nimic... se corecta bătrîna. Înnecul meu...

— Mă ajuta la lucrările de matematici mai bine ca un profesor savant... Era atotştiutoare. Nu exagerez, doamnă. Parcă ar fi petrecut, ca Iisus, un timp în pustietate şi ar fi învăţat acolo, sorbind din izvoare şi scăldată în lumină, miezul din sîmbure al lucrurilor din cer şi de pe pămînt. Căprioara mea!... zise exaltat Vintilă. Cînd venea la şcoală, mi se părea că nu ne văzuserăm de mult, îmbrăţişarea era lungă, privirile ochi în ochi. Îi sărutam ca un nebun mîinile, un deget după altul, şi mi le săruta şi Ea... Eram aproape de aceeaş vîrstă! Nu era Ea cu doi ani mai mică decît fiul Ei? Să nu credeţi că ne-a fost viaţa atît de grea, pe cît eram de săraci.

— Aţi fost, într-adevăr, atît de săraci? întrebă cu un spasm doamna Şileriu.

— Păi, dacă m-a crescut mama cu acul? Şi dacă eu dam lecţii? zise Vintilă rîzînd.

— E îngrozitor! zise doamna Şileriu. Nu mi-aş fi închipuit...

Lacrimile porniră lin din ochii bătrînei.

— De greu, a fost destul de greu, dar nu îngrozitor, doamnă Şileriu. Nu s-a cunoscut niciodată că n-am avut întotdeauna tot ce trebuia pe masă...

— Ați suferit și de asta?...

— Nu. Am dejunat uneori cu franzelă și apă...

— Doamne, Dumnezeule! se văita doamna Șileriu.

— Dar nu-i așa rău să ai franzelă și apă, doamnă Șileriu. Mai ales că farfuriile noastre erau de Meissen, paharele de Baccarat și tacîmurile de argint... cîte două de cap. Le am și-acum într-un cufăr.

— Cum s-a putut hotărî ea, zise doamna Șileriu, la o muncă atît de penibilă, cu creșterea și cu averea ei?

Vintilă nu simți, în entuziasmul liric al reminiscenței, că, fără voie, doamna Șileriu se identifica treptat cu subiectul și că personagiile lor intrau unul într-altul.

— Tocmai, răspunse Vintilă, resortul moral schimba gustul sărăciei și-i da o aromă care săracilor le lipsește, ca și celor avuți, de altfel. Mama renunțase de bunăvoie la o avuție, care mi se pare că nu i-a lipsit, și mi-a comunicat și mie disprețul ei de bani. «Banii sînt furați ! », mi-a spus mama.

— Cum furați? întrebă cu severitate doamna Șileriu. Nu cred să-ți fi spus dumitale, mama dumitale, asemenea lucru. Adu-ți aminte bine.

— Îmi aduc aminte perfect. Nu cred că era vorba de un furt anume al cuiva, doamnă, ci de un sistem. Mama nu acuza originile avuției ei, ci ale tuturor avuțiilor în genere. Ea spunea că «cine strînge bani, fură ».

— Nu mă mulțumește definiția dumitale deloc, domnule Voinea, zise bolnava, devenind brusc proprietărească. Economia e baza vieții sociale.

— Să nu uitați familia, zise Vintilă, pe negîndite crud.

Doamna Șileriu își mușcă buza puțin, ca de o aluzie voită.

— Mama era protivnică averii din cap, nu averii personale. Ea credea că averea trebuie ștearsă din minte și dintre scopuri. Spunea că averea implică un secret, care în general ne oprește să stimăm fața vizibilă a secretului și că lumea se ticăloșește numai din pricina lăcomiei. O avere este ca o rușine... Sînt cuvintele ei... Nu adaog nimic... O avere ostentativă e și o insultă. Îi mai rămăseseră lucruri de preț, niște bijuterii. Le-a vîndut. Și a împărțit prețul căpătat pe ele. Și cînd și-a cumpărat o mașină de cusut și un manechin, pe care le mai păstrez în odaia mea, ea mai avea mobilierul riguros necesar unei vieți de interior decente. Mama a intrat pe de-a-ntregul și hotărîtă în lumea săracilor, cu obligația să-și cîștige și să-și merite pîinea în fiecare zi.

— Biata fată! zise doamna Șileriu într-un hohot.

— Admirabilă fată! doamnă Șileriu. De ce biata fată?

— La urma urmei, poate că, dacă ne gîndim bine, judecățile aspre sînt judecățile drepte.

— Cred că dacă ați fi cunoscut-o pe mama, v-ați fi înțeles și am fi astă-seară trei, și poate că v-ar fi fost de mare utilitate. Ziceam adineaori, cînd mă întorceam la dumneavoastră: «Dacă trăia mama, doamna Șileriu nu mai era bolnavă ...».

— Poate că dacă trăia nici nu mă mai găseam aici, zise, prin scăpare de vedere, bătrîna.

Dar atenția lui Vintilă lipsea din detaliile convorbirii. Și continuîndu-și ideea:

— Ea vă făcea sănătoasă ... zise el.

— Cum mă făcea sănătoasă?

— Avea un dar inexplicabil și o putere de influență care au umilit-o toată viața. Punea mîna și trecea. Dar o punea foarte rar, cînd nu venea de nicăieri nici un ajutor. Se temea să nu cheltuiască un har care știa că nu-i al ei... Ca de un abuz

de încredere. În mahalaua noastră, nu o să mă credeți poate, atîta timp cît am stat, nu a murit nimeni. Pîn-atunci mureau cîte doi-trei tuberculoși pe zi. « Pe urmă » iar au început să moară... Însă locuitorii n-au băgat de seamă. Vă par halucinat, zise Vintilă, surîzînd dinaintea căutăturii fixe a bătrînei. O să vă mai par așa, doamnă, dar o să vă înșelați. De ce credeți că sînt atîtea limbi pe fața pămîntului? Este acest lucru materialmente normal? O gură la fel, cu buze la fel, cu cinci vocale și cu douăzeci și cîteva de consune identice vorbesc în trei sute și cîteva limbi, fundamental deosebite. Latinul îi zice apă, germanul Wasser, slavul vodà, unuia și aceluiaș lucru, cu unul și acelaș instrument. Dacă mi-ar fi povestite, asemenea posibilități mi-ar părea absurde și fanteziste... Mama vindeca bolnavii! doamnă Șileriu, de la distanță... Ar fi înviat și morții, dacă încerca... Iisus i-a înviat cu adevărat, nu încape îndoială. Vă aduceți aminte, cînd a înviat pe Lazăr? Lazăr era mort de trei zile și începuse, după mărturiile scrise, să miroasă. E adevărat. Astfel de amănunte nu se pot născoci.

— Mă sperii! zise doamna Șileriu.

— Poate că aveți de ce, stimată doamnă; eu m-am obișnuit.

Căutătura doamnei Șileriu se muta încet prin sita întunericului îndulcit de ceața lămpii. Tăcerea pauzelor, neîntreruptă de nici un zgomot din afară și nemișcată, se făcuse adîncă.

— Ați auzit vreodată, zise Vintilă, de o femeie din popor, o anume Jeny Veb, o franțuzoaică?... N-ați auzit. Mama a cunoscut-o la Paris, umblînd prin cartierele sărace învelită cu un șal, din casă în casă, în casele cu copii nevîrstnici. O femeie cu ochii plumburii, mi-a povestit mama, și curmeziși, ca de mîță, și foarte alăturați de nas. Dacă te uitai mai de departe, ochii se prelungeau

unul printr-altul ca într-o păstaie, și părea că femeia avea un singur ochi la mijloc, ca o cutie de scrisori, dedesubtul frunții, cu două lumini cenușii... Fusese chemată de patru ori la Parchet, de patru ori instruită și de patru ori pusă în libertate. Jeny Veb era acuzată că ucide pruncii. Jeny Veb nu-i ucidea, ea lua sufletul copiilor și pleca din casa părinților cu el. Ea nu știa că-i ucide. Sta lîngă leagăn și pat și îi sorbea în trupu-i incolor. Fără să-și dea seama ce face, ca o simplă hîrtie sugătoare pusă în contact cu o pată de cerneală, ea simțea însă o voluptate care, făcîndu-i bine și exaltîndu-i ființa, trebuia repetată cît mai des. A ucis, pînă să afle mama de ea, vreo două sute de copii.

Cînd s-a luat mama după Jeny Veb și a intrat după ea în casele oamenilor săraci, influența ei a încetat. Asasina slăbea, nemaiputîndu-se hrăni cu magma sufletească a copiilor, care o alimenta în felul tulburimilor și albușurilor ușoare ale apei peștii. Ea a simțit că prezența mamei îi dezechilibrează influența și i-o anulează și s-a rugat de mama să nu o mai urmărească. Jeny Veb a fost internată într-o casă de nebuni, unde a și murit, încarcerată, pe documentele mamei, de procurorii care o instruiseră de mai multe ori. Arestarea s-a operat în flagrant delict, chiar în momentul cînd porii Vebei băuseră pînă la jumătate, ca niște ventuze spirituale, sufletul unei fetițe. Mama avea facultatea inversă, în raport cu a femeii Veb: da din sufletul ei... Fetița și-a recăpătat sufletul întreg.

— Mă înfricoșezi, domnule Voinea, zise doamna Șileriu, cu ochii scufundați într-o negură mai mare decît întunericul odăii.

— Atunci, să vă povestesc ceva din trecutul meu, cum l-ați numit, — și ceva mai amuzant. Vreau să zic din trecutul *nostru.*

Începînd Vintilă să-şi pregătească episodul, cîinele se sculă din aşternutul lui, ridicîndu-se treptat, ca şi cum stătuse la pîndă, urmărind cu nasul întins un personaj invizibil, pînă în mijlocul odăii imense a doamnei Şileriu, cît un salon de primire. Se opri şi dete din coadă, persoana nevăzută oprindu-se probabil şi ea. Se înnălţă în două picioare, puindu-şi labele dinainte pe ceva, ca şi cum ar fi fost chemat şi mîngîiat pe cap. Rămase aşa, sucindu-şi grumazul de plăcere şi evident răzimat concret de un corp nevăzut. Umbra, dacă era o umbră, se deplasa. Umbra veni la patul doamnei Şileriu. Dovadă cîinele. El nu mai sărea înnaintea cuiva, cum făcuse, ci sta în aşteptare, în spatele umbrei. Între cîine şi doamna Şileriu se afla cineva, cu faţa către pat.

Doamna Şileriu avu o sensaţie.

— Cîinele ţine ochii închişi, zise doamna Şileriu pe şoptite. Ce este asta?

— Îl observ, de cînd s-a sculat, că umblă cu ochii închişi.

— Mi-e teamă să-ţi spui. . . şopti foarte încet bolnava. Parcă ar mai fi în odaia asta cineva. . . care nu se vede. . .

— Nu m-aş mira să fie mama, zise Vintilă cu o linişte înspăimîntătoare.

— Ah! făcu doamna Şileriu.

Ea se gîndise la acelaş lucru, gata să leşine. Un zgomot se interpuse şi-i izbi urechea. Cîrja doamnei Şileriu, răzimată oblic de un dulap, căzu cu o sonoritate haotică pe duşumeaua lustruită şi cîinele deschise ochii. El ajunsese în dreptul uşii. Confuz între contraste, clipi repede din pleoape, ca şi cum ar fi voit să se controleze. . .

— V-aţi emoţionat! zise Vintilă, a căruia mînă apucată de doamna Şileriu şi-o simţi sărutată.

— Ce faceţi, doamnă Şileriu? pentru numele lui Dumnezeu!. . .

— Sufletul meu! Copilul meu! gemu bătrîna, înnăbuşindu-se cu mîna lui.

Vintilă, făcîndu-i-se milă de bolnavă, o mîngîie cu degetele pe frunte, aşezîndu-i perinele mai bine subt cap.

— Ce bine îmi face! zise surîzînd ca dintr-un cer depărtat doamna Şileriu.

— Cîinele ăsta e somnambul, zise Vintilă.

Pînă la vîrsta liceului, Tile nu şi-a părăsit scaunul şi masa mică de lucru de lîngă manechin. O dată pe an, Sabina l-a dus la examene, el a trăit două-trei ore în publicul agitat al copiilor şi s-a întors acasă mulţumit. Lucrul lui mergea laolaltă cu al mamei, şi în recitarea ca din Coran a versetelor lui Pitagora bătea cadenţa maşinii de cusut, învîrtită ca o tocilă. Mosoarele se depănau ca nişte sfîrleze, aţa fugea pe furcile maşinii şi se îngropau pierdute în marginile de pînză şi-n ştofele croite. A doua minune după ceasornic, care povestea, subt perină, şoapta lucrurilor misterioase şi neghicite, o prelungire şi un răspuns. În ritmul maşinii de cusut s-au petrecut toate luptele lui Vintilă. El a străpuns găoacea dură a cinstitei şi simplei animalităţi cu ciocul de piatră, de plumb şi de metal al sculelor celor mai grele şi mai uşoare, mai făgăduitoare şi mai perfide. Spărgînd silabele ca bolovanii, rupîndu-le cu unghia hăşchiile, desfăcînd literile ghimpate, el ajunsese să le facă la loc, să le urzească din nou, să le reîmpletească, rănit şi sîngerat, în podul palmelor, cu cerneală. Ca să poată plini un pas, trebuia oprit întîi alunecuşul potecii, pe care scapă talpa, cade genunchiul şi se împleticeşte, semănat cu scamă de piatră şi de fier. El nu putea să înceapă priceperea lucrurilor dintr-odată, şi ochiul lui era tot atît de greu de alungat din natură şi de îndreptat pe cîmpiile

artificiale de hîrtie, ca o mîță sau ca un pelican, supuși instinctului virgin de ignoranță.

Totul în el trebuì siluit și constrîns. Degetele lui trebuiau înnodate pe uneltele obositoare conduse uniform pe o linie trasă și disciplinate de un model convențional. Avînturile trebuiau încetinite și întîrziate. Căutătura trebuia învățată să stea pe un punct și să-l deosibească. Mintea trebuia împiedicată să adoarmă. Simțea că se rupe din el cîte ceva cu fiecare nou semn trecut prin condeiul rebel, nu cuteza să afirme unde-l doare, și preferințele lui pentru dulcea lene erau înnăbușite într-un oftat.

Avea de adunat în cap, lăsat în voia lui cîțiva ani, nu mai puțin de patru alfabete de litere și un alfabet de cifre. Ca să complice dificultățile, oamenii, nemulțumiți cu litera mare de tipar, i-au adăogat litera mică, litera mare de mînă și o literă de mînă, mică. După ce a învățat să zică *trei* și *cinci*, Vintilă a trebuit să le scrie: trei și cinci. Atît nu a fost de-ajuns. El mai trebuia să le învețe semnele rapide și să scrie dintr-odată 3 și dintr-odată 5. Pe urmă, trebuia să le adune, să dizolve pe 3 în 5 și pe 5 în 3, umflîndu-l pe fiecare și 5 digerîndu-l pe 3 sau 3 mîncîndu-l pe 5. Trebuia din cinci să se facă opt și să nu se facă nici mai mult nici mai puțin, și trebuia să învețe cine e 8 și cum este 8 și că opt nu e totuna cu 5 și cu 3 și că unul este mai mic decît altul sau mai mare. Trebuia să scoată pe 5 din 8 și pe 3 din 5 și trebuia să rămîie ceva, totdeauna 3 și totdeauna doi. Trebuia să-l bată pe 3 cu 5 sau cu 8, ca o bucată de săpun cu pensula, și să dea clăbuc, spumînd pînă la 15, pînă la 24 și pînă la 40, și asta se chema înmulțire. Era de neînțeles că 3 înmulțit cu 5 dă obligatoriu 15, nu 14 nici 16, care se înmulțeau cu alte numere ca să dospească. Și mai trebuia învățat semnul crucii răsturnate, care nu avea acelaș înțeles ca o

cruce dreaptă și pe un singur picior și care nici ix nu era. El trebuia să-și facă loc în mintea îndurerată, lîngă linia scurtă care scade și lîngă două puncte, puse unul peste altul și care mai dau lui 5, lui 3, lui 15, lui 8 și lui 40 regula să se mai și împărțească.

Sabina trebuia să iasă înnaintea confuziilor și nedumeririlor lui Vintilă, cu o metodă pe măsura lui. Arătînd un covrig, ea zise:

— *O*. Mușc din covrig o dată și rămîne *C*. Scot îmbucătura mușcată, i-o lipesc covrigului la buza de jos: *G*. Am rupt tot un covrig în două și am pus cap în cap bucățile de-a-ndaratele: *S*. Am luat o jumătate din covrigul rupt în două: *U*.

— Dintr-un covrig fac trei litere mari, zise Sabina.

Acum, scamatoria cu un chibrit, cu două chibrituri, cu trei și cu patru chibrituri:

— Un chibrit: *I*. Două chibrituri cap în cap în vîrf, vîrfu-n sus: *A*, vîrfu-n jos: *V*. Lipesc cap în cap *A* cu *V*: *X*.

Am trei chibrituri: Îi dau lui V ùn baston: *N*.

Îi pui cîrji subsuori: *M*. Îl scol pe N și-l pui pe doaga lui: *Z*.

Patru chibrituri: Fac un fierăstrău în picioare: *E*. Iau chibritul de jos și-l arunc: *F*. Iau chibritul din mijloc și întorc: *L*. Culc un chibrit în capul celuilalt chibrit: *T*. Îi rup gămălia și i-o mut dedesubt: *Ţ*. Fac din trei chibrite un gard: *H*.

— Zece litere! zise Sabina.

Scamatoria cu două burți: Popa are două burți: *B*. Sare cingătoarea și rămîne toată burta mare: *D*. Las singură burta de sus: *P*. I-am pus un șorț: *R*.

— Încă patru litere! zise Sabina.

Un băț cu cîrlig: *J*.

Și mai am un briceag cu două limbi deschise: *K*.

— Acum să vedem literile mici: Patru, cinci muşte: una cu coadă merge tîrîş: *a*. I s-a rupt capul: *o*. S-a ridicat în trei picioare: *m*. A rămas în două : *n*. Şi-a scos musca limba: *r*.

Două copci: *s* şi *ş*.

Trei cruciulițe: *t*, *ț*, *f*.

Cinci chei cu coada-n sus: *b* descuie beciul, *d* întoarce ceasul, *h* e la dulap, *k* s-a stricat și cască, *l* e ca un cui.

Două chei cu coada-n jos: Una atîrnă de gaura ei: *j*; alta s-a rupt în broască: *p*.

O furnică: *g*.

Pe *i* s-a murdărit o muscă și a fugit.

S-a rupt un lanț de la gît și au căzut trei zale de sîrmă de argint: una spartă: *c*, alta îndoită: *e*, și alta ruptă-n cap: *u*.

O molie: *v*. Un greiere: *z*. Un țînțar: *x*.

Zece semne numere:

Doi melci. Melcul este *6*. *9*: melc întors.

O gaură: *0* (zero). Două găuri una peste alta: *8*.

7 . . . șapte-i ca o coasă. Secera e *5*.

3 are două ghebe.

2 are o cocoașă și o sanie.

4 e-o troiță ruptă.

Punctele: boabe de mac.

Virgula: un viermuș.

Semnul de întrebare: tot cocoașe are.

Semnul de mirare: un ac cu gămălia în vîrf.

Punctul și virgula: a ieșit un vierme dintr-un bob de mac.

După o sumară învățătură a literilor, Sabina și-a verificat elevul cu ghicitori improvizate:

— Cine vine mîndru și călare
Și nici cal măcar nu are? *(M)*

— Urechile au crescut
Pe măgarul nevăzut. (V)

— Ce borţos şi ce fudul
Şi niciodată sătul! (B)

— O să-ţi fac o întrebare,
Cine-i gol, rotund şi mare? (O)

— Ca să rămîie peltìcă,
I-a rămas limba mai mică. (F)

— Mi-a venit de la părinţi
Un pieptene cu trei dinţi. (E)

— Are la buză un glonţ
Sau un păr cu scîrlionţ. (G)

— Fuge după coadă
Şi n-o poate prinde. (C)

— Cine seamănă din voi
C-un căţel de usturoi? (D)

— Deşelat, răscăcărat,
Spune, cum te-am botezat? (H)

— Îi atîrnă de căldură
Pînă-n praf limba din gură. (R)

— Rîma o literă ştie
Şi numai pe ea o scrie. (S)

— Aţi văzut cumva să stea
Băţul drept, fără proptea? (I)

— Cobiliţa din spinare
Îi stă-n cap şi nici nu-l doare. (T)

— Vine şchiop, dar umblă bine:
Aşa şchiop nu-i orişicine. (N)

— ȝ s-a-ntors de-a-ndoasele
Să-și numere oasele. (*E*)

— Ca să nu-i rămîie goală
Inima, îi pui pedală. (*Q*)

— Cine-i chior și cine are
Ochiul lui între picioare? (*A*)

— Dacă nu intervenea cîinele, vă povesteam cum am devenit profesor la doisprezece ani...

— Tot ce se poate, zise doamna Șileriu, care nu se mai mira de nimic.

Așteptîndu-se la un răspuns uimit și voind să dea o luptă documentată cu incredulitatea, Vintilă rămase în aer, cu două tonuri mai sus în povestirea lui, și scobori cu greutate la nivel.

— E foarte adevărat, doamnă... răspunse bătrînei, care nu se îndoise că ar fi fost adevărat. Vorbesc de mine, dar vorbesc de mama... O duceam foarte greu, și lucrul nostru era de natură să producă puțin... Coseam rufărie pentru soldați, pantaloni și cămăși... O societate da chembrica, nasturii și ața, și noi puneam confecționarea... Cîștiga și societatea o diferență... Dar toate silințele noastre erau de prisos. În douăzeci de ore de muncă scoteam cheltuiala pe o zi, și, după patru ore, orele trebuiau reîncepute. Totuș, ne bucuram de o situație privilegiată: aveam o mașină de cusut... Familiile cu mîna nu ajungeau să cumpere pîine pentru toate gurile din casă, și lucrul ieșea și prost... Dificultățile se iveau la livrare... Doamnele din comitet puricau marfa, găseau o mînică mai lungă sau mai îngustă decît părechea ei, și tighelurile, duse cu degetele adormite, pline de noduri și pungi. Cea mai pretențioasă dintre doamne era chiar prezidenta, o persoană venera-

bilă, ajutată de un secretar, care desfăcea teancurile de probă. Ea sfîșia cusăturile croielilor neizbutite și totul trebuia refăcut.

— *Laissez, madame*. . . se interpunea secretarul. Cîte bucăți ai de încasat, dumneata, femeie?

Secretarul voia să plătească umediat. Dar doamna prezidentă avea patriotismul pantalonului cazon și nu înțelegea să acorde concesii. Ea zicea: « *nos soldats* » și lăcrima. Pronumele posesiv, aplicat la oștire, o emoționa ca o proprietate personală. Pe cînd, marfa noastră era din toate punctele de vedere atît de ireproșabilă și luată atît de des ca pildă, încît femeile care umpleau curtea și biurourile instituției, concurate de mașina noastră, ne acuzau că stricăm prețurile și că avem intenția să acaparăm comenzile militare. . .

Vintilă Voinea punea pasiune chiar în descrierea insignifiantă a nimicurilor trăite cu mama lui, și entuziasm. Și nasturii cazoni luau o însemnătate politică în amintirile sufletești. Cîți intrau la o cămașă și cîți la o păreche de pantaloni. Nici cuvîntul « izmene », din nomenclatura recepției, nu i se părea urît, pentru că fusese trăit. Odată alunecat într-un episod, Vintilă nu se lăsa pînă ce nu-l epuiza riguros. . . Nasturii erau de sticlă, și ața, foarte slabă, era un bumbăcel. Ca să fie mai repede prinși de locul lor, nasturii erau prevăzuți numai cu două găuri. . . Aveau un defect, că tăiau cusătura, însă erau și cei mai ieftini. . . Armata avea nevoie de milioane de nasturi în toată țara. . . Cît privește găurile de încheiat, ele trebuiau spintecate exact și înconjurate cu împunsături dese, așezate pe cheotoare ca niște gene. Învățase să le lucreze și el, și pentru că le pungulise lîngă Sabina, avea satisfacții disproporționate

în raport cu obiectul. I se părea chiar că isprava cea mai meritorie și mai completă, realizată în toată viața lui de matematician, fusese, afară de alfabet, sau gaura de betelie a nasturelui cazon, sau răscroiala făcută cu economie a subsuorilor de la cămăși.

Într-adevăr, în epoca de imense dificultăți, cînd clientela plătitoare lipsea și Sabina s-a hotărît să se prezinte Societății cu comitet, între femeile de mahala disperate de foame, ca să capete de lucru, Tile atinsese vîrsta de unsprezece ani și era elevul eminent al clasei, lăudat de profesori și înjurat de colegi, ca unul care îi trădează intercalîndu-se în stăpînire. Ușurința lui de pricepere și dezlegare îl făcea să fie taxat ca un camarad fără caracter și privit ca o lichea emancipată de solidarizarea cu corigența. Dintre profesori unul singur era plictisit de prezența lui Vintilă în clasa lui, un profesor de matematici, un uriaș al abdomenului și al bărbiei. O gușă decorativă cu trei falduri treptate, de o mare perfecțiune plastică a ondulării, se revărsa peste cravată. Diplomat dintr-o promoție veche de absolvenți ai unui curs provincial de procedură, care conferea titlul cu ușurința unui certificat de botez întemeiat pe garanțiile martorilor recrutați la ușa autorității, și advocat fără clientelă, i se încredințase, într-o epocă de penurie profesorală, o catedră de matematici, devenită, în virtutea timpului servit, un drept. Improvizatul pedagog nu învățase însă nici tabla înmulțirii, ezitînd și asupra celor patru operații elementare. Ivirea în clasă a copilului teafăr, curat și atent, l-a nemulțumit ca un control. Noul elev știa tot ce trebuia și mai ales ceea ce nu trebuia, stingherind intelectul greoi al dascălului, asupra căruia studiul și ora aveau un efect de mare căldură. Nădușind la rezultate, el era silit să-și treacă batista pe broboanele pieilor groa-

se, modelate pe frunte, ca un ștergar automat. Vintilă reprezinta în școală tipul necunoscut și inexperimental al copilului muncitor și hotărît să știe, turbura ritmul deprinderii și formula. La matematici, absolvența era obținută după tipic, cu două părechi de curcani, la greacă promova un kilogram de tutun fin cu o foiță « Job », și la geografie o damigeană plină pînă la dop și o șuncă fiartă.

Profesorul de matematici trecu ostentativ de partea marilor repetenți, și Vintilă, fără să știe, se lupta cu personagiul lui, biruit în taină de enervantele facilități de pricepere ale copilului. De mai multe ori dascălul a trebuit să închidă cu violență catalogul și să-și părăsească ora suflînd. Impertinența de a ști a școlarului depășea marginea permisă, și profesorul care putuse jongla douăzeci de ani cu un surîs deșert și cu o mojicie masivă, se simți, dinaintea micului adversar, anulat, inutil și sterp în orgoliul de grăsime. Neturburat o viață întreagă, el se văzu contestat și înlăturat de o forță care venea de mai departe, înfățișată de un băietan cu ciorapii lungi și cu un zîmbet, în ochii lui, de înger. Conștiința făcîndu-se obsesie, profesorul trebuia să dezerteze sau să ia inițiativa unei lupte de exterminare. În peizajul moral arena se arăta vastă: un monstru monumental, cu nările umflate, cu coarne, și, dinaintea lui, la punctul opus al teritoriului circular, un minuscul jucător cu o minge trandafirie. Ca să cîștige, profesorul și-a cumpărat cărți, preparînd seara, pînă la miezul nopții, un material de atac. Intuițiile însă ale copilului au rămas victorioase la toate întîlnirile cu el. Începeau să nu mai aibă gust nici mîncările, nici băuturile, nici somnul, și pe fruntea cu pielea grea și cutată a dascălului de matematici se adîncea o brazdă de suferință concentrată.

Într-o dimineață, profesorul intră în clasă legănîndu-și brațele și trunchiul, ca un atlet în tricou, încruntat. O vijelie mare, stîrnită în rărunchii lui, se vădea în figura turburată ca niște geamuri prin fața cărora trece uraganul de pulbere, amestecat cu petice și surcele. Chinul unei nopți muncite îi mînjea capul puhav, pătat ca de urmele labelor unei pisici care ar fi alergat prin păcură și s-ar fi ascuns în patul și în perinile lui. Clasa, de obicei terorizată, avu un sentiment de spaimă nou. În tăcerea ei căznită, dascălul călcă drumul de la ușă la catedră, ca într-un cimitir străbătut de un rinocer. El nici n-a strigat catalogul. Pironindu-se într-un cot pe catedră, căutătura lui mișcată peste șaizeci de școlari, care-l urmăreau cu groază, ca pe o fiară bolnavă, întîlni luminișul fragil al ochilor lui Vintilă. Scînteia lor l-a pișcat, ca într-o carne interioară, și cantitățile asudate ale dascălului fură circulate de un cutremur. Fizionomia lui placidă se caricaturizase ca de o agonie cu carbonizare.

S-a sculat din catedră. Împiedicat de marile lui obezități, el se îndreptă vînăt către bancă. Oprindu-se în dreptul lui, Vintilă se ridică în picioare. Văzul însîngerat cu negru al profesorului îl murdări din creștet pînă-n tălpi, ca o lătură. Profesorul îi aruncă pe subt bărbie, de jos în sus, degetul gros, ca o labă: maxilarul lovit făcu să se ciocnească dinții. Vintilă nu se dete în lături, neștiind să se apere, și își ridică interogativă privirea spre tubercula cu urechi a profesorului. Atunci, măciulia unui alt deget gros strîmbă obrazul copilului dintr-o latură într-alta. Apoi căzu o palmă în moalele capului, după care se lipi a doua palmă groasă.

— Jidane! zbieră dascălul de matematici, demagog. Lovind mereu, dar simțind în consternarea și în geamătul mîrîit al clasei că pe toți copiii îi

dureau palmele și ofensa, el avea nevoie de o justificare de public.

— Nu e jidan, domnule! strigară cîțiva copii, ațîțați de mînie.

— E jidan! răcni profesorul printre palme. Măsa e jidoavcă...

— Nu-i adevărat! strigară mai mulți copii, și un zgomot ofensiv clătină băncile.

— Nu ești nici jidan!?... zise dascălul de matematici, — și loviturile se aglomerară.

Vintilă le primi peste ochi, peste gură, peste obraji și, alunecînd către scînduri, trebuia să mai primească o lovitură piezișă peste ceafă, dată cu toate puterile demenții. Palid și umflat, profesorul fu antrenat de brațul lansat în gol și se prăbuși cu gura de piciorul de fontă al sobei, din care mușcînd, gingiile lui artificiale, lepădate din resorturi de sînge, săriră ca două rînjete lîngă lada cu lemne.

Dus acasă de colegi, Vintilă fu culcat în pat. Sabina își luă revolverul, hotărîtă să facă judecata rapidă, pe care o poruncea împrejurarea, și ieși. Dar după cîțiva pași, ea își aduse aminte de datorie și, gîndindu-se că va fi închisă și că băiatul ei va rămîne pribeag, lașitatea mamei, aceea care împiedică soluțiile și dezlegările, care înneacă speranțele în neantul continuității, acoperi instinctul. Totuș, descurajarea, simțită pînă atunci numai ca un preludiu imprecis, în timpul unei grele munci, izbucni. O sfîrșeală îi obosi deodată toate frăgezimile și așteptările, înnoite cu optimism atîta timp cît nu a putut să i se pară că eroismul ei a greșit. Sabina avea nevoie de un sprijin moral. Cine putea să-i cheme inima și încrederea mai bine decît prezidenta?

Doamna prezidentă o cunoștea ca pe cea mai iscusită lucrătoare a întreprinderii ei de binefaceri, și cu toate că păstra distanța și rezerva necesară,

ca să nu se trădeze subt înfățișarea de muncitoare cu acul, Sabina fusese remarcată cu mențiunea favorabilă că preferă vieții ușoare munca pe un tarif derizoriu. Singurele particularități ce păreau să-i displacă doamnei prezidente erau distincția relativ jignitoare de cucoană a cusătoresei și faptul constant că lucrătoarea nu saluta destul de cuviincios, cu legitimul sărut mîna. Între o doamnă bogată care își acordă patronajul benevol operilor de milostenie și o lucrătoare, sînt, bineînțeles, distanțe definitive, dar inițiativa lor trebuie să pornească de la mare la mic, niciodată invers, căci și distanța se păstrează cu atît mai armonic cu cît marele refuzînd să-și prostitueze surîsurile și substantivele, micul se ostenește să le merite, înmulțind metaniile, respectînd mersul obtuz și ascultarea plecată. Cel mic se găsește fericit prin definiție și atunci cînd i se întinde bățul pe spinare, această acțiune constituind în forma ei o atenție personală, întrucît, ca să-l ajungă bățul, însemnează că cel mic a fost ales.

Sabina s-a dus să-și găsească prezidenta acasă. Pînă la ora prînzului doamna primise cîteva vizite, care, cu toată neînsemnătatea nominală a titularilor, suprimă toate distanțele, intră în compunerea personalității și a trupului însuș al gazdei aproape, căpătînd prin satelizare o fracțiune din autoritatea ei: vopsitorul și arhitectul de zulufi, lustruitoarea celor douăzeci de unghii, netezitoarea zbîrciturilor anatomiei și, pentru duh, cititoarea în treizeci și două de cărți, amestecate de fiecare dată subt altă impulsiune astrală. Cu zîmbetul ei nou ca o ulcică zmălțuită, cu ochiul iluminat de un strop de otravă dintr-un flacon, cu făptura preparată și rectificată, doamna prezidentă se arătă binevoitoare, după un ceas de așteptare, scoborînd scara ritmic, oprindu-se la cîte două trepte cîte puțin ca să aibă timpul fotografic

să-şi ducă la sprîncene o coadă cu două linguriţe de sticlă, spînzurată pe dinainte cu lanţ. Parcă intrigată şi parcă neputînd să-şi mai aducă aminte, doamna îşi strîmta privirile, ca să zărească mai exact, apropiindu-şi pleoapele unele de altele, şi, astfel apropiate, strecurîndu-şi-le prin sticlele ovale şi măsurînd pe vizitatoare, care, anunţată pe numele ei cunoscut, aştepta pe jumătate întoarsă pe un scaun.

Numeroasele poze cu lanţul sunat, cu piciorul ridicat din covor şi pus pe stejarul lustruit al scării, cu o simulare de tuse superficială, n-au putut să modifice atitudinea Sabinei şi să ridice lucrătoarea în picioare cu douăzeci şi cinci de trepte mai devreme, pentru ca doamna prezidentă să se bucure de o scoborîre contemplată, asemenea Aurorei, a căreia emblemă de clasicism este reprezintată printr-o divinitate feminină călcînd pe marmură înnourată, din zări spre pămînt. Cîteva efecte de prestigiu fuseseră pierdute pe scară, în jocuri de scenă neadmirate, şi cînd pogorî de tot, concepţia despre sine a doamnei prezidente se găsea iritată. Cu simplicitate, Sabina se sculă de pe scaun, şi, cuviincioasă, zise: « Doamnă prezidentă » cu o înclinare a pălăriei.

Nu era ceea ce-i trebuia prezidentei.

Ţinută la uşă atîta timp, Sabina nu mai simţea nevoia să ceară o consolare şi o intervenţie împotriva profesorului care-i bătuse copilul, de la o individualitate atît de graţioasă cu sine şi de tîrzie cu ea, numeroasă ca un bagaj de vitrină. Dacă nu s-ar fi anunţat, ar fi plecat înnainte ca doamna prezidentă să binevoiască să-şi părăsească sofaua.

— Dacă ai venit cumva după ajutoare, sancţionă prezidenta, trebuie să-ţi spun că s-a luat în comitet hotărîrea să nu mai dăm decît la infirme. . .

La palma meschină, pe care o primea în plină figură, după palmele dascălului de matematici, Sabina avu reacţiunea pedantă însă scurtă.

— Ţi-aş răspunde, doamnă, pe englezeşte, pentru că ai, din întîmplare, aci în părete, un tablou de Wilkie, a căruia valoare nu bănuiesc că ai putea s-o apreciezi, — dar n-o să mă înţelegi. Ţi-aş răspunde pe franţuzeşte, pentru că te-am auzit de cîteva ori la societate bîlbîind un dialect siamez, şi tot n-ai să înţelegi. Te întreb pe româneşte: cu ce începe infirmitatea? Cu dinţii de cauciuc, cu peruca aurie, cu masca parafinată, sau cu amanţii plătiţi?

Sabina se întoarse ca un soldat, ieşi în vestibul şi trînti uşa, în vreme ce doamna prezidentă, ameţită, părăsită de puterile naturale şi adăogate, căzu fără joc de teatru pe scaunul ocupat un ceas de Sabina, cu ochii zgîiţi pe coperta unei reviste, care înfăţişa o femeie neagră cu buzele late, dansînd cu o verigă de nas.

În stradă, Sabina se opri o secundă să se reculeagă. Rufăria cazonă se isprăvise. Trebuia să înceapă altceva şi numaidecît. A doua zi era de plătit laptele, peste cîteva zile chiria, încălţămintea lui Vintilă de scos de la cizmar... Nu e nimic! A voit să se pedepsească, muncind cu mîinile, ca o slugă. Nu s-a putut. Şi slugile şi stăpînii sînt la fel.

— Doamnă! am cinstea să vă salut...

Sabina întoarse capul. Secretarul prezidentei, Florescu, care lua de obicei în primire rufăria, se oprise în spatele ei.

— Veniţi de la doamna prezidentă?...

— Vă duceţi la doamna prezidentă? răspunse Sabina.

— Da. Am cîteva hîrtii de iscălit.

— Ştie şi să iscălească? zise Sabina. Unde se învaţă asta?

Surprins, Florescu rîse cu mulţumire.

— O găsiţi în sala de intrare. Duceţi-i un medic sau mai bine un bărbier. I-am spus ceva şi i-a venit rău.

— Atunci nu mă mai duc... M-aţi scăpat de o plictiseală. Vă mulţumesc.

Florescu era unul din acei « băieţi buni », care pot să numere ideile curente pînă la zece şi să le confunde, paharnic înzestrat cu o limbă gustoasă şi cu un gîtlej aperitiv, povestitor de znoave şi anecdotist fără grăuntele de sare obligator, rîzînd cu poftă de o intenţie de spirit nerealizată şi cu inteligenţa măsurată. El avea, pentru începutul tîrcoalelor din jurul femeilor, o povestire cu un baston, bucata lui reuşită, operă proprie, probabil, construită pe un embrion de anecdotă auzită şi nedigerată. Un volum intim de buzunar, manuscris, cuprindea cele mai bune hazuri şi cîteva pagini secrete, şi într-un compartiment al portofoliului de la sîn Florescu ţinea ascunsă o duzină şi jumătate de fotografii speciale, pentru chef şi tovarăşi chercheliţi.

Ceva bun îl făcea să spuie: « Nu-i aşa că are suc gastric? », sucul gastric fiind sinonim cu spirit şi calitate. Un vin mijlociu era « băubil », unul deosebit de bun devenea « să bei şi să nu mai uiţi ». Despre o mîncare sau băutură în plus, el spunea că « degonflează ». Genul lui umoristic consista în mutarea cuvîntului de pe un obiect pe altul, în crearea de diminutive, în intercalarea după fiecare silabă a unei silabe uniforme şi în citirea versurilor dublate succesiv de cuvintele « Pe dinainte » sau « Pe dindărăt ».

Povestirea cu un baston era din cele mai inocente. Un mare financiar din New York discutase în biurourile unei bănci o importantă afacere de petrol şi construirea unei fabrici de automobile, voind să lanseze maşina ieftină populară. « Aşa

a fost şi cu pantofii, remarca Florescu: întîi nu i-a purtat nimeni fiindcă nu erau», — şi aştepta un efect. «Pe urmă i-au purtat oamenii bogaţi, şi azi îi poartă toată lumea.» Cînd să plece, financiarul şi-a luat pălăria, dar nu şi-a mai găsit bastonul. «Unde era bastonul marelui financiar american?» punea întrebare Florescu. «L-a căutat în toate biurourile şi nu l-a găsit nicăieri.» O versiune.

A doua versiune, perfecţionată: «L-a găsit lîngă maşina de scris a dactilografei». Versiune încă slabă.

A treia versiune a fost descoperită după şase luni de repeţire, inspirată de o caricatură dintr-un ziar umoristic, în douăsprezece scene. Unde era bastonul? Nu era nicăieri. Financiarul îl uitase acasă...

Ilaritatea finală a lui Florescu exploda cu aceeaş sinceritate virgină, repetată ori de cîte ori putea să-şi plaseze anecdota, ca şi atunci cînd i se răspundea: «Mi-ai mai spus-o de vreo patru ori». «Nu e nimic, răspundea autorul. Ţi-o mai spui o dată, ca să rîzi.» Auditoriul nu putea să rîdă, lăsîndu-l pe Florescu să se tăvălească singur.

El explica sensul acestei anecdote, rezervată «sexului frumos», cum avea Florescu nobleţea să-l numească.

— Vezi, nu poţi şti cu cine vorbeşti... Cuconiţa îţi place, trebuie să-i spui ceva. Ai nevoie să faci atmosferă, să te pui în ton. Nimic mai potrivit decît anecdota mea, care-i în fond o istorioară.

Dezlegarea normală a lui Florescu urma inevitabil dacă sexul frumos aparţinea unei trecătoare profesioniste. Ea rîdea odată cu el şi contractul era făcut. O apuca de braţ şi se duceau împreună. Însă Florescu avea şi insuccese. Doamna se oprea în loc, imperativ, cu severitate, şi-l apostrofa:

— Idiotule! dă-te jos de pe trotuar.

Florescu nu putea să reziste la trei vocabule: idiot, cretin și tîmpit. Își întrerupea anecdota, tușea ca să-și cîrpească moralul, se roșea pînă la urechi și dispărea înnapoi, părăsind partida, ca un pasager care sare din mersul tramvaiului. Cîtva timp rămînea zăpăcit dinaintea unei vitrine.

Mergînd în stînga Sabinei, Florescu își cercetă pe furiș, în oglinda unei prăvălii, frumusețea. Mustața lui neagră, ajustată pe buză cu toate artificiile destinate să-i promoveze carnația și dinții, zbura satisfăcător din vîrfuri galice învoalte; ochiul îi era senin, barba bine rasă și pudrată catifelat. Dintr-odată el păși fără pregătire, vorbind de doamna prezidentă, în anecdotă.

— Asta îmi aduce aminte, zise Florescu, pățania unui bancher american, pe care o s-o povestesc imediat. Era la New York...

— Aș dori să credeți că nu mă interesează, răspunse Sabina.

Secretarul prezidentei căzu de sus: tonul era eliminator. El nu văzuse niciodată bine pe Sabina pînă atunci, cu pălăria de pîslă trasă pe nas și cu gulerul ridicat. Și n-o auzise rostindu-se propriu și administrat. Limbajul croitoresei fusese: « Douăsprezece părechi. Dați-mi un pachet de mosoare... Primit o sută de lei... Mulțumesc... Celelalte vor fi gata sîmbătă... Bună ziua. » Nici cuvintele nici glasul din ele nu mai erau aceleași. Și i se dezvălui lui Florescu pitorescul unui desen al gurii în mișcare, o rotunzime a bărbiei și o scoică a urechii, care l-au emoționat. Sabina vorbind, i se părea că mănîncă bomboane și bijuterii. S-a intimidat și totuș nu putea să renunțe la plăcerea de a o însoți. Și se văzu într-adevăr lîngă ea, situat ca un grăjdar cu tîrnul în mînă, lîngă o amazonă.

— Vă rog să mă iertați... N-am să mai spui nimic...

— Dacă poți să uiți că ești un bărbat și că eu sînt o femeie, îți dau voie să umbli alături de mine. Dacă nu, îți interzic. Să nu mai aud o vorbă.

— Sărut mîna... Am înțeles, răspunse cu o perfectă conștiință de vistavoi frumosul Florescu. Numai lăsați-mă...

— Ți-ai închipuit, probabil, că ești un bărbat irezistibil și că eu sînt simțitoare la ridicula dumitale irezistență... Aș vrea să nu te mai gîndești că nu te-ai înșelat. Eu nu sînt în căutare de mascul, domnule Florescu. Ai priceput bine, nu este așa? și definitiv?

Florescu, meschin și caraghios, fu cu atît mai mult săgetat în inimă, de Sabina. El observa cît îi sta de bine ironia, ca o spadă de aur în vîrf cu o perlă, și nu se putu împiedica să vadă cu o tresărire cît de tînăr și viu se împărechea părul ei negru, și ruginiu în substanța lui, cu paliditatea albă a cefei. Nătărăul avea intuiția precisă și stupefiantă că această femeie nu putea să fie de nasul lui. Stingherit de ghiozdanul de piele fină cu catarămi metalice, cu care cochetă pe liniile mari ale vieții, Florescu ar fi voit să-l ascundă, să-l mototolească și să-l arunce, ca pe un certificat fals.

— Dacă ne-am înțeles, o să-ți cer un sfat de camarad... zise Sabina.

Florescu tresări de fericire.

— La ordinul dumneavoastră, domnișoară...

— Nu domnișoară, doamnă... Mă dusesem la prezidenta dumitale, ca să o rog să-mi spuie ce trebuie să facă o mamă, dacă fără alt motiv decît că este un școlar bun și un copil binecrescut, copilul ei este brutalizat, bătut și schilodit de un profesor.

— Despre ce copil este vorba, mă rog? întrebă Florescu.

— E vorba de copilul meu. Mi l-au adus acasă pe sus și acum zace la pat.

— Aveți un copil?

— Nu vrei să te ţii de cuvînt!... Am venit de mai multe ori cu copilul meu la sediu.

— Nu l-am văzut... Eraţi altcineva atunci... Nu-mi aduc aminte... De-abia îmi dau seama... Nu, nu! Nu vă supăraţi, nu ştiu ce vorbesc... Sînt un idiot... declară ameţit Florescu. Cînd s-a întîmplat ticăloşia de care vorbiţi?

— Azi-dimineaţă... Profesorul de matematici...

— N-o fi vorba de Ştefaniu? întrerupse Florescu.

— Ba da! Aţi aflat?

— Nu mai e nimic de făcut, doamnă... A murit acum un ceas, de apoplexie...

Sabina rămase îngîndurată.

— Prea puţin! zise Sabina. Ar fi trebuit să sfîrşească încet şi să se chinuiască mult... Dacă s-a isprăvit nu mai am de cerut nimic... Bună ziua, domnule Florescu. Mulţumesc.

Florescu nu se mai putea despărţi atît de repede şi de uşor de Sabina.

— Aveţi un rest de încasat de la societate... Cînd trimiteţi după el?

— E adevărat, zise Sabina. După lichidarea cu prezidenta nici nu mă mai gîndeam... La ora asta ar fi, probabil, prea tîrziu?... N-aş mai putea să dau ochii cu această doamnă.

Propunerea Sabinei răspunse nu se putea mai precis dorinţei lui Florescu. El mai putea să meargă un drum alături de ea, să asculte zgomotul fermecat al pasului ei, să-i vadă încă frumuseţile gestului şi ale mişcării, dezvăluită atenţiei cu care o urmărea, ca şi cum o fuma, încet şi aromată, într-o pipă lungă. Era iar să spuie o prostie: « Pentru dumneavoastră, doamnă, nici o oră nu e prea tîrzie », şi s-a temut.

Ceasornicul se apropia de 1, cînd Sabina, cu gîndul la Vintilă, că putea să-i cumpere cîteva prăjituri mai bune şi să i le ducă acasă, intră în biuroul gol al societăţii.

Văzîndu-se singur cu Florescu dinaintea casei de fier, i se păru regretabil. Creionul secretarului făcea o socoteală înfrigurată, care nu se mai sfîrșea, luată mereu de la cap.

— Nu mai știu nici să adun, zise Florescu.

« Două cazuri de matematică într-o singură zi, ar fi prea mult », își zise Sabina, ațintind deslînarea mișcărilor secretarului, paralizat, căruia îi scăpa creionul din mînă și-i fugea registrul de pe masă.

El scoase cinci hîrtii de o mie lei și, îndoindu-le de cîteva ori, se îndreptă către Sabina.

— O să ne socotim altă dată, zise el îngălbenind și apropiindu-se. Luați deocamdată atît...

Scena masculului înfierbîntat se desină deodată.

— Nu-ți este rușine? Am de luat trei sute și îmi dai cinci mii? Animalule!

Sabina aruncă ghemul de bancnote pe masă.

— Animal?...

Florescu se împletici, ducîndu-și cotul labei la frunte, unde-l lovise insulta.

— Bine, sînt un animal, zbieră Florescu, repezindu-se. N-ai să pleci de aici pînă ce nu te sărută animalul. Cunoaștem genul. Peste o jumătate de oră o să te rog eu să pleci și n-o să mai vrei tu...

El acoperea drumul la ușe cu spinarea lui voluminoasă, și brațele, deschise ca picioarele unui armăsar sculat pe copitele dinapoi, veneau s-o cuprindă și să încătușeze nimfa, lipită de trupul lui răzvrătit și gemînd a nechez. Sabina îl văzu ca printr-un văl plumburiu umblînd să o prindă și, înfricoșată, nu știa dacă se mai poate bizui pe mijloacele ei de odinioară, ocolind strategic biuroul ales ca o apărare. Se căuta pe sine cu grabă, ca un cuțit într-o ladă cu linguri. Scoase din poșetă revolverul. Ochì în masa animalului, gata să tragă. El șovăi puțin, legănat pe coapse și nesigur: era vorba de dragoste dar și de moarte. Sabina

se aruncă înnainte, cu pumnul întins, și colțul degetului mijlociu lovi animalul la baza nasului, între sprîncene, ca o piatră. Animalul se răsturnă. Creștetul capului sfărîmă oglinda, corpul tamponat în părete se îndoi înnainte, se întoarse învîrtit pe un călcîi, căzu cu sunet într-un genunchi. Durerea rotulei fu ca la giganți, imensă. Animalul era însă puternic și clădit pentru rezistență. Rînjit, el înnainta din nou, cu o pată de sînge pe gulerul cămășii. Sabina se regăsise. Dinții asaltatorului se rupseră de țeava revolverului, ținut ca un box. Un urlet îl azvîrli înnapoi. Ridicîndu-și brațele, secretarul se pregătea să dea năvală cu pumnii. Strechea gorilei trecea la asaltul orgoliului vexat. Pumnii se izbiră ca două maiuri de zidul masiv, unde își lăsară pielea oaselor jerpelită. Mustățile murdare de sînge atîrnau pe o buză desfigurată, sîngera gingia, sîngerau labele și capul. El încercă o lovitură în pîntecul gingaș, cu botul piciorului, încălțat greu, și primi o lovitură finală de-a dreptul. . . Zvîrcolindu-se ca un lup împușcat, doborît pe dușumele și contractat, el se strîngea cu mîinile în regiunea dureroasă.

— M-ai ucis! gemu secretarul, alegînd și aci cuvîntul. Dar te iubesc. . .

Clientela încetase. La comitet nu ar mai fi putut să ceară de lucru, și speriată de ora care începea goală și de toate orele viitoare goale, Sabina era totuș mulțumită că scăpase de corvezile lui, de discursurile și nervii prezidentei, de blîndețea indiferentă a doamnelor, de mizeria sordidă a localurilor, de aspectul unei populații de femei îmbrobodite, sărace, murdare și rele. Între un capac de canal, cîteva lăzi cu gunoaie permanente și două ghișeuri sparte, se petreceau și binefacerea și munca. Coridoarele păstrau de-a lungul păreți-

lor de var și pe scîndurile uzate și grase de uleiuri minerale și în aer, urmele contactului carității și obedienței, în schimburi de procedee, vămuind sufletele de sus sufletele de jos, la o graniță de baricade. Dispăruseră pieptănătura artistică, roșul pe buze al doamnelor venerabile, care nu vor să cedeze timpului un fir de păr, un centimetru pătrat de piele, un ochi, o vînă sau un cartilaj, și pentru care omul nevoiaș începe să existe aproximativ după ce alunecă și cade, între spital și cimitir. Pieriseră și coarnele mustăților negre ostentative ale secretarului general cu mìrosul de turmă și de porc al institutului de milostenii.

După o fixare patetică de princìpii, Sabina abia intra în materie. Lumea săracă nu avea nici generozitatea cu tocmeală a celeilalte. Material mìzeră, mizeria sufletului era mai accentuată și mai definitivă, și caritatea — pe măsura ei. Neputincioasă să inspire ură, ea trebuia să facă milă și, neputînd să pretindă, ea trebuia să ceară și să implore. Cînd s-a hotărît să îmbrățișeze sărăcia și chinul de bunăvoie, Sabina credea că săracii disprețuiesc aurul și bunurile și că, ostili și voluntar concentrați în dezmoștenire, se pregăteau, desfăcuți de prejudecăți și de aderențe, la o viață curată și la o biruință curată. Ei treceau fiecare cu mîna întinsă și cu picioarele tîrîș, chemînd cu o grimasă teatrală și cu căutătura melodramatică pomana noastră cea de toate zilele, numele permis al dreptului cîștigat.

I se evocau Sabinei tablourile de infern urît, mediocru și acceptat ale sărăciei. Într-o gară din Europa văzuse cîndva un exod de populație evreiască prigonită, trecută prin două rînduri de baionete, baionetele care o trimiteau și baionetele care o primeau, ca s-o trimită mai departe, din fruntarie în fruntarie, peste ocean. Ani de zile suferise obsesia unei femei mari și groase, o văduvă,

care, surîzînd paturilor de puşti cu o gură fără dinţi, de sugaci, călca fruntaria cu şapte copìi de mînă, mai avînd pe al optulea în pîntecul dizgra⸗ ţios monumentalizat într⸗un şorţ albastru şi într⸗o fustă crăpată. Şapte generaţii de prunci, la rînd, duceau fiecare subt încovoierea braţului un bagaj fără materie utilă. Cel mai mic dintre copii, legănat pe picioare nesigure şi mîzgălit pe toată faţa, pînă la scîrlionţii bălani ai frunţii, era dezechilibrat în împiedicata lui înnaintare de volumul gol al unei oale de noapte cu gaură în fund, astupată cu un cep de cîrpă.

Imaginea mizeriei caracteristice şi totale i⸗au dat⸗o totdeauna Sabinei evreii, care trăind în triburi şi grupuri, — în familii, — sporesc sărăcia individuală cu prezenţa unei sărăcii divizate şi împărtăşită, în toate lamentabilele⸗i resturi, colec⸗ tiv. Un om singur îşi poate ascunde gaura de la haină: cîrdul lui rătăceşte laolaltă gol. « Ciudat popor! se gîndea Sabina. El dă bancherii cei mai puternici şi săracii cei mai slabi, dar de vreme ce⸗i dă necontenit şi paralel, tuturor Statelor din lume, însemnează că e frămîntat şi că în evreul sărac nu se poate stinge vocaţia şi înfrînge rîvna. Sărăcia mahalalelor mele e alta! Acceptată, sub⸗ scrisă şi fără termen, sărăcie aşezată şi împroprie⸗ tărită, sărăcie cu dreptul la pomana sîmbetei, in⸗ stituită pentru ei.

La urma urmei, Sabino! săracii trebuie să rămîie săraci şi cerşetori. Ei sînt vicioşi, ca şi bogaţii milostivi, cei înfricoşaţi de o viaţă viitoare, în care nu cred dar de care se tem, organizată de la început pentru trebuinţele averii şi acum întoarsă şi împotriva lor. Un ciocan de rachiu, un gologan, o păreche de încălţăminte tocite, hainele unui mort, întreţin neturburatele legături şi necesarele dependenţe. În această sărăcime există şi o înţelegere, Sabino, un contract: ea procură

elitei care te jignește desertul suplimentar de carne cu ochi frumoși, cu gura sîngerie și cu coapsele alunecoase. Tu vreai o gloată inocentă și înfrigurată, ca aceea care însoțea pe Iisus, pe Ion Botezătorul și pe Pavel. Mută-ți gîndul, Sabină, și caută-ți neîntîrziat de lucru, dacă tinerețea ta nu poate împrumuta zilelor și nopților altceva decît osteneala brațelor și un cuget senin.»

Lipsa ultimului pol din buzunar e revelatoare precis, ca un termometru. Polul trebuie recîștigat imediat. Indiferent dacă pentru menținerea temperaturii pui pe foc scîndură, fag, stejar, cedru sau mobilier de muzeu, jarul trebuie alimentat. Doamnele din societatea bună recunoșteau că Sabina e o bună croitoreasă și o femeie de gust, dar ele n-aveau ce căuta în atelierul ei fără oglinzi murale, în care clientela se poate vedea întreagă, și mai ales fără spectacol uman. Prețurile ei erau într-adevăr cele mai mici, conștiinciozitatea croitoresei calculînd exclusiv timpul de lucru, după tariful necesității. Dar cine se oprește la comicul considerat al ieftinătății? Cucoanelor le trebuia un ansamblu, o atmosferă, un salon cald, puțină muzică, poate că și un bufet și poate că și mai mult, un pas de dans, un partener.

De a doua zi, Sabina și-a găsit de lucru la clientelă și a parcurs-o cîtva timp. A îngenunchiat cu gura plină de ace, ca să prindă pe volanele clientelor agitate un volan și să încerce croiala provizorie a unei fuste însăilate. A primit confidențe scabroase. A putut să-și dea seama cîte anatomii strîmbe produce societatea bună, cîte infirmități morale, cîte disperări și nuanțe de nebunie. A văzut efortul fiecăreia să evadeze din personalitatea ei caricaturală și preocuparea constantă și universală de falsificare, orice femeie dorind să fie alta, alături de bărbatul care își fabrică și el pentru priveliștea politică o mască. Grasele voiau

să slăbească și slabele să se îngrașe, babele se voiau adolescente, brunele blonde și ruchine, blondele oacheșe, îndreptate, după dorință, cu vopsele și pudre. Sabina nu izbutea să asorteze persoana cu costumul și culoarea. Picioarele groase doreau să fie văzute pînă la șale, și umerii inegali și dezechi-librați țineau să decolteze spinarea pînă la centură. Pielea scorojită și pigmentată avea pasiunea să fie expusă pe toate întinderile ei.

Cîte o clientă o întreba:

— Sînt frumoasă, Aneto?...

Sabina era Aneta, Marie, Mimi, Rașela, ca un cățel care trebuie să răspundă și dacă-l strigi ca pe o pisică, și dacă-l chemi ca pe o cățea sau ca pe un gîscan. Frumoasele erau hîdele, scă-lîmbele, schiloadele. De cîteva ori Sabina a fost scuturată de păr, pe cînd prindea o dantelă pe corsajul unei rochii de seară încercată dinaintea oglinzii.

— Așa sînt eu, o informa clienta binecrescută, care își cerea scuze. Dar mi-e inima bună. Să nu te superi. Îmi trece iute. Numai dacă mă necă-jesc te rog să taci și să nu-mi răspunzi...

Cucoanele erau nervoase cu deosebire a doua zi după ce pierdeau la cărți sau după ce își prindeau amanții cu alte persoane măritate. În zece jurnale nu găseau nimic, rupeau foile, mototoleau mătăsu-rile, le călcau în picioare. Apoi începeau destăinu-irile.

Sabina a suportat regimul, suind și scoborînd toate gamele cu putință și notîndu-și într-un caiet, personal, acasă, bucată cu bucată, monstruozi-tățile variate ale vieții mincinoase, trăită la domiciliu. A văzut copiii lăsați în seama slugilor și Familia pînă în fundul ei. A fost asaltată de băr-bații întorși acasă în lipsa nevestei, frecată pe sîni, la cuier, de cîte un soț galant care voia s-o ajute. I-au fost propuse tîrguri și rente, și cîteodată, în

căsnicia depravată peste măsură, unde soțul și soția, luați împreună pentru stabilirea unei simple firme conjugale, trăind fiecare cu stricăciunile și abjecțiunile lui, a răbdat destăinuirea la masă în prezența ei a ultimilor isprăvi condamnabile, cu liniște și cinism. Unii și-au dat în cap cu farfuriile în timpul fripturii. Singura putință de rezistență a găsit-o Sabina în nevoia documentării.

Într-o seară, sosind acasă, și-a luat în brațe copilul și a plîns pe obrajii lui, sărutați cu o frîngere a sufletului profundă. Copilul ei păzitși sfînt trebuia să intre în lumea pe care o îmbrăca și o dezbrăca Sabina, să refuze sau să lingă sudorile sufletești ale acestor creaturi, care nu se vor schimba niciodată, multiplicate unele cu altele, perpetuate și stabilite la un nivel. Pentru această calitate de oameni pregătea Sabina un copil bun, un om întreg și nevinovat, ca să fie prostituat sau strivit. Gîndul îi alerga de la ochii frumoși ai lui Vintilă, fericiți de sărutarea repetată a mamei, cu mîngîierile mici și dulci ale limbajului de leagăn, la revolver. Un minut de curaj ar fi terminat două vieți cu neputință de împletit în viața celorlalți. Ea voia să așeze pe picioare un flăcău fără prihană și-i da de fapt vieții un copil nepregătit. Dar ca să curme apocalipsa prin care treceau cu mașina de cusut, cu manechinul și acul, ea trebuia copilul să și-l omoare! Trebuia să-l asasineze ea, trebuia să-l vadă mort. Nici o judecată nu putea să-i acorde dreptul și suferința acestui act. Bine, rău, ceea ce s-a făcut trebuie singur istovit.

Văzîndu-și mama plîngînd, Vintilă plîngea laolaltă cu ea, simțind puterea motivului necunoscut adevărată, plîngea ca atunci cînd, fiind mic de tot și prunc în leagăn, își însușea cîntecele ei de întristare, rostite lui ca niște litanii și monoton, pe cusătura străbătută cu acul.

Sabina se ridică de pe copil, cu pumnii strînși.

— Nu se poate! Mergem înnainte!

— Ce nu se poate?... întrebă Vintilă cu o presimțire.

— Nu se poate să murim!

— De ce nu se poate?... întreba Vintilă, cu altă presimțire. Dacă vrei tu, mamă?

— Dragă Fănică, m-am gîndit mult înnainte de-a te ruga să vii, dar nu mai puteam amîna.

Ștefan Șileriu intrase în odaia mamei lui cu o foaie de hîrtie în mînă.

— Trebuie să fie ceva foarte grav, dacă măicuța s-a hotărît să-mi trimită o scrisoare... zise surîzînd. Era de ajuns să-i spui Caterinei... Știi că nu mi-ai mai scris niciodată, mamă?... Și ce termeni, mă rog! « Avînd ceva important a-ți vorbi, te rog fă-ți timpul să stai după amiază cu mine o jumătate de ceas. » Mă prăpădesc după acest « avînd » de judecătorie... De ce te-ai mai ostenit să scrii și nu mi-ai spus-o, ca să zic și eu așa, « verbal »? Îți fac cel puțin cîte două vizite pe zi... Ce s-a întîmplat? Vrei să-mi vorbești, desigur, de căsătorie.

— De cînd ești logodit, nu-ți aduc nici o învinuire, stai tocmai atît la mine cît durează îmbrățișarea de plecare și de sosire. Ești așa de grăbit încît vii gata îmbrăcat, cu pălăria și bastonul în mînă...

— Știi cît sînt de ocupat, dragă mamă...

— Și mai ales ghicesc cît ești de îndrăgostit... Nu roși, băiatul mamei cel frumos... Așa trebuie să fie și-mi pare bine că este așa... Dacă dragostea nu începe cu dragoste, timp și tinerețe pierdute... Îmi pare bine mai ales că Ioana te iubește la fel... Esențialul. Dar de ce ți-ai pus azi tocmai cravata asta pestriță?...

Ștefan își căuta o atitudine cu stîngăcie, și pe cît era de uriaș, pe atît se pitise în sine.

— Dacă ți-a spus ea că îți șade bine, n-am nimic de zis, adaose doamna Șileriu, cu o tresărire adolescentă în căutătura obosită. Fetele se pricep mai bine...

Ștefan Șileriu avea înnălțimea puternică a unui get și o nevinovăție copilărească în chipul lui alb și proaspăt trandafiriu, contrastante. O sevă îmbelșugată pulsa în marele lui trup viguros, scînteind în ochii liniștiți și adînci și în substanța părului negru, cu firul gros ca de ibrișim.

— Cînd te făcuși atît de mare, maică, Fănică? Mai ieri, alaltăieri, te împiedicai de scăunel... Ia șezi colea nițel...

Ștefan își puse palma pe fruntea bolnavei și i-o scoborî lin pe figură...

— Parcă arzi puțin...

— Nu, n-am nimic. De multă vreme nu m-am simțit atît de bine ca azi, maică. Dar stau subt influența celor ce vreau să-ți spun... Nu-i chiar atît de lesnicios... O să afli lucruri atît de noi încît parcă m-aș teme să ți le spui de-a dreptul și dintr-odată... Știi, în seara cînd te-am pus să-mi citești din cartea pe care mi-ai adus-o?... Voiam de-atunci să-ți vorbesc... M-am codit. Mai aveam, poate, unele îndoieli... A fost să te întrerup de cîteva ori din lectură și să-ți spui: uite de fapt de ce te-am rugat să-mi citești... Mi-ai citit un ceas întreg și pentru întîia oară n-am ascultat nimic, n-am auzit nimic, gîndul mi-era într-altă parte... Pe lîngă teama de a mă destăinui, ceea ce m-a făcut să mai aștept a fost și teama de judecata ta, ca să nu greșești cumva...

— Mamă dragă... zise Ștefan. Se poate să bănui? Mama nu se discută și nu se judecă... Și mama lui Ștefan mai puțin decît oricare alta...

— În general, așa este... Lucrurile, și știute și neștiute, sînt grupate în serii logice, de lucruri posibile... E mai greu cînd treci din seria ta și te înfățișezi într-alta... Cîteodată noi trăim în serii logice succesive și contradictorii... Vorbesc de cei care au avut vreme să trăiască. Unii duc, nu e vorbă, o viață întreagă într-o singură serie nemaisfîrșită...

— Nu înțeleg decît generalitatea acestei idei, zise gigantul, așezîndu-se cu băgare de seamă în fotoliu. Știi că trebuie să fiu foarte atent cu scaunele. Am rupt vreo cîteva... Sînt cel mai greu om din oraș. Nu e de mirare, dacă măicuța lui e femeia cea mai inteligentă. Dar nu pricep unde vrei să ajungi...

— Cînd te-am născut pe tine, micul mamii uriaș, nu mai eram la prima tinerețe... Eram numai în dragostea mea cea dintîia... De aceea ai și ieșit așa de frumos... Cum crezi tu că ies copiii frumoși? Așa, fără motiv?...

Doamna Șileriu, întîrziindu-și spovedania, căuta drumul cel mai de ocol și se retrăia.

— Tu nu știai, nu este așa? că am fost măritată de două ori... Vezi ce anacronic sună cuvintele. Asta înseamnează în vorbe de tinerețe că am avut doi bărbați... Știai?...

— Mi se pare că da, n-aș putea să afirm... Am înnodat fără să vreau pèticele, frînturile, întreruperile.

— Dacă nu te-a surprins întrebarea, înseamnează că știai... Primul meu bărbat nu era gelos ca un bărbat, ci ca o fiară — și totuș totdeauna absent, absent din sufletul lui și de acasă. Nu vreau să-l bîrfesc, era ceea ce aș putea să numesc o personalitate, dar de moravuri vulgare. L-am prins cu toate servitoarele și țărăncile, în toate odăile, noaptea în curte, la grajduri. Era nestăpînit. Ajungea să zărească o femeie pe care n-o mai văzuse, trecînd

pe la ferestre. Se scula de la masă, brusc, și se ducea după ea. O ajungea oriunde. Satele de pe moșie sînt pline de copiii lui... Au vrut să-l omoare țăranii de mai multe ori și nu l-au biruit. Avea cîinii lui ciobănești care îl ascultau ca niște oameni. Străbătea cu ei noaptea satele călare: cine a vrut să se atingă de el a fost sfîșiat. Fugea noaptea din pat de lîngă mine și se întorcea, cîteodată, a treia, a patra zi pe întuneric, plin de sînge... L-am ascultat și l-am urît, mi-era frică de el... Mi s-a dus o bună parte din tinerețe în robia lui, cu gîndul la omul pe care-l iubisem: tatăl tău. L-am întîlnit după mulți ani de la prima mea căsătorie, față în față, în foaierul unui teatru. Bărbații s-au recunoscut. S-au măsurat, s-au insultat și a doua zi s-au întîlnit, fără să fi știut, pe teren. Ce s-a întîmplat atunci n-am putut afla niciodată. Bărbatul meu a cerut divorțul, și-a luat bagajele, s-a despărțit de mine umilit și s-a întors singur la țară. Condiția despărțirii a fost din partea lui să nu mai dau ochii cu moșia în care am trăit arestată o viață întreagă, să las să se creadă că am murit. A urmat căsătoria cu tatăl tău... Dragoste întîrziată.

— Îți pare parcă rău, observă Ștefan.

— Nu trebuia să fac ce-am făcut. Trebuia să mă resemnez... Nu oricine are dreptul să aibă dreptate și să și-o caute. M-am iubit mai mult decît trebuia. Aveam o datorie mai mare și am fugit de ea... Și am fost pedepsită. Starea în care mă găsesc durează cu mult dinainte de moartea tatălui tău. M-a chinuit întîi un bărbat, și după aceea, mai crîncen, urma lui. Sînt atît de nenorocită, Ștefane, cît nu se poate crede. Nenorocită fără nădejde, cu toate prilejurile de a nădăjdui isprăvite... Mă muncește întunericul, un întuneric rece și gol... Și vezi că nu pot măcar muri. Nu mi-am plătit încă păcatul...

Se isca o depărtare între mamă și fiu, ca și cum mama aparținea unor lucruri și fiul altora, și Ștefan avu sensația că zboară de pe acoperișul lui, pe care s-ar fi odihnit, un cîrd de cocori veniți dintr-o zare și porniți să străbată alta... Și i se părea că mama lui exagerează totuș consecințele unei păreri de rău de cămin.

— Cu tata nu ai avut nici o nemulțumire, zise Ștefan cu ochii în jos, ca și cum voia să-i apere fantoma.

— L-am iubit cu disperare, Fănică, și m-a iubit și el. Dar eu l-am iubit așa, crezînd că scap de obsesia mea. M-am lipit de el ca o cămașă, ca să nu aud decît bătaia inimii lui. M-am luptat să uit și nu am putut. Nu se poate uita orișice... Ascultă, dragă Fănică, o femeie trebuie să-i rămîie credincioasă, cu toată jertfa, bărbatului cu care s-a căsătorit. Două căsătorii sînt prea multe pentru o femeie. E noblețea ei, — și viața trebuie trăită înnainte de toate cu noblețe. Femeile noastre vechi au înțeles mai bine decît noi: ele se duceau la mînăstire...

— Nu știu ce să-nțeleg, dragă mamă... răspunse Ștefan Șileriu cu delicatețe.

— Înțelege că din prima căsătorie am avut o fată...

— Nu știam! Nu mi-ai spus niciodată că am o surioară, zise Ștefan cu dulceață.

— Nu o mai ai, dragul maichii, și nici maică-ta nu o mai are...

— A murit? zise Ștefan cu suspinul pe care-l aduce această mare întrebare.

— Din nefericire, din mare nefericire... zise doamna Șileriu. Întîi, mi-am făcut un alibì sufletesc. Sabina era mare...

— A chemat-o Sabina?... Ce mulțumit aș fi să am o soră, pe care să o cheme Sabina, cu care aș putea să ies la braț în mijlocul lumii...

Trebuie să fi fost frumoasă Sabina, zise cu inocență Ștefan.

— Nu pot să tăgăduiesc... Dar mi s-a părut că Sabina îl iubește mai mult pe tatăl ei decît pe mine... Și cred că nu m-am înșelat. Sabina avea un dispreț sarcastic pentru toate femeile. Nu aș zice că era o copie de băiat, dar era aproape un bărbat, în plus cu acest mare dispreț de scîrbă adevărată. Am surprins la ea atitudini care m-au jignit și m-au îngenunchiat, și aluzii care dovedeau cruzime de cuget. Mi s-a părut chiar că admite conduita tatălui ei, încurajat să o urmeze cu o indiferență față de mine, care m-a izolat. Avusesem o speranță în fata mea și pe ea am găsit-o întovărășită cu tatăl ei. Poate că greșesc, dar așa mi s-a părut atunci...

Doamna Șileriu încremeni cu vorba pe buze. Ștefan simpatiza cu această soră pe care nu o cunoscuse și de care afla acum.

— Am și în această secundă, zise bătrîna, sentimentul de atunci, că sînt izolată...

— Nu te supăra, măicuță dragă, am avut și eu odată o surioară, o surioară care a pierit chiar cînd am aflat c-am avut-o...

— Vream numai să mă explic, nădăjduind o achitare pentru viața mea toată, de la tine... Nu mai am alt judecător.

Ștefan întinse brațele și-i sărută ochii, însă interesat de sora lui, căreia îi zîmbea cu amărăciune.

— Tata, zise Ștefan, fără să-și dea seama, căci el simpatiza și cu acel tată care nu a fost și al lui — tatăl Sabinei, vreau să zic, a iubit-o, desigur, mult...

— Dragoste cruntă și bolnăvicioasă, Fănică, groaznică! Fata lui era mai presus de viață, mai presus de mîndrie, mai presus de cinste. E adevărat că averea îi permitea să satisfacă tot ce putea

ea să dorească. Dar dacă n-ar fi avut nimic și ar fi trebuit să fure, să prade, să devasteze, să dea foc, să asasineze ca să-i procure fetei lui un confort care i-ar fi lipsit, el ar fi făcut-o... Ți-am auzit adeseori severitățile de magistrat, Fănică. Bagă de seamă! să nu te înșeli măcar în aprecierile tale secrete: hoții de rînd, bandiții, escrocii, renegații, ticăloșii, au adeseori un motiv onest al ispravilor pedepsite: o dragoste mai puternică decît scrupulul moralei organizate... Dacă fetei lui i-ar fi trebuit un ochi și amîndoi ochii ca să experimenteze în laboratorul ei, tatăl și i-ar fi scos într-o eprubetă.

— Sabina nu era cu voi, cînd ați venit de la moșie?

— Dacă ar fi fost cu noi, poate că nu s-ar fi schimbat nimic. Era în streinătate... Plecase într-o vacanță și nu s-a mai întors. Legăturile dintre mine și tatăl ei se găseau slăbite mai ales din pricină că ea suprimase și corespondența cu noi. Discuțiile noastre, tot mai dese și mai violente, veneau de la educația primită de Sabina și pe care ne-o reproșam unul altuia și ne acuzam. Bărbatul meu a parcurs toate țările ca să dea de ea și s-a întors la moșie demoralizat. Viciile lui au sporit monstruos. S-a apucat și de băut. Cînd se-mbăta, ieșea cu biciul și cu pușca la oameni, hotărît să-i doboare dacă ar fi suflat... A murit și el, fără să-și vadă fata, cum n-am văzut-o nici eu... Am avut știre de la un sanatoriu din Saconnex. Uite. Citește scrisoarea...

— A voit să moară în locul și în odaia unde a stat fata lui acum douăzeci de ani... E cumplit!

— Ai văzut? ăsta era Costache Voinea...

Numele îl făcu să tresară pe Ștefan, izbit de o similitudine, și doamna Șileriu a simțit. Ștefan, căutîndu-și de lucru cu mîinile inactive atîrnate între genunchi, își învîrtea degetele mari.

— Dragul mamii, nu s-a terminat. Sîntem numai la început. Sabina are un copil. . .

— De unde ştii? unde e copilul? de ce nu mi-ai spus de la început?

— Linişteşte-te, maică, de asta vorbim şi de aceea te-am chemat. Mi-ai dat o jumătate de ceas.

— Mai încape vorbă, mamă! Toată noaptea, nu o jumătate de ceas.

— De unde ştiu, m-ai întrebat. A fost aici. . .

Nervozitatea lui Ştefan trecea peste margini.

— Aici, la tine? la noi? şi nu mi-ai spus nimic?. . . Cum se poate asta?

— De ce te-am chemat, puiul mamii; nu ca să-ţi spui?. . .

— De ce mi-ai ascuns atîta timp?

— Acum am aflat şi eu, dragul mamii.

Faţa lui Ştefan se însenină deodată, ca la apropierea unui copil care i-ar fi venit de-a buşile în braţe, ca să-l ridice de jos pînă la piept.

— E mic, mititel?. . . întrebă Şileriu, care pierdea timpul din vedere. A venit cu cineva. . . Cine l-a adus?

— Nu-i prea mic, dragul mamii, e de-o seamă cu tine. . . Şi l-ai adus tu. . .

Ştefan Şileriu păşi din fotoliu de-a dreptul în mijlocul odăii, cuprins ca de un cutremur de nebunie, alternat cu o veselie zgomotoasă, succesiv întunecat şi fulgerat de acelaş sentiment.

— Vintilă Voinea!. . . răcni Ştefan. El e!

— El, dragul mamii. . .

— Mă duc. . . sărut mîna mamă. . . Lasă-mă să te sărut de o sută de mii de ori, mamă dragă! mamă dragă! mamă dragă! N-a mai dat canalia de zece zile pe la noi. . . Nu mai pot să aştept. . . Mă duc să-l aduc.

— Stai jos, dragă Fănică, încă nu s-a terminat. . . Vintilă nu ştie nimic. . . El nu mi-a spus nici cum

a chemat-o pe maică-sa. Eu nu i-am spus nimic...

— Atunci, de unde știi că Vintilă e fiul Sabinei... Ai avut vreo dovadă?

— Mai multe... îl cheamă Voinea: Numele primului meu bărbat. Seamănă cu Sabina ca o picătură de apă... Are și alunița ei de la mînă... O parte din glasul ei... mișcările ei, piciorul ei, stilul ei de gîndire... măsa leit. Și mi-a vorbit de Sabina, ca și cum o aveam dinaintea mea... L-a recunoscut și Caterina. Cînd l-a văzut s-a împiedicat să cadă.

— Ai putut să te ții?

— Mi-a venit de mai multe ori sfîrșeală, am leșinat, vorbind cu el. Am fost gata, gata să-i spui... Nu i-am spus nimic. M-am gîndit să nu fac rău. Vintilă nu reacționează ca toată lumea. M-am temut... Sabina a suferit cu el optsprezece ani de mizerie neagră. Fără nici o îndoială, ea și-a aplicat sieș severitățile disprețului ei de femei... Nu vreau să-l pierdem tocmai acum cînd am pus mîna pe el. Să nu te pripești. Trebuie luat încet.

— Vreau să-l văd numaidecît, mamă. Nu mai pot să trăiesc fără Vintilă.

— Puțintică răbdare, lasă-mă să sfîrșesc. Începe rolul tău... Din lungile convorbiri cu Vintilă am căpătat dovada că băiatul ăsta care e al nostru, cărturar cum este și profund onest, refuză lupta, dată de alții cu o penibilă impetuozitate, ca o faptă trivială. El nu-i cere vieții nimic, mulțumit cu puțin, cu o infimă fracțiune din acest puțin. Inaptitudinile lui se vor putea modifica: asta nu mă prea preocupă. Starea lui sufletească e îngrijorătoare!... Pînă la vîrsta lui, nu s-a schițat nici un roman... Romanul lui de dragoste e Sabina... Mama îi umple toate intervalele sufletești, care la un tînăr de anii lui așteaptă, goale ca ramele unui stup, să fie împlinite cu fagurii reginei. Capacitățile lui sînt exclusiv locuite de ea. La el

viața, și bucuria, și întristarea, și geometria, și algebra, încep cu mama, nu cu o mamă regretată, dar cu o mamă prezentă, care îl covîrșește ca o logodnică și ca o soție. Sentimentul lui e taciturn și violent. Fără voia ei, printr-un sacrificiu de fiece secundă și prin consacrarea ei totală lui, ajutată și de o natură sensibilă extravagant, copila mea și-a neutralizat copilul ei... El o vede cînd citește, cînd se bucură și cînd lăcrimează, gîndul ei l-a sorbit întreg, și fizicul lui e inexistent. Și îmbucătura îi este împărțită în gură în două bucăți, din care una și cea dintîia este a ei... Ca și cum Sabina nici n-ar fi murit, ci s-ar afla vie în ființa lui vrăjită, el trăiește, topit în ceața ei, fericit cînd poate să se scufunde în singurătățile neturburate. Mi-e frică de ceasul în care va înțelege că Sabina a murit într-adevăr și cînd va ieși din halucinarea lui.

Vintilă dispune de toată averea bunicului adormită: o avuție însemnată îl așteaptă. Descurcă-i-o tu, pune un advocat să-i organizeze proprietățile. Ele produc zilnic o bogăție necheltuită. Să i le dea în mînă, să simtă că sînt ale lui. Cred că, înțelegînd gustul belșugurilor, el se va împăca și cu viața.

Să ne gîndim la un program de gospodărie pentru Vintilă. Du-te la el, caută și-l mută la noi, scoate-l în orice caz dintr-o odaie care îl suge și-l anemiază. Du-te cu el la un croitor, comandă-i cîteva costume, înnoiește-l de sus pînă jos, cumpără-i lucruri multe, fine și scumpe, dă-i bani, scoate-l, plimbă-l, poartă-l pe la teatre, restaurante și localuri de petrecere. Mută-i viața din loc... Și m-am mai gîndit la ceva... la sora logodnicei tale...

O bătaie în ușă opri vorba precipitată și însuflețită a doamnei Șileriu, care se uită interogativ la fiul ei. Era bătaia cunoscută.

— Mai vorbim mai tîrziu... şopti bătrîna.

— Vintilă! strigă Ştefan, aruncîndu-se înnainte, dar întrerupt cu braţele întinse.

Vintilă saluta ca în Evanghelii.

— Pace vouă! zise Vintilă cu o voce stinsă şi nouă. Accentul cuvintelor aparţinea unei stranii sincerităţi. Bătrîna şi fiul ei avură senzaţia de groază că o scară abia construită se cleatină şi se deslînează.

Cîinele ieşindu-i înnainte, venea spre Vintilă cu şovăieli de atitudini sentimentale.

— Mi-a fost tare dor de tine, cîine. Nu mai ştiu cum îţi zice. Bubi!

Doamna Şileriu îl lăsă să-l cheme Bubi, impresionată de absenţa abstractă a lui Vintilă.

— O să stau niţel jos, zise Vintilă, chemînd căţelul, cu semnul obişnuit, pe genunchi. A! sărut mîna, doamnă Şileriu. Bună ziua Ştefane: nici nu te vedeam.

Vintilă, abia răsturnat în fotoliul vechilor convorbiri cu bolnava, păru să-şi aducă aminte ceva şi sări din scaun.

— Nu înţeleg: ce caut la voi? cum am nimerit aci? Plecasem într-altă parte...

— Te aduce inima, Vintilă, zise Ştefan. Fă-ne plăcerea să stai jos. Tu aici ai vrut să vii, dar ai uitat...

— Crezi? zise Vintilă, uitîndu-se în oglinda dulapului, ca la un străin. Îşi duse mîna la frunte, de la o tîmplă la cealaltă, lăsîndu-şi-o să alunece de-a lungul obrazului pînă jos. Îi crescuse barba de două degete, paliditatea feţei slăbite căpătase un ton alburiu, de tibişir, şi ochii duşi, în fundul orbitelor umbroase, goale, aveau o licărire mată, de plumb. Mîna lui lăsase în palmele lui Ştefan o sensaţie durabilă rece, unghiile aveau o gălbeneală albăstruie, şi gîtul, redus şi subţiat în gulerul tare al cămăşii, părea ocolit de un abajur.

— Ai fost bolnav? zise doamna Şileriu.
— Eu? răspunse Vintilă. De ce?
— Te găsesc obosit... Ţi-e cam obosită şi vocea.
— Am fost foarte ocupat, peste măsură de ocupat, zise Vintilă, ca un advocat cu multe procese şi continuîndu-şi fraza în minte, atent să înconjure precis cu degetul mare al mîinii drepte o unghie pătată de cerneală.
Doamna Şileriu şi Ştefan simţeau că, dacă nu i-o întrerup, tăcerea lui Vintilă putea să fie definitivă.
— Nu vrei să ne spui şi nouă cum ai fost ocupat? zise Ştefan.
Vintilă răspunse cu placiditate, după reflexiune şi privindu-şi degetele fix:
— A fost pe la mine mama...
— Doamne, Dumnezeule! strigă nestăpînită doamna Şileriu.
— De ce vă miraţi aşa, doamnă Şileriu? Nu are voie mama să vie la mine? N-am aşteptat-o destul?
— E la tine acasă? întrebă Ştefan Şileriu, urmărindu-l în gîndirea lui, ca pe marginile unui precipiciu.
— N-aş fi putut să o las singură... A plecat... A venit de mai multe ori şi a plecat. Nu poate să vie decît noaptea...
— Ai vorbit cu mama ta?
— Nu mai vorbeşte... Sau, mai bine zis, vorbeşte fără să grăiască... Spune ceva şi o aud cu ochii... Aş vrea să vorbesc şi eu ca ea, cu gîndul. Ea vorbeşte şi cu mîinile.
— Trebuie să-ţi fi spus multe lucruri, zise Ştefan, palid, parcă oglindit într-o apă otrăvită.
— Nu prea multe. A venit să-mi spuie, răspunse, slăbindu-şi de tot şoaptele şi ridicînd un deget spre buze, tainic, că pot să desfac pachetul şi să-l citesc...

— Ce pachet?
— Nu ştii? pachetul pe care mi-a spus să nu-l desfac zece ani... Era pecetluit. L-am desfăcut...
— Ai găsit scrisorile?
— Care scrisori?... întrebă Vintilă. Nu era vorba de nici o scrisoare. Am găsit două caiete. Sînt la mine... Nu le mai las acasă.
Vîrîndu-şi mîinile pe gaura jiletcii, Vintilă scoase din sîn două carnete, legate în piele moale, vişiniu şi verde.
— Mi-a spus şi mama să nu le las acasă, că mi le poate fura cineva.
Vintilă se sculă cu greutate în picioare şi făcu o declaraţie solemnă:
— Nu mai mă cheamă Vintilă Voinea! zise Vintilă.
— Ce vrei să spui? întrebă cu sufletul ostenit Ştefan.
— Vreau să spui că mă cheamă Horst...
— Horst?! se uimi Ştefan, întinzînd mîna să pipăie caietele surorii lui.
— Am lămurit mai multe puncte foarte întunecate, doamnă Şileriu... Tatăl meu a fost William Horst, căpitan în marina engleză, şi pot să vă mai spui că mama mea a fost Sabina Horst, soţia lui...
Cu toate că o confirmare verbală devenise de prisos, doamna Şileriu scoase iarăş un strigăt, mai potolit.
— Au fost căsătoriţi! zise satisfăcută în preceptele ei bătrîna.
— Vezi bine! răspunse Vintilă. La pagina optzeci şi şapte e descrisă căsătoria.
Vintilă surîse.
— Era jurnalul ei, în care mama ta îşi făcea însemnările zilnice? Nu vrei să mi-l dai niţel? îl ceru Ştefan.
— Nu pot să-l dau din mînă! Cel verde e al tatălui meu, adaose Vintilă cu un timbru ciudat

pe aceste ultime cuvinte, pe care nu le rostise niciodată. Şi ca în vis: Nu mai e nici mama, nu mai e nici tata... E numai Vintilă singur... O lacrimă lucidă îi umezi lumina ochilor.

— Taci, nu mai spune aşa... zise Ştefan. Vintilă nu e singur... Vintilă ne are pe noi.

— Pe voi... Dar cine sînteţi voi?... Azi sînteţi şi mîine nu mai sînteţi.

Ridicîndu-şi-o întinsă pînă în dreptul gurii, Vintilă suflă peste palmă, ca într-un aşternut de praf care fuge.

— Ştii că o să iau căţelul îndărăt. Mi-am adus aminte cum îl cheamă: îl cheamă Mocăţun.

— Ce vorbă e asta?... Cum o să-l iei îndărăt? zise Ştefan.

— La subsuoară... E mic, răspunse Vintilă. Vreau să-l vadă şi mama. Cred că iar vine la noapte. Cît e ceasul? Ea vine pe la două... Mai e vreme, dacă nu cumva vine în lipsa mea... Ştii, dragă Ştefane, n-aş vrea să mă aştepte.

— Dacă nu veneai nici astă-seară, zise Ştefan, pusesem de gînd să viu eu la tine... Şi ştii ce mai vreau? Să te iau ca să te muţi la noi... Ţi-am pregătit o odaie frumoasă, sus.

— Să mă desparţi de mama? zise Vintilă, ascunzîndu-şi albumele în sîn, ca de o ameninţare.

Doamna Şileriu îi zise pe neaşteptate:

— Nu vrei să-mi zici şi mie mamă, ca să-ţi zic şi eu Vintilă?

Propunerea îl tulbură. Vintilă tăcu intrînd ca într-un zid.

— Zi-mi atunci: mamă-mare, bunico... Mi-ar plăcea mult.

Vintilă tăcu împietrit. Preţul unui singur cuvînt avea valoarea unei convingeri, sau a unui ideal. I se părea că i se cere să se lepede şi să renege.

— Ce vrei să iei? întrebă doamna Şileriu, voind să schimbe atmosfera şi să derive, cu grije de

slăbiciunea lui Vintilă. Să luăm împreună o felie de şuncă şi un ceai.

— M-am lăsat de mîncare, zise Vintilă, ca şi cum afirma că s-ar fi lăsat de tutun.

— Eşti extraordinar! Cred că glumeşti, zise Ştefan, nu fi copil.

— Am vrut să văd dacă pot şi am putut. Mi-era imposibil să citesc caietele mamii şi să mănînc. De o săptămînă am suprimat şi somnul... şi mă simt foarte bine. Am învins două dobitoace: unul cerea hrană şi celălalt odihnă.

— Dragă Vintilă, mă superi, zise Ştefan. Cu începere de acum ai să mănînci toate mesele la noi. Şi fă cum ţi-am spus: mută-te aici.

Vintilă se sculă să plece, dar, părăsit de puteri, căzu pe scaun înnapoi.

— De ce nu mă lăsaţi să plec? zise Vintilă. Mi-ai făcut ceva. Nu mă mai ţiu pe picioare. Ce mi-ai făcut?

— Nu vezi că te-au slăbit foamea şi neodihna?

— Nu mi-e niciodată foame, zise Vintilă. Nu mai îmi e nici somn.

— De post a-nceput să-ţi miroasă şi gura.

— Nu-i adevărat! răspunse Vintilă, adus la realitatea că poate să fie adevărat.

— Ia oleacă de şuncă şi un păhăruţ de vin, îi zise doamna Şileriu pe moldoveneşte, cu o diminutivare cordială.

O tavă plină fusese aşezată lîngă patul bolnavei, pe o masă uşoară.

— Mă faceţi să mănînc cadavru, zise Vintilă, servit în mînă cu o felie de pîine învelită cu o foaie de carne.

— Poţi să iei şi fructe... Trebuie neapărat să mănînci. Nu vezi că te prăpădeşti pe picioare? Ce, vrei să mori?

Vintilă înnălţă din pămînt o căutătură iluminată către Ştefan.

— Ce bine ar fi!... Dar cred că nu se va putea, zise Vintilă suspinat. Îmi pare rău ori de cîte ori mănînc, şi mă revolt ori de cîte ori mă fură somnul. Robii blidului şi ai saltelei! E dezgustător. O jumătate de viaţă putrezeşti lungit şi un sfert din ea te mîzgăleşti cu grăsime.

— Mai ia un pahar, zise Ştefan. E un vin din viile noastre...

— Îl simt pînă în vîrful picioarelor, zise Vintilă, zîmbind cu naivitate. M-am îmbătat.

După al doilea pahar şi a treia porţie de şuncă, Vintilă aţipi, ca un copil adormit cu ţîţa pe buze.

— I-a făcut bine... şopti foarte încet doamna Şileriu, mulţumită.

— Ai văzut cum vorbea cînd a venit? Aiurise...

— Ce-i puţin lucru să lupţi cu natura?... zise doamna Şileriu ştiinţific. Cum facem să-l mutăm la noi?

— Mi se pare foarte greu, zise Ştefan.

— Vezi? Nu a fost ce crezusem eu... A fost măritată. Dar să nu-i spuie ea nimic, măcar lui tată-su? asta nu înţeleg.

Vintilă adormise mai bine de o jumătate de ceas, păzit de grija celor din odaie, fiecare desfăcînd pentru el din tăcerea lui un fir personal de gîndire, bolborosit ca într-o cataractă zbuciumată în întuneric. Şi ar fi dormit încă mult dacă « javra », cum s-a răstit Ştefan la cîine, care dormea şi el în perina lui, nu ar fi visat poate o pisică şi n-ar fi lătrat din somn. Deşteptîndu-se, Vintilă, înfricoşat că l-au putut carnea şi oasele trăda şi totuş sperînd că nu a sforăit, întrebă:

— Ce-am făcut, doamnă Şileriu? Mi se pare că am dormit...

— Te-ai odihnit şi dumneata niţel, şi ţi-a făcut bine, zise surîzînd bătrîna. Nu e nici o ruşine...

De noi nici nu trebuie să-ţi fie ruşine, niciodată... Uite, ţi s-a mai înseninat faţa... Să nu mai faci aşa, să nu dormi şi să nu mănînci... Ai de trăit o tinereţe şi o viaţă şi noi avem cuvinte serioase să credem că ai să fii foarte mulţumit cînd ai să ştii mai mult... Eu o să-ţi spui dumitale într-o zi o poveste frumoasă, care o să-ţi placă.

Dinaintea atitudinii indiferente a lui Vintilă, plecat cu fruntea pe mîinile răzimate în coate pe genunchi, privirea doamnei Şileriu se strecură întrebătoare către fiul ei, dacă trebuia spus ceva mai mult deocamdată. Ştefan răspunse negativ, din sprîncene.

Vintilă părea că iese din halucinarea cu care venise.

— Nu ne mai spui nimic? întrebă doamna Şileriu.

— Ba da. M-am clarificat. Vreau să vă spui că nu sînt om ca toată lumea...

— Şi-ţi pare rău că faci excepţie prin originalitate? E distincţia dumitale.

— Dacă ar fi originalitate şi distincţie!... Dar e altceva... cu mult mai rău...

— Ţi-am mai spus de cîteva ori să renunţi la această falsă analiză, zise Ştefan. Pe de o parte analizezi pînă la fierbinte, şi pe de alta primeşti tot ce-ţi trece prin minte ca un dar de suferinţă indiscutabil.

— Tocmai! zise Vintilă. E ceea ce mă tortu-rează şi mă suprimă: dezechilibrul meu.

— Mai născocişi un cuvînt...

— Cuvîntul pentru mine e vechi ca şi starea pe care o numeşte... Nu te amăgi, Ştefane, sînt mai preocupat de starea mea sufletească decît ţi-ai putea închipui. Am un suflet inegal şi şubred. Numai şi nevoia de a mă judeca, scruta şi cîntări, ca principală activitate interioară, arată caducitate morală... Tinerii de vîrsta mea nu se împiedică

în rădăcinile și buruienile sufletești. Ei trăiesc! Eu nu trăiesc...

— E criza morală a tinereții. Toți am avut-o sau o avem.

— Altă formă, Ștefane... Forma mea este a unei vieți, trăită demult și isprăvită demult. Știu gustul tuturor lucrurilor pe care nici nu le-am gustat și sînt obsedat de finalități. Nu pot începe nimic pentru că știu dinainte sfîrșitul. În douăzeci de scheme se cuprinde toată existența: în mine, geometria lor e rezolvată mintal. Am toate rezultatele în parenteze, ca într-o carte de aritmetică elementară, pe care eu o citesc de-a-ndaratele.

— O să-ți schimbi viața și ți se schimbă numai-decît și schemele.

— Nu se poate, Ștefane: sînt definitive și inflexibile. N-ai văzut că nu-mi place nimic? și mi-ar plăcea să-mi placă. Aș vrea să-mi pot duce viața pe dinafară, ca voi toți: de ce crezi tu că trăiesc eu numai pe dinăuntru și că descompun sufletul aparențelor, inoculîndu-le caria rece a sensibilității mele? Sînt vătămat în substanță, nu mă pot bucura de nimic. Auzi tu? de nimic. Cum socotești tu că aș putea să fiu viteaz, cînd sînt un fricos? Aș vrea să fiu obraznic și sînt timid. Aș vrea să răcnesc și să mă bat în piept, mărginit în ocolul unei idei sau al unei stupidități, în care să cred sau să mă pot preface a crede, și-mi este scîrbă: e facil. De ce mă scîrbesc eu, acolo unde ceilalți sorb cu lăcomie? De ce vine la mine indigestia înnainte de a pune măcar furculița? Sînt meditativ și parcurs de febră acolo unde toată lumea, lacomă și brutală, e scelerată. Vreau să fiu și eu un scelerat. Da, să mă tăvălesc cu ochii închiși în bucuriile amare, ca toată lumea. Nu pot. De ce nu pot? Am pus urechea la toate ușile la care ți se răspunde prin gaura cheii: n-am primit răspuns. Și acum, tîrziu, foarte tîrziu, m-am dumi-

rit. Am aflat care-i boala mea, dar identificarea ei serveşte numai la ştergerea schiţelor creionate în obscuritate şi care amestecau semnele topografice: am o hartă clară şi atîta tot: nu lecuieşte. Leacul e imposibil.

— Şi care-i explicaţia ta la atîtea erori cîte cuvinte încîlceşti?

— Sînt un hibrid, Ştefane... Nu pot utiliza nici pe englezul aventurier din sîngele meu, nici puterile de hotărîre ale mamei. Sînt urzit din două materiale ce nu se urzesc între ele: beţe şi lînă. Nu merg împreună. Lemnul rămîne tărîţe şi firul moale scamă. Ridică velinţa ţesută din ele: ţesătura e pulverizată: se risipeşte. Sînt un covor risipit, Ştefane. Vezi că nu se poate face nimic?

— Teorie şi cărturărie, zise Ştefan. Indemonstrabil.

— Un suflet şi o viaţă nu-ţi demonstrează ţie nimic? Uită-te la mine. Sînt de sus pînă jos, în tot sufletul meu, o corcitură! Pe mine nu mă impresionează absolut nimic din cîte te entuziasmează pe tine, în viaţa pe bucăţi şi varietăţi. Dacă ne înţelegem în opiniile noastre abstracte, în judecăţile critice, ele sînt cerebrale şi nelocalizate. Localul, şi fizic şi de simţire, mă lasă indiferent. Tu, care crezi că ştii mai multe decît mine, dă-mi o explicaţie... Şi trebuie să-ţi adaog că educaţia mi-a fost sănătoasă şi că moralul mamei a fost de o duritate şi de o corectitudine de diamant...

Ca şi cum făcuse o sforţare peste rezistenţa lui şi urcase agăţat ca un păianjen un părete de prăpastie vertical numai cu mîinile pînă la gura ei şi s-a prăbuşit înnapoi, Vintilă, frînt din umeri, şi-a lăsat capul pe piept, sprijinit în bărbie. În patul doamnei Şileriu era ediţia lui Pascal. Vintilă o luă, întoarse cîteva foi, închise cartea şi citi cotorul cu litere de aur.

— Tovarăşe!... zise Vintilă, clătinînd din cap. Omul cu groapa după el... Omul trestiei gînditoare!... Vream de mult să-l bag în sobă, zise Vintilă, îndreptîndu-se către cămin.

— Iar faci copilării, dragă Vintilă, zise Ştefan curmîndu-i drumul. Pascal nu se aruncă în foc. Dă-l încoace.

— Fiindcă zici tu, Ştefane... Dar omul nu e o trestie, dragă, omul e un par; omul nu gîndeşte, omul ţine gardul de la coteţ... Ce e omul, doamnă Şileriu? zise Vintilă reluîndu-şi locul şi mîngîind fruntea căţelului, care-i da capul, culcîndu-şi-l pe genunchii lui, cu o vădită intenţie de a-şi consola stăpînul... După mine, omul e un purice mare, care sare spre cer şi cade-ndărăt, fără să-l ajungă... E plin de purici pămîntul, doamnă... Ori nu e purice?... Nu e purice, e schelet... Altădată vedeam şi carne pe el... Carnea nu se mai vede nici ca un albuş. Mă întîlnesc peste tot locul cu scheleţi... Fac treabă, aleargă, ca printr-un cimitir, şi noaptea se culcă... Scheleţi fără sex, neutri şi uniformi... Scheletul dumneavoastră, doamnă, şi scheletul lui Ştefan, sînt cu totul la fel, unul mai mare şi altul mai mic; atît. Gîndeşte scheletul? Nu. Sună oasele, ca tacul în bile.

— Ați mai auzit voi, fetelor, de vre un băiat care să iubească numai pe măsa?

Batjocura, spusă cu necruțare și cu un accent de parvenitism în carieră și morală, venea din buzele de foarfecă, întinse ca două sfori paralele pe fălcile slabe între urechi, ale unei foste celebrități.

— Ce fel de întrebare e asta? întrebă cea mai autorizată.

— Să vă explic. Nu e un sugaci. A trecut de patru ani, a trecut de douăzeci... E un gogeamite doctorul în matematici...

« Fetele » se puseră pe rîs. Aproape goale și cu ușile date de părete pe coridorul îngust, ele se pregăteau de premieră, fardîndu-și masca, încercînd perucile și trecînd în dezordine prin cabinele cu cabotini, ca să ia un calîp de cacao sau să împrumute un roșu mai aprins. O ceață de pudră, de parfume cu tării confundate și de crud miros de cocă și huști acrea paradisul din dos al minusculului teatru, asaltat pe scara de serviciu de imberbi cu apa la gură și de admiratori zbîrciți. În așteptarea rezultatelor de la casă și a biletelor gratuite, ținuți în respect de valeți și pompieri, ei erau precipitați din cînd în cînd val-vîrtej înnapoi din călcîie, la trecerea cîte unui favorit cu blană, care își putea permite să pipăie bărbia cu gropiță a unei artiste și să-i puie, ca unui cal de curse, mînușa pe șold.

După trecerea directorului de scenă, care înjura pe coridoare ca un surugiu, artistele s-au îmbulzit respectuos la cabina Tinei, lacome de noutăţi inutile.

— Spune croitoreasa!... zise Tina. Lucrează pentru o viitoare mireasă, care are o soră şi care ar fi voit să o mărite şi pe ea, cu un matematician îndrăgostit de măsa, nota bene, adaose în latineşte, de măsa lui... Toate insistenţele au rămas, nota bene, de prisos.

— Trebuie să fie vre unul din ăia care... ştii, îşi poartă dragostea în palmă, căuta să ocolească, şi nu izbuti, o persoană îmbrăcată în *mauve* liliac... S-au mai văzut de ăştia... Astea vreai să ne spui?

— N-am vrut să spui nimic... se retractă Tina, indignată. Mi-a scăpat şi mie o vorbă: voi v-aţi adunat ca gîştele.

— Eu le-aş tăia ăstora degetele cu satîrul pe pragul uşii. Atîtea fete drăguţe aşteaptă un băiat bun, şi poftim!... Şi tocmai de la matematici, soro?... ăştia păreau mai serioşi.

— Tocmai fiindcă sînt prea serioşi... Cu ăla însă e altceva, că trăieşte cu măsa, mi-a spus croitoreasa...

— Eu n-am spus aşa, interveni croitoreasa vexată şi care isprăvise de ajustat un clin. Domnişoara voia să ştie ce mai e pe la clientelă. I-am povestit şi eu cîteva mofturi şi un caz foarte trist. Eu am spus că mama domnului profesor a murit...

Cuvîntul «a murit», în mijlocul forfotei anatomice şi al veseliilor artificiale dintre cabine şi culise, făcu efectul unui pahar cu apă rece, aruncat peste decolteuri şi fese.

— Aşa spune! Vezi?

— Nici n-am spus altfel, răspunse croitoreasa, v-aţi pripit dumneavoastră. Domnul profesor e altfel de om.

— Nu mi-ai spus tu, fă, că s-a ținut cu măsa?... răcni Tina, ridicînd pumnul în vîrful brațului nud, ca un băț.

— Ferească Dumnezeu! domnișoară... Și altă dată să ții pe *tu* și pe *fă* pentru acasă la dumneata. Sînt femeie în vîrstă... N-am fost totdeauna croitoreasă de teatru... Nu sînt nici fată de căruțaș.

— Arde-o!... Înghite-o!... se auzi din cîrdul care se depărta al actrițelor pe jumătate goale.

— Acum o iau de păr și mătur cu ea toată sala, zise interpreta principală, persoană uscată, vînătă și veninoasă.

— N-a fost căruțaș ta'su. A fost măturător, zise croitoreasa, care trecuse într-altă cabină, să încerce alte costume.

— Ai spus, madam Amalia, că mama profesorului a murit, zise o fetișcană dintre artiste, decent, emoționată. Profesorul nu poate să o uite.

— Adevărat, domnișoară... Lucrez în casa domnișoarei care se mărită, de cînd mi-a murit bărbatul, de zece ani, și am cunoscut-o de mică... Domnișoara ia un magistrat, un tînăr din toate punctele de vedere, zise Amalia cu nobilă pedanterie, foarte bine... Domnișoara mai are o soră, a doua domnișoară... Magistratul are și el un prieten, ca un frate, pe profesor... Trebuia să se facă două căsătorii odată... Nu s-a putut... Profesorul își iubește mama atît de mult, că nu mai poate iubi nici o altă femeie. Punct. E totuna ce-am spus eu cu ce spune șteoalfa de dincolo? I-e necaz că-i ca o scîndură și n-are și ea un pic de țîțe. Moare, plesnește... Are și ea niște scîrbe de fleici... ca o cățea fătată... Dar cine-i de vină că nu i le-a făcut măsa cu ta'su căruțașul?...

— Desigur că nu, răspunse domnișoara actriță. Dar, să te-ntreb ceva, profesorul e *tip*?...

— E cît se poate de bine, domnișoară. O să-l vedeți astă-seară la spectacol, în avanscenă. Se

mai face astă-seară o încercare: Vin părechile amîndouă... Domnul Şileriu, cum se numeşte judecătorul, ţine să se facă orişicum şi a doua căsătorie... Dacă i-ar fi tată şi tot nu s-ar ocupa atît de mult de prietenul lui cel mai bun... De trei luni de zile îl duce peste tot locul, ca să uite... Au fost amîndoi în streinătate şi a trebuit să se întoarcă repede: mormîntul mamei e aici... L-a purtat prin toată lumea, l-a dus şi l-a întors în fel şi chipuri, doar o uita... Nu poate să uite... Dragostea lui în loc să descrească, sporeşte şi, mi se pare chiar, Doamne iartă-mă, că profesorul s-a cam ţîcnit... Oamenii prea deştepţi, domnişoară, nu trăiesc, şi copiii prea deştepţi nu se joacă.

— Tot n-am rol astă-seară... zise tînăra artistă. Zici că vine în avanscenă? O să-l caut.

Prin gaura cortinei se putea urmări interesanta distribuire treptată a publicului, adunat în staluri şi ranguri, în vederea unuia şi aceluiaş lucru, toaletele, averile, categoriile, bijuteriile, ediţiile infinit variate ale oamenilor, hotărîţi să stea locului, timp de trei ore, atenţi la evoluţiile unui punct. Vintilă Voinea, încremenit într-un colţ, număra fără să vrea cheliile din staluri, ocupate ca de nişte sfinţi în smoching, cu tonsură şi aureolă. Zicea în gînd: una, două, trei, patru, şi dacă la al şaptesprezecelea exemplar de craniu gol se producea o mişcare a stalurilor pentru trecerea unor persoane la mijlocul băncii, metalizate în structura demnităţii lor cu bijuterìi, lanţuri şi catarămi, numărătoarea mecanică reîncepea cu: una, două, trei... A numărat şi a trecut în revistă toate seriile unei unităţi de obiect, scaunele goale, capetele de îngeri din capiteluri, scoicile cu ramuri din ghirlanda circulară decorativă a lojilor, şi, în sfîrşit, stalurile pline pînă la cel din urmă loc.

Lîngă Ştefan Şileriu, răzimată cu braţul gol pe umărul fotoliului ocupat de logodnic, viitoarea

soție îi imobiliza căutătura la șoaptele ei, jucate pe giuvaerele dinților, asortați în catifeaua buzelor ca într-o cutie neîndestul închisă, și privirea sălii întregi se îndrepta magnetizată către frumoasa păreche. Deopotrivă de atrăgătoare, sora logodnicei, împărtășită din rămășițele surîsului și șoaptei, contempla, ca să-și găsească o îndeletnicire, prin lentilele ovale ale unui ochelar inutil și cu atît mai în ton, cu coada de aur, păreții care nu reprezintau nimic, iar Vintilă, retranșat în ungherul cel mai depărtat de marginea lojei, îi punea o greutate pe grumaz, ca și cum l-ar fi ținut în cîrcă.

Vintilă Voinea, cu ochii focoși, aprinși de o stranie temperatură interioară, gingàș în apucături, naiv, fantastic și profund, nu putea să displacă unei fete, educată pentru o viață care adaogă virtuților rafinamentul. Agasată de a rămîne singuratecă între un bărbat mut și o păreche care se ciugulește cu vorbe strecurate ca prin fulgi, și fiind un sfert de oră gol dinaintea cortinei, ca un camarad decis ea își mută fotoliul, pivotat pe un picior, alături de fotoliul lui Vintilă.

— Nu ți se mai urăște în colțul dumitale, domnule Voinea?... La ce te tot gîndești?

— Am numărat, domnișoară, pîn-acum tot ce se putea număra și am clasat una sută șaptesprezece vertebrate, după conformația frunții, a nasurilor și a urechilor, întregul sector de la parter pînă la galerii, din raza mea vizuală. N-am găsit remarcabil nimic...

— Cunosc un mamifer remarcabil, la care se uită toată sala, și dumneata nu te-ai uitat o singură dată, nici din profil și nici din spate... Ar fi simțit...

Vintilă gîfîi, deconcertat. Se gîndi că dacă fata asta frumoasă, cu carnația splendidă și complicată, ar deveni proprietatea lui, el n-ar ști niciodată cum să înceapă și ce ar face cu ea și își aduse

aminte de crima, poate petrecută poate închipuită de el într-un vis, — uitase, — a unui vînător. Acela și-a urmărit idealul cu pușca, și cînd l-a doborît, a căzut în rîpă fata care-l iubise și-l urmărea fără să știe el, cu o pană la pălărie, prin munți.

Cu franchețea și a dragostei și a prieteniei, ea îi apucă o mînă, pe care el nu o putu trage înnapoi.

— De ce te ferești de mine? șopti Ana, fără să-i rostească numele. Și se uită țintă în ochii lui, al cărora tăiș scăpăra de o lumină nouă, ca la lupi.

— Nu mă feresc, răspunse Vntilă, ca un copil, cu o negațiune de alternare.

— Strînge-mi mîna puțin cu mîna dumitale de manechin...

— Am strîns-o, răspunse Vintilă.

— Nu mi-ai strîns-o, nici nu s-a mișcat. Ți-a înghețat. Simt în mîna mea... numai o mînă de sticlă... Ți-e frică de mine?...

— Nu... nu știu... nu știu, răspunse Vintilă îngrozit.

— Apropie-te de mine, zise drăgăstos și cast domnișoara Ana.

— Lasă-mă... lasă-mă... gemu Vintilă. Mă scobești cu ochii...

Sala teatrului se întuneca progresiv și soneria șuiera pe culoare.

— Începe! zise o voce groasă din sală.

— N-ai simțit că te iubesc, Vintilă?... șopti Ana în urechea lui. Îmi ești foarte drag... Și credeam că ți-aș putea fi dragă și eu...

— Ștefane! strigă cu glasul lui întreg Vintilă, pierzînd din vedere locul unde se găsește. Ștefa-ne!... Ana vrea să omoare pe mama.

Un tropot numeros de panică izbucni la toate etajele teatrului, și publicul, împiedicat în propria lui masă, apăsa ieșirile ca un singur bloc de carne îmbrăcată.

— Nu s-a întîmplat nimic! anunța personalul. Onoratul public este rugat să stea liniștit. Reprezintația începe.

Ștefan Șileriu și femeile scoaseră repede afară pe Vintilă de brațe. Artista care nu juca și care îl privise prin ochiul cortinei, le-a ieșit înnainte cu o camaradă.

— Vezi? mama lui a murit dar nu a murit... A murit, însă trăiește...

— Toată lumea știe că mama nu a murit, zise Vintilă, culcat pe brațul lui Ștefan Șileriu.

A doua zi, Ștefan Șileriu n-a voit să se arate în oraș. Zvonul amplificînd monstruos scena din teatru, se găsea în plină viteză, și vîrtejurile lui circulau tendențios. Era prudent ca magistratul să nu apară la tribunal.

— Vrei să mai facem o excursie? zise Ștefan Șileriu, nădăjduind să-și îmblînzească prietenul pînă la urmă. O sută douăzeci de kilometri îi străbatem în două ore, și diseară sîntem înnapoi. Vreau să vezi și o mînăstire. Mergem cu fetele...

— Bine, răspunse Vintilă, nesimțitor ca un bulgăre de pămînt.

— Însă făgăduiește-mi că n-ai să mai faci niciodată ce-ai făcut aseară la teatru.

Vintilă se posomorî.

— Cred că pînă la urmă o să izbutim să-i scoatem din cap ideea lui fixă, zise Ștefan logodnicei lui. Aseară la teatru, i-a fost teamă de influența Anei asupra lui. Încă două-trei situații ca asta și-l vindecăm pe Vintilă de tot. Pui rămășag.

— Ai băgat de seamă că, tot amestecîndu-se prin strigoii lui, Ana s-a îndrăgostit de el? zise logodnica lui Ștefan. Nu m-aș fi așteptat. Numai să iasă bine... Ana, cu atitudinea ei nepăsătoare, e o pasională. Nu mai poate da îndărăt cînd începe

ceva și mi se pare că lucrul a început. Merge pînă-n pînzele albe. Mă tem...

— Mă plictisește ceva penibil la Vintilă, zise Ștefan. Cînd i se pare că-i piere speranța, se iscă în el un punct de demență. Va consimți vreodată să renunțe? E toată problema. Dacă Ana ar ști cum să-l ia, cred că băiatul scapă. Viața lui alunecă pe un fir de păr.

— Bună dimineața, domnule Vintilă, îi zise Ana, în odaia doamnei Șileriu. Aseară m-ai făcut de rușine... Ai țipat în tăcerea teatrului plin de lume.

— Dar ce s-a întîmplat? întrebă doamna Șileriu.

— Am plecat fără să putem vedea măcar începutul piesei. Domnul s-a apucat să țipe tocmai cînd se făcuse întuneric pentru ridicarea cortinei.

— Nu mi-ar veni să cred... spuse bătrîna.

— Ascultați ce vă spun, zise Ana. Piesa avea un subiect curios: dragostea dintre doi tineri care nu se cunosc dar se iubesc, de la o distanță de o mie două sute kilometri. Se vor întîlni? Cred că subiectul este că ei s-au întîlnit.

— Toată viața e-atîta tot, dragoste și întîlnire, zise Vintilă. Altceva nu se mai poate petrece. Toată lumea umblă, așa, unii după alții, ca apele, numai ca să se întîlnească... Altă activitate nu se cunoaște?

— Asta le împlinește pe toate celelalte, moșule, zise Ștefan. Dar asta merge fără interogator și explicații, fără precuvîntare: este ori nu este. Am să te iau și-așa, văd că altfel nu merge.

Cu dragoste, Ștefan îl mișcă încet de o ureche.

— De-aci înnainte o să-ți trag în toate zilele cîte un toc de bătaie, pînă te-oi pune pe calea cea bună.

Doamna Șileriu asculta în pat relatările Anei, din teatru.

— Ce vă mirați atîta, doamnă Șileriu? A voit să omoare pe mama... Trebuia, fiindcă eram la teatru, să accept, pentru motivul că se face scandal? De unde această regulă?

Ana se îndreptă cu Vintilă la dulapul cu cărți.

— Nu m-am atins de mama dumitale... M-am apropiat doar de dumneata, zise Ana.

— Eu nu sînt al meu, domnișoară... Niciodată n-am fost al meu. Dacă mă bucur, suferă mama... Nu vreau să rămîie singură... și să plîngă...

— Mama dumitale nu mai suferă, șopti Ana.

— Plînge... O aud noaptea. O auzi plîngînd și dumneata.

— Plînge vîntul... domnule Vintilă. Mama dumitale e acum fericită, zise Ana cu un ton de confidență...

— De ce vrei să te lupți cu mine, domnișoară? Ce ți-am făcut, că umbli în tainele mele? Ce ai cu sufletul meu?... A murit mama, am murit cu ea... nu mai trăiesc... Toată strădania mea muncește la visul să nu mai fiu deloc... Înlătur dinaintea mea tot ce nu e mama... Sînt undelemnul din candela ei, vreau să mă mistui în flacăra mică pînă la ultima picătură... Am iscălit cu sînge... Nu-mi pot șterge iscălitura cu scuipat.

— Să mă lupt cu viii, să mă lupt cu morții? răspunse Ana neputincioasă. Vreau să te scot dintr-o groapă... Dă-mi cu încredere mîna.

— Întoarce-ți capul, domnișoară... Ochii dumitale, ca fluturii de noapte, sînt grei și muți. Arìpile lor bat încet... Închide-ți-le, fluture de cobe, cucuvaie mică de catifea... Nu vreau să uit pe mama! Cadă-mi limba din cerul gurii, brațele din umeri, picioarele din legături... — Și rugător: Ai auzit, domnișoară Ana?... Nu te juca, te rog, cu șoaricele sufletului meu... Nu mă chinuì...

— Ne aşteaptă maşina, copii! strigă, dînd uşa de părete, Ştefan. Sărută fiecare pe mama. Şi tu, Vintilă.

Vintilă îi sărută doamnei Şileriu mîna.

— Mamii-i place să-i săruţi obrazul, nu mîna. Uite aşa, zise Ştefan, ţinîndu-i pleoapele, ca o Evanghelie, la sărutarea lui.

În maşina închisă, Şileriu ocupa volanul, lîngă şofeur, şi logodnica, răzimată în spatele lui, un strapontin. Vintilă se văzu încă o dată lîngă Ana, închis cu ea ca într-o vitrină, alăturat de ea pe canapea, ca un bolnav. Mirosul ei curat, de scrin de rufărie, îl învăluia ca o batistă mare cu o boare de lavandă şi de chiciură de mătase. Femeie sănătoasă şi îmbelşugată, pe trupul cast ca un arbore al Anei sta răstignită o măreţie simplă, sigură, împlinită şi senină, şi gîndul ei şi sufletul ei, fără reversuri, aveau precizia şi invariabilitatea unei ştampile, care, pusă oriunde şi oricînd, tipăreşte acelaş monogram. Ea da certitudinea unui tovarăş de orice împrejurare, egal, stăpîn pe viaţă, brav şi bun. Ochii ei teferi, fără codiri şi strecurişuri, afirmau, nedespărţite, credinţă şi pază, şi personalitatea ei temeinică amintea ţarina, pîinea şi cîinele dulău cu sensibilitatea graţioasă.

Simpatia Anei sporea cu repeziciunea norilor adunaţi pentru ploaie, se conglomera compact, nesimţitoare pînă atunci la buchia dragostei fără vocaţie şi har. Ea îl iubea pe Vintilă cu nenorocirea şi cu spaimele lui, ghicindu-se casnică şi maternă şi primindu-l ca pe un prunc dimpreună cu demonul lui, care-l îndrăcise.

Drumul străbătut de maşină, cu priveliştile lui succesive de şes, de măguri şi de dealuri pieptoase, era ca poteca din mijloc a unei cărţi, deschisă cu foile mari, de o parte şi de alta. Scrisul mărunt al semănăturii şi al brazdei alterna cu paginile vaste ale zăpezii, ilustrate în albastru şi argint.

Au fugit, pe dinaintea cristalelor laterale, satele cu acoperişuri, şi ele ca nişte cărţi, dar întoarse, sculate pe scoarţe, cu creştetul cotoarelor în sus. S-au descămat lanurile trestiei, gătite cu fumuri galbene de puf. Au alergat învîrtite pădurile goale, în hore spirale. S-au depărtat podurile, ca nişte scoabe prinse de maluri, peste cărări şi şosele de gheaţă. Fabricile şi-au arătat, în orizont, coşu-rile, ca nişte columne, şi era şi cioacla de lemne animatoare, pe care o purtau tîrîş în zăpadă, pe tălpi, boii şi omul cu căciula lungă.

Ana îi arăta lui Vintilă un corb, un han, un car cu nuiele, porumbiştile aspre, un conac alb, o fîntînă, deasupra căreia se lăsa ciutura, ca din cîntar. Doi cai negri se fugăreau înhămaţi în curcu-beie, la o sanie uşoară, sprinteni în agerime, ca să li se audă clopoţeii. A salutat cineva. . . A văzut Vintilă? Nu a văzut. Ca un acid cristalizat într-o sticlă pecetluită, cu singurul spectacol împrejurul lui al rafturilor cu flacoane şi porţelanuri de farma-cie, era Vintilă. El nu putea să înţeleagă emoţiile de pămînteancă ale Anei şi tresăririle ei dinaintea feeriei. Ca să se sustragă climatului ei şi contactului torid al mantalei de lutră, prin care se distila temperatura suavă a sînului, unde somnolau şarpele inocent şi cald şi cuiburile rotunde ale brîului, Vintilă se lipise de fundul unghiului limu-zinei. El nu voia să vadă cum se desface gura transfigurată, cum licăreşte pleoapa. Nu voia să vadă urechea şi strugurele ei, împuns cu un mărgă-ritar, curba tînără a subsuorii obrazului, grumazul pudrat cu fulgul aşternutului impalpabil de păr pulverizat al scoicilor de măceş. Vintilă şi-a tras pălăria pînă mai jos de nas, fără să poată opri totuş invazia lină şi aromele de sănătate cernute prin sitele de dantelă ca un duh de iarbă-mare. Mîinile şi le-a înlemnit departe de atingere, şi în ungherul lui Vintilă, încremenit ca un dòlmen,

se luau la trîntă două imagini, ca păpușile de jucă⸗rie, mișcate de o ață care le încaieră și le separă.

El știa că păcatul cu gîndul e mai mare chiar decît consecința lui și, ca să nu⸗l comită, se muncea să⸗și întunece pînza, în transparența căreia se deslușeau arabescuri de azur. El încenușa lumina undelor irizate. Dacă i se părea că i⸗a rămas o lucarnă, prin geamul căreia începea să se zărească, el lua o lopată de întuneric și tencuia zarea cu acest nămol. Dacă voia să suspine își încîlcea suspi⸗nul. Pe o tablă neagră de școală din încăperea sufletului de veșnic școlar se iveau neîncetate litere de tibișir, și copilul se înnălța pe vîrful pantofilor, ca să le șteargă. Cînd sforțările secrete nu mai erau de ajuns, Vintilă se încrunta cu pumnii. Se scula violent. Turbura în oglindirile lui fatalitățile, reor⸗ganizate de la sine, numaidecît. Arunca în ele gîndul urît, ca un cui în roțile angrenate ale unei mașini, și asculta în deșert să se rupă coherența.

Mînăstirea Sfintei Parascheva se ivi nemaiașteptată ochilor osteniți ai lui Vintilă, dintr-o cotitură de drum. El o căutase zeci de kilometri, răspicînd tumulturile de verdeață ale orizonturilor masive și zările lucide, și a renunțat. De la un timp, stăpîneau solemnitățile meteorologiei. Zăpezile înnecau conacele, culcate în tablouri albastre. Străjuia sulița brazilor, înfășurați ca niște steaguri. Ca turmele unor dobitoace înghesuite cu miile, șolduri în șolduri, pădurile negre pășteau pămîntul de faianță. La o mlaștină a cerului pură, cirezile sorbeau în genunchi, cu boturile scufundate, răcoarea de argint, adormind în alcoolurile din azur. Corabia cu pînzele de văzduh a șesului încărcată, ancorase la o insulă de fum.

Panorama se dezvălui întreagă, și Vintilă se pierdu ca un călăreț în imensitatea ei ireală. Zări mînăstirea ca un oraș de clopotnițe și turle, pe un platou de agată albastră întunecată. El nu-și închipuia că lumea poate să fie atît de frumoasă și să întreacă frumusețea gîndului, rămas în drum ca un nasture de manta. El crezu că trecuse de lume și că intra în basm. Nicăieri, pe unde călătorise el cu Ștefan, nu s-au găsit adunate laolaltă atîtea miracole, ca la o sută de kilometri de nasul lui vîrît în hîrtie, și uimirea lua cunoștință de amănunte ca de cusăturile unui plocat adînc, ridicat pe lat. Se deslușeau din fuga mașinii, care

se apropia de lacul înghețat și de castelele împreunate ale mînăstirii, liniile, suprafețele, bolțile, stîlpii, cerdacurile înnalte și, pe o față a turnului celui mai înnalt, un cadran de ore.

— Ce zici? întrebă Ștefan Șileriu, întorcîndu-și fața de la volan. Dar unde te-ai băgat?...

Crucificat în colțul lui, Vintilă slăbise pe jumătate. O paloare verzuie îi spoia figura, scofîlcită de chinuri vehemente, și atitudinea lui, cu brațele încrucișate la piept și cu mîinile subsuoară, era demonstrativă.

— Așa ați călătorit tot timpul, Ana? zise Ștefan.

— Așa... Mai puteau să încapă trei persoane între noi, răspunse Ana. De cînd am pornit, pîn-acum nu s-a mișcat de un centimetru. I-or fi înțepenit și picioarele.

Vintilă asculta o limbă parcă streină și, dacă nu i-ar fi rămas ochii, învăpăiați de o pîlpîire de jar, s-ar fi crezut că a murit.

— Ți-e frig? întrebă Ștefan. De ce nu te-ai învelit cu pledul? Să nu fi răcit... Cu tine vorbesc, Vintilă Voinea, zise Ștefan.

Nici un răspuns.

— Îți place peizajul? E unul din cele mai admirabile din cîte cunosc, și mînăstirea nu are păreche... A fost zidită acum patru sute de ani. Ai observat tu că toate mînăstirile sînt așezate pe o margine de apă?

Ștefan își înnăbușea stupefacția în date și informații.

Vintilă tăcu.

— Treci tu la volan și dă-i Anei locul tău, zise Ștefan logodnicei lui, oprind mașina. Am ceva de vorbit cu Vintilă. Pe urmă, apuc-o la dreapta.

Lîngă Vintilă, Ștefan Șileriu îl prinse de mînă, degajîndu-l din poziția lui de mumie și alăturîndu-l de el. Întinse brațul peste spinarea lui Vintilă,

își trase prietenul la piept, cu urechile subt buzele lui, ca un telefon.

— Vino-ți în fire, Vintilă... șopti Ștefan. Despletește-ți fibrele și ațele... Tu nu mă iubești deloc... Hai! mișcă buzele, clatină capul, zi ceva...

Vintilă se uita țintă la ceva, ca la o cifră mobilă.

— Mi se pare că nu-ți place Ana deloc... E o fată unică, Vintilă, — și am impresia că ține la tine.

Vintilă își închise pleoapele, ca și cum un medic i-ar fi pipăit o coastă dureroasă.

— Ce-ai de gînd? Toate sforile cu care vreau să te leg de viață se desrăsucesc și s-au făcut cîlți. Spune ceva...

Vintilă își pierduse parcă vocea. Buzele lui păreau să îngăimeze o intenție, mișcate ca la pești.

— Cum, n-ai nimic de spus?

N-avea nimic de spus.

— Poate că te plictisește drumul și poate că vrei să te întorci. Mai avem pînă la mînăstire cîteva învîrtituri de roți... O să taci așa, toată vremea de-aci înnainte? Cel puțin mai vorbeai...

Vintilă tăcea ca o slugă proastă, și Ștefan, nemaigăsind nimic de spus, voia să citească în fața lui, așteptînd o inspirație deznădăjduită. Căutătura lui Vintilă zăcea și ea fixată pe Ștefan, rotundă și nemișcată ca un binoclu. Cînd mașina trecu peste podul primei curți a mînăstirii, — o vastă cîmpie, — o lacrimă își pierdea conturul alunecînd pe obrazul mat al lui Vintilă.

— Era să ne răstorni! sări din locul lui Ștefan. De ce n-ai frînat?

În spatele automobilului, podețul clătinat al șanțului șoselei juca din bîrnele descheiate. O secundă, și zidul înnalt al clopotniței, boltită peste poarta rotundă, se puse de-a curmezișul cîmpiei, pînă la sfertul cerului, ca o catapeteasmă.

— Blagoslovește, părinte! zise Ștefan, scoțînd capul din mașină.

Un călugăr șchiop, cu cîrja scurtă dedesubtul mînecii de șiac și cu scùfia moale de anahoret ieșise, sărind ca un pitic fabulos, pe poarta mică, deschisă din poarta mare. În barba sălbatecă, decolorată în tonul scurteicii, călugărul morfolea din gură mestecîndu-și mustața.

— Dumnezeu! răspunse, cu glasul lui de cîine bătrîn, monahul, deschizînd porțile mari.

Interiorul din fund al lăcașului, unde se edifica o a doua cetate cu altă clopotniță, și cu o a doua boltire, pe un rînd nou de porți, se înfățișa cu zidurile lui, complicate cu colțuri, ieșituri, firide și ferestre înguste, pe sute de fețe, subt streașini adînci și acoperișuri de șindrilă neagră, ca o reședință împărătească. Puțurile, ca niște altare de piatră, adăpostite în biserici minuscule, păzeau sfințenia apei, aghiasmă ridicată pe lanțuri din fundul pămîntului binecuvîntat. Un monah tînăr și zvelt ciocănea toaca muzical în scîndura de frasin, purtată cu el și cumpănită pe o mînă, cu o lulea de lemn noduros. De prin grădini cu zăbrele scurte, de prin pridvoare și chilii, încuind ușa, plecau la slujbă cîrduri de cuvioși, frați, diaconi, protosingheli și arhimandriți, întraripați cu camilavca, și schivnicii bătrîni, cu carnea de chihlimbar și fildeș, călcînd cu băgare de seamă alunecușul, păreau ieșiți din mormintele domnești din latura bisericii mari.

Frigul i-a silit pe călători să se refugieze în arhondaric, însoțiți de un călugăr care-i pofti să suie scara cu treptele vechi adîncite, de stejar, și să străbată coridorul îngust, cu camere de o parte și alta pentru oaspeți. Sala în care se isprăvea coridorul s-a desfăcut neașteptată dinaintea lor, aducînd printr-un geamlîc cu mii de ochiuri toată lumina cîmpiilor, a zăpezilor și a cerului

alb. Dedesubtul acestui cerdac de sticlă, Vintilă văzu de jurîmprejur lacul întins, albastru, cu luciuri de zmarald, ametist și turchiză și pardosit, pe marginile atinse de maluri, cu lespezi de cam⸗for. Bărci înțepenite, scobite în trunchiuri de plută, drumuri de sălcii și răchiți, peninsule de papură, teritorii de rogoz, în care colcăie șerpii, acum amorțiți. În răsărit, lacul se învecina de⸗a dreptul cu Tăria, pentru trecerea, mai lesni⸗cioasă pe apă, cu luntrea, a monahilor, spre viața de veci.

Fetele și bărbații rămaseră în contemplarea con⸗tinentului cuprins între zidurile numeroase ale stihiilor văzduhului apelor și zăpezii, uitînd fiecare pentru ce venise și părîndu⸗li⸗se tuturor că ei nu mai fac parte de pe pămînt și că se găsesc ridicați într⸗o zonă, de unde încep îngerii mici cît vră⸗biile, cu àripile lipite de obraji, domeniile arhan⸗ghelilor, legea lui Dumnezeu și drumurile ușoare ale sfinților, înveliți în strai lucitor și căciulați cu seceri de aur.

Vintilă se simțea scufundat ca într⸗o oglindă, care ar fi fost adîncă și prin care ar fi putut să umble, ca printr⸗o apă nelichidă, deschizîndu⸗se înnainte și închizîndu⸗se înnapoi cu lumină, într⸗o singurătate cenușie. O bucurie, pe care nu o mai încercase din patul alb și proaspăt al copilă⸗riei, se ivi în el, ca o lună, răsărită din suflet, tran⸗dafirie. Un pom cu ramurile de sticlă și cu flori de nufăr în vîrfuri, de sidef, era sufletul lui, și omizi de aur se grăbeau să urce pe acest policandru de frunze, ca să⸗l scapere întreg cu giuvaere.

La masă, el asculta cu o mirare inocentă pove⸗stirile călugărului care servea, și pentru întîia oară i se păru că este mulțumit. Minunile și viețile povestite erau adevărate, îi deschideau o comoară nebănuită, o lume în care era bine, tihnită și moale, cu mirodenii de vînt și de ploaie nesfîrșite.

Lui Vintilă i se păru că tainele adevărate stau strînse în stoluri și în cuiburi de lut, ca de rîndunici. Înnălțimi infinit treptate despart sufletele și le izolează de teritoriul făpturilor isprăvite și descompuse, viața divizîndu-se în părți provizorii și-n părți inefabile eterne, cu legile animalității suprimate. În parcul cerbilor cu coarnele de sticlă nimic nu poate muri, condiționat de o stare de aromă. Nimic nu cade, ușurat de o facultate de levitație și de zbor. Nimic nu se uzează, din pricina sensului diamantin. Lumina ignoră umbra, perspectivele și planurile ei sînt necunoscute. Consistența unicei dimensiuni e diafană și ființele din lumea ei n-au nici atîta trup cît foaia de poleială tremurată, asemănîndu-se cu licărirea unui cristal în lacrima lui de apă. Pojghii și fosforescențe, pe care le străbați și care nu se rup. Irod a fugit cu sabia prin tot cuprinsul regatului, după un fulg, și nu a putut să-l taie.

Iconografia este exactă. Cetele purtate prin văzduh de fecioarele și de feciorii care s-au păzit de belșug și de concupiscență și au îmbrățișat de bunăvoie sărăcia au trupul neted și văzut de jur-împrejur pe o singură parte. În pribegia sfîntă lucrurile cîntă nestatornicite și dezlegate, ca stelele, și totuș neclătinate. . .

Călugărul din fața lui Vintilă, cu obrajii surpați și cu căutătura inegală a cuvioșilor, decolorați pe varul bolților clopotnițelor, știa tot ce nu putuse să afle el, inițiat la contemplarea lăuntrică a superficialelor aspecte. Călugărul avea virtutea care lipsește cărturarului iscoditor, a credinței; om nou, nerelevat de învățătură și mai presus de cercetare. Conformîndu-se unei reguli de asprime, el aducea o jertfă, jertfa vieții, pe care refuza să o trăiască, dacă sfîrșește orișicum. « Atitudine admirabilă, de renegare fizică și de dispreț », se gîndea Vintilă.

— Cum ți-e numele, cuvioase? l-a întrebat.
Silabisind cu pauze și cu silințe, călugărul răspunse:
— Isaiia.
Părea împiedicat într-un vîrtej de sîrmă ghimpată, de care-i rămăsese agățată și limba. I-a interzis Dumnezeu să-și dea gîndurile pe față. Așa face Dumnezeu și cu cei limpezi la grai: gîngăveala lor e mutată la minte. Căci nimeni nu trebuie să fie în stare să deslușească pe altul, fiecare fiind singuratec în sine, lăsat pe deslușirea lui, cîtă o poate duce la capăt, împiedicat, dincoace sau dincolo, de cuvinte.
La ora vecerniei, Ștefan își strînse prietenii, ca să facă înconjurul chinòviei. Vintilă trecuse de fază, era animat și limbut, vorbind în realitatea aspectelor aparente și în existența intrinsecă.
Stăreția veche era zidită pe două niveluri de teren, ușa de la intrarea din curte găsindu-se pe un prag cu al treilea rînd de chilii suprapuse, din pridvor. Zarea sta deschisă peste heleșteul prelungit într-un sfîrșit de priveliște și ascuns pînă la marginile lumii în stuhuri. Petecele de vie povîrnite în apele vechi răspundeau cu alte stăreții pustii. Funiile de iederă, ca niște pînze sfîșiate pe cordaje, le da un aer de corăbii părăsite, la o margine de mocirlă sărată, și curțile pardosite cu piatră deasă, acoperită cu mușchi, purtau pecetluială neagră de sînge. O mîță galbenă își alegea cărarea printre frunzele, an de an scuturate, ivindu-se ca din patru veacuri odată. Și, la o fereastră vînătă în putregaiul ei, dintr-un cerdac, curăța o săgeată lungă, parcă murdară, dintr-o creștinătate veche, de acelaș sînge, un diacon, îngrijitorul turlei. Îi luase ceasornicului limba mare în chilie ca să o frece de rugină. Podul de jos, de subt deal, ducea drumul de sălcii al mînăstirii peste insula cimitirelor, pînă la biserica

hramului Sfîntului Dumitru, împresurată cu castani. Ca niște chinòvii minuscule și chivote, stupii dormeau înzăpeziți.

Musafirii s-au dus să vadă tîrla, staulele și rogojinăria, așezate la periferia ogrăzilor și slujite de ascultători bătrîni, care purtau, cu barba, cu chica și cu scùfia, brîul roșu înfășurat de-a dreptul peste ițari, între găleți și cîini, răsturnînd mămăliga și crucindu-se călugărește, din pămînt pînă la comanac.

În biserica din cetate se citea slujba înserării. Intrînd, vizitatorii făcură pasul cu băgare de seamă și stîngăcie. Călugării umpleau biserica, stranele, mărginile și mijlocul, înșirați cîte trei pe o latură și alta și lăsînd între tindă și altar o trecere îngustă.

Înmulțit cu îngerii, cu sfinții, cu mucenicii și cuvioșii zugrăviți, de un chip și o asemănare cu ei și care înfățișau pe înnaintași, pe străbuni, din sihăstrii și schituri, plecați la timpul lor de la vecernii și utrenii și pogorîți în chiliile de lut, numărul norodului de față la slujbă era nemărginit, și în glasurile cititorilor de stihuri cu slovă se amesteca, cu auzurile monahilor în viață, ascultarea mormintelor așternute cu lespedea gheții. Mișcîndu-și mînecile grele odată, călugării își duceau degetele la frunte cu fîlfîire, ca niște vùlturi împiedicați, care s-ar fi închinat cu penele àripii drepte. Oseminte în picioare, ochii li se rugau închiși.

Unul cîte unul, oaspeții întîrziau pe la iconostase, avînd fiecare un gînd șoptit și o rugăciune a lui. Vintilă înnainta sfiios, cu capul plecat. Subt policandru, el se trezi în mìjlocul unui gol, ocolit în înconjòrul mare. Bătrînii pravilei ședeau în strănile rotunde: toate autoritățile mînăstirii. Un canonarh citea la pupitrul hexagonal, însoțit de ìsonul fraților copilandri. Vintilă mai făcu un

pas... Din icoana Maicii Domnului se uita la el și zîmbea Sabina... Ochii-i erau tot atît de frumoși ca mai înnainte și fața tot atît de proaspătă îi era. Și părul și-l pieptănase de curînd, subt o broboadă de cașmir albastru.

Vintilă se duse cu mîinile întinse și alunecă pe genunchi, cu privirile ridicate la Născătoarea de Dumnezeu.

— Mamă dragă! șopti Vintilă.

— Tile, puiul mamei, îi spuse Sabina cu zîmbetul, înfiorîndu-se ca o porumbiță ascunsă într-un măslin. Grumazul îi era împovărat cu salbe de aur, mărgăritare și multe podoabe noi.

— Tu ești! zise Vintilă.

— Sînt eu! răspunse Maica Domnului.

— Nu ți-a fost dor de mine... Te-am așteptat atît amar de timp.

— Știam că ai să vii...

— M-am închis într-o odaie și te-am așteptat să te întorci. Ai și venit de două ori, și pe urmă nu ai mai venit... Tu erai, nu-i așa?

Maica Domnului clipi din pleoape.

— Și să mă ierți că nu te-am ascultat: am rupt sigiliile caietelor și le-am citit.

Maica Domnului nu auzise.

— Caietul verde și caietul roșu. Ai uitat?...

Vintilă simțea că se schimbase ceva. Sabina nu mai era aceeaș, amintirea nu mai era aceeaș.

— William Horst! rosti, ceva mai tare și ridicul, Vintilă. Tata!

Numele nu-i mai aducea aminte Maicii Domnului nimic, și Vintilă urmărea mișcările feței Sabinei. Făcîndu-se icoană, ea se putea să-și fi schimbat și punctul de vedere. El își aduse aminte că mai vorbise cu ea odată, într-o seară, la niște cunoscuți, care știau să cheme sufletele acasă. La multe din întrebările lui tăcuse sau răspundea cu un răspuns

neîntrebat. Sufletele își pierd pămîntul ca niște sămînță neîncolțită.

— Tu ești mama mea, Sabina, cu toate acestea, zise Vintilă.

— Puiul meu, răspunse Maica Domnului.

Era vocea care-l dezmierdase în copilărie, învelită totuș cu o glazură argintie stelară.

— Nu mai plec de lîngă tine, zise Vintilă. O să stau aci, la picioarele tale, toată ziua, toată noaptea, toată viața... Și nu o să mai murim. Și nu o să ne mai despărțim.

— Ai să te porți ca îngerii, zise Maica Domnului.

Sufletul lui Vintilă tresări.

« Și o să-mi spuie măicuța multe lucruri, pe care nu mi le-a spus, fiindcă eram prea mic. Nu trecusem încă pe lîngă moarte », zise în gînd Vintilă.

— Așteaptă-mă nițel, mai zise Vintilă. Mă duc să le spui ceva tovarășilor mei de drum și mă întorc.

Costumul în care era îmbrăcat îi păru lui Vintilă stupid și nepermis. El trebuie neîntîrziat să-și lepede brațele și picioarele, înveștmîntat în scutecul de renaștere al călugăriei.

Îmbătarea lui sufletească era imensă. Trase deoparte pe Ștefan, către ușă. Îi mulțumi că i-a dat prilejul să vadă mînăstirea și-i făcu mărturisirea hotărîrii lui.

— Vreau să mă călugăresc, zise Vintilă.

— Ești copil? zise Ștefan. I-auziți, fetelor, Vintilă vrea să se călugărească, și așa, numai-decît... Mai suferi și de acest defect, băiete, te aprinzi repede și iei foc dintr-odată.

— Îți place viața asta? întrebă Ana.

— Dar cînd ai avut vreme să te hotărăști? zise Ioana, logodnica lui Ștefan.

— Un lucru e sigur, răspunse Vintilă. Nu mă întorc cu voi și nu mai ies din mînăstire. Drumu-

rile ni s-au despărțit. Dacă mă iubiți cu adevărat, nu mă turburați.

Gestul, accentul, lumina neobișnuită a feții lui Vintilă, înconjurată de o difuză reverberare matinală interioară, nu mai permiteau argumentare și sfat și paralizau intenția de împotrivire. Surorile erau grave ca femeile din convoiul înmormîntării după ce a fost desprins trupul lui Iisus de pe cruce, și fruntea îngreuia mintea lui Ștefan ca un coif de bronz. Împrejurarea nu mai putea să fie măsurată cu judecăți.

— Bine, dar și pentru ce ai vrea tu să faci e nevoie de forme, de introduceri, de aprobări... zise Ștefan. O viață nouă nu se croiește cu trăznetul. Vino acasă, o să facem demersuri... Poate că ai să te răzgîndești...

— Noaptea asta o petrec aici, orice s-ar întîmpla, răspunse Vintilă.

— Să vedem... Să vorbim și cu stareţul. El trebuie în orice caz întrebat, zise Ștefan.

Călugării se strecuraseră cu toții din biserică spre chilii, impresionați de fierbințeala cu care se rugase străinul la icoanele împărătești. Vizitatorii nu erau niște oameni de rînd, șofeurul informase exact urechea mînăstirii, și părintele stareț aflase cel dintîi, încă din strană, ceea ce era de datoria lui să știe.

După un sfert de oră Ștefan Șileriu reapăru însoțit de stareţul Dionisie, un călugăr înnalt, a căruia figură diafană, înfrumusețată de barba albă risipită pe tot pieptul, exprima blîndețe și nevinovăție.

— Ce-am auzit? că vrei să rămîi între noi, domnule profesor, zise arhimandritul Dionisie. Facă-se voia lui Dumnezeu și fii binevenit. Biserica are nevoie de oameni ca dumneata, că de-alde noi are, slavă Domnului, destui, zise stareţul cu modestie. Fiindcă se înserează, și familia dumitale

vrea să plece, să-ți arăt chilia pe care mă gîndesc să ți-o dau, în stăreția veche.

— Nu se putea loc mai bine ales... zise Vintilă.

— Dar nu e nevoie, știi, să te grăbești... Stai cîtva timp la noi, mai pleci, te mai întorci, mai te gîndești... Viața e orișiunde cu durerea ei...

Vintilă cuprinse mîna lungă, palidă, a starețului, voi să o sărute, i-ar fi dus-o în sîn. Starețul îl sărută părintește pe frunte...

Chilia destinată neofitului era o cameră mare, albă, cu un pat alb, cu o masă albă. Un jar frumos o îndulcea, într-o sobă de zid.

— Ce bine mă simt! zise Vintilă. Nu m-am simțit așa de cînd eram mic.

— Să-ți las ceasul meu... zise Ștefan, sfîșiat.

— Am ieșit din timp, dragă Ștefane. Nu-mi trebuie ceas. Afară de lucrurile mele de acasă, nu mai am nevoie de nimic... Pune-le într-o mașină. Cărțile oprește-le tu. Am ieșit și din cărți, dragă Ștefane.

— O să venim din cînd în cînd să te mai vedem, zise Ana, care se luptase cu o tăcere cumplită.

— Nu, domnișoară Ana, nu! La mine, de azi încolo, nu mai vine nimeni...

— De felul lui e cam exagerat, preacuvioșia ta, zise Ștefan Șileriu.

— Știu eu? Poate că știe el ceva mai mult decît dumneavoastră, zise starețul cu acel sens de gingașă îndoială și subtilitate, caracteristică gîndirii călugărești.

— Bine, dar asta ar însemna să nu ne mai vedem niciodată... Călugării rămîn în legătură cu familia, cu prietenii... Apoi, necesitățile intelectuale, părinte... Și mai trebuiesc regulate drepturile lui succesorale... Băiatul ăsta are o avere, cum v-am mai spus, imensă, șopti Ștefan Șileriu, fără să înțeleagă Vintilă despre ce vor-

bea, preocupat de colțurile unei psaltiri, așezată pe un analog de chilie.

— Este după cum vrea monahul, dar monahul nu mai are nici familie, nici prieteni, nici avere, zise starețul.

Un ciob roșu de soare aprinse chiciura din pomi.

— Ce să-ți mai trimitem? întrebau surorile, necutezînd să privească în ochii de piatră ai lui Vintilă.

— Lucrurile mele. . .

Ana își desprinsese o bijuterie de la sîn, spînzurată de un lanț de aur, și voi să o strecoare în mîna lui Vintilă.

— O amintire de la Ana, zise Ana.

Ca și cum ar fi primit pe degete o bucată de jar, Vintilă lepădă giuvaerul.

— Nu, domnișoară Ana, nu! Nu trebuie să rămîie la mine, de la dumneata, nimic.

Fetele nu știau cum să se despartă de Vintilă. Mașina bătea din cilindri la scara stăreției. . .

— O să ne apuce noaptea pe drum, conașule, zise șofeurul.

— Noapte bună! zise Ana, voind să strîngă mîna lui Vintilă și amețind.

— Nu, domnișoară Ana, nu! zise Vintilă, refuzîndu-i mîna.

— Noapte bună, zise Ioana.

— Noapte bună! zise Ștefan Șileriu, voind să-l îmbrățișeze.

— Nu, Ștefane, nu! zise Vintilă, interzicîndu-și ultimul contact. Dar să nu uiți din lucrurile mele manechinul și ursul, zise Vintilă către Ștefan, care ieșise.

Ca să nu mai audă nimic, și să nu fie răscolit, el închise lin, fără zgomot, după Ștefan, ușa stăreției.

Redactor responsabil: Gheorghe Pienescu
Tehnoredactor: Ida Marcus

Dat la cules: 09.02.1965. Bun de tipar: 08.05.1965. Apărut: 1965. Tiraj: 12.180 ex. 1/1 legate. Hîrtie specială, cu filigran, de 90 g/m². Format: 800×920/32. Coli ed.: 10,22. Coli tipar: 7,25. A. nr. 645/1965. C.Z. pentru bibliotecile mari: 8R. C.Z. pentru bibliotecile mici: 8R—31.

Hîrtia executată la fabrica « Steaua Roșie » — Bacău
Întreprinderea Poligrafică « Arta Grafică »
Calea Șerban Vodă 133,
București — R.P.R.